

**TRANSHÜMANİZM VE DİNÎ
TRANSHÜMANİST HAREKETLER**

Büşra YEŞİLYURT

**Doktora Tezi
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT**

2024

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Büşra YEŞİLYURT

TRANSHÜMANİZM VE DİNÎ TRANSHÜMANİST HAREKETLER

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Transhümanizm ve Dini Transhümanist Hareketler” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

24/12/2024

Büşra YEŞİLYURT

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT danışmanlığında, Büşra YEŞİLYURT tarafından hazırlanan bu çalışma 24 / 12 / 2024 tarihinde savunulmuş ve Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Resul ÖZTÜRK.....İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mustafa MACİT.....İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT.....İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Musa Osman KARATOSUN.....İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi : Doç. Dr. İsmet TUNÇ.....İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ	1
A. Araştırmanın Konusu ve Amacı	1
B. Araştırmanın Önemi	2
II. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI	4
A. Araştırmanın Metodu.....	4
B. Araştırmanın Kaynakları	7
III. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	12
A. NBIC Yakınsaması	12
B. Yapay Zekâ ve Dijital Zekâ.....	14
C. Artırılmış Zekâ, Süper Zekâ ve Genel Zekâ.....	15
D. Artırılmış İnsan / İnsan Geliştirme	16
E. Siberetik.....	17
F. Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme.....	17
G. İnsan-Bilgisayar Etkileşimi (HCI).....	18
H. Tekillik (Singularity)	18
I. Öjeni	19
J. Transhümanizm	20
K. Dinî Transhümanizm	21
L. Transhümanist	22

BİRİNCİ BÖLÜM**TRANSHÜMANİZM VE DİN**

1.1. TRANSHÜMANİZM KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI.....	24
1.2. TRANSHÜMANİZMİN TARİHİ	28

1.2.1. Erken Modern Dönemde Transhümanizme İşaretler	30
1.2.2. Modern Transhümanizm	38
1.2.2.1. Bazı Transhümanist Kuruluşlar	45
1.3. TRANSHÜMANİST BİLDİRGE	54
1.4. TRANSHÜMANİZMİN FELSEFESİ.....	56
1.4.1. Transhümanizm Etiği	61
1.4.1.1. Bireysel Özgürlük ve Seçim	61
1.4.1.2. Toplumsal Eşitsizlik ve Adalet.....	62
1.4.1.3. Güvenlik ve Risk Yönetimi	63
1.4.1.4. İnsanlığın Geleceği ve Evrensel Değerler	64
1.5. TRANSHÜMANİST KİMDİR	65
1.6. DİN VE TRANSHÜMANİZM ARASINDAKİ İLİŞKİ	74
1.7. TRANSHÜMANİZMİN DİNİ KÖKENLERİ.....	76
1.7.1. Transhümanizmin Yahudilikteki Dayanakları	79
1.7.2. Transhümanizmin Hıristiyan Temelleri	83
1.7.3. İslam ve Transhümanizm	85
1.7.4. Budizm, Hinduizm ve Şintoizm’de Transhümanizme İşaretler	88
1.7.5. Mitolojik Referanslar	92
1.8. TRANSHÜMANİZM İÇİN DİNİN ÖNEMİ	96
1.9. DİNİ TRANSHÜMANİZM.....	108

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ TRANSHÜMANİST HAREKETLER

2.1. TERASEM HAREKETİ	117
2.1.1. Tarihçe.....	119
2.1.2. Terasem Hareketi Kuruluşu.....	121
2.1.2.1. MindFiles	123
2.1.2.2. CyBeRev.....	123
2.1.2.3. Terasem Radyosu.....	125
2.1.2.4. Terasem Medya ve Film	126
2.1.2.5. Terasem Akademik Dergileri	127
2.1.3. Terasem Hareketi Vakfı	127

2.1.3.1. LifeNaut ve Bina48.....	128
2.1.3.2. Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi.....	131
2.1.4. Terasem Hareketi Trans-dini.....	132
2.1.4.1. İnanç İlkeleri.....	133
2.1.4.2. Ritüel ve Pratikleri.....	136
2.1.4.3. Katılım ve Üyelik	139
2.1.5. Değerlendirme	140
2.2. MORMON TRANSHÜMANİST DERNEĞİ.....	142
2.2.1. Tarihçe.....	142
2.2.2. Amacı	147
2.2.3. Felsefi Temelleri ve İnanç İlkeleri	148
2.2.4. Dinî Kimlik.....	152
2.2.4.1. Yeni Tanrı Düşüncesi	154
2.2.4.2. Mormon Transhümanist Beyanı	156
2.2.5. Üyelik ve Katılım	157
2.2.6. Faaliyetler ve İlişkiler.....	157
2.2.7. Değerlendirme	158
2.3. TURING KİLİSESİ	160
2.3.1. Turing Kilisesi'nin Oluşumu.....	160
2.3.2. Felsefi Temeller ve Amaçlar	163
2.3.3. Dinî İnanç İlkeleri ve Pratikler.....	168
2.3.3.1. On Kozmist İnanç İlkesi	171
2.3.3.2. Turing Kilisesinin Masalları	173
2.3.3.3. Sevgi Öğretisi	173
2.3.4. Liderlik ve Organizasyon	173
2.3.5. Eleştiriler ve Tartışmalar	176
2.3.6. Çevrimiçi Varlığı, Faaliyetleri ve Üyeleri.....	178
2.3.7. Değerlendirme	179
2.4. EBEDİ YAŞAM KİLİSESİ	181
2.4.1. Tarihsel Arka Plan ve Felsefi Temeller.....	182
2.4.2. Kurumsal Yapı ve Dinî Kimlik	185
2.4.3. Liderlik ve Üyelik	190

2.4.4. Pratikler ve Etkinlikler	192
2.4.5. Yan Kuruluşlar ve Projeler	193
2.4.5.1. Ömür Uzatma Topluluğu ve Ömür Uzatma Vakfı	193
2.4.5.2. Biyomedikal Araştırma ve Uzun Ömür Topluluğu	195
2.4.5.3. Kriyonik ve Timeship	196
2.4.5.4. Al-Götür Oku-Getir (Ödünç Kitap) Kütüphanesi	199
2.4.6. Transhümanizm, Ömür Uzatma ve EYK	199
2.4.7. Değerlendirme	202
2.5. HİRİSTİYAN TRANSHÜMANİST DERNEĞİ	204
2.5.1. Tarihçe ve Felsefi Temelleri	206
2.5.2. Amaç ve Hedefler	210
2.5.3. Etik ve Teolojik Çerçevesi	214
2.5.3.1. Benimsenen İnanç ve Fikirler	219
2.5.3.2. Reddedilen Kavram ve Fikirler	220
2.5.3.3. Hıristiyan Transhümanist Bildirgesi	221
2.5.4. Eleştiri ve Tartışmalar	223
2.5.5. Faaliyetler ve Projeler	224
2.5.6. Üyelik ve Katılım	226
2.5.7. Değerlendirme	227
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	228
KAYNAKÇA	232
ÖZGEÇMİŞ	285

ÖZET

DOKTORA TEZİ

TRANSHÜMANİZM VE DİNİ TRANSHÜMANİST HAREKETLER

Büşra YEŞİLYURT

Danışman: Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT

2024, 285 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mustafa MACİT
Prof. Dr. Resul ÖZTÜRK
Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT
Doç. Dr. Musa Osman KARATOSUN
Doç. Dr. İsmet TUNÇ

Bu çalışma, transhümanizm ve din arasındaki ilişkiyi kapsamlı bir şekilde ele alarak, bu iki olgunun modern insan anlayışı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, transhümanizmle inancın (dinin) etkileşimi neticesinde ortaya çıkan dinî transhümanist hareketleri tespit edip niteliklerini incelemek ve böylelikle transhümanizmin yalnızca felsefi, bilimsel ve teknolojik bir hareket olmayıp dinî niteliği hâiz bir düşünce olduğunu ortaya koymaktır. Çalışma, insanın teknolojik dönüşüm sürecindeki potansiyelini ve bu sürecin dinî, kültürel ve toplumsal etkilerini değerlendirmeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın yöntemi, literatür taraması ve kavramsal analiz üzerine kurulu olup Dinler Tarihi disiplininin deskriptif, fenomenolojik, karşılaştırma ve hermenötik yöntemlerinden istifade edilmiştir. Çalışma, transhümanizm kavramının tarihsel arka planını, modern dönemdeki gelişimini ve çeşitli dinler bağlamındaki yansımalarını karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır. Çalışmada NBIC (Nano, Biyo, Bilgi ve Bilişsel) teknolojilerinin etkisi, yapay zekâ ve insan-bilgisayar etkileşimi gibi başlıklar üzerinden incelenmiş, dini transhümanist hareketler ve bunların toplumsal anlamları detaylandırılmıştır.

Elde edilen bulgular, transhümanizmin yalnızca teknolojik bir akım olmadığını, aynı zamanda etik, metafizik ve kültürel yönleriyle insanlık tarihindeki dönüşüm süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle Hıristiyanlık ve diğer dünya dinlerinde transhümanist düşünceye dair izler tespit edilmiştir. Bunun yanında, dini transhümanist hareketlerin, geleneksel dini pratiklerle teknolojik yenilikleri birleştirerek yeni bir manevi anlayış sunduğu görülmüştür.

Sonuç olarak bu çalışma, transhümanizmin insanlık için sunduğu imkânlar ve riskler hakkında bütüncül bir değerlendirme sunmakta; dinî inançlarla transhümanizm arasındaki bağın, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli etkiler yarattığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, transhümanizmin gelecekteki muhtemel etkileri üzerine daha derinlemesine araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, Dinî Transhümanizm, Dinî Transhümanist Hareketler, Yapay Zekâ, Teknoloji

ABSTRACT

Ph. D. DISSERTATION

TRANSHUMANISM AND RELIGIOUS TRANSHUMANIST MOVEMENTS

Büşra YEŞİLYURT

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Muhammet YEŞİLYURT

2024, Page: 285

Jury: Prof. Dr. Mustafa MACİT
Prof. Dr. Resul ÖZTÜRK
Assoc. Prof. Dr. Muhammet YEŞİLYURT
Assoc. Prof. Dr. Musa Osman KARATOSUN
Assoc. Prof. Dr. İsmet TUNÇ

This study aims to examine the relationship between transhumanism and religion in a comprehensive manner and to examine the effects of these two phenomena on the understanding of modern man. The main purpose of the study is to identify and examine the characteristics of religious transhumanist movements that emerged as a result of the interaction between transhumanism and faith (religion), and thus to reveal that transhumanism is not only a philosophical, scientific and technological movement but also a religious thought. The study aims to evaluate the potential of man in the process of technological transformation and the religious, cultural and social effects of this process.

The method of the study is based on literature review and conceptual analysis, and the descriptive, phenomenological, comparative and hermeneutic methods of the History of Religions discipline were utilized. The study examines the historical background of the concept of transhumanism, its development in the modern period and its reflections in the context of various religions from a comparative perspective. The study examined the impact of NBIC (Nano, Bio, Information and Cognitive) technologies under headings such as artificial intelligence and human-computer interaction, and detailed religious transhumanist movements and their social meanings.

The findings show that transhumanism is not only a technological movement, but also plays an important role in the transformation processes in human history with its ethical, metaphysical and cultural aspects. Traces of transhumanist thought have been identified, especially in Christianity and other world religions. In addition, it has been observed that religious transhumanist movements offer a new spiritual understanding by combining traditional religious practices with technological innovations.

As a result, this study provides a holistic assessment of the opportunities and risks that transhumanism offers for humanity; it emphasizes that the connection between religious beliefs and transhumanism creates significant effects on both individual and societal levels. In this context, more in-depth research is recommended on the possible future effects of transhumanism.

Keywords: Transhumanism, Religious Transhumanism, Religious Transhumanist Movements, Artificial Intelligence, Technology

KISALTMALAR DİZİNİ

bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
c.	: cilt
d.	: doğum
ö.	: ölüm
çev.	: çeviren
Hz.	: Hazreti
No.	: Numara (cilt numarası-sayı)
s.	: sayfa
s.y.	: sayfa yok
S.	: sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	: ve sair
Yay.	: Yayınları

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Max More, Natasha Vita-More ve Nick Bostrom	43
Şekil 1.2. Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü logosu ve kurucusu James Hughes ...	48
Şekil 1.3. Anders Sandberg ve İnsanlığın Geleceği Enstitüsü logosu	49
Şekil 1.4. Ekstropi Enstitüsü eski ve yeni (sağda) logoları.....	50
Şekil 1.5. Dünya Transhümanist derneği ve <i>Humanity+</i> eski ve yeni logoları	52
Şekil 1.6. Transhümanizmin temel ilkeleri (Filipova, Iliev ve Yuleva-Chuchulayn, 2021: 32)	60
Şekil 2.1. Terasem'e ilham kaynağı olan EarthSeed kurgusal dini ve Octavia Buttlar'ın ilgili eserleri (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022)	118
Şekil 2.2. Terasem kurucusu Martine Rothblatt ve eşi Bina Aspen Rothblatt	119
Şekil 2.3. Terasem Hareketi Kuruluşu logosu	122
Şekil 2.4. THK tarafından yürütülen Terasem projeleri	122
Şekil 2.5. Second Life adlı sanal evrende Terasem adasındaki CyBeRev Projesine ait binada yer alan anket sistemi önünde bulunan bir insan avatari (Bainbridge, 2017a: 221).....	124
Şekil 2.6. Terasem Medya ve Film projeleri	126
Şekil 2.7. Terasem Hareketi Vakfı logosu	127
Şekil 2.8. TMF tarafından yürütülen LifeNaut projesi	129
Şekil 2.9. Bina48 ve Terasem yöneticisi Bruce Duncan'ın sohbeti (Stein, 2012: 13)..	130
Şekil 2.10. Terasem'in Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi	132
Şekil 2.11. Terasem Hareketi Trans-dini logosu	133
Şekil 2.12. Terasem Trans-dininin inanç esasları	134
Şekil 2.13. Terasem Yaşam Tarzına göre ritüeller	137
Şekil 2.14. Terasem Trans-dininin dinî pratikleri döngüsü	138
Şekil 2.15. Terasem trans-dinini resmi olarak benimsemek için gerekli yol haritası ...	139
Şekil 2.16. Mormon Transhümanist Derneğinin eski ve yeni logosu (Mormon Transhumanist Association, 2021).....	144
Şekil 2.17. Lincoln Cannon bir MTD konfransında konuşurken.....	146
Şekil 2.18. Transhümanist Mormon anlayışına göre insanın evrimi (Mormon Matters, 2012).....	150

Şekil 2.19. Alonzo Church (solda) ve Alan Turing (sağda) (Copeland ve Shagrir, 2018).....	162
Şekil 2.20. Sanal Evrende Terasem adasındaki Stonehenge’de kurulan Turing Kilisesinde bir toplantı (Bainbridge, 2017b: 228).....	169
Şekil 2.21. Profesör Robin Hanson EM çağı (The Age of EM) adlı kitabını Turing Kilisesinde sunarken (Bainbridge, 2017b: 230).....	170
Şekil 2.22. Giulio Prisco (solda sırtı dönük) sanal evrende düzenlenen Max More’un (matrix tarzı siyah elbiseli) doğum günü partisinde (Bainbridge, 2017b: 219).....	171
Şekil 2.23. TK kurucusu Giulio Prisco ve TK logosu	174
Şekil 2.24. Ebedi Yaşam Kilisesi’nin Florida’daki merkez binası	184
Şekil 2.25. EYK logosu	185
Şekil 2.26. EYK’nin peygamber olarak kabul ettiği şahsiyetler. Sir Arthur C. Clarke (solda) ve Nikolai Fedorovich Fedorov (sağda).....	188
Şekil 2.27. Kilise’nin kurucusu William Faloon (solda) ve din görevlisi (<i>minister</i>) ve ayin yöneticisi (<i>officiator</i>) Neal VanDeRee (sağda) (Hauskeller, 2016b; COPL, 2021)	190
Şekil 2.28. EYK Yönetim Kurulu ve Ömür Uzatma Vakfı Başkanı Charlie Kam (COPL, 2021).....	191
Şekil 2.29. Bölünme öncesi ÖUV (üstte) ve sonrası BAUT ve ÖU logoları.....	195
Şekil 2.30. Cryonics Enstitüsü tarafından yayımlanan bülten ve Alcor Ömür Uzatma Vakfı tarafından yayımlanan <i>Cryonics</i> dergisi.....	197
Şekil 2.31. Timeship (Macdonald, 2016).....	198
Şekil 2.32. Hıristiyan Transhümanist Derneği’nin logosu	207
Şekil 2.33. HTD lider kadrosu: Soldan sağa; Micah Redding, Jonathan Gunnel, Lorenzo Barberis Canonico ve Emily Hogan Redding	208
Şekil 2.34. HTD Akademik danışma konseyi üyeleri. Soldan sağa; Cole-Turner, Mercer, Hughes, Peters, Gary	212

ÖNSÖZ

Dinler tarihi disiplini, dinlerin ortaya çıkışından bugüne kadar geçirdiği dönüşümleri, toplumlar üzerindeki etkilerini ve insanın anlam arayışındaki yerlerini anlamaya çalışan bir bilim alanıdır. Modern dünyanın en dikkat çekici ve tartışmalı düşünce akımlarından biri olan transhümanizm, teknolojinin insan yaşamını dönüştürme potansiyeline odaklanan, bilimsel, felsefi ve etik yönleriyle insanlık için önemli sorular ortaya koyan bir harekettir. Transhümanizm, önemli bir oranda geleneksel dinlerde ve dini geleneklerde yer alan, üstün güçler, uzun yaşam ve hatta ölümsüzlük gibi insanlık tarihinin köklü arayışlarını, teknolojik ve bilimsel gelişmeler ışığında yeniden yorumlamayı öneren bir akımdır. Dolayısıyla yadsınamaz bir dinî yönü bulunmaktadır. Bu bağlamda, Dinler Tarihi perspektifinden transhümanizmi incelemek, hem günümüz toplumlarının din algısını ve dinî dönüşümünü anlamak hem de gelecekteki olası etkileri değerlendirmek açısından elzem görülmüştür.

Saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT'un, dinî transhümanizmi, üzerinde yeterince durulmamış bir alan olarak öne çıkarması ve kendi özverili çalışmaları neticesinde alana kazandırdığı değerli çalışmalarına ek olarak bu alandaki ilk doktora tezlerinden birini yapmam konusunda beni teşvik etmesi ile vücuda gelmiş olan bu çalışma, elzem gördüğümüz bu alanda küçük de olsa bir boşluğu doldurmayı amaçlamıştır.

Araştırma aşamasında bilimsel temelleri güçlendirme ve farklı perspektiflerden zengin bilgiler sunma amacıyla farklı ulusal ve uluslararası kaynaklardan yararlanılarak geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada, hem akademik hem de genel okuyucu kitlesine hitap edebilmek için anlaşılır ve sade bir dil kullanmaya özen gösterilmiş; karmaşık kavramlar ve teoriler, okuyucunun dikkatini celbedecek şekilde ve bilgilendirici nitelikte sadeleştirilmiştir.

Dini transhümanizm ve dini transhümanist hareketler ile ilgili önemli hususları tanım, tarif ve tasvir etmek suretiyle gelecekteki araştırmalara ilham kaynağı olmayı amaçlayan, uzun ve titiz bir süreç sonunda ortaya çıkan bu çalışmanın sunumu, Giriş, iki ana bölüm ve Sonuç olmak üzere dört bölüm halinde yapılandırılmıştır. Giriş bölümünde; Araştırmanın Konusu ve Amacı, Önemi, Metodu ve Kaynaklarının yanı sıra transhümanizmin daha iyi anlaşılması için geniş bir kavramsal çerçeve sunma çabasıyla

nano-teknolojiden yapay zekâyâ, insan-bilgisayar etkileşiminden tekillik (*singularity*) kavramına kadar birçok önemli kavram ve terim ele alınmıştır.

Tezin birinci bölümünde, transhümanizmin tarihsel ve kavramsal temelleri incelenmiştir. Transhümanizm, teknolojinin sağladığı imkânlarla insanın fiziksel ve zihinsel sınırlarını aşma hedefini ifade ederken, bu ideolojinin felsefi arka planı ve ortaya çıkış süreçleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda, transhümanist düşüncenin etik boyutları, bireysel özgürlük, toplumsal adalet ve güvenlik gibi temel kavramlarla ilişkisi tartışılmıştır. Ayrıca, modern transhümanist kuruluşlar, hareketin uluslararası boyuttaki etkisini anlamaya yönelik kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Bu bölüm, transhümanizmi yalnızca bir teknolojik akım olarak değil, aynı zamanda insanlık tarihindeki köklü dönüşüm süreçlerinin bir parçası olarak anlamamızı sağlamaktadır.

Birinci bölümün devamında, din ve transhümanizm arasındaki ilişki ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Dinler tarihi perspektifiyle, farklı dinlerin transhümanist düşünceyle ilişkisi analiz edilmiştir. Hıristiyanlık, Yahudilik, İslam ve Doğu dinleri bağlamında transhümanizmin dini temelleri incelenmiş, bu ideolojinin geleneksel dini değerlerle çatışma ve uyum noktaları tartışılmıştır. Örneğin İslam dininde, insanın yaratılışı, ahiret inancı ve kader gibi kavramların transhümanist düşünceyle ilişkisi değerlendirilmiştir. Böylece bu bölümde, dini inançların teknolojiyle dönüşümü konusunda bir bakış açısı sunarak, dinlerin transhümanist söylemlerle etkileşim potansiyeli tartışılmıştır.

İkinci bölüm, özellikle dini transhümanist hareketlere odaklanmış olup bu bölümde, dinî transhümanist hareketlerin felsefi temelleri ve tarihsel gelişimleri, uluslararası ve kültürel boyutlarıyla geniş bir yelpazede incelenmeye gayret edilmiştir. Terasem Hareketi, Mormon Transhümanist Derneği, Ebedi Yaşam Kilisesi, Hıristiyan Transhümanist Derneği ve Turing Kilisesi gibi uluslararası dini transhümanist hareketlerin teolojik temelleri, organizasyon yapıları ve faaliyetleri, transhümanizmin dinî geleneklere dayalı bir ideoloji olarak nasıl varlık kazandığı ele alınmıştır. Bu bölüm, transhümanizmin dini boyutunun sadece teorik değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak da ne denli etkili olduğunu ele almaktadır.

Çalışma sürecinde, danışmanımın özverili ve titiz yönlendirmeleri, akademik çevremden aldığım destek ve günümüz toplumunun gelişen teknoloji ile yaşadığı

dönüşüm süreçlerine dair yaptığım gözlemler, çalışmamı zenginleştiren en önemli unsurlar olmuştur. Bu vesileyle, konu önerisinden tez yazım ve okuma süreçlerine kadar çalışmamın her aşamasında bana fikir veren, yönlendirici tavsiyelerde bulunan, desteğini esirgemeyen çok değerli danışmanım Doç. Dr. Muhammet YEŞİLYURT'a en kalbî teşekkürlerimi sunarım. Bunun yanında, bilgi ve deneyimlerinden istifade etme fırsatı bulduğum tez izleme komitesindeki çok değerli hocalarım Prof. Dr. Resul ÖZTÜRK'e ve Prof. Dr. Mustafa MACİT'e ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca yabancı dillerdeki kaynakların çevirilerinde bana yardımcı olan, tezimin ön okumasını yapan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Dr. Muhammet Kaan YEŞİLYURT'a da gönülden teşekkürlerimi bildiririm.

Çalışmamızın, hem akademik alanda hem de toplumsal düzeyde yeni tartışmalar ve farkındalıklar oluşturmasını temenni ederim.

Erzurum, 2024

Büşra YEŞİLYURT

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

A. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Ortaya atıldığından beri tartışmaların odağında olan Evrim Teorisine yeni yaklaşımlar getirilmektedir. Bu yeni evrimci yaklaşımlardan biri olan “transhümanizm”, teknolojik araçlar vasıtasıyla insan bedeninin ve aklının mükemmelleştirilmesini ve onun fiziki veya mental her türlü kapasitesinin artırılmasını amaç edinmekte, insanı biyoteknoloji, nanoteknoloji, nörobilim ve bilgi teknolojileriyle önce normal insandan daha güçlü ve mükemmel bir ara varlık olarak *transhuman*'a, nihai noktada ise insan-makine birleşimini gerçekleştirmiş, insan varlığından trilyonlarca kat daha güçlü zekâyâ ve niteliklere sahip “posthuman” adı verilen yeni bir varlık türüne dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Neticesinde inşa etmeyi amaçladığı yeni insan türü ve onun yeni yaşam biçimi, *orthogenetic* evrim¹ olarak adlandırılan doğal bir evrim sürecinin sonucu olarak görülmektedir. Birçok kavram ve olgudan beslenen, etkilenen ve onları etkileyen transhümanizmin elbette dini referansları ve din alanında etkileri de önemli bir yer tutmaktadır.

Din ile transhümanizm arasındaki asıl mesele, transhümanizmin insanı yaratılan (*created* veya *creature*) olmaktan çıkararak, ortak-yaratıcı (*co-creator*) konumuna yükseltmesidir. Yaratılışa müdahale eden ve Tanrı'nın yarattığını değiştirmeyi ve hatta geliştirmeyi amaçlayan transhümanizm, amaçları ve uygulamaları bakımından seküler olmanın ötesinde, Tanrı'ya ve doğanın kanunlarına meydan okuması bakımından yeni bir inanç sistemi, bir din veya dini bir hareket olarak da değerlendirilmeli ve ele alınmalıdır.

Bu çalışmanın amacı seküler bir hareket olarak transhümanizm ile dinî bir hareket olarak dinî transhümanizmi, benzer ve farklı olan özellikleriyle birlikte ortaya koymak ve

¹ Ortogenetik evrim, biyolojide ortogenez adı verilen ve organizmaların belirli bir hedefe doğru ve belirli bir yönde geliştiğini ve evrimin önceden belirlenmiş bir yol izlediğini öne süren bir teoridir. Günümüzde, rastgele mutasyonlar ve çevresel baskı unsurları tarafından şekillendirildiği kabul edilen modern doğal seçim yoluyla evrim teorisiyle çeliştiğinden dolayı geçersiz bir teori olarak kabul edilmektedir. Bkz. <https://www.bionity.com/en/encyclopedia/Orthogenesis.html> (Erişim Tarihi 10.03.2022)

bugün dünyada faaliyet gösteren dinî transhümanist hareketleri Dinler Tarihi çerçevesinden, Dinler Tarihi biliminin metot ve yöntemleri ile ele almak ve incelemektir.

B. Araştırmanın Önemi

Transhümanizm, her ne kadar çok yeni bir akımmış gibi görünse de yüz yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. Transhümanist düşünce, modern bilim çağının ve bilgi toplumunun insanlar üzerinde oluşturduğu birçok yükü hafifletme, insanların ihtiyaç duyduğu hızlı mobilite, yüksek kapasite kullanımı, büyük miktarda bilgi işleme gibi doğal insanın sınırlarını oldukça zorlayan büyük ihtiyaçların karşılanmasında ve bu ihtiyaçları karşılama çabasının getirdiği yorgunluk ve stres, büyük dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için yegâne çare gibi görünen modern tarım, paketlenmiş yiyecekler ve hazır gıdaların insan sağlığına verdiği zararların ortadan kaldırılmasını vadetmesi bakımından herkese oldukça cazip gelmektedir.

Her ne kadar bu düşüncenin amaçladığı yeni insan türünü –yani posthuman– vücuda getirme konusunda henüz pek kimse istekli gibi görünmese de bu yolda yapılan çalışmaların ve elde edilen sonuçların olumlu yönlerinden faydalanmak pek cazip görünmektedir.

Transhümanizmin felsefesini inşa edenler ve sözcülüğünü yapanlar şimdilik sınırlı sayıda ve güçsüz gibi görünse de son dönemde büyük bilişim ve teknoloji şirketlerinin öncülüğünde ve güçlü insanların destekleri ile yapılan bir takım çalışmalar göz önüne alındığında, transhümanizmin oldukça yol aldığı ve felsefesini yaymak ve ideallerine ulaşmak konusunda oldukça ciddi olduğu görülmektedir.

Nitekim Transhümanizmin kısaca bir tarihçesine bakıldığında; Nikolai Fedorov (d.1829-ö.1903) tarafından 1906 yılında kurulan ve uzay araştırmalarının gerekliliğini, fiziksel ölümsüzlüğün elde edilebileceğini ve hatta ölümlerin bilim ve teknoloji yoluyla diriltilebileceğini savunan ruhsal bir inanç sistemi niteliğindeki “Rus kozmizmi”ni transhümanizmin öncüsü olarak kabul edebiliriz. Ardından İngiliz bilim adamı ve Marksist John Burdon Sanderson Haldane (d.1892-ö.1964), 1923 yılında transhümanist düşüncenin erken bir vizyonu olarak kabul edebileceğimiz ve özellikle bilimin ilerlemesinin etik sonuçlarıyla ilgilenen “Daedalus yahut Bilim ve Gelecek” (*Daedalus; or, Science and the Future*) adlı makaleyi (Ayan, 2019: 420) kaleme almıştır.

Bundan sonra 2000’li yıllara kadar adından pek söz ettirmeden ancak kendi içinde emin adımlarla ilerleyen transhümanizm, artık dünya devi bilim ve teknoloji şirketlerinin ve dünyanın sayılı zenginlerinin desteğini arkasına almış gibi görünüyor. Hemen hemen herkesin ismini bildiği, Jeff Bezos, Mark Zuckerberg, Elon Musk, Sergey Brin, Larry Page, Arthur D. Levinson ve Ray Kurzweil gibi isimler transhümanizmin tarihçesi içerisinde yerlerini almış durumdadır.

Şöyle ki; 2000 yılında *Google*, *Nokia*, *Autodesk*, *ePlanet Capital*, *X Prize Foundation*, *Kauffman Foundation* ve *Genentech*’in finansmanı ile *Singularity University* (Tekillik Üniversitesi) kuruldu. 2002 yılında Elon Musk, özel uzay araştırma şirketi *SpaceX*’i kurmuştur. 2004 yılında Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü adında bir kuruluş tesis edildi ve bu kuruluş *Journal of Transhumanism* adlı bir dergi yayınlamaktadır.

İlerleyen yıllarda İnsanlığın Geleceği Enstitüsü, 2006 yılında Makine Zekâsı Araştırma Enstitüsü (*Machine Intelligence Research Institute*, MIRI), uluslararası sularda deneysel araştırma tesisleri kurulması için *The Seasteading Institute*, yaşlanmayı iyileştirmeye yönelik araştırmaları yapacak SENS Vakfı, Alcor Ömür Uzatma Vakfı gibi çeşitli vakıf, dernek ve enstitüler kurulmuştur.

2012 yılında Google tarafından kurulan *X Lab*, bir yapay zekâ araştırma projesi olan *Google Brain* üzerinde çalışmaya başlamıştır. Amazon’un CEO’su Jeff Bezos ise *CIA* ile birlikte bir kuantum hesaplama şirketi olan *D-Wave*’e yatırım yapmışlardır. Apple’ın eski başkanı Arthur Levinson ile *Google* ortağı Larry Page, *Google*’ın bir parçası olarak, yaşlanma ve buna bağlı hastalıklar için tedaviler üzerine araştırmalar yapacak olan *Calico Labs*’ı kurmuştur.

Mark Zuckerberg, Sergey Brin ve Arthur Levinson, yaşam sistemlerini anlama ve ömür uzatma araştırmalarını finanse etmek için Yaşam Bilimlerinde Atılım Ödülü’nü ihdas etmişlerdir. *Google*, “zekâyı çözme” arayışında olan *Google Brain* projesiyle birleştirmek için *DeepMind Technologies* adlı şirketi satın almıştır. Elon Musk beyin-makine arabirimleri üzerine araştırmalar yapacak *Neurolink* projesini tanıtmış ve “dost yapay zekâ” yaratılması için araştırmalara yatırım yapmak üzere Yaşamın Geleceği Enstitüsü’ne (*The Future of Life Institute*) bağışlarda bulunmuştur. Yine Musk, Mars araştırmalarını başlatmış ve 2040 yılına kadar Mars’ta yaşayan insanlar olacağını

söylemiştir ve bunun üzerine *Google* CEO'su Larry Page, insanların Mars'a ulaşmasını sağlamak için servetini hayır kurumlarına bağışlamaktansa Elon Musk'a bırakmayı tercih edeceğini söylemiştir.

Görüldüğü gibi transhümanist faaliyetler hiç kimsenin görmezden gelemeyeceği kadar büyük çaplı ve büyük ölçekli gerçekleşmektedir. Esasen müstakil faaliyetleri bakımından transhümanizm, tamamen aydınlanmacı felsefeyi (Cozza, Ellison ve Katz, 2022: 2), pozitif bilimi rehber edinmiş, aklın üstünlüğünü ve insanın önceliğini savunan, dinî referanslardan ve otoritelerden bağımsız tamamen seküler bir yolda ilerliyor ve bu minvalde faaliyet gösteriyor gibidir. Ancak, buraya kadar sayılan ve sayılmayan bütün transhümanist faaliyetler, ister istemez din alanında birtakım tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Nitekim transhümanizmin mevcut dinler ve onların inanç ve öğretileriyle uzlaşıp uzlaşmadığı yahut alternatif olarak dinî bir hareket olarak sayılıp sayılmayacağı (Geraci, 2010b: 1011) tartışılan konuların başında gelmektedir².

Günümüzde Hıristiyanlık ve Mormonculuk gibi mevcut dinleri köken olarak senkretik bir oluşum şeklinde faaliyet gösteren (Hıristiyan Transhümanist Derneği ve Mormon Transhümanist Derneği gibi) yahut müstakil şekilde kendisine varlık alanı açan (Terasem Hareketi, Ebedi Yaşam Kilisesi gibi) transhümanist dinî akımlar söz konusudur ve çeşitli düzeylerde faaliyetlerine devam etmektedir. Bu dinî hareketlerin Dinler Tarihi çerçevesinden ele alınması hem akademik hem de sivil toplum bakımından büyük önem arz etmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

A. Araştırmanın Metodu

Dinler Tarihi disiplini, karmaşık ve çok yönlü bir çalışma alanı olup temel ilgi alanı tarih boyunca var olmuş tüm dinleri tarafsız olarak araştıran bir bilim dalıdır (Bayramova Aslan qızı, 2018: 436). Bu disiplinin zenginliğini ve derinliğini anlamak için, araştırmacılar çeşitli yöntemlerden istifade etmişlerdir. Bu çalışmada da, konunun hassasiyetini ve karmaşıklığını göz önünde bulundurarak, birden fazla yöntemi bir araya getiren kapsamlı bir yaklaşım benimsenmiş ve aşağıda kısaca değinilen, nitelendirici

² Bakınız Yeşilyurt (2020) ve Yeşilyurt (2023).

yöntem, fenomenolojik yöntem, karşılaştırma yöntemi ve hermenötik yöntem bir araya getirilerek konu, hem derinlemesine hem de geniş bir perspektifle ele alınmaya çalışılmıştır.

Nitelendirici (Deskriptif) Yöntem

Nitelendirici yöntem, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal bilimlerde yaygınlaşmaya başlamış ve nitel araştırma yöntemleri arasında önemli bir yer edinmiştir. Bu yaklaşımın karakteristik özelliği, manipüle etmeden veya nedensel ilişkiler kurmadan olayların, inançların, uygulamaların ve bağlamların ayrıntılı bir şekilde aktarılmasıdır. Metodolojik bakımdan, din konusuna deskriptif bir bilimsel yaklaşım söz konusudur (Günay, 2003: 119). Dolayısı ile araştırmada kullanılan ilk ve en temel yöntem, Dinler Tarihinin kendine has metodu (Bayramova Aslan qızı, 2018: 436) olarak da bilinen nitelendirici yöntemdir. Nitelendirici yöntem, dinler tarihi araştırmalarında, dinlerin sosyal ve kültürel bağlamlarını anlamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Bu yöntem, araştırmacılara dinlerin tarihsel gelişimini ve insanlarla olan etkileşimlerini derinlemesine inceleme fırsatı sunar (Köftürcü ve Onay, 2018: 859). Bu yöntem, önyargısız ve tarafsız bir şekilde “olani” olduğu gibi ortaya koymayı amaçlar. Bu sayede, herhangi bir dinî inanç veya ideolojinin etkisinden bağımsız olarak Dinî Transhümanizm ve Dinî Transhümanist Hareketlerin objektif bir incelemesi gerçekleştirilmiştir.

Fenomenoloji Yöntemi

Dinler Tarihi disiplininin sınırları içerisinde, 19. yüzyılda özellikle Hollanda ve İskandinav ülkelerinde belirginleşmiş olan Fenomenoloji yöntemi, dinsel fenomenlerin tarihsel gelişimlerini ikinci plana atıp psikolojik boyutlarına odaklanarak ve fenomenlerin yapısal formlarını analiz ederek dinleri anlamaya çalışmıştır. Fenomenoloji yöntemi, dinî fenomenlerin sistematize edilip betimlenmesini (Alıcı, 2005b: 74) ve yapısının, özünün ve gerçek anlamlarının araştırılmasını ilke edinir. Fenomenolojik yöntem, görece yargıların paranteze alınmasını öğreten ve teorik olarak “doğru” bir yöntemdir (Alıcı, 2005a: 1357) ancak uygulamasının da doğru yapılması, yani, fenomenolojik yöntemin temel kaidelerinden olan “başka dinleri şahsi ölçekle değerlendirmemek” (Aydın, 2005: 1285) önemlidir. Bu araştırmada, transhümanizmin felsefesini, amaç ve ideallerini irdelemek için bu yöntemden yararlanılmıştır. Fenomenoloji yöntemi, incelenen olgunun farklı dinler ve kültürlerdeki benzer ve ortak yönlerine odaklanmaktadır.

Karşılaştırma Yöntemi

Dinler Tarihini basit bir tarih bilimi olmaktan ayıran en önemli özellik olarak görülen karşılaştırma yöntemi (mukayesecilik) önemli bir araç olarak görülmektedir (Alıcı, 2005a: 1328). Dinler Tarihi, bir bilim dalı olarak dinlerin diğer dinler ile ilişkilerini, benzerliklerini, ortak ve farklı yönlerini de mukayese eder (Köftürcü ve Onay, 2018: 863). Dolayısı ile nitelendirici yöntemin ve fenomenoloji yönteminin yetersiz kaldığı durumlarda, karşılaştırma yönteminden faydalanmak önemlidir. Bu suretle, çalışmada karşılaştırma yöntemi kullanılarak transhümanizmin geleneksel dinlere, geleneksel dinlerin de transhümanizme bakışını ve yaklaşımını ortaya koyarken, unsurlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirgin bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır.

Hermenötik (Yorumlayıcı) Yöntem

Friedrich Schleiermacher ve Hans-Georg Gadamer gibi filozofların eserleriyle öne çıkmış olan hermenötik yöntem, özellikle felsefe, din ve hukuk bağlamında metinlerin ve diğer kaynakların bilinçli ve derinlemesine incelenerek tabiatının ve anlamının kavranabilmesi için gereklidir. Schleiermacher, metni anlamının empati yapmayı ve niyeti bilmeyi gerektirdiği, Gadamer ise tarihsel bağlamı ve okuyan ile metin arasındaki etkileşimin önemli olduğunu vurgulamıştır (Takim, 2021). Bugün, bu yorumlayıcı yöntem, metinsel bağlamın yanı sıra anlamı etkileyen tarihsel ve kültürel arka planları da göz önünde bulundurarak dini metinlerin karmaşıklıklarında gezinmelerine olanak tanımaktadır (Akbar, 2020: 606). Nitekim Eliade'ye göre Hermenötik, dinî ifadelerin özelliklerinin ve kompleksliğinin anlaşılmasıdır (Aydın, 1998: 309). Ayrıca, hermenötik okuyucu ile metin arasında dinamik bir ilişkinin var olduğunu kabul eder ve anlam ve anlayışın etkileşim yoluyla birlikte yaratıldığını öne sürer (Long, 2018; Alıcı, 2020: 33). Bu bakış açısı, kutsal metinlerin yorumunun farklı gelenekler ve bağlamlarda önemli ölçüde değişebildiği din araştırmaları alanında özellikle önemlidir (Oostveen, 2018; Takim, 2021).

Bu çalışma kapsamında hermenötik özellikle çok önemlidir, zira dinî transhümanizm, dinî metinleri tarihsel ve kültürel çerçeveler içinde aşırı yorumlayıcı bir şekilde bağlamlandırarak derin bir anlayış ve ilişki ağları oluşturmuştur. Ayrıca hermenötik, metinlerle eleştirel etkileşimi teşvik ederek yorumu etkileyebilecek varsayımları ve önyargıları sorgulamaya yönelir (Aldridge, 2018: 248; Oostveen, 2018:

51). Kanaatimizce, çalışma kapsamında incelenen metinlerin hermenötik yaklaşımlarına hermenötik bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir, zira hem transhümanistlerin ön kabulleri onların yorumlarını ve metinleri anlama şekillerini etkilemektedir hem de transhümanizm, birden fazla dinî anlatının bir arada var olduğu dinî çeşitliliği topyekûn olarak kapsamak ve kendi sistemi içerisinde eritmek istemektedir. Dolayısıyla, bu çalışmada dinî ifadelerin ve anlaşılma biçimlerinin yorumlanmasını sağlayarak Dinî Transhümanizm ve Dinî Transhümanist Hareketler hakkındaki bilgimizi ve anlayışımızı zenginleştirmeye katkıda bulunmak amacıyla hermenötik yöntem kullanılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada kullanılan yöntemlerin çeşitliliği ve birbiriyle uyumu, Dinî Transhümanizm ve Dinî Transhümanist Hareketler konusuna dair kapsamlı ve tutarlı bir bakış açısı sunmayı mümkün kılmıştır. Bu sayede, bu hareketlerin kökenleri, inançları, uygulamaları ve farklı dinler ve inanç sistemleriyle olan ilişkileri daha net bir şekilde ortaya konulmuştur.

B. Araştırmanın Kaynakları

Dinî Transhümanizm ve Dinî Transhümanist Hareketler nispeten yeni bir araştırma alanıdır. Bu nedenle, bu alandaki kaynak sayısı sınırlıdır. Konuyla ilgili Türkçe kaynaklar ise oldukça az sayıdadır. Transhümanizmin gerek seküler bir akım olarak gerekse de dinî bir hareket olarak savunduğu değerler, birçok dinin akaidi içinde tartışmalı bir konumda yer aldığından transhümanizmi kendi dinî perspektifinden ele alan pek çok inceleme, tenkit ve eleştiri nitelikli esere rastlamak mümkündür. Diğer taraftan transhümanist felsefeyi benimsemiş olan bazı kişi ve kurumlar transhümanizmi farklı dinlerin içerisinde konumlandırmaya ve o dinin inanç esaslarına aykırı olmadığını göstermeye yönelik çok sayıda eser neşretmişlerdir.

Transhümanizmin bilim ve teknolojiyi ideallerine ulaşmada birinci derecede araç olarak görmesi ve buna büyük önem atfetmesi sayesinde, transhümanist felsefenin nihai amacı olan *transhuman* yani yeni insan ve onun yaşayacağı yeni yaşam tarzına ilişkin unsurlar sinema ve roman gibi bilimkurgu eserlerde kolayca yer bulabilmektedir. Bu bağlamda, akademik, edebi ve bilimsel yayın ve eserler bu tez çalışmasında faydalanılan eserler arasında yer almıştır. Kaynaklara erişim, internet, çoklu ortam materyalleri ve

basılı eserler üzerinden sağlanmıştır. Derlenen bilgiler, Dinler Tarihinin metot ve yöntemleri ile ele alınmıştır. Bu çerçevede konu, fenomenolojik yöntemle deskriptif olarak aktarılmaya çalışılmış, gerektiği ve ihtiyaç duyulduğu ölçüde de diğer yöntemlerden faydalanılmıştır.

Çalışmada başvuru kaynakları oluşturulurken öncelikle üniversitemizden başlamak üzere Türkiye’de yapılan çalışmalar ve uluslararası literatür taranmıştır. Çalışmada yararlanılan başlıca kaynaklar aşağıda değerlendirilmiştir.

Türkçe kaynaklar, çalışmanın başladığı 2021 yılında az sayıda olmakla birlikte, geçen süre içerisinde başta Ahmet Dağ ve Muhammet Yeşilyurt olmak üzere neredeyse tamamı Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki değerli akademisyen ve bilim adamları tarafından yazılmıştır. Alandaki kaynak çeşitliliğinin ve sayısının artması sebebiyle, çalışma süresince tekrar tekrar kaynak taramaları yapılmış ve literatüre katılan son yayınlardan da istifade edilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar, kaynakların sürekli olarak artması ve çeşitlenmesi, işaretleme, derleme ve yazım süreçlerinin daha karmaşık ve zor bir hale gelmesine neden olmuş ve çalışmanın tamamlanma süresini uzatmış olsa da yeni kaynaklara yer verilmesine ilgili bölümlerde gerekli düzenlemeler yapılarak azami ölçüde gayret edilmiştir.

Dağ’ın “Nietzsche ve Transhümanizm Bağlantısı üzerine” (2018a), “Sinema ve Romanda Transhümanizm” (2018b) “Transhümanizm”, “Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm” (2017a), “Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü” (2018c), “Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm” (2019), “İnsansız Dünya: Transhümanizm” (2020), “Dijitalleşme-Yapay Zekâ-Transhümanizm Bağlamında Din Ve Dindar’a Dair” (2021a) ve “Mitolojik Bir Kültür Olarak Transhümanizm” (2023b) eserleri transhümanizm kavramının kapsamlı bir şekilde ve derinden anlaşılması için önemli kaynaklar arasındadır.

Kızılgeçit, Yeşilyurt, Ertuğay ve Çinici editörlüğünde yayımlanan “Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı” (2021) ve Diyanet Vakfı yayınlarından çıkan “Yapay Zekâ Transhümanizm ve Din” (2021) başlıklı bilimsel kitap başlıca başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığınca yayımlanan “Diyanet” dergisinin³ “Transhümanizm ve Din” başlıklı tematik sayısında yer alan “Transhümanizm Nedir?” (Can, 2022); “Transhümanizmin İyi Yaşam İdeali ve İnsanı Geliştirme Hayali” (Görgülü, 2022); “Çağdaş Bir İnanç Problemi Olarak Transhümanizm” (Özdemir, 2022); “Transhümanizm: İnsanın Tanrıcılık Oyunu!” (Sambur, 2022); “Transhümanizm ve Din İlişkisi” (Yeşilyurt, 2022) başlıklı makalelerden istifade edilmiştir.

Seküler transhümanizmden dinî transhümanizme geçerken, din ve transhümanizm arasındaki ilişkinin derinden anlaşılması gerekmektedir. Bu bakımdan gerek transhümanizmin dinî kökenleri gerekse din ile ilişkisi bağlamında çeşitli dinler ile transhümanizm arasındaki ilişkileri inceleyen yahut transhümanizmi bu dinlerin bakış açısıyla değerlendiren çalışmalar özellikle önemlidir. Yeşilyurt’un “Dinler ve Transhümanizm” (2023) kitabı ve Gökçe’nin “Dijital Din ve Transhümanizm” (2022) makalesi genel ve geniş kapsamlı değerlendirmeler içerirken Altuncu’nun (2023) “Yahudilik ve Transhümanizm”, Arslan’ın (2023) “Budizm ve Transhümanizm”, Yeşilyurt’un (2023a) “İslam ve Transhümanizm”, Tunç’un (2023) “Antik Dinler ve Transhümanizm” gibi eserleri özel ve daha detaylı karşılaştırmalar için kaynak teşkil etmiştir. Yine Yeşilyurt (2021a) tarafından kaleme alınan ve Hıristiyanlığın transhümanizmle nasıl etkileşime girdiğini ve bu etkileşimin teolojik boyutlarını inceleyen “Hıristiyan Transhümanizmi: Hıristiyanlığın Tekno-Eskatolojik Yeni Yorumu” adlı çalışma, transhümanizmin insan doğasına dair geleneksel inançlarla çelişebileceğini ortaya koymakta ve transhümanizmin dinî inançlarla çatışmasını anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Güçlüer ve Yazoğlu (2024), Midilli (2023), Taviloğlu (2023), Köksal (2019), Karauğuz (2020), Kılıç (2021) ve (2018) gibi transhümanizmi farklı yön ve bakış açıları ile değerlendiren çalışmalardan da istifade edilmeye çalışılmıştır.

Doğan’ın (2021) transhümanizmi İslam perspektifinden ele alan ve dinî değerlerin bu akım karşısındaki tutumunu sorgulayan “Transhümanizm: ‘Allah’ın Yarattığını Değiştirme’ veya İnsana Karşı Şeytan 2.0” eserinde, insanın doğasına müdahale etmenin etik ve teolojik sonuçlarını, transhümanizmin potansiyel tehlikelerini değerlendirmiştir.

³ Diyanet Dergisi, Sayı 384, Aralık 2022

Uluslararası literatürde özellikle erken dönem eserlerin hemen hemen tamamı transhümanist yahut transhümanizme yakın kişiler tarafından yazılmış olup transhümanizmin etik, dinî ve felsefi boyutlarını anlamak için önemli bir derinlik sağlamaktadır. Bu eserler, hem transhümanizmin temel ilkelerini hem de bu ilkelerin din ve maneviyat ile olan ilişkisini ele almaktadır.

Bohan (2018) tarafından hazırlanmış olan “Transhümanizmin Tarihi” adlı doktora tezi, azami derecede istifade edilen kaynakların başında gelmektedir. Bu doktora tezi, çalışmanın erken dönemlerinde detaylı bir şekilde okunmuş ve özellikle seküler transhümanizm ve transhümanizmin tarihi ile ilgili derin bir bilgi birikimi ve geniş bir bakış açısı kazanılmasına fevkalade katkı sağlamıştır.

Calvin Mercer, Tracy Trothen ve Derek Maher’in editörlüğünü yaptıkları ve yazdıkları çok sayıda kitap ve kitap bölümleri (Maher, Mercer ve Peters, 2009; Mercer ve Maher, 2014; Trothen ve Mercer, 2014; Mercer ve Trothen, 2015; Mercer, 2017; Trothen ve Mercer, 2017; Mercer ve Trothen, 2021a, 2021b, 2021d, 2021c) önemli başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Özellikle bir bütün olarak “Din ve Teknolojik Gelecek” (Mercer ve Trothen, 2021c) adlı eser ve içindeki “Transhümanizm, Post-insan ve Dinler: Temel Kavramları Keşfetmek” bölümü (Mercer ve Trothen, 2021d), çeşitli dinî geleneklerin transhümanist fikirlerle nasıl ilişki kurduğuna dair kapsamlı bir genel bakış kazanmayı sağlamıştır. Bu çalışma, ayrıca teknolojik hedefler ve manevi inançlar arasındaki diyalog ve çatışma potansiyelini irdelemesi bakımından transhümanizmin dinî düşünce ve pratikler üzerindeki etkilerini anlama konusunda faydalı olmuştur.

Kendisi bir din sosyolojisi uzmanı olan ve 1970 yılında Rodney Stark ile birlikte “Stark-Bainbridge Teorisi” olarak bilinen bir din teorisi de geliştirmiş (Fandom.org, 2014) olan Bainbridge’in çok sayıda makale ve kitabı arasından, “Dinamik Sekülerleşme: Bilgi Teknolojisi ve Din ile Bilim Arasındaki Gerilim” (2017a), “Dinin Geleceği” (1985), “NBIC Yeniliklerinin Yönetilmesi” (2006), “Cennete Uçuş Güzergâhı” (2007), “Kimlik Genişlemesi ve Aşkılık” (2014), “Bilim ve Teknoloji Yakınsamasının El Kitabı” (2016) gibi eserlerinden faydalanılmıştır.

Transhümanizm alanında, Leidenhag (2020) “Teknolojiyle Kurtuluş: Transhümanizmin soteryolojisini ve eskatolojisini keşfetmek” başlıklı makalesinde teknolojiye ilişkin ilerlemelerin insanlık durumuna ilişkin geleneksel kavramlara nasıl meydan

okuduğunu incelemiş, insanın gelişimi ve biyolojik sınırlamaların aşılması potansiyeli ile ilgili olarak CRISPR ve diğer biyoteknolojiler ile bilinçli evrimin fikri çerçevesinde insanlığın geleceğini ve etik sorunları değerlendirmiştir. Transhümanizmin kurtuluş ve ölümden sonraki yaşam kavramlarını nasıl yeniden yorumladığını inceleyen bu çalışma, transhümanist düşüncenin insan varlığına ve teknolojik kurtuluş potansiyeline ilişkin geleneksel dinî inançları nasıl yeniden şekillendirebileceğini anlamak açısından önemlidir.

Anastasia (2019) transhümanizm ve posthümanizm akımlarını inceleyen ve insanın geleceği hakkındaki düşünceleri ve gelecekte insanın rolü ve statüsünü ele aldığı makalesinde transhümanizmin felsefesini ve transhümanizm kavramının insanın rolü ve statüsüne nasıl bir etki yarattığını tartışmaktadır. Ayrıca sıklıkla birlikte kullanılan transhümanizm ve posthümanizm akımlarının benzerliklerini ve farklılıklarını belirtmektedir.

Önemli çalışmalardan biri de transhümanizmin insanı gelişme vizyonunun ve ölümsüzlük arayışının, dinî aşkınlık hedeflerinin seküler bir karşılığı olarak görülebileceğini savunan Tiros-Samuelsin'in (2012) transhümanizmin ideolojik temellerini ve bunun dinî düşünce üzerindeki sonuçlarını eleştirel bir şekilde ele alan ve transhümanizmi yalnızca teknolojik bir hareket olarak değil, aynı zamanda insan doğası ve kaderi hakkındaki geleneksel dinî anlatılara meydan okuyan bir inanç sistemi olarak konumlandıran "Seküler Bir İnanç Olarak Transhümanizm" makalesidir.

Buta'nın (2022) Hıristiyan doktrini ile transhümanist idealler arasındaki uyumluluk ve çatışmaları araştıran "Hıristiyanlık ve Transhümanizm" makalesi, genetik manipülasyonun ve ölümsüzlük arayışının ortaya çıkardığı etik ikilemleri Hıristiyan bakış açısıyla ele almış, inanç ile bilimin bir uzlaşma diyalogu kurması gerektiğini savunarak transhümanizmin ortaya çıkardığı sorunlara karşı sağlam bir teolojik yanıt verilmesine duyulan ihtiyacı vurgulamıştır.

İnsan yaşamının sınırlı doğasının insan deneyiminin ayrılmaz bir parçası olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğini savunan Henriksen (2015), "Fani Bir Yaşam Bu Kadar Kötü Bir Fikir mi? Transhümanizm ve Teolojik Antropoloji" başlıklı makalesinde ve insan kimliği ve varoluşuna yönelik transhümanist ideallerin teolojik sonuçlarını araştırmış ve daha uzun ömür ve bilişsel yetenek arayışının ortaya çıkardığı varoluşsal

riskleri ele almıştır. Benzer şekilde Tunç (2021b) “Teosentrizm ve Transhümanizm Çatışması: İlahiyatta Antropolojik Bilginin İmkânı” başlıklı çalışmasında teosentrik düşünce ile antropolojik bilgi ve bakış açısının transhümanizm ve din arasındaki ilişkinin şekillenmesindeki rolüne ve dinî sahada antropolojik yaklaşımın sorunlarına işaret etmiştir.

Son olarak, transhümanizmin başlıca dinî geleneklerle, özellikle de Hıristiyanlıkla olan ilişkisinin karşılaştırmalı bir analizini sunan “Transhümanizm ve Batı Tek Tanrılı Gelenekleri” (Gherjikov, 2020) başlıklı makale, transhümanist idealler ve dinî inançlar arasındaki gerilim ve sinerji potansiyelini ana hatlarıyla ortaya koymakta ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı etik ve manevi sorunları yönetmek için sürekli diyalog ihtiyacına vurgu yapmaktadır.

III. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde çalışma kapsamında atıfta bulunulan ve transhümanist uygulamalarda temel niteliğinde olan bazı kavram ve terimlere ilişkin kısa tanımlar verilmiştir.

A. NBIC Yakınsaması

Nanoteknoloji, biyoteknoloji, bilgi teknolojisi ve bilişsel bilim alanlarını ifade eden NBIC disiplinlerinin giderek birbirine yaklaşmasını ifade eden NBIC yakınsaması⁴, transhümanizmde önemli bir kavramdır. Transhümanistler, teknolojinin bu dört alanını entegre ederek insan yeteneklerini geliştirmenin ve insan bedeninin ve zihninin sınırlarını aşmanın mümkün olduğuna inanırlar (Osiński, 2021: 150).

NBIC yakınsaması, maddenin atomik ve moleküler ölçekte işlenmesini içeren nanoteknoloji; teknolojik ilerlemeler için biyolojik sistem ve süreçlerin kullanılmasına odaklanan biyoteknoloji; bilgisayarların ve iletişim sistemlerinin kullanımını içeren bilgi teknolojisi ve zihnin doğasını ve süreçlerini araştıran bilişsel teknolojiler gibi çeşitli bilim ve teknoloji alanlarını kapsar. Transhümanistler, bu alanları birleştirerek zihin aktarımını

⁴ Nano-, Bio-, Information, ve Cognitive kelimelerinin baş harflerinden oluşan bir kısaltma olarak bu bilim ve teknoloji alanlarını ve bu alanlardaki gelişmeleri, uygulamaları ve bu alanların birbirlerine yaklaşımını ifade etmek için NBIC Convergence (NBIC Yaklaşımı/Yakınsaması) ilk kez 2001 yılında Roco ve Bainbridge tarafından ortaya atılmıştır Roco (2016).

sağlamayı ve insan yeteneklerini biyolojik sınırlamalarının ötesinde geliştirmeyi amaçlamaktadır (Osiński, 2021: 157).

NBIC yakınsamasının önemi, insan varoluşunda devrim yaratma potansiyelinde yatmaktadır. NBIC alanlarının her birinin temel bir yapı taşı vardır; yani bir atom, gen, bit ve sinaps. Her bir NBIC alanı, NBIC sistemi içindeki diğer alanlarla tüm mesafe ve zaman ölçeklerinde ve tüm karmaşıklık düzeylerinde etkileşime girmektedir ve her biri ilgili yapı taşlarından makroskobik sistemlere kadar benzer bir hesaplamalı mimari yapıya sahiptirler. Dolayısıyla bilgi, teknoloji ve sosyoekonomik ilerleme için kavramsal olarak yeni fırsatlar ve olanaklar sunmaktadırlar (Roco, 2002; Roco ve Bainbridge, 2002: 282–283; Roco, 2016).

Transhümanizm penceresinden bakıldığında, NBIC yakınsaması fiziksel ve bilişsel sınırlamaların üstesinden gelme olanağı sunarak tıpta, uzun ömürlülükte, zekâda ve genel olarak insan refahında ilerlemelere yol açar. Bununla birlikte, NBIC teknolojilerinin etik ve sosyal kabul edilebilirliği, transhümanist perspektife karşı çıkan doğa ve insani değerlere dayalı argümanlarla tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Béland, Patenaude, Legault, Boissy ve Parent, 2011: 295–296). Ayrıca NBIC paradigması, transhümanizmin ve onun insanı geliştirme arayışının tanımlayıcı bir yönü olarak kabul edilmektedir (Dreshfield, 2012: 43–44).

NBIC yakınsamasının transhümanizm bakımından önemi şu üç başlık altında toplanabilir:

İnsan Gelişimi: Bu teknolojilerin yakınlaşması, insanın bilişsel ve fiziksel yeteneklerinde radikal iyileşmeler ve gelişmeleri ifade eder.

Teknolojik Sinerji: Bu alanların entegrasyonunun potansiyel olarak teknolojik yeteneklerde katlanarak büyümeye yol açacağına ve muhtemelen insan yaşamında dönüştürücü değişikliklere yol açacağına inanılmaktadır.

Etik: NBIC teknolojilerinin uygulanması, insan doğası ve toplumun geleceği ile ilgili önemli etik soruları gündeme getirmektedir.

NBIC yakınsaması ve bunun transhümanizmdeki önemine ilişkin daha geniş bir kavrayış için ilgili bilim alanlarının çalışma alanlarına bakmak faydalı olacaktır. “Nano-Teknoloji”, maddelerin atomik veya moleküler düzeyde manipüle edilmesini sağlayan

teknoloji olarak bilim bu bilim alanı, tıp, malzeme bilimi ve elektronik gibi alanlarda önemli uygulamalara sahiptir. “Biyoteknoloji”, canlı organizmaların veya biyolojik süreçlerin kullanılmasıyla ürünler veya teknolojiler geliştiren bir alandır. Moleküler biyoloji, moleküler tıp, genetik mühendislik, biyomedikal biyoteknolojinin alt alanları olarak görülebilir. Eksik ve kusurlu ve görülen (Tanrıverdi, 2023: 13) insan doğasını iyileştirmenin en temel yapıtaşlarından başlanarak yapılması gerektiğine ilişkin görüşün (Uzomah ve Attoh, 2020: 36) yansıması olarak transhümanizm biyoteknolojiye büyük önem vermektedir. “İletişim Teknolojileri”, bilgiyi yönetmek için bilgisayar ve yazılımların kullanılmasını sağlayan tüm teknolojik cihaz ve yöntemleri ve bunlara ilişkin çalışmaları ifade etmektedir. “Bilişsel Teknolojiler” ise felsefe, psikoloji, yapay zekâ, sinir bilimi, dil bilimi ve antropolojiyi kapsayan, zihin ve zekâ üzerine disiplinler arası çalışma alanlarını ifade etmektedir.

B. Yapay Zekâ ve Dijital Zekâ

Dijital zekâ, teknolojinin yönlendirdiği ve hızla değişen bir dünyaya uyum sağlamak ve başarılı olmak için gereken temel beceriler dizisini ifade eder (Diwo, 2023). Öte yandan yapay zekâ (YZ veya AI), genellikle insan zekâsı gerektiren görevleri yerine getirebilen akıllı makineler oluşturmaya odaklanan bir bilgisayar bilimi alanıdır (Mills, 2018).

Bilimsel literatürde dijital zekâ sıklıkla dijital okuryazarlık ve yeterlilikler bağlamında tartışılmaktadır. Bireylerin zorluklarla yüzleşmesini ve dijital yaşamın taleplerine uyum sağlamasını sağlayan sosyal, duygusal ve bilişsel yeteneklerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Dijital zekâ, dijital teknolojilerle etkili bir şekilde etkileşimde bulunmak için gerekli bilgi ve yeterlilikleri içeren dijital okuryazarlığa ulaşmak için gereken yetenekler kümesini ifade eder (Lankshear ve Knobel, 2008: 4). Bu yetenekler arasında dijital iletişim, dijital duygusal zekâ ve dijital güvenlik yer alır ancak bunlarla sınırlı değildir.

Akademik söylemde AI olarak da anılan YZ, insan zekâsı gerektiren görevleri yerine getirebilen sistemlerin oluşturulmasına odaklanan bilgisayar bilimi alanı olarak tanımlanmaktadır. Yapay zekâ araştırmalarının amacı, bilgisayarların ve makinelerin akıllı bir şekilde çalışmasına olanak tanıyan teknolojileri geliştirmektir. İnsanlar

tarafından yapıldığında zekâ kullanımı gerektiren görevlerin makineler tarafından da yerine getirilebilmesini sağlayan algoritmaların tasarımını kapsar. Bu tasarımlar, karar verme, problem çözüme, insan dilini anlama ve öğrenme gibi etkinlikleri içerir (Russell ve Norvig, 2010: 2).

C. Artırılmış Zekâ, Süper Zekâ ve Genel Zekâ

Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, bilim ve teknolojiadaki hızlı ilerlemeler, transhümanizmin gelişimini önemli ölçüde etkiledi. Bu dönemde, özellikle bilgisayarlar, yapay zekâ (YZ) ve genetik mühendislik alanındaki gelişmeler, insan doğasının geliştirilmesi ve değiştirilmesi konusundaki düşünceleri güçlendirmiştir. İki ana gelişme, artırılmış zekâ ve YZ, yapay süper zekâ (YSZ) ve yapay genel zekâ (YGZ) ile yakından ilişkilidir (Braga ve Logan, 2017: 3). Yapay zekâ, bilgisayar sistemlerinin, insanların tipik olarak gerektirdiği zekâ özelliklerini taklit etmesini sağlayan bir teknoloji dalıdır (Dwivedi vd., 2021: 2). Yapay zekâ, öğrenme, problem çözüme, dil anlama ve görsel algılama gibi görevleri gerçekleştirmek için algoritmalar ve bilgisayar programları kullanmaktadır. Yapay zekâ, bilgisayarlar ve makineler üzerindeki çalışmalarla birlikte, gelişen bilgi işleme kapasitesi ve büyük veri setlerinin kullanımı sayesinde büyük bir ilerleme kaydetmiştir (Bostrom, 2003a: 493; Lee, 2015; Demir, 2018). Transhümanistler YZ'nin insan davranışlarını ayırt edilemez şekilde taklit edilebileceğini varsaymaktadırlar (Cruz, 2021: 13).

Yapay zekâ, transhümanizmin temel temalarını güçlendiren bir etken olmuştur. İnsan zekâsının benzer özelliklerini taklit etme potansiyeli, yapay zekâ araştırmalarına olan ilgiyi artırmış ve insan-makine etkileşimini daha karmaşık hale getirmiştir. Bu, insan zekâsını aşan YZ sistemlerinin geliştirilmesine yönelik araştırmaların hızlanmasına neden olmuştur (Dwivedi vd., 2021: 2). Yapay zekâ, ayrıca bilişsel ve zihinsel yetenekleri artırma konseptini de destekler. Yapay zekâ araştırmaları, insan beyninin işleyişini anlama ve bu bilgileri kullanarak zekâyı geliştirme amacını taşır. Örneğin, beyin-makine ara yüzleri, bilgisayarlarla doğrudan beyin etkileşimini mümkün kılmaktadır ve felçli bireylerin tekrar hareket etmelerini sağlayabilme potansiyeline sahiptir. Bu tür teknolojik gelişmeler, transhümanist düşünceleri destekler ve bireylerin bilişsel yeteneklerini

genişletme potansiyelini göstermektedir (Doyle, 2018: 67; Urgan, 2019; Dwivedi vd., 2021: 10).

D. Artırılmış İnsan / İnsan Geliştirme

Artırılmış insan (*augmented human*) yahut insan geliştirme (*human enhancement*), insanın biyolojik ve bilişsel yeteneklerini, teknoloji aracılığıyla artırmayı amaçlayan kavramlardır. Genetik mühendislik, bilişsel implantlar, biyonik uzuvlar ve ileri teknoloji protezleri gibi yöntemlerle elde edilebilen bu artış veya iyileştirmeler sayesinde insanlar, kendi vücutlarını ve zihinlerini geliştirerek veya genetik yapısını değiştirerek, sınırlarını aşabilmekte ve daha yüksek performans seviyelerine ulaşabilmektedirler (Gabriela, Bianca ve Smaranda, 2022: 82).

Artırılmış insan kavramı, erken bilgisayar teknolojisinin gelişimi ve insan-makine ara yüzlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde, bilgisayarlar ve insanlar arasındaki etkileşimi artırmak için araştırmalar yapılırken, bilim kurgu eserleri de artırılmış insan fikrini popöler hale getirmiştir. Örneğin, *cyborg* (*cybernetic organism* veya siborg) terimi, biyolojik ve mekanik bileşenlerin birleşimini ifade eden bir kavramdır ve artırılmış insan konseptini tanımlamak için kullanılmaktadır (Lee, 2015: 71). Artırılmış insan fikri, özellikle 1980'lerden itibaren biyoteknoloji ve genetik mühendislik alanındaki ilerlemelerle birlikte daha fazla dikkat çekmiş ve bilim adamları, genetik müdahale ve biyonik teknolojiler aracılığıyla insanları güçlendirmenin mümkün olabileceğini öne sürmüşlerdir. Örneğin, genetik mühendislik yoluyla belirli hastalıkların tedavi edilebileceği, zekâ ve yeteneklerin genetik olarak geliştirilebileceği ve biyonik protezlerin doğal uzuvlara entegre edilebileceği gibi fikirler bu kavram etrafında şekillenmiştir (Franchi ve Güzeldere, 2005: 204–205; Almeida ve Diogo, 2019: 184).

Bilim kurgu, artırılmış insan kavramını geniş ölçüde keşfetmiş ve popölerleştirmiştir. Örneğin, *The Six Million Dollar Man* ve *The Bionic Woman* gibi televizyon dizileri, biyonik uzuvlar ve artırılmış yeteneklere sahip karakterleri konu olarak izleyicilere bu fikirle tanışma fırsatı tanımiştır.

E. Sibernetik

Sibernetik; insanlar, hayvanlar, makineler ve bilgisayarlar gibi canlı ve cansız sistemlerin iletişim ve kontrol sistemlerini inceleyen ve bu sistemlerin nasıl çalıştığını, birbirleriyle nasıl etkileşime girdiklerini ve nasıl kontrol edilebileceklerini anlamaya çalışan bir bilim dalıdır. Sibernetik; biyolojik, mekanik, bilişsel veya sosyal geri bildirim döngüleri olan sistemlerde bilgi akışını kontrol etmek üzerine çok disiplinli bir çalışma alanı olarak 20. yüzyılın ortalarında Norbert Wiener tarafından kurulmuş ve bizzat kendisi tarafından “kontrol ve iletişim bilimi” olarak tanımlanmıştır. Sibernetik teorisinin merkezinde sistemler arasında gönderilen (bilgi) ve yanıtlanan mesaj (geri bildirim) vardır ve sistemlerin işlevselliği bu mesajların kalitesine bağlıdır (Ashby, 1956; Wiener, 2019).

Dolayısıyla Sibernetik, transhümanizm için oldukça önemli bir araçtır. Transhümanistlerin insan bedenlerini ve zihinlerini geliştirmek için kullanabilecekleri robotlar ve protezler, yapay organlar ve implantlar, yeni algoritmalar ve veri yapıları gibi çok çeşitli araç ve sistemlerin geliştirilmesi ve bunların birbirleri ile ya da üst sistemlerle olan iletişimi ve kontrolü sibernetik biliminin konusudur. İnsan makine ve insan yazılım ara yüzlerinin sibernetik olmadan bir bütünlük arz etmesi söz konusu değildir.

F. Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme

Makine öğrenmesi ve Derin Öğrenme yapay zekânın temel taşlarıdır. Makinelerin açık programlama olmadan öğrenmesini ve uyum sağlamasını ifade eden makine öğrenmesi büyük miktarda veriyi alan, anlamlı modeller çıkaran ve bunlardan elde edilen bilgileri tahminlerde bulunmak veya kararları optimize etmek için kullanan algoritmalarından yararlanır (Abustan, Farhana, Siregar ve Mustomi, 2022). İnsanın deneyimlerden öğrenme yeteneğini taklit eden makine öğrenmesi ve yapay sinir ağları ile beynin işleyişini taklit eden Derin Öğrenme, hızla gelişmekte ve farklı alanlarda giderek artan sayıda uygulama alanı bulmaktadır.

Makine Öğrenmesi ve özellikle de Derin Öğrenme, endüstrileri yeniden şekillendiren, araştırma ve geliştirme çalışmalarını güçlendiren ve yeni imkânlar yaratan dönüştürücü bir güç olarak transhümanizmin ideallerine ulaşması için kullanabileceği çok

güçlü bir araçtır ve daha parlak bir gelecek için makine öğrenmesinin gücünden yararlanmak transhümanistler için vazgeçilmezdir.

G. İnsan-Bilgisayar Etkileşimi (HCI)

İnsanların bilgisayarlar ve teknolojiyle nasıl etkileşime girdiğini inceleyen insan-bilgisayar etkileşimi (*Human-Computer Interaction*, HCI), teknoloji yoluyla insanın geliştirilmesini savunan bir hareket olan transhümanizm karşısında önemli bir şekilde yeniden yorumlanma süreciyle karşı karşıyadır. Geleneksel HCI, kullanıcı dostu ara yüzlere ve kesintisiz etkileşimlere odaklanırken, artırılmış gövdeler, gelişmiş bilişsel yetiler ve teknolojiyle birleşme beklentisi temel bir değişim gerektirmektedir. HCI ve transhümanizmin kesişmesi, teknolojiyle etkileşim şeklimizde derin ilerlemelerin olacağı bir gelecek vaat ediyor. HCI aracılığıyla, insanın fizyolojik, bilişsel yetenekleri önemli derecede desteklenebilir ve geliştirilebilir. Özel bir HCI olan beyin-bilgisayar ara yüzleri (*Brain-Computer Interface*, BCI) aracılığıyla düşünce veya süreç bilgileri ile sanal ortamlar doğrudan kontrol edilebilir, görme, işitme gibi insan duyuları ve karar verme gibi bilişsel yetenekler önemli derecede artırılabilir (Burwell, Sample ve Racine, 2017: 2–3). Nöroadaptif ara yüzler sayesinde, gerçek zamanlı beyin aktivitesine göre kişiselleştirilmiş deneyimler elde edilebilecek, gerçek ve dijital dünyalar kusursuz bir şekilde harmanlanarak gerçek ve sanal dünyalarda kişiler, nesnelere ve makineler arasında etkileşim kurmanın ve bilgiyi deneyimlemenin yeni yolları elde edilecektir. Ayrıca insan duygularını anlayan, öngören ve bunlara çok hızlı ve daha doğru şekilde yanıt veren ara yüzler ile daha derin bağlantılar ve iletişim kurulabilecektir (Lee, 2015: 72–75; Burwell vd., 2017: 1–2).

H. Tekillik (Singularity)

Transhümanizm bağlamında Tekillik yani *Singularity*, (daha özel tanımı ile teknolojik Tekillik, *Technological Singularity*), Ray Kurzweil tarafından ortaya atılmış bir kavram olup (Gimzewski, Stieg ve Vesna, 2016: 175) insan zekâsının ve teknolojinin birleşiminden doğacak olan ve özellikle yapay zekânın insan zekâsını aşması ve ardından kendi kendini geliştirme yeteneğine sahip olması durumunu tanımlayan bir kırılma noktasını ifade etmek için kullanılmaktadır (Eden, Moor, Söraker ve Steinhart, 2012: 185–186; M. Boyles, 2018). Tekillik kavramı, ilk olarak 1950’lerde matematikçi ve

bilgisayar bilimcisi John von Neumann tarafından ortaya atılmış ve “teknolojik gelişmelerin hızlanarak insan zekâsını açacağı bir dönüm noktası” olarak tanımlanmıştır (M. Boyles, 2018). Edman (2019: 42, 45), tekilliğin, insanın fiziksel ve zihinsel sınırlarını aşma ve insanın kendi evrimini yönlendirme çabası olarak görülen transhümanizm sürecinin ortaya çıkaracağı sonuçlardan biri olarak görüldüğünü belirtmektedir.

Tekillik kavramı insan doğası ve insanlığın geleceği üzerinde derin etkiler yaratma potansiyeline sahip olması bakımından önemli bir kavramdır (Eden vd., 2012: 1). Yapay zekâ ve diğer teknolojik gelişmelerin, insan yaşamını köklü bir şekilde değiştirebileceğini belirten Dubhashi (2017: 1–3), teknolojik ve ekonomik olmak üzere iki sınıfa ayırarak incelediği tekilliğin, toplumsal ve ekonomik sonuçlarının insanın rolünü ve varoluşunu yeniden tanımlama gerekliliğini doğurabileceğini belirtmiştir. Tekillik, bir takım olanaklar sağlamanın yanı sıra, insanın kimliğini ve değerini sorgulayan bir perspektif geliştirmesi yönüyle, insanın ne olduğu ve ne olabileceği üzerine derinlemesine düşünmeyi gerektirmektedir (Gallaher, 2019).

Günümüzde tekilliğin en büyük savunucularının başında gelen Ray Kurzweil yapay zekânın insan zekâsını açacağı ve bunun insanlık için büyük fırsatlar yaratacağı görüşünü savunmaktadır (Kurzweil, 1990, 1999, 2005, 2016).

İ. Öjeni

Genetik miras yoluyla insan popülasyonunu iyileştirme amacını taşıyan bir dizi fikri ve etik öneriyi ifade eden ve 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar oldukça popüler olup o dönem birçok ülkede savunucuları ve uygulayıcıları bulunmuş olan Öjeni (*eugenics*, iyileştirilmiş üreme) terimi genellikle genetik olarak geçen hastalıkları önlemeyi, istenen genetik özellikleri artırmayı ve “üstün” bir insan ırkı yaratmayı ifade etmektedir (Doyle, 2018: 55). Öjeni, Charles Darwin’in evrim teorisinin etkisi altında ve Gregor Mendel’in genetik çalışmalarının ortaya çıkmasıyla ivme kazanmış ve genetik varyasyonun doğal seçim ve çevresel faktörlerle etkileşimine dair yeni bilgilerin ışığında, insan özelliklerini belirlemenin ve değiştirmenin mümkün ve hatta arzu edilebilir olduğunu düşünenler pozitif ve negatif olmak üzere iki ana dalga halinde öjenik hareketi başlatmışlardır. Pozitif öjenikler istenen genetik özellikleri teşvik etmeye odaklanırken negatif öjenikler genetik olarak geçen istenmeyen özelliklerin

engellenmesine odaklanmışlardır. Pozitif öjenikler genellikle eğitim ve genetik yoluyla iyileştirmeyi desteklerken, negatif öjenikler zoraki sterilizasyon ve üreme kontrolü gibi politika ve uygulamalara yönelmişlerdir (Doyle, 2018: 56).

Öjeni hareketinin en karanlık yönlerinden biri, ırk temelli ve sınıf temelli ayrımcılıkla yakından ilişkilendirilmesidir. Bazı ülkeler, “genetik olarak iyileştirilemeyecek” olarak kabul edilen grupları hedef alarak, bu insanlara üreme yeteneklerini kısıtlama veya engelleme baskısı uygulamışlardır (Farrell ve Hart, 2011: 119). Öjeni politikaları ABD, İngiltere, Kanada, İsveç ve Almanya gibi birçok ülkede uygulandığı ve zoraki sterilizasyon, üreme yasağı gibi uygulamalar içerdiği bilinmektedir (Doyle, 2018: 55; Doğan, 2021: 21).

Transhümanizmin hedefleri de öjeniyeye benzerliği nedeniyle eleştirilmektedir (Clay, 2012: 174; Smith, 2019: 42). Öjeni düşüncesinin modern transhümanizmle bağlantısı, insan geliştirme ve genetik iyileştirme konseptlerindeki benzer temalardan kaynaklanmaktadır. Transhümanizmin ulaşmak istediği insan fiziksel ve genetik olarak daha güçlü ve daha güzel olmalıdır ve bu, bir *transhuman* hakkıdır. Dolayısı ile öjeni gelişmiş insan doğasının bir parçası ve transhümanizmin araçlarından birisi olmalıdır (Çadır, 2022: 54). Ancak transhümanizm, geleneksel öjeniden farklı olarak, bireysel özgürlük, etik sorumluluk ve evrensel erişim gibi temel değerlere dayandığını iddia etmektedir (Farrell ve Hart, 2011: 120). Modern transhümanist düşünce, genetik iyileştirmelerin zorla uygulanmasına karşı çıkması ve bireylerin kendi genetik potansiyellerini bilinçli bir şekilde geliştirmelerini savunmasıdır (Tirosh-Samuels ve Mossman, 2012: 31; Kartal Soysal, 2023: 40). Örneğin, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel ya da genetik özellikleri üzerinde tercih yapmasında Fukuyama gibi transhümanizm karşıtları dahi bir sorun görmemektedir (Çadır, 2022: 12). Bu noktada, öjeni hareketinin kötüye kullanımları ve etik sorunları üzerindeki eleştiri, transhümanizmin değerlerini şekillendiren faktörlerden biridir.

J. Transhümanizm

Transhümanizm, teknolojiyi kullanarak insanlık durumunu iyileştirmeyi amaçlayan bir harekettir. Transhümanizm, tıp, mühendislik ve yapay zeka da dahil olmak üzere farklı disiplinleri bir araya getirerek insanlığın mevcut sınırlarını aşmak ve insan yeteneklerini

artırmak için her türlü teknolojik ve bilimsel ilerlemeden yararlanmaya yönelik cüretkar bir vizyon ortaya koyan ve insan tanımını ve insanın geleceğini yeniden düşünmeye zorlayan bilimsel, felsefi ve hatta dini etkileri olan post-modern bir harekettir. Transhümanizm, işlevsel bir din olarak değerlendirilebilecek kadar güçlü dinî unsurlar ihtiva etmektedir (Leidenhag, 2020: 7). Transhümanizmin, soteryolojik⁵ ve eskatolojik⁶ amaçlara ulaşmak için de teknolojiyi kullanma amacı onun dinî yönünü gösteren önemli unsurlardır.

Transhümanizm, uzun ömür ve daha sağlıklı bir yaşam savunucularından, insan ve makine ayrımını belli belirsiz bir noktaya taşımayı ve radikal insan dönüşümlerini ve gelişimlerini savunanlara ve hatta insanı bedensiz dijital bir varlığa dönüştürmeye ve cisimsiz bir ölümsüzlük peşinde koşanlara kadar çok çeşitli bakış açılarına sahip görüşleri ve hareketleri kapsamaktadır. Bazıları hastalıkların ortadan kaldırılması ve insan ömrünün uzatılması ihtimalini tasavvur ederken, diğerleri zekâyı ve hafızayı güçlendirmeyi hedefleyerek bilişsel gelişim alanlarına dalmakta, bazıları fiziksel alanın ötesinde, teknolojiyle birleşmenin, biyolojik ve teknolojik unsurların ayrılmaz bir şekilde iç içe geçtiği bir gelecek yaratmanın potansiyeli üzerinde fikir ve proje geliştirmektedir.

Hangi türlü bir insan geleceği tasavvur ediyor olursa olsun, transhümanist söylem teknolojik, etik, felsefi, sosyal ve dinî kaygıları ve tartışmaları beraberinde getirmekte ve çok geniş bir sahada tartışılmaya devam etmektedir.

K. Dinî Transhümanizm

Dinî transhümanizm, özünde, geleneksel olarak var olan ve günümüze dek gelmiş olan gençlik çeşmesi, âb-ı hayat gibi gençlik ve ölümsüzlük ile ilgili dinî anlatı, efsaneleri ve hatta kutsal metinlerde ve çeşitli anlatılarda (Cozza vd., 2022: 2) yer alan peygamberlerin gerçekleştirdiği mucizeleri ve insanların tanık olmuş oldukları mucizevi

⁵ Soteryoloji, belirli dinler içerisindeki kurtuluşa ilişkin inanç ve doktrinleri inceleyen bilim dalıdır. Soteryoloji, çeşitli dinlerin sevap veya kurtuluş kavramlarını nasıl algıladığını ve nasıl ele aldığını araştıran ilahiyat dalıdır. Yalnızca Hıristiyanlığa özgü olmasa da, Kitâb-ı Mukaddes'e dayalıdır ancak farklı dinler ve inançlar içerisinde büyük bir öneme sahiptir (Aydın (2015).

⁶ Eskatoloji, içinde bulunduğumuz çağın, insanlık tarihinin veya dünyanın sonuna ilişkin beklentileri ifade eder. Teolojik anlamda eskatoloji, ölüm, mahşer, mizan ve ahiret ile ilgilidir. Farklı dinlerde ve felsefi görüşlerde dünyanın sonu veya ahiretle ilgili çeşitli beklentiler ve olaylar öngörülmeyle birlikte ahir zamanda genellikle olumsuz olayların zirveye ulaşacağı beklentisi hâkimdir.

durumları gelişen teknolojilerle ve bilimle uzlaştırmaya çalışan transhümanist hareketlerdir.

Görünüşte, gelenek ve maneviyatla ilişkilendirilen “din” ile radikal teknolojik müdahalelerle insan sınırlarını aşmak isteyen bir hareket olan “transhümanizm” doğası gereği birbirine zıttır. Ancak, din ile transhümanizm arasında ortak olarak değerlendirilebilecek hedeflere ulaşmak için dinler ile uzlaşma ve dinî geleneklerin gelişen teknolojilerin karşımıza çıkardığı yeni fikirler ile uzlaştırılması arzusundan doğan transhümanist akımların ve hareketlerin bütünü dinî transhümanizm üst başlığı altında toplanmaktadır.

L. Transhümanist

Genel anlamda transhümanist, teknolojik gelişmeler yoluyla insanın biyolojik yapılarının, bilişsel, fiziksel, psikolojik ve ahlaki kapasitelerini geleneksel sınırların ötesinde geliştirilmesini ve iyileştirilmesini savunan kişidir (Szabados, 2020). Transhümanist kavramı “Transhümanist Kimdir“ bölümünde daha detaylı şekilde irdelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TRANSHÜMANİZM VE DİN

21. yüzyılın başından bu yana üstel olarak büyüyen teknolojik gelişim, iletişimden iş yapmaya, eğitim ve öğrenmeden sosyalleşmeye kadar her alanda hem bugünümüzü hem de gelecek beklentilerimizi devrimsel nitelikte değiştirmeye devam etmektedir. Son yirmi yılda yaşadığımız değişim, modern toplumlarda neredeyse farkına bile varmadığımız bir benimseme ile hayatımıza girmiştir. Akıllı telefonlar ve vücutlarımızın ve zihinlerimizin doğal bir uzantısı gibi düşünebileceğimiz giyilebilir teknolojiler ve hatta yakın zamana kadar hayatımızda olmayan yapay zekâ uygulamaları sanki hep varmışçasına kolay ve hızlı bir şekilde benimsenmiştir. Bazılarımız bu teknolojilerin olmadığı dönemleri hayretler ile hatırlıyorken bazıları onlarsız bir hayatı hayal bile edememektedir.

Yani günümüzde, modern yüksek teknolojiler biyolojik yeteneklerimizi artırırken aynı zamanda bizi kendileriyle giderek daha fazla ve daha hızlı bir şekilde bütünleştirmektedir. Gelişmiş insansı robotların ve yapay zekânın hızlı yükselişini de içeren bu teknolojik yaygınlaşma bizi insanın biyolojik, fiziksel ve bilişsel sınırlarını aşma konusunda daha istekli ve daha hazır hale getirmektedir.

İşte bu hazır bulunuşluk, esasen insanlık tarihi boyunca insanın yolculuğunda karşılaştığı en önemli mihenk taşı olabilir. İnsanlık olarak her geçen gün “Hayatımızı daha da kolaylaştıracak ne yenilik çıktı? Hangi araçlar hayatımızdaki hangi engelleri ortadan kaldırmak için geliyor? Şu ya da bu işin daha hızlı yapılabilmesini sağlayacak ne olabilir?” diye bir arayış içindeyiz. Hatta insanoğlu bununla kalmayıp, hastalıkların ve yaşlanmanın getirebileceği her türlü olumsuzluklardan beri olmak için tıp özelinde bilim adamlarının adeta gözlerinin içine bakmaktadır.

Bu arayış ve bekleyiş aslında bugüne kadar insanoğlunun sahip olduğu yeteneklerin, sınırlamaların ve acziyetin aşılmasını istemektir. Esasen, artık günümüzde insanın bu arzusunu ifade eden çok daha kapsamlı, felsefi ve dinî temelleri olan organize bir kavram bulunmaktadır: *transhümanizm*. Transhümanizm aynı zamanda, adını ve etkisini giderek daha fazla duyduğumuz organize bir harekettir.

Fikirler ve hareketler kendi dönemlerinde büyük fikri, sosyal ya da dinî dönüşümleri ve devrimleri başlatmış ya da hayata geçirmiştir. Ancak aslında, her fikir ve hareket kendi döneminin bir eseri ve ürünüdür. Bununla birlikte, her ne kadar dönemin şartları ve dinamikleri fikirlerin ve hareketlerin ortaya çıkışında etken olmuşsa da, her halde hiçbir hareket transhümanizm kadar şanslı olmamıştır. Zira yukarıda bahsettiğimiz hazır bulunuşluk seviyesinde bir toplum tarih boyunca hiçbir harekete nasip olmamıştır.

Bugün teknolojik gelişmeler ve insan hakları ve değerlerindeki her türlü değişim transhümanizmin temel amaçlarına doğrudan katkıda bulunur niteliktedir ve tüm bu gelişmeleri ve bu gelişmelerin insan hayatında meydana getireceği her türlü değişimi kabul etmeye hazır bir toplum vardır. Bugün, küreselleşen dünya, kozmopolit toplumlar, hızlı değişen toplumsal dinamikler ve sosyal kurallar, hızlı iletişim ve haberleşme ile toplumsal yapıdaki homojenlik dünya genelinde en yüksek seviyesindedir. Dolayısıyla transhümanizm, diğer fikirler ve hareketler gibi bir noktadan başlayıp diğer yönlere doğru yayılan bir fetih hareketinden ziyade birçok noktadan aynı anda başlayıp her yanı bir anda saracak bir yangın gibi değerlendirilebilir.

1.1. TRANSHÜMANİZM KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞI

Transhümanizm kavramının kökeni ve tarihsel olarak ifade ettiği anlamlar bir akım olarak modern transhümanizmin ele alınması bakımından büyük resme pek etki etmese de, bu bölümde yer verilmesi gereken bir önemi haiz olduğu düşünülmektedir.

Transhümanizm kelimesi ve bu kelimenin öncül terimleri olarak nitelendirilebilecek farklı dönemlerde ve hatta farklı dillerde kullanılmış olan kelimeler elbette tarihsel olarak farklı birkaç anlam ifade etmiştir.

Transhümanizmin en erken kullanımı olarak kabul edilen örnek, Dante Alighieri'nin İlahi Komedyası (*La Divina Commedia*) adlı eserinde yer almaktadır. Eserin Cennet (*Paradiso*) bölümünde *trasumanar* kelimesi bir fiil olarak "*Trasumanar*⁷, *significar per verba non si poria; però l'essempla bastia cui esperiënza grazia serba*"⁸

⁷ Kelime "transhuman" şeklinde ilk olarak 1841 yılında Dante'nin eserini İngilizce'ye tercüme eden Henry Francis Carey tarafından kullanılmıştır Ayan (2019: 420).

⁸ İlahi Komedyası, Cennet Bölümü, 1. Kanto, 70. Üçlük. Üçlüğün Türkçesi, "İnsan ötesine geçiş, dile getirilemez sözcüklerle, / Tanrı'nın bu deneyime değer bulacağı kişiler / şimdilik bu örneklerle yetinsinler" şeklinde olup insan ötesine geçişin Tanrı'nın takdirine bağlı olduğu ifadesi de önemlidir. Detaylı bilgi için: Oğlak Klasikleri: İlahi Komedyası Rekin Teksoy'un açıklamalı Türkçe Çevirisi Alighieri (1998: 571).

bağlamında “insan ötesine geçmek” anlamında kullanılmıştır (Alighieri, 1997: 547). Bohan (2018: 342) Dante’nin kelimeyi teknolojik girişime veya fiziksel dönüşüme değil ruhsal yükselişe işaret etmek için kullanmış olduğunu belirtmektedir. Ancak Dante, söz konusu dönüşüm ifadesinin hemen öncesinde bu deneyimi yoksul bir balıkçı olan Glaukos’un ölü balıkların canlanmasına neden olduğunu fark ettiği otlardan yiyerek deniz tanrısına dönüşmesine benzetmiştir. Bu yönüyle bakıldığında Dante’nin kullanımı, insanın tanrılaşması fikrinin yer aldığı bazı dinî transhümanist düşünce ve hareketlerin transhümanizm kavramı ile örtüşmektedir (Alighieri, 1998: 547).

Dante’den sonra yüzyıllar boyunca kaleme alınan eserler içerisinde transhümanizm kavramının kullanıldığı başka bir eser henüz tespit edilmemiştir. Akabinde, Julian Huxley (d.1887-ö.1975) tarafından yazılan ve 1957 yılında yayımlanmış olan *New Bottles for New Wine* adlı eserde, insanın teknoloji aracılığıyla kendisini aşma konusundaki fikirlere yer verildiği görülür:

“İnsan türü, eğer isterse, kendini aşabilir – sadece ara sıra değil, bir şekilde burada bir birey, başka bir şekilde orada bir birey, ama bütününde, insanlık olarak. Bu yeni inanç için bir isme ihtiyacımız var. Belki de transhümanizm işimize yarayabilir: insan insan olarak kalır, ancak insan doğası için yeni olasılıkları gerçekleştirerek kendini aşar. ‘Transhümanizme inanıyorum’: Bunu gerçekten söyleyebilecek yeterince insan olduğunda, insan türü yeni bir varoluş türünün eşiğinde olacak, bizimki Pekin adamınınkinden ne kadar farklıysa, bu yeni varoluş biçimi de bizimkinden de o kadar farklı olacak. Sonunda bilinçli olarak kendi gerçek kaderini gerçekleştirecektir.” (Huxley, 1957: 13–17, 1968: 76, 2015: 15).

Bu eseriyle ve buradaki kullanım şekli ile Huxley, birçok kişi tarafından transhümanizm kavramını ilk kullanan kişi olarak bilinmekte ya da kabul edilmektedir (Can, 2022: 7; Demir, 2022a: 867–868). Ancak onun daha ziyade öncül bir katkı sağladığı düşünülebilir. Zira Huxley’in *Transhumanism* kelimesini ilk kullanan kişi olduğuna dair raporlar, yanlış bilgilendirme niteliğindedir (Bohan, 2018: 344–353). Örneğin, W.D. Lighthall transhümanizm terimini Huxley’den daha önce kullanmıştır (Harrison ve Wolyniak, 2015: 466) ancak onun kullanımı modern anlamda transhümanizm kavramının şekillendirilmesine büyük bir katkı yapmamış olduğundan bu alandaki çalışmalarda ismine pek rastlanmaz. Huxley’in transhümanizm terimini ilk kullanan kişi olduğu yönündeki bilgiler ve Huxley’nin atıfta bulunulan eserlerinde transhümanizm kavramının kullanımına ilişkin detaylı bilgi Bohan (2018: 344–347) tarafından titiz bir şekilde derlenmiştir. Huxley’in transhümanizm kavramını modern anlamına yakın bir şekilde ele

almış olduğu da kabul edilebilir ancak bu kavramı kullanan ilk kişi olmadığı kesindir (Bialecki, 2022: 81). Huxley'in kendinden daha önceki atıf ve kullanımlardan haberi olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu olabilir.

Budist düşünür Franklin Merrell-Wolff (d.1887-ö.1985), transhümanist düşüncenin öncülerinden biri olarak kabul edilmese de bazı araştırmacılar, Merrell-Wolff'un mistisizm ve transandantalizm eserlerindeki kuramların, modern transhümanizmin şekillenmesinde etkili olmuş olabileceği görüşündedir (Bohan, 2018: 349). Ayrıca Merrell-Wolff, 1939 yılında yazdığı söylenen ancak 1973 yılında yayınlanmış olan *The Philosophy of Consciousness Without an Object* adlı kitabında “*Bilincin ve benliğin bir aşamadan diğerine akmasının imkânsız olduğu dogmatik bir şekilde ileri sürülmediği sürece, insanı yalnızca bilinç düzeyinde bir aşama olarak görmeye fazlasıyla hazırım. Böyle bir tanım temelinde bu felsefe Hümanizme değil Transhümanizme bir katkı olacaktır*” (Merrell-Wolff, 1973: 122) şeklindeki ifadeyle hem transhümanizm kavramının kullanımının hem de transhümanizm ve hümanizm ilişkisinin ilk kaydını düşmüştür. Ek olarak, onun “insanlığı salt bilinç düzeyinde tarif etme” ifadesinin bugün transhümanist akım içerisinde kabul gören bir yaklaşım olması da şaşırtıcıdır. Belki, Merrell-Wolff'un, eseri iddia edildiği gibi 1939'da yazmadığı veya en azından transhümanizm ile ilgili kısımlarını esere, yayınladığı 1973 yılında eklemiş olabileceği düşünülebilir.

Ancak 1949'da T. S. Eliot (d.1888-ö.1965), *The Cocktail Party* adlı oyununda genç kadın karakter Celia'nın kendini keşfetme yolculuğuna işaret etmek için *Transhumanised* kelimesini kullanmıştır (Eliot, 1950: 115). Yine 1949'da Teilhard de Chardin “*her insanın kendini en üst düzeye çıkarması için uygun araçlar sağlayarak ve engelleri kaldırarak kendini 'trans-human' hâline getirmesine olanak tanıyan şansın*” demokratik bir özgürlük ilkesi olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur. 1950'de Teilhard de Chardin, *From the Pre-Human to the Ultra-Human* başlıklı yazısında ise transhümanizm kavramını, insanlığın mevcut durumunu evrimsel olarak aşmasını ifade eden “ultra-insan” ile ilişkilendirmiştir (More ve Vita-More, 2013; Bohan, 2018: 343). De Chardin'in Pekin adamının bulunması çalışmalarında yer alan bir paleontolog olması ve Huxley'nin

transhümanizm ile ilgili görüşlerinin ifadesinde Pekin adamına⁹ yaptığı atıf, Huxley'in De Chardin'in düşünce ve görüşlerinden etkilendiğini göstermektedir. Nitekim Huxley'in, De Chardin'in ölümünden sonra onun papalık tarafından yasaklanmış olan eserlerinin basılmasından sorumlu olduğu (Fuller, 2011: 195) ve De Chardin'in bu eserlerinin evrimci biolog ve zoolog olan (Tirosh-Samuelson, 2011: 21) Huxley'in evrimci hümanizm fikirlerinin esin kaynağı olduğu bilinmektedir.

Ek olarak, insanlığın ölümün üstesinden gelmesi için yegâne yol olarak gördüğü (Anastasia, 2019: 97) kriyonik uygulamalarının esin kaynağı ve kurucusu olan (Sandberg, 2014: 7) Robert Ettinger de 1962 yılında *The Prospect of Immortality* adlı kitabında, transhümanizm terimini insanların ölümsüzlüğe ulaşmasına çalışan bir felsefeyi tanımlamak için kullanmıştır (Anastasia, 2019). Öte yandan Abraham Maslow da insan ihtiyaçlarının hiyerarşisi konusundaki çalışmalarının yanı sıra, kısmi bir transhümanist vizyon tasviri yapmıştır. Maslow, 1962'de yayımlanan *Toward a Psychology of Being* adlı kitabında, transhümanizmin insanüstü, kendinden geçen ve kimliksiz bir varoluş fikrini sunan dördüncü bir psikolojik paradigma olduğunu belirtmektedir (Bohan, 2018: 350).

Sonuç olarak, Huxley ve Maslow'un eserleri, modern anlamdaki transhümanizmin kavramsallaştırılmasında rol oynamıştır. Lighthall'un, terimin erken kullanımlarından birinin örneğini teşkil etmiş olması dışında fazlaca ismi geçmezken Merrell-Wolff'un da modern transhümanizmin oluşumunda tam olarak nasıl bir etkisi ya da katkısı olduğu net bir şekilde belirlenememiştir.

Unutulmaması gereken önemli bir husus da “bir kavram olarak transhümanizm” ile “bir akım olarak transhümanizmin” ortaya çıkışı arasında belirgin bir ayrım vardır. “Transhümanizm” kelimesinin ortaya çıkışı, farklı düşünür ve yazarlar tarafından nasıl ve ne amaçla kullanıldığı ve bu kullanımların bugünkü anlamda ve bu çalışmanın kapsamı bağlamında ne derece anlamlı olduğu hususu yukarıda kısaca ele alınmaya çalışıldı.

Görüleceği üzere, transhümanizmin bir kelime veya kavram olarak ortaya çıkışı ya da bugünkü anlamını kazanma süreci belirli kişilere veya gruplara atfedilemez. Yaşayan ya da tarihteki birçok kişinin düşünce ve görüşleri transhümanist bir bakış açısıyla, post-

⁹ Homo sapienlerin 500.000 yıl önceye tarihlenen atası olduğu iddia edilen *homo erectus* insan Fuller (2011: 195).

insan veya insanüstü hedefler ve/veya bunlara ilişkin teknoloji, bilim ve felsefe ile ilişkilendirilebilir yahut öyle olduğu iddia edilebilir. Transhümanizm kelimesi ve bu kelimenin tarihsel öncülü olan terimlerinin ayrıntılı bir şekilde incelenmesine rağmen, tam olarak kimin veya kimlerin transhümanizm kavramını ve düşüncesini burada tanımlanan anlamında başlatmış olduğuna ilişkin kesin ve belirgin bir uzlaşısı yoktur.

1.2. TRANSHÜMANİZMİN TARİHİ

Modern transhümanizmin tarihini anlamak için, onun felsefi ve teknolojik temellerine ve bu temellerin zaman içinde nasıl gelişip değiştiğine bakmak gerekli ve önemlidir. Zira transhümanist felsefenin nasıl şekillendiğini, temel konularının nasıl belirlendiğini ve günümüzdeki transhümanist hareketin nasıl ortaya çıktığını anlamak ancak onun tarihinin derinlemesine incelenmesi ve anlaşılması ile mümkün olacaktır.

Antik Yunan felsefesinde, insan doğasının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi fikri, Platon ve Aristoteles gibi düşünürler tarafından ele alınmıştır. Platon, “Devlet” adlı eserinde, bilgeliği, erdemi ve adaleti teşvik eden bir eğitim sistemini savunmuştur (Platon, 2005: 68–69; Kılıç, 2016). Aristoteles ise insanların yeteneklerini geliştirmenin önemini vurgulamış ve eğitimin insanın karakterini şekillendirmede kritik bir rol oynadığını savunmuştur (Türksever, 2019: 3).

Orta Çağ’da Aristoteles’in öğretilerini Hıristiyan doktrini ile birleştirmeye çalışan skolastik düşünürler (Jenson ve Braaten, 2011), insan doğasını geliştirmenin ve tüm varlığın bilgisine ulaşmanın (Göcke, 2017: 62), hem dinî hem de dünyevi bir amaç için önemli olduğu fikrini benimsemiş ve yaymışlardır (Cannon, 2022a). Ancak, Rönesans dönemi ile birlikte, Avrupa’da bilim ve teknolojiye olan ilgi artmış ve insan doğasının geliştirilmesine dair yeni düşünce akımları ortaya çıkmıştır.

Rönesans’ın ardından erken modern dönemde, bilim ve teknolojinin gelişimi, insan doğasının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi üzerine düşünen düşünürleri etkilemiştir. 17. yüzyılda filozof René Descartes, düşünme ve bilincin temelini oluşturan bir “zihin” ve “beden” ayrımını kavramsallaştırmıştır (Franchi ve Güzeldere, 2005: 21). 18. yüzyılda, Aydınlanma düşünürleri, bilimsel yöntemin gücünü vurgulayarak ve insanın yeteneklerini kullanarak doğayı anlama çabalarını desteklemek suretiyle insan doğasının geliştirilmesine olan inançlarını güçlendirmiştir. Bu güçlü inanç bugün artık gerçeğe çok

yakın bir olasılık olup Fukuyama gibi eleştirel düşünürler tarafından biyoteknolojinin insanlığa yönelik yarattığı en büyük tehdit olarak görülmektedir (Çadır, 2022: 19). Bu dönemde, teknolojik ilerleme, insan doğasının sınırlarını aşma ve yapay hayatların gerçekleşme potansiyelini de daha fazla artırmıştır (Belk, Humayun ve Gopaldas, 2020).

Özellikle NBIC disiplinleri başta olmak üzere, bilim ve teknoloji alanında kaydedilen büyük ilerlemeler, teknolojiyi insanı geliştirme ideallerinin temel aracı haline getirmiş ve bilim ve teknoloji temelli unsurlar felsefi olarak da daha merkezi ve ön plana çıkmıştır.

Transhümanizmin felsefi kökenleri, antik Yunan felsefesine ve daha sonraki dönemlerde meydana gelen çeşitli bilimsel, teknolojik ve felsefi düşünce sistemlerine dayandırılabilir. Ancak bu temeller çok zayıftır ve modern transhümanizmin yapı ve kurumları ile doğrudan ilişkisi kurulabilecek kadar güçlü bağlara sahip değildir. Bu bakış açısı, transhümanizmin tarihsel ve felsefi temellerini analiz eden çeşitli akademik çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Örneğin, Buben (2019) antik Hint felsefesi ile transhümanizmde ölümsüzlük kavramını ele aldığı çalışmasında transhümanizmin felsefi kökenlerine yönelik olarak antik düşüncede tarihsel emsaller bulunmakla birlikte, bu erken fikirler ile çağdaş transhümanist hareketler arasında doğrudan ilişki kurmanın mümkün olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca antik felsefi düşüncelerde ölümsüzlüğün yorumlanması ve elde edilme şekline ilişkin yol ve yöntemlerin de modern transhümanizminin öngördüğü yol ve yöntemler ile uzaktan ya da yakından alakası yoktur. Zira Quer (2020) de transhümanizmin arzu ve ideallerinin antik düşüncenin doğrudan bir devamı olmaktan ziyade modern kaygıları ve arzuları yansıttığını belirtmektedir. Tirosh-Samuelson (2012: 718) ise antik düşünce sistemleri bir yana, transhümanizmin, İtalyan rönesansında ortaya çıkan ve aydınlanma çağında bilim ve teknolojik ilerlemelerle birlikte daha da güçlenen hümanist düşüncenin bir evrimi olduğu düşüncesini dahi eleştirmekte ve modern transhümanizmin bu düşünce sisteminden bir miras almış olmakla birlikte esasen onun temel ilkelerine ve tarihsel öncülerine de karşı çıktığını ve meydan okuduğunu vurgulamaktadır.

Transhümanizmin doğrudan öncüleri ise, bilim ve teknolojinin insan doğasını geliştirebileceğini ve evrimi hızlandırabileceğini savunarak, transhümanist ideallerin temelini atmış olan erken yirminci yüzyıl düşünürleri ve bilim adamlarıdır.

Bu bakımdan transhümanizmin tarihini, erken modern dönem transhümanizmi ve modern transhümanizm olmak üzere iki ana safhada ele almak gerekebilir. Esasen akademik olarak kabul görmüş böylesi bir dönemlendirme ya da ayırım olmamakla birlikte, erken modern dönem sınıflandırması, fikirleri modern transhümanist düşünceye ilham kaynağı olmuş veya öncülük etmiş düşünürleri ve onların fikirlerini ifade etmek için kullanılmıştır. “Modern transhümanizm” ile amaç ise günümüzde modern bilime ve dünya görüşüne dayanan; aklı, insanın ilerlemesini ve gelişmesini ve bilimsel yöntemi yaygın olarak ve her alanda savunan; bilimsel, sosyal, felsefî ve dinî hareketlerin bütününe ifade etmektir.

1.2.1. Erken Modern Dönemde Transhümanizme İşaretler

Erken dönem transhümanizmi transhümanizm ile ilişkilendirilmiş olan 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında yaşamış farklı filozof ve bilim adamlarının düşüncelerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu dönemde yaşamış olan çeşitli yazarlar, düşünürler ve bilim adamları bilimin, teknolojinin ve insan yaratıcılığının kullanılmasıyla insan doğasının, biyolojisinin ve kültürünün birçok yönünün değiştirilebileceğine, geliştirilebileceğine veya yenilenebileceğine inanmışlar, bu yönde fikir beyan etmişler veya vizyon ortaya koymuşlardır. Ancak kendi çağlarının bilim ve teknolojisinin olanak sunamaması nedeniyle bu fikirler yeterince tekâmül edememiş ve organize bir felsefe veya düşünce akımına dönüşmemiştir. Öte yandan bu dönemin fikir ve düşünce adamlarının vizyonlarının ne kadar iddialı olduğu ve insan doğasının ne kadar çok yönünün dönüştürülebileceğini öngörmeleri dikkat çekici olmakla birlikte, hemen hemen hiçbirinin fikri ve düşüncesi bugünkü transhümanist düşünce ile kıyaslanabilecek düzeyde somut, radikal ve cesur olmamıştır.

Bazı düşünürlerin soyut veya manevi referanslarla transhümanizm, aşkınlık, insan doğasının gelişimi, dönüşüm gibi kavramlara atıfta bulunduğu görülebiliyorsa da, birçoğunun bu minvalde değerlendirilen fikir ve düşünceleri ahlaki, etik, manevi, ruhsal ve sosyal sahadaki gelişim ve dönüşüm ile ilgilidir.

Nietzsche gibi özel uzmanlık gerektiren ağır felsefecilerin düşünceleri bir yana; Bacon, Descartes, La Mettrie gibi bilim ve fikir adamlarının bilimsel ve mantık çerçevesine iyi oturmuş düşüncelerinin dahi transhümanizm ile ilişkilendirilmesinde

zorlama bağlantılar kurulmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Yine de, insanlığın umum entelektüel birikimi ve mirası üzerine kurulmuş bulunan modern transhümanist düşünceyi, aydınlanma sonrası modern dönem filozoflarının düşüncelerini irdeleyerek çeşitli şekillerde transhümanizm ile ilişkilendirmeye yönelik çalışmalara, ulaşılabildiği ve değerlendirilebildiği ölçüde bu bölümde yer verilmeye çalışılmıştır.

Bilimsel devrimlerin yaşandığı ve önemli entelektüellerin ortaya çıktığı 17.-20. yüzyıllar arasındaki dönemde, bilimin, insan düşüncesinin ve yaratıcılığının gerçek gücü keşfedilmiş ve bu alanda sınırsız bir yenilik arayışına girilmiştir. İlerleyen dönemlerinde fütürizm, fantezi ve bilimkurgu eserleriyle bilimin gücünün, insan aklının ve yaratıcılığının dünyayı ve insanı nasıl dönüştürebileceğine ilişkin cesur ve sınır tanımayan hayaller kurgulanmıştır. İnsan türünün bir gün ölümsüzleşeceğini, yıldızları kolonileştirip *posthuman* olacağını veya benzeri çok sayıda kavramı sadece anlatım amaçlı kullanan yazarlar dahi oldukça popüler hale gelmiştir.

İşte bu dönemde yaşamış olan ve kendi dönemlerinde elde edilen ilerlemelerin insanlık adına yeterli olmadığını, insanın çok daha büyük hayalleri gerçekleştirme noktasında önemli bir potansiyele sahip olduğunu savunan düşünürler, bilim adamları ve hatta din adamları bugün erken dönem transhümanistler olarak kabul edilmekte ve sunulmaktadır.

Francis Bacon (Ross, 2019: 38–40), René Descartes, Galileo Galilei, Thomas Hobbes, John Locke (Łapiński ve Sadłocha, 2021: 168), Immanuel Kant (Porter, 2017: 256), Condorcet (Bahji, 2018: 86), Benjamin Franklin, La Mettrie (Krüger, 2021: 63), Robert Boyle ve John Wilkins (Bohan, 2018: 28) gibi isimlerin tümü, insan doğasının birçok yönünün değiştirilebileceği veya geliştirilebileceği konusunda ortak bir düşünceyi paylaşmışlardır.

Francis Bacon, ampirik gözlem ve deneylere yaptığı vurgu nedeniyle modern bilimi destekleyen (Bostrom, 2003b: 39; Ross, 2019: 38), bilimsel yöntemin teşekkülünde belirleyici bir rol oynayan (Leidenhag, 2020: 2) öncü bir isim kabul edilmektedir. Çağının epistemolojik sistemlerini yetersiz bulan ve insanların iyileştirilmesi amacıyla yeni entelektüel ufuklar keşfetmek isteyen bir düşünür olan Bacon, erken dönem transhümanist fikirlerle de ilişkilendirilmektedir (Yeşilyurt, 2021a: 819–820). Nitekim Bacon, insan yaşamını iyileştirmek için bilim ve teknolojiyi kullanma yönünde bir

vizyona sahip olup insan vücudunu mükemmelleştirmek yönündeki modern arzuları *The New Atlantis* adlı ütopya eserinde ilk kez ifade eden kişi olmuştur (Le Dévédec, 2018: 494). “Bilgi güçtür” fikrini ortaya atan (Harari, 2012: 259) Bacon, bu gücün insanın doğaya üstünlük kurmasını sağlayacak yeni teknolojilerin üretilmesi (Leidenhag, 2020: 2) ve insanın, Adem’in cennetten çıkarılmasıyla birlikte kaybettiği güçlere yeniden kavuşması (Lilley, 2013: 20) için kullanılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Bacon’un “doğayı insanın iradesine boyun eğdirme” fikri (Edgar, 2009: 159; Dağ, 2019: 159), onun insanların doğayı manipüle etme ve iyileştirme potansiyeline olan inancının en önemli göstergesidir (Wilson, 2017: 109). Genel itibariyle, modern bilimi savunan ve transhümanist ideallerin erken vizyonerleri arasında yer alan Francis Bacon’un bir mirası olduğu ve onun, hem bilimsel araştırmanın hem de teknoloji aracılığıyla insan potansiyelini artırma fikrinin şekillendirilmesine önemli bir etki yaptığı söylenebilir (Bostrom, 2003b; Bohan, 2018: 29–30).

Bacon’un transhümanist olarak değerlendirilebilecek fikirleri arasında bilimi insanların yaşam koşullarını iyileştirmek için kullanma arzusu ve onun, günümüzde transhümanistlerin hedeflerine ulaşmak için gerekli bir önkoşul olarak kabul ettikleri (More, 2013: 9) bilimsel yönetime verdiği önem ve bilimsel yöntemin gücüne olan inancı yer almaktadır (Bostrom, 2005a: 2; Lilley, 2013: 20). Bacon aynı zamanda bilimsel yöntemin temel ideallerinin ilk savunucularından biri olmuştur. Ortodokslukların ve epistemolojik sistemlerin yetersiz olduğuna yönelik inancı ve insanlığın iyileştirilmesi adına yeni entelektüel ufuklar keşfetme çabası da onun transhümanist görüşlere sahip olduğunun kanıtı olarak görülebilir (Bohan, 2018: 29). Bacon, doğanın sırlarını açığa çıkararak insanların “verilen bir bedeni manipüle etmesine, yeni bir doğa oluşturmaya veya bunu doğaya eklemesine” olanak tanıyacağına inanmıştır (Bohan, 2018: 33). Bazı transhümanistler gibi Bacon da doğal ve yapay şeylerin ayırımına inanmıyordu yani yapayı, doğalın yalnızca özellikleri bakımından yeni bir şekil ve biçime manipüle edilmiş bir yan ürünü olarak görmüştür. Bacon’un bilimsel dünya görüşündeki birleştirici tema, insan sanatlarının (erken bilim formları dâhil) doğa üzerinde kullanılan araçlar olarak teşvik edilmesidir (Bohan, 2018: 33). Zira Bacon, mevcut gerçekliğin Tanrı’nın olmasını irade ettiği formu ile yarattığı formu arasında fark bulunduğunu ve Tanrı’nın iradesini gerçekleştirmek için insanın çalışması gerektiğini vurgulamıştır (Theiner, 2015: 43).

Mevcut transhümanist görüşlerle Francis Bacon'un fikirleri karşılaştırıldığında, insanlığın koşullarını iyileştirmek için bilim ve teknolojiyi araç olarak kullanma ve transhümanist hedeflere ulaşmada bilimsel yöntemin önemi açısından benzer oldukları görülmektedir (Wolyniak, 2015: 55; Yeşilyurt, 2021a: 820). Ancak fikirleri, doğayı aşmak yerine onu manipüle etmeye odaklanması ve Bacon'un transhümanist hedeflere ulaşmak için geçmişin araçlarını (insan sanatlarını) kullanma isteği açısından farklıdır (Bohan, 2018). Ek olarak, fiziksel ve bilişsel gelişim arzusu gibi bazı çağdaş transhümanist fikirler, Bacon'un önerdiği her şeyden daha radikaldir. Ancak Bacon'un fikirlerinin dört yüz yıl öncesinin bilim ve tekniği ile şekillendiği düşünüldüğünde, tüm farklılıklar daha anlaşılabilir, tüm benzerlikler de bir o kadar hayret verici hale gelmektedir.

Descartes de bilincin doğası, biliş ve yapay zekâ üzerine düşünce ve fikirleri nedeniyle en önemli iki erken transhümanistten (Bacon ve Descartes) birisi olarak kabul edilir. Descartes bilim, felsefe ve insan doğası hakkında devrimsel fikirler ortaya atmıştır (Jackson, 2020: 96). Descartes sinir sistemini dikkatli bir şekilde incelemiş, hidrolik ilkelere dayalı olarak vücuttaki sinirsel aktiviteye ilişkin bir teori ortaya atmış ve insan olsun ya da olmasın, bedenlerin dikkatle oluşturulmuş otomatlardan yani "kendi kendine hareket eden" makinelerden farklı olmadığını öne sürmüştür (Franchi ve Güzeldere, 2005: 21–22). İnsan ve hayvanların yaptığı bazı iş ve görevlerin insan yapımı otomatlar kullanılarak taklit edilebileceğini düşünmüş (Bohan, 2018: 37) ve hayatı yeni makineler icat etme tutkusuyla şekillenmiştir (Krüger, 2021: 125). Zira evreni de devasa bir makine olarak gören (Bernstein, 2019: 207) Descartes'e göre hayvanlar birer makineden (*automata*) fazlası değildi ve öyle muamele edilmelerinde bir sakınca yoktu. Hayvan otomatlarda eksik olan ise ancak akıl ve muhakeme idi (Baelo-Allué ve Calvo-Pascual, 2021: 179). Bu görüş doğrultusunda Descartes, insanların ise akıl ve ruh taşıdığı ve bedenleri açısından daha az mekanik özellikte [daha karmaşık makineler (Gür, 2023: 25)] olduğu şeklindeki düalist görüşünü ortaya attı (Belk vd., 2020: 222). Descartes'in zihin (*res cogitans*) ile beden (*res extensa*) arasında bir ayrım olduğunu varsayan (Franchi ve Güzeldere, 2005: 30; Papagli, 2021: 55–56) bu zihin-beden ikiliği kavramı (Kartezyen düalizmi), insan bedeninin sınırlarını teknolojik araçlarla aşma fikrine yönelik çıkarımlara yol açmıştır (Bainbridge, 2017a).

Özellikle epistemoloji ve metafizik alanında modern felsefeye temel katkılarıyla tanınan Descartes'in akla ve zihin-beden ikiliğine yaptığı vurgu gibi bazı felsefi fikirleri (Eyim, 2016) de transhümanizmin merkezi bir teması olan teknolojinin ve insanın geliştirilmesi için kullanılması fikrini ortaya atan ya da savunan düşünürleri etkilemiştir. Esasen Descartes'in, hayvanların insandan aşağı olduğu, insan gibi davranamayacağı, yoksun olduğu akıl ve muhakeme yeteneğine erişemeyeceği şeklindeki görüşleri (Evans, 2017: 29) bugün transhümanist idealler için yol gösterici olmaktan ziyade umut kırıcı gibi görünmektedir. Zira Descartes'in kendisi ortaya attığı bu ikiliğin arasındaki boşluğu dolduracak bağı kuramamıştı (Blake, Molloy ve Shakespeare, 2012: 1). Ancak onun bu görüşünün, insanın akıl (ruh) ile beden arasında kusursuz bir ilişki ve eşgüdümün kurulabilir olduğunun muhteşem bir örneğini teşkil ediyor olması, bir makineye akıl ve muhakeme niteliklerinin kazandırılabilir olduğunun dolaylı bir çıkarımına neden olmuştur.

Dolayısıyla Kartezyen düalizmi, transhümanizmin insan yeteneklerini artırmak için teknolojiyi kullanma arzusuyla uyumlu olarak, insan yeteneklerinin doğal olarak sahip olduklarının ötesinde geliştirilmesi fikrinin ortaya çıkışına da zemin hazırlamıştır. Descartes'e ithafen "Kartezyen Materyalizmi" olarak adlandırılan ve Kartezyen düalizminin unsurlarını birbiri ile maddi olarak ilişkilendirerek Descartes'in düalist görüşlerini fiziksel dünyanın materyalist açıklamalarıyla uzlaştıran felsefi yaklaşım, zihin ve bedenin farklı varlıklar olmasına rağmen zihnin, beyin ve sinir sisteminin fiziksel süreçleri aracılığıyla anlaşılabilirliğini öne sürmektedir. Kartezyen materyalizm, zihinsel olguları fiziksel mekanizmalar açısından anlamının önemini vurgulayarak, maddi olmayan zihin ile maddi beden arasındaki boşluğu doldurur. Bu bakış açısının, bilincin doğasını ve bilişsel süreçlerin altında yatan mekanizmaları araştırmaya yönelik bir çerçeve sunduğu için sinir bilimi, psikoloji ve felsefe dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda etkileri olmuştur (O'Brien ve Opie, 1999; Kendy M. Hess, 2009; Yeşilyurt, 2021b). Transhümanizm bağlamında Kartezyen materyalizm, teknolojik müdahaleler yoluyla insan yeteneklerinin potansiyel olarak artırılmasının araştırılması için bir temel sağlayabilir. Kartezyen materyalizm, zihinsel işlevleri fiziksel süreçlere temellendirerek, insan yeteneklerini artırmak ve biyolojik sınırlamaları aşmak için teknolojiyi kullanma şeklindeki transhümanist hedefle aynı paraleldedir.

Descartes'in kendisi transhümanizm kavramıyla doğrudan ilgilenmese de onun felsefi çerçevesi, insanlar, teknoloji ve insan kapasitelerini geliştirme potansiyeli arasındaki ilişki üzerine tartışmalara zemin hazırlamıştır. Bu şekilde Descartes'in fikirleri, transhümanist düşüncenin ortaya çıkışını ve gelişimini besleyen entelektüel ortama katkıda bulunmuştur. Yapay zekânın olabilirliğine ilişkin ortaya çıkan temel felsefi ve bilimsel soruları öngören ilk düşünürlerden biri olarak Descartes insansı Yapay Dar Zekâ (*Artificial Narrow Intelligence*, ANI) benzeri bir şeylerin yapılabileceğine inanıyordu. Descartes, bir makinede insan benzeri zekânın tesis edilebileceği konusunda şüpheci olsa da, bu kavramları öngörmüş ve daha sonraki düşünürlerin transhümanizm hakkındaki düşüncelerini büyük ölçüde etkilemiştir (Greene, 2016) ve onların insan vücudunun sınırlarını aşmak, yaşam süresini uzatmak ve bilişsel ve fiziksel yetenekleri geliştirmek için teknolojiyi kullanma konusundaki fikirlerine güçlü bir arka plan sağlamak suretiyle önemli bir etkiye sahip olmuştur.

18. yüzyılda yaşamış Fransız bir doktor ve filozof olan Julien Offray de La Mettrie'nin (d.1709-ö.1751) fikirleri, özellikle de *L'Homme machine* adlı eserindeki "insan-makine" kavramı (Vita-More, 2013: 77; Ross, 2019: 39-40; Baelo-Allué ve Calvo-Pascual, 2021: 157), modern transhümanist fikirlerle benzerlikler göstermektedir. La Mettrie, insanların, esasen üzerinde oynanabilecek ve geliştirilebilecek, programlanmış ve yeniden programlanabilir karmaşık makineler olduğu (Bostrom, 2005a, 2011: 3), organizma ile mekanizma arasında bir fark olmadığı (Nikolchina, 2014: 63) düşüncesini ileri sürmüştür. La Mettrie, düşünce ve bilincin yalnızca insan denen makine sisteminin bir ürünü olduğunu ve insanlarla diğer hayvanlar arasında temel bir fark olmadığını (Blake vd., 2012: 1), insanın hayvandan "üstün" değil ona "yakın" bir varlık olduğunu (Vita-More, 2013) ileri sürüyordu. İnsanda bir ruhun var olmadığını (Kyslan, 2019: 73) ve genellikle ruha atfedilen yüksek bilişsel yeteneklerin ve duygunun aslında maddenin içinde yerleşik olarak (Gagnon, 2012) doğrudan doğruya beynin fonksiyonlarından ve fizyolojisinden kaynaklandığını savunan La Mettrie, zihni ve bedeni ayrı varlıklara ayıran Kartezyen düalizmini ve zihin ile beden arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik tüm düalizmleri de reddetmiştir (Krüger, 2021). Ona göre Descartes de aslında konuya materyalist yaklaşmakta idi ancak İtalya'da Galileo'nun başına gelenler nedeniyle bunu saklamıştı (Franchi ve Güzeldere, 2005: 36). La Mettrie'ye göre zihin ve beden birbirinden ayrılamaz ve birbirine bağımlı olup yaşam tarzı ve çevre

faktörleri, bedeni ve dolayısıyla zihni şekillendiriyordu (Winyard, 2016). İnsan davranışının ve eğiliminin birçok yönünün çevre, yaşam tarzı ve fiziksel sağlık gibi faktörler tarafından şekillendiğini ve daha iyi, daha yetenekli insanlar yaratmak için bu faktörleri etkilemenin mümkün olduğunu (Edgar, 2009; Bohan, 2018: 54–55), diğer eşyayı manipüle edebildiğimiz gibi insanı da manipüle edebileceğimizi (Ross, 2020a: 51) savunmuştur. Descartes gibi La Mettrie de insan benzeri bir yapay zekâ vizyonunun felsefi ve nörolojik temellerini atan ilk düşünürlerden biriydi (Franchi ve Güzeldere, 2005: 36; Winyard, 2016; Bokedal, Reindal, Rise ve Wivestad, 2022).

La Mettrie'nin, metafizik veya manevi unsurlar yerine varoluşun fiziksel yönlerini vurgulayan materyalist insan doğası görüşü (Franchi ve Güzeldere, 2005: 36; Dağ, 2023), biyolojik sınırlamaları aşmak ve insan potansiyelini geliştirmek için bilim ve teknolojiyi kullanmaya yönelik transhümanist idealleriyle uyumludur. Bu anlamda La Mettrie'nin fikirleri, aynı zamanda insanın yeteneklerini geliştirmek ve biyolojik sınırlamaların üstesinden gelmek için teknoloji ve bilimi kullanmayı amaçlayan modern transhümanist düşüncenin öncüsü olarak görülebilir (Vos, 2011; Wasserman, 2011).

Aydınlanmanın değerlerine inanan ve insan bilgisinin sınırsız olduğunu ve sürekli ilerleme kaydedilebileceğini kabul eden (Cole-Turner, 2011: 149) ve *Humanity+* tarafından ilk transhümanistler arasında sayılan (Fuller, 2020: 189; Farman ve Stein, 2022: 9) Condorcet, insan ömrünün sabit olmadığını, insanların doğayı ve biyolojiyi kontrol etme becerilerinin gelecekte genişleyeceğini ve tıbbın daha etkili hale geleceğini, insan ömrünün tıbbi yöntemlerle uzatılabilmesinin mümkün olabileceğini (Fillard, 2020: 4), hastalıkların ve hatta ölümün üstesinden gelinebileceğini (Hughes, 2012: 760; Doğan, 2021: 14) düşünmüş ve savunmuştur (Bostrom, 2011: 3; Cannon, 2015a: 207). Condorcet, insanlığın bilimsel ve teknolojik yenilikler yoluyla önemli ilerlemeler kaydetmeye devam edeceğine ve insanın mükemmelleştirilmesinin sonsuz olmasa bile (Manzocco, 2019: 2) nihai bir sınırı olmadığına, (Braga ve Logan, 2017: 4; Hofkirchner ve Kreowski, 2021: 69) inanıyordu. Şöyle ki, ona göre insanı hayvanlardan ayıran asıl niteliğin “kendini mükemmelleştirebilme kabiliyeti” olduğunu savunuyordu (Jorion, 2022: 3). İnsanlık felaket niteliğinde bir gerilemeyle karşı karşıya kalmadığı sürece, gelecek konusunda hep umutlu olan Condorcet, “genel bir felaketin” veya büyük bir gerileme ihtimalinin hep var olduğunu da kabul etmiştir. Bununla birlikte insanlığın

ilerleyişinin risklerle karşı karşıya kalacağına, ancak bu tür risklerin azaltılabileceğine de inanıyordu (Condorcet, 1795). Sayılan bütün bu yönleriyle Condorcet, seküler transhümanizm ideolojisine oldukça paralel bir görüşe sahiptir. Kyslan'a göre (2019), Condorcet kendi devrimci ya da yenilikçi fikirlerini ortaya atmaktan ziyade, Montesquieu'nün tarihsel-felsefi varsayımlarını, Voltaire'in eleştirisini, Diderot'nun matematiksel yapılandırıcılığını ve özellikle Turgot'nun insanlığın durdurulamaz ilerlemesi ve sınırsız gelişimi fikirlerinin bir sentezini yapmıştır (Condorcet, 1970) ve aydınlanma “mayası” sayesinde Condorcet'in kavramı modern, seküler, tarihsel, evrensel, kozmopolit ve bir anlamda transhümanist hale gelmiştir.

Birçok konuda farklı düşünceler ve görüşler dile getirmiş, aydınlanma düşüncesinin savunucusu olan, bilime tutkusu (Lilley, 2013: 46) herkesçe bilinen, bilimsel keşifleri ve icatlarıyla zamanının hep önünde olan, Philadelphia'da Amerika'nın ilk bilim müzesinin kurulmasına öncülük etmiş, Amerika'nın kurucularından Benjamin Franklin de, bilim ve tıp yoluyla insan yaşamını genişletme ve iyileştirme konularına ilgisinden dolayı bazı araştırmacılar tarafından erken dönem transhümanistlerden birisi olarak kabul edilmektedir (Bohan, 2018: 60). 1780 yılında yazdığı bir mektupta, daha sonra yeniden canlanabilme ve geleceğin nasıl ilerlediğini görebilme hayali kurduğu (Mazan, 2015: 7) ve bunu sağlayabilecek şekilde, Antik Mısır firavunlarından Osiris döneminde başlayan ve bir çeşit ölümsüzlük sağladığına inanılan “mumyalanma” (Tunç, 2021a: 211) arzusunu dile getirdiği (Manzocco, 2019: 2; Bialecki, 2022: 77) bildirilmektedir. Ayrıca yaşlılığın getirdiği rahatsızlıklar da dâhil olmak üzere tüm hastalıkların iyileştirilmesinin mümkün olabileceği hakkında da tasavvurları olmuştur. Bu fikirlerin, insan biyolojisinin sınırlarını aşma, insanı geliştirme, ömür uzatma gibi transhümanist düşüncelerin erken bir örneğini temsil ettiği şüphesizdir.

Buraya kadar sayılanlardan ayrıca, aydınlanma sonrası dönemde seküler ve antroposentrik düşüncenin yayılması ve bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak birçok yazar ve düşünürün bugün transhümanizmin düşünce ve ideallerine paralel düşünceleri, hayalleri ve eserleri olagelmıştır. Teknolojinin ve insan yaratıcılığının potansiyeline inanan ileri görüşlü düşünürler ve fikir adamları olarak görülen bu kişilerin fikirleri modern transhümanist düşüncenin öncüsü olmuştur ve onların mirası ile bugün transhümanist faaliyetlere ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Ancak yüzyıllar önce

Condorcet'in de belirttiği ve günümüz transhümanistlerinin de kabul ettiği üzere bu fikirleri temel alan her türlü faaliyet çok büyük etik, sosyal ve hatta varoluşsal riskler taşımaktadır. Transhümanizmin, kendi amaç ve ideallerini gerçekleştirme yolunda teknolojik zorluklarla boğuşmaya devam ederken, aynı zamanda etik, sosyal ve hatta dinî birçok soruna da çözüm getirmek gibi bir ihtiyacı vardır. Nitekim daha eşitlikçi, sürdürülebilir ve teknolojik açıdan gelişmiş bir dünya ve her yönüyle daha üstün ve daha uzun ömürlü bir insanlık durumuna ulaşma hedefine sahip olan transhümanizm sadece geleceğe odaklanmayıp aynı zamanda geçmişten dersler de alarak salt bilimsel bilgiye bel bağlamaktan ziyade eskilerin bilgeliğine de değer ve önem vermeye niyetli gibidir.

1.2.2. Modern Transhümanizm

Genel hatlarıyla modern bir felsefi görüş, bir sosyal hareket ve NBIC bilim disiplinlerinde bilimsel ve teknolojik araştırmalara odaklanan bir çalışma alanı olarak tanımlayabileceğimiz transhümanizm, insanların teknolojik ve biyolojik olarak en üst seviyede geliştirilmesini veya insanüstü bir duruma ulaşmasını amaçlar. Bu amaç, yüksek teknoloji ve bilimi insanların vücutları ve zihinleri üzerinde uygulayarak, örneğin yaşlanmayı durdurarak ölümsüzlüğü ve zihinsel kapasite ve algılama yeteneklerini arttırarak insanın gelişimini sağlayacak araçlar kullanır. Bu nedenle modern anlamda transhümanizm, insana müdahale ederek onu geliştirmeyi ifade etse de, daha geniş çaplı felsefi tartışmaları ve gelecek spekülasyonlarını içeren daha karmaşık bir konudur.

Transhümanizm kelimesi, ister istemez Avrupa'da Rönesans döneminde, özellikle 14. ve 15. yüzyıllarda, insan merkezli bir hareket olarak ortaya çıkan hümanizmi akla getirmektedir. Transhümanistlerin de bazen bu kavrama atıfta buldukları görülmektedir. Nitekim 17. yüzyılda başlayan, bilgi edinme yaklaşımında önsel (*a priori*) çıkarımdan ampirik ve deneysel bir yöneme geçişin yaşandığı (Bostrom, 2003b: 39; Easterlin, 2019: 524) Bilimsel Devrim ile Hümanizm arasında da önemli bir ilişki kurulmuştur. Bilimsel Devrim, hümanizmin akıl, sorgulama ve insan aklının doğal dünyayı anlama kapasitesine olan inanç ve ideallerinden etkilenmiştir (Malivskiyi, 2018: 133). Gözlem, deney ve akıl yürütmeye odaklanan Bilimsel Devrim, birçok açıdan insan zekâsına ve bilgi arayışına değer veren hümanist ilkelerin bir uzantısı (Condé, 2019) niteliğindedir. Böylece insan yeteneklerini ve rasyonel sorgulamayı takdir eden hümanist

geleneğin genişlemesi şeklinde ortaya çıkan bilimsel devrim, bilim ve teknolojide önemli ilerlemelere yol açtı (Buning, 2014). Bilim ve teknolojideki bu gelişmelere paralel olarak hümanizmin insanın potansiyelini ortaya çıkarma arzusu gözlükler, beslenme programları, eğitim, antrenman, küçük ameliyatlar ve operasyonlar gibi bilimsel ve kültürel gelişmeleri kullanmak suretiyle insanlık durumunu oldukça mütevazı ve normatif müdahalelerle aşamalı olarak iyileştirme (Bohan, 2018: 12) hedefine sahip bilimsel hümanizm olarak kendini göstermiştir.

İlerleyen dönemlerde, genetik, robotik ve tıp gibi alanlardaki daha büyük gelişmeler, insan yeteneklerinin biyolojik sınırlamaların ötesinde geliştirilebileceği düşüncelerinin ortaya çıkması için gerekli araç ve bilgileri sağlamıştır (Demir, 2022b: 122–123; Fasoli, 2023: 2). Bilimsel Devrim'in toplum ve kültür üzerindeki etkisi, transhümanist fikirlerin gelişmesi için verimli bir zemin yaratmıştır. Bilimsel Devrimi karakterize eden araştırma ve ilerleme ruhunun bir devamı olarak, insan yeteneklerini biyolojik sınırların da ötesinde geliştirmek için akıl ve teknolojiyi kullanmaya odaklanan transhümanizm (Szabados, 2020: 11) felsefesi şekillenmeye başlamıştır.

Bilimsel Devrim'in yenilik ve keşif mirası, bilimsel bilginin genişlemesi ve yeni teknolojilerin geliştirilmesi, insanlık dışı zekâyâ sahip varlıklar yaratmaya, yapay ölümsüzlüğe ulaşmaya ve teknolojik müdahaleler yoluyla insan doğasını temelden dönüştürmeye odaklanan; insanın doğası, ölüm ve etik konularındaki geleneksel görüşlere meydan okuyan transhümanist arzuları daha da körüklemiştir (Vorster ve van Niekerk, 2021: 95; Demir, 2022b; Fasoli, 2023: 7–8).

Transhümanizm bir hareket olarak Bilimsel Devrim'den ve sonrasında ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik ilerlemelerden etkilenmiştir. Ancak transhümanizm ve hümanizm, insanın iyileştirilmesine yönelik yaklaşımları esas alındığında, öncelikle teknolojinin insanlık koşullarını değiştirme potansiyeline ilişkin görüşlerinde farklılık gösterir. Hümanizm geleneksel olarak insanın yaradılıştan gelen merhamet, akıl, ahlak gibi değerlerine önem verir ve onuruna saygı duyar (Akiyama, 2022: 17), insanın mevcut biyolojik çerçevede var olan potansiyeline vurgu yapar (Twine, 2010: 186). Transhümanizmin posthuman varlık durumuna ulaşmaya yönelik arzu ve tutkusu, bilimsel hümanizmden çok farklıdır. Bilimsel hümanizmin bu tür girişimleri ve düşünceleri de elbette transhümanistler tarafından kabul görmektedir ancak

transhümanistlerin yaklaşımıyla bu tür girişimler *transhuman* ve/veya *posthuman* geleceğe doğru götürecek daha radikal adımlar olarak düşünülebilir. Yani transhümanizmin teknolojik müdahaleler yoluyla insan yeteneklerinin radikal bir şekilde geliştirilmesinden, mevcut biyolojik sınırlamaların aşılması ve biyolojik varlık biçiminden insan ötesi bir varlık biçimine geçilmesi anlaşılmalıdır. Zira transhümanizm insan olmanın ne anlama geldiğini de yeni baştan tanımlama amacını taşır (Wolbring, 2008b: 34; Tirosh-Samuels, 2012: 716–731; Terec-Vlad ve Terec-Vlad, 2014: 70–71; Villalba Gómez, 2019: 143; Szabados, 2020; Yoon, 2021: 876; Rueda, 2022).

Bugün transhümanistlerin insanı geliştirme projeleri geçmişteki tüm teknolojik yeniliklerle ve sanat, din ve simya gibi alanlarda izlerini gördüğümüz aşkın hedeflerle bağlantılı kabul edilebilir ancak transhümanizmin felsefesinin temeli bilimdir ve aydınlanma döneminde savunulan ilerlemenin seküler, materyalist görüşüne sıkı sıkıya bağlıdır. Bu bilimsel temeller, transhümanistlerin teknoloji yoluyla insanı aşma çabasını, tarihteki din, sanat ya da simya gibi bilimsel olmayan girişimlerden net bir şekilde ayırmaktadır. Transhümanist fikirler, Bilimsel Devrim'den ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle şekillenmiştir; transhümanistler, insan potansiyelinin, aklın ve ileri teknolojilerin uygulanması yoluyla radikal bir şekilde dönüştürülebileceği bir gelecek tasavvur etmiştir (Bostrom, 2003b: 6; Hughes, 2010: 630).

Tıpkı diğer fikirler ve hareketler gibi transhümanizm de kendi döneminin bir ürünüdür. Transhümanizmin uzun ömür, beyin yükleme, zekâ artırma ve uzay kolonizasyonu hedefleri, modern bilgisayarların ve roketlerin icat edildiği, DNA'nın keşfedildiği veya bilgisayar gücünün hızla arttığı ve hesaplama maliyetinin düştüğü yirminci yüzyılın ortalarında bile bu kadar ciddi olarak düşünülemezdi. Soğuk Savaş'ın ardından yaşanan teknoloji yarışı, insanlığın geleceğini daha iyi bir dünya yaratmak için yeniden şekillendirme arzusunu doğurmuştur. Bu arzuyla kaydedilen teknolojik gelişmelerin yarattığı iyimserlik ve özgüven de insan yeteneklerinin ve sınırlarının teknoloji aracılığıyla genişletilebileceği fikrini güçlendirmiştir. Fiziki ve zihinsel yeteneklerin artırılması, birçok hastalığın tedavi edilmesi ve bazı engellerin ortadan kaldırılması gibi biyoloji, tıp ve genetik gibi alanlardaki devrimsel ilerlemeler insanın biyolojik sınırlarının da aşılabileceği fikri ve inancını şekillendirmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin hemen hepsi, bizi şu anki ağ üzerinden bilgi işleme, yaygın yapay zekâ, artan

otomasyon ve giderek daha hızlı teknolojik değişim dönemine getiren yirmi birinci yüzyıl içinde gerçekleşmiştir. Yani transhümanizm esasen bir geç yirminci yüzyıl, hatta yirmi birinci yüzyıl hareketidir. Dolayısıyla, her ne kadar yukarıda da değindiğimiz üzere erken transhümanistler olarak anılan çok sayıda düşünür transhümanizm benzeri fikirler ortaya atmış ya da transhümanizm kelimesini kullanmışlarsa da, onların modern transhümanizm ile ilişkilerinden bahsetmek pek mümkün değildir. Öte yandan, transhümanizm kelimesinin bugünkü anlamında veya ona en yakın olarak ilk kez Julian Huxley tarafından ortaya atıldığı kabul edilir. Huxley, kelimenin kullanımıyla, insanların biyolojik, zihinsel ve duygusal anlamda geliştirilmesi fikrini ifade etmeye çalışmış olsa da modern transhümanizmin temellerinin atılmasında etkili olmuş bir düşünür değildir; ana düşünür, fikir babası ya da kurucusu hiç değildir.

Modern Transhümanizmin aslında 1966 yılında İran asıllı Belçika doğumlu Amerikalı sosyolog Fereidoun M. Esfandiary (d.1930-ö.2000) (Bainbridge, 2019: 2; Wikipedia, 2024) ile başlamış olduğu ve daha sonra kriyonik uygulamasının babası kabul edilen ünlü fizikçi ve matematikçi Dr. Robert Chester Wilson Ettinger'in (d.1918-ö.2011) *Man Into Superman* adlı kitabında (Ettinger, 1989) yer almış olduğu kabul edilebilir. Sonraki on, on beş yıl boyunca yavaş yavaş yaygınlaşmaya devam eden transhümanizm, o zamanlar bir felsefe öğrencisi Max More (eski soyadı O'Connor (Bainbridge, 2017a: 212; Fasoli, 2023: 9)) ve Tom O. Morrow (eski soyadı Tom W. Bell (Bohan, 2018: 147)) tarafından önce *Extropy* dergisinin, ardından da 1992 yılında Ekstropi Enstitüsü'nün kurulmasıyla (Jorion, 2022: 133) belirgin hedefleri olan organize bir hareket olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Esfandiary'den etkilenecek dönemin önde gelen transhümanist çifti olan Natasha Vita-More (eski adı Nancie Clark (Thomas, 2020: 335)) More, transhümanist düşünceyi özetlemeye yönelik olarak Ekstropi Felsefesi olarak bilinen bir prensip yayınlamış ve zaman zaman bu prensipleri revize ederek Transhümanist düşüncenin olgunlaşmasına katkı sağlamıştır (Higginbottom, 2002: 1).

Görüldüğü üzere modern anlamda transhümanizm, 1990'ların başında net olarak tanımlanmış amaçlara sahip, belirgin bir felsefi ve ideolojik hareket olarak ortaya çıkmıştır. Transhümanizmin bugünkü anlamda tanımı yapılırken kendilerine atif yapılan Max More, Nick Bostrom, Anders Sandberg ve fütürist FM-2030 (Fereidoun M. Esfandiary) gibi düşünürlerin Huxley'in tanım ve düşüncelerini benimsediğini veya

ondan etkilendiğini söylemek ne kadar doğru olur bilinmez. Zira Huxley'in düşünceleri ve fikirleri, üzerinde çalışılmış, geliştirilmiş ve topluma sunulmuş şeyler olmaktan daha ziyade, More ve diğer düşünürlerin fikirleri ve çalışmaları neticesinde popülerlik kazanan transhümanizm kavramının geriye dönük olarak araştırılması sırasında ortaya çıkmış ve bu sayede keşfedilmiş kullanımlardır (More, 2013). Fütürist Esfandiary, transhümanizm kavramını *transhuman* (veya trans) kelimeleriyle tanımlayan ve popüler hale getiren kişi olarak kabul edilmektedir (Westwood, 2006: 8; Humanity+, 2021).

Ancak Max More, zaman içinde transhümanizmin ana figürlerinden biri olmuştur. O, 1980'lerde transhümanizm terimini benimseyen ve bugünkü anlamına en çok katkısı bulunan kişilerden biridir. More, 1990 yılında *Transhumanism: Toward a Futurist Philosophy* adlı makalesini yayımlamıştır. More'un bu makalesi, transhümanizmin felsefesini detaylandıran en erken çalışmalardan biridir. Max More ve arkadaşları tarafından kurulan ve transhümanizmi, teknolojik ve bilimsel ilerlemelerle insanlığın gelişimini hızlandırmak ve iyileştirmek için bir araç olarak konumlandırmış olan Ekstropi Enstitüsü birçok çalışma yürütmüş ve bir dönem transhümanizmin ana temsilcisi olmuştur. Ardından 1997 yılında İsveçli siyaset bilimci Dr. Nicholas Bostrom (aynı zamanda Nick Bostrom) tarafından Ekstropi derneğine nazaran çok daha "akademik" ve daha az "kapitalizm yanlısı" olarak nitelendirilen Dünya Transhümanist Derneği (DTD) kurulmuştur (Higginbottom, 2002: 2).

1998 yılında More, "Transhümanist Bildirge" adlı belgenin hazırlanmasına öncülük etmiş ve transhümanizm konusunda birçok yazı kaleme alarak transhümanizmin savunuculuğunu yapmıştır. *Transhumanist Arts and Culture Festival*, *Accelerating Change* konferansları ve *Humanity+* organizasyonunun kurulmasında da rol almıştır.

Modern transhümanizmin temellerinin atılmasında önemli bir role sahip olan Nick Bostrom, transhümanizmi kavramsallaştırmak ve transhümanist düşüncenin yayılmasını sağlamak için birçok makale yazmıştır. Bostrom'un *Anthropic Bias* (2002) adlı kitabında, transhümanizm konusunu ele alan bir bölüm yer alırken 2003 yılında yayımlanan *Transhumanist FAQ* isimli makalesi ile transhümanizme ilişkin çok sayıda soruya cevap niteliğinde bilgi neşretmiştir. Bostrom, Henrik Edenius ve David Pearce gibi diğer transhümanist yazarlarla birlikte, insanoğlunun geliştirilmesi ve dönüştürülmesi için yenilikçi ve cesur fikirler öne sürmüştür. Bostrom ayrıca, Oxford Üniversitesi'nde *Future*

of Humanity Institute'nin direktörlüğünü de yapmıştır. Transhümanizmin diğer bir önemli figürü kabul edilen Anders Sandberg de Oxford Üniversitesi'ndeki bu enstitüde, insanüstü hedefler, teknoloji etiği ve kültürel evrim konularında araştırmalar yapmaktadır.

Şekil 1.1. Max More, Natasha Vita-More ve Nick Bostrom¹⁰

Sonuç olarak, belirli bir kişi ya da grubun modern transhümanizm hareketini başlattığını söylemek pek mümkün değildir ancak yukarıda sayılan isimler, transhümanizmin günümüzdeki yaygınlaşmasında büyük bir rol oynamışlardır. Bugün, transhümanizmin ana temsilcisi konumunda olan *Humanity+* (eski adıyla Dünya Transhümanist Derneği) adlı kuruluş, transhümanizmin gelecekte gerçekleşmesini sağlamak amacıyla transhümanist fikirlerin yayılmasına, tartışılmasına ve uzun vadeli stratejiler oluşturulmasına yönelik çalışmaları yürütmekte, organize ve koordine etmektedir.

Humanity+'ın temsil ettiği modern transhümanist hareket bağlamında bazı transhümanizm tanımlarına, transhümanizmin öncelikleri ve değerleri ile ilgili bazı hususlara değinmek modern transhümanizmin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Örneğin önde gelen transhümanistlerden Nick Bostrom kendi bakış açıları ile transhümanizmi iki şekilde tanımlamaktadır (Bostrom, 2003b: 4):

¹⁰ Kişilere ait resimler transhümanizm ile ilgili kuruluşların kendi internet sayfalarında yer almaktadır. Bazı durumlarda boyut, renk ve çözünürlük gibi çeşitli nedenlerle aynı kişilere ait farklı görseller Google Görsel araması üzerinden eşleştirilerek kullanılmıştır

“(1) Akıl yoluyla, özellikle de yaşlanmayı ortadan kaldırmak ve insanın zihinsel, fiziksel ve psikolojik kapasitelerini büyük ölçüde artırmaya yönelik teknolojileri geliştirmek ve yaygınlaştırmak suretiyle insan durumunun temelden iyileştirilmesinin mümkün ve arzu edilebilir olduğunu savunan entelektüel ve kültürel hareket.

(2) Temel insan sınırlamalarını aşmamızı sağlayacak teknolojilerin sonuçları, vaatleri ve potansiyel tehlikelerinin ve bu tür teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanımıyla ilgili etik konuların araştırılması.”

Önde gelen bir başka transhümanist James Hughes ise transhümanizmi şöyle tarif eder (Hughes, Bostrum ve Moreno, 2007: 4):

“Transhümanizm, ölümsüzlük, olağanüstü yetenekler ve üstün içgörü için hayvan doğasını aşma konusundaki manevi arzularla birçok ortak noktaya sahiptir ancak transhümanistler bu hedeflere ulaşmak için teknolojiyi kullanırlar (veya en azından sadece) ruhsal egzersizleri değil.”

Transhümanistlerin öngördüğü gelecek yaşam vizyonları arasında, biyolojik olmayan ve hatta tanınmayacak bir şekilde insandan farklılaşmış bir dizi olası form yer almaktadır. Transhümanizm felsefesini hümanizminkinden ayıran başlıca özelliği de işte *posthuman* olarak nitelendirilen bu insan ötesi varoluş biçimini insan evriminin bir sonraki aşaması olarak görmesi ve kucaklamasıdır. Transhümanistler, insan doğasının korunmasından ziyade daha uzun, daha sağlıklı bir yaşam, daha iyi kararlar alma ve doğa üzerinde daha büyük bir hâkimiyet elde etme çabasına daha fazla önem verirler. Yeni deneyimlerin ve değer sistemlerinin, normatif değerlerimiz, yeteneklerimiz ve yaşam biçimlerimizden daha fazla imkânlar sunabileceği olasılığını istekle kabul ederler (Bohan, 2018: 12). Dolayısı ile transhümanistler için *transhuman* ya da *posthuman*, günümüzdeki insanın neandertalden farklı olduğu kadar, hatta belki daha büyük ölçüde modern insandan farklı olacaktır. Transhümanistlerin insanlık durumuna bakışı, Nick Bostrom’un ifadesiyle şu şekildedir (Bostrom, 2005b: 4):

“Transhümanistler insan doğasını, istenilen bir biçimde şekillendirebileceğimiz, henüz istenen kıvama gelmemiş yarım-yamalak bir başlangıç noktası olarak görürler. Mevcut insanlık, evrimin son noktası olmak zorunda değildir. Transhümanistler, bilim, teknoloji ve diğer rasyonel araçların sorumlu kullanımıyla, sonunda *posthuman* (aşkın insan) olmayı, şu anki insanların sahip olduğundan çok daha büyük kapasitelere sahip varlıklar olmayı başarabileceğimizi umarlar.”

Kısacası transhümanizm, insanlık durumunu temelden değiştirmek (Simon, 2019: 13), insan yeteneklerini hümanizmin çerçeve olarak kabul ettiği doğal olarak mümkün olan sınırların çok ötesinde geliştirmek için insan potansiyelinin sınırlarını zorlamaktır

(Thompson, 2017: 1; Willmott, 2021: 1). Transhümanist Greg Burch, hümanizm ve transhümanizm arasındaki ayrımı şu şekilde açıklamaktadır:

“Transhümanizm kelimesi insanı ahlakî evrenin merkezi olarak gören geleneksel seküler hümanizmi çağrıştırmaktadır. Ancak transhümanizm, hümanizmi aşar çünkü belirli, değişmez, temel bir insan doğasını kabul etmez; aksine insanların kendi doğasını bizzat genişletme ve iyileştirme sürecini devam ettirmenin ve hatta hızlandırmanın yollarını arar... Transhümanistler yakın geleceği, teknolojik dönüşüm yeteneklerimizin, bizi ‘insan doğası’ nın gerçek anlamda aşılacağı bir noktaya götüreceği bir zaman olarak görüyorlar.” (Burch, 2000)

Modern transhümanizm ile ilgili daha detaylı ve doğru bilgi için kuruluşun internet sitesi, kuruluşa bağlı yayın organları ve kuruluşun lider kadrosunda yer alan kişilerin eserleri, beyanları ve çalışmaları takip edilmelidir. Aşağıda modern transhümanist hareketi temsil eden, çatı kuruluş niteliğindeki *Humanity+* ve diğer bazı transhümanist kuruluşlara yer verilmiştir.

1.2.2.1. Bazı Transhümanist Kuruluşlar

Felsefi, ideolojik, sosyolojik ya da dinî olsun, herhangi bir hareketin sonuca ulaşmasında kurumsallaşma ve yapılanma oldukça önemlidir. Transhümanist hedeflerin ilerletilmesinde de kurum ve kuruluşlar, çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, transhümanist çabaların ilerlemesi için gerekli olan işbirliği, finansman ve düzenleme için titizlikle yapılandırılmış bir çerçeveye sahiptir. Tüm transhümanist kurum ve kuruluşlar, ortak transhümanist hedeflere yönelik çalışmak üzere yapay zekâ, robotik, tıp ve etik gibi çeşitli alanlardan uzmanları bir araya getirerek disiplinler arası araştırma ve yenilik için birer platform görevi görmektedir. Kuruluşlar arası işbirliğini ve bilgi alışverişini teşvik etmeyi, transhümanist hedeflerin ilerlemesi için gerekli olan farklı bakış açılarını geliştirmeyi ve elde edilen uzmanlık bilgisinin sisteme entegrasyonunu da yine bu kuruluşlar sağlamaktadır (Willmott, 2021). Hatta bu kurum ve kuruluşlar, transhümanist teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında ortaya çıkan etik hususların ve düzenleyici çerçevelerin desteklenmesinde de hayati bir rol oynamaktadırlar. Yine bu kurum ve kuruluşlar, gelişmekte olan teknolojilerin sorumlu kullanımına yönelik yönergelerin oluşturulmasına, emniyet ve güvenlik endişelerinin giderilmesine ve hassas verilerin işlenmesinde şeffaflığın sağlanmasına yardımcı olurlar; gerekli standartları, en

uygun yöntem ve uygulamaları belirleyerek transhümanizmin etik ilerlemesine de katkıda bulunurlar (Song ve Geraci, 2022: 35).

Ayrıca kurum ve kuruluşlar, transhümanist kavramlar ve hedefler konusunda savunuculuk, eğitim ve toplumsal destek için bir platform görevi görmektedir. Sosyal yardım programları, seminerler ve yayınlar aracılığıyla toplumla ilişkiler kurarak toplumun transhümanizm farkındalığını artırmak, diyalog geliştirmek ve insan geliştirme teknolojileriyle ilgili toplumda var olan kaygıları ele almak hedeflenmektedir. Halkın yanı sıra siyasetçiler, araştırmacılar ve bilim adamları gibi paydaşlarla da etkileşim kurarak transhümanizme bakışın şekillenmesi için çalışmalar da yürütülmektedir (Willmott, 2021).

Bu kapsamda transhümanist yapılanma genellikle dört başlık altında ele anılabilir:

- Akademik ve bilimsel araştırma amaçlı kuruluşlar,
- İdeolojik savunuculuk yapan ve politika üreten kuruluşlar,
- Sivil Toplum Kuruluşları (Vakıf, Dernek, Sosyal Yardım) ve düşünce kuruluşları,
- Dinî kuruluşlar

Farklı alanlarda farklı isimler altında faaliyet gösteren çeşitli transhümanist grupların ortak noktası modern transhümanizmin ortaya koyduğu hedeflere ulaşmak için çalışmaktır. Transhümanist ideallerin gerçekleşebilmesi amacına yönelik her alanda aşılması gereken engellerin ortadan kaldırılması için her kuruluş kendi etki alanında çaba sarf etmektedir. Kuruluşlar arasında görünür organik bir bağ bulunmasa da, yönetim kurullarında, danışma kurullarında ya da iştiraklerinin yönetim ve danışma kurullarında önde gelen transhümanistlerin varlığı ile bu kuruluşların aynı amaç doğrultusunda hareket eden tek bir çatının alt kuruluşları olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Başlıca transhümanist kuruluşlar arasında Dünya Transhümanist Derneği¹¹ (*World Transhumanist Association*), Ekstropi Enstitüsü (*Extropy Institute*), Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü (*Institute for Ethics and Emerging Technologies, IEET*), Oxford İnsanlığın Geleceği Enstitüsü (*Oxford Institute for the Future of Humanity*), Transhümanist Parti (Transhumanist Party), Kristof Koch Duyarlık Enstitüsü (*Kristof*

¹¹ Daha sonra ismini *Humanity+* olarak değiştirmiştir

Koch Sentience Institute), Daha Parlak Beyinler Enstitüsü (*Brighter Brains Institute*), Sıfır Durumu (*Zero State*), Sorumlu Nanoteknoloji Merkezi (*Center for Responsible Nanotechnology*), Filika Vakfı (*Lifeboat Foundation*), Tekillik Üniversitesi (*Singularity University*), Yapay Zekâ Tekillik Enstitüsü (*Singularity Institute for Artificial Intelligence*), Alcor Ömür Uzatma Vakfı (*Alcor Life Extension Foundation*), Terasem Hareketi Vakfı (*Terasem Movement Foundation*), Öngörü Enstitüsü (*Foresight Institute*), Methuselah Vakfı (*Methuselah Foundation*) ve daha pek çok sivil toplum kuruluşu, dernek, vakıf, araştırma enstitüsü, ticari şirket ve laboratuvar bulunmaktadır.

Ancak modern transhümanist hareketin lokomotifi konumunda olan, transhümanizmin ilgi alanındaki her konuda en etkili olan başlıca kuruluş Humanity+ (H+) adlı dernektir. Nick Bostrom'un kurucuları arasında yer aldığı (Yoon, 2021: 876), eski adı Dünya Transhümanist Derneği olan *Humanity+*, teknolojinin ilerlemesi yoluyla insan yeteneklerinin geliştirilmesini savunmada ve transhümanizm alanında disiplinler arası işbirliğini teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır (Wolbring, 2008a). H+, transhümanist kavram ve hedefler konusunda toplumun bilgilendirilmesi, toplumsal desteğin sağlanması için çalışmakta ve transhümanist fikirlerin savunuculuğunu üstlenmektedir. Aynı zamanda transhümanizm için gerekli teknolojilerinin geliştirilmesinde ve uygulanmasında karşılaşılan etik hususları ele alarak transhümanist hareketin ilerlemesini temin etmek için gerekli tüm girişimleri organize ve koordine etmektedir.

Transhümanist harekette etkili olan bir diğer kuruluş ise Amerikalı sosyolog ve biyoetikçi James Hughes tarafından kurulan Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü'dür (*Institute for Ethics and Emerging Technologies*, IEET) (Khvastunova, 2022: 129). IEET, radikal teknolojilerin etik sonuçları üzerine eleştirel tartışmalara katılma konusunda ön saflarda yer almakta ve seküler transhümanizmi desteklemektedir. Zira yeni teknolojiler ilerlemeye devam ettikçe, bunların geliştirilmesi ve uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan yeni ve karmaşık etik hususların değerlendirilmesi ve ele alınması ihtiyacı giderek artmaktadır (Lucivero, Swierstra ve Boenink, 2011: 130; Edwards-Stewart, Alexander, Armstrong, Hoyt ve O'Donohue, 2019; Vorster ve van Niekerk, 2021: 96). Özellikle biyoteknoloji alanında Öngörücü Teknoloji Etiği (*Anticipatory Technology Ethics*, ATE) (Hopster, 2021: 7) gibi kapsamlı etik çerçevelere olan ihtiyaç daha fazla kabul

görmektedir (Boenink, 2009: 12; Nehme, Sibai, Abdo, Taylor ve Demerjian, 2021). Enstitünün genel amacı da, bu dijital çağda araştırma ve kurumsal inceleme kurullarına rehberlik edecek etik uygulamalar geliştirerek (Torous ve Nebeker, 2017) insan araştırmalarının yeniden tasarlanması, onay süreçlerinin iyileştirilmesi, en önemli etik problemlerinden birisi olan gizlilik kaygılarının (La Torre, Botes, Dumay ve Odendaal, 2019: 219–225) giderilmesi, araştırmacıları ve katılımcıları koruma konusunda yetkilendirme gibi konularda hatalardan ders çıkararak gelişen dinamik bir sistem ve etik iklimi oluşturmaktır (Song ve Geraci, 2022). IEET, teknoloji, etik ve toplumsal konular üzerine yürüttüğü çalışmalar aracılığıyla transhümanist söylemin şekillenmesine katkı sağlamaktadır.

Şekil 1.2. Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü logosu ve kurucusu James Hughes

Öte yandan, Nick Bostrom liderliğinde Oxford Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan İnsanlığın Geleceği Enstitüsü, insan geliştirme teknolojilerinin etik ve felsefi boyutlarını araştırarak insanlığın geleceği ile ilgili disiplinler arası çalışmalar yapan (Szabados, 2020) ve transhümanist fikirlerin ve araştırmaların geliştirilmesinde etkili olan bir kurum olmuştur (Maidansky ve Biryukov, 2019). Anders Sandberg'in de görev yapmakta olduğu İnsanlığın Geleceği Enstitüsü, transhümanist teknolojilerin sorumlu bir şekilde geliştirilmesi (Sanders ve Scanlon, 2021), yaygınlaştırılması ve toplum üzerindeki etkilerine ilişkin diyalogun geliştirilmesi konularında etkili kuruluşlar arasında yer almaktaydı (Thomas, 2020). Ancak bu enstitü 16 Nisan 2024 tarihinde kapatılmıştır (Future of Humanity Institute - FHI, 2024). Bostrom'un "Bürokrasi nedeniyle ölüm" şeklinde yorumladığı kapatma kararının ardından enstitünün 19 yıllık bilgi birikimi ve

tecrübesinin üniversite içinde başka bir çatı altında devam edip etmeyeceği henüz bilinmemektedir (blog.biocomm.ai, 2024; Center for Genetics and Society, 2024).

Anders Sandberg, transhümanizm alanında, insanın geliştirilmesi, yapay zekâ ve gelişen teknolojilerin etik sonuçları konusundaki uzmanlığıyla tanınan önemli bir isimdir. Oxford Üniversitesi İnsanlığın Geleceği Enstitüsü'nün bir üyesidir (Szabados, 2020: 42; Sandberg ve Diéguez, 2021: 145)..

Sandberg'in çalışmaları, teknolojinin insan yaşamında nasıl araçsallaştırılabileceği, transhümanizmin ontolojisi ve eğitimsel veya genetik geliştirme, kişisel kimliğin aktarımı ve teknolojik müdahalelerin bireysellik üzerindeki etkileri ve özellikle "kişinin arzularına göre kendini değiştirme hakkı" olarak tanımladığı morfolojik özgürlük kavramına odaklanmaktadır (Szabados, 2020: 67–72; Sandberg ve Diéguez, 2021: 150). Sandberg'in felsefi antropolojisi, bilişsel güçlendirmenin ve insan geliştirme teknolojilerinin araçsallaştırılması, transhümanizmin ontolojisi ve eğitimsel veya genetik iyileştirmenin eleştirisi üzerine yoğunlaşmıştır (Lipowicz, 2018: 2; Darmanin, 2019; Szabados, 2020).

Şekil 1.3. Anders Sandberg ve İnsanlığın Geleceği Enstitüsü logosu

Yapay zekâ teknolojilerindeki ilerlemelere paralel olarak, tekillik ve süper akıllı makinelerin insan uygarlığı üzerindeki potansiyel etkisine ilişkin transhümanist söylem de önem kazanmıştır. Bu bağlamda, yapay zekânın toplum üzerindeki potansiyel etkilerini araştırmak üzere Yapay Zekâ için Tekillik Enstitüsü (*Singularity Institute for Artificial Intelligence*, SIAI) kurulmuştur. Yapay zekâ bağlamında tekillik kavramı, teknolojik büyümenin kontrol edilemez ve geri döndürülemez hale geldiği ve bunun insan uygarlığında öngörülemeyen değişikliklere yol açtığı varsayımsal bir gelecek durumunu

ifade etmektedir (M. Boyles, 2018; Haenlein ve Kaplan, 2019; Lauscher, 2019; Chen, Chen ve Lin, 2020; Corrêa ve Oliveira, 2020: 61; Krinkin, Shichkina ve Ignatyev, 2021: 113). SIAI'nin kökleri, yapay zekâ gelişimi tarihinde önemli bir döneme işaret eden ve yapay zekânın insan yeteneklerini aşma potansiyeline ilişkin tartışmaları ateşleyerek tekil kavramının ortaya çıkmasına yol açan ve bir anlamda yapay zekâ alanının temelini atan 1956'daki Dartmouth konferansına kadar geri götürülebilir. Ray Kurzweil'in yöneticileri arasında bulunduğu SIAI'nın danışma kurulunda ise Nick Bostrom, Aubrey de Grey, Peter Thiel ve Christine Peterson gibi transhümanistler yer almaktadır.

Ekstropi Enstitüsü

Ekstropi Derneği olarak da bilinen Ekstropi Enstitüsü, Ekstropi ilkeleri adı verilen ve Ekstropik felsefeyi tanımlayan temel prensipleri benimseyen, insan yeteneklerini geliştirmek ve geleneksel sınırlamaları aşmak için teknolojinin kullanımını savunan bir topluluk oluşturmak amacıyla 1992 yılında Max More ve Tom Morrow (Bell) tarafından kurulmuştur.

Şekil 1.4. Ekstropi Enstitüsü eski ve yeni (sağda) logoları

Ekstropi Derneği'nin kökenleri, felsefe, bilim, teknoloji ve fütürizm gibi farklı entelektüel ve felsefi temellere dayandırılabilir. Derneğin kurucuları ve ilk üyeleri, radikal ömür uzatımı, bilişsel gelişim ve posthuman olanaklarının araştırılmasını savunan fütüristlerin, filozofların ve bilim adamlarının çalışmalarından etkilenmişlerdir. Ekstropi Derneği, bu fikirlerin bir tezahürü olarak ortaya çıkmış ve insanların, transhümanist ideallerin etik ve pratik sonuçlarıyla ilgili tartışmalara aktif olarak katılmaları ve katkıda bulunmaları için bir platform sağlamıştır. Ekstropi ilkelerine dayanan hareket, sürekli

gelişmeyi, kişisel dönüşümü ve sonsuz yaşam arayışını vurgulamaktadır (Lima, 2020: 28–29).

Ekstropi ilkeleri ilk yayınlandığı günden bu yana zaman zaman güncellemeler yapılmakla birlikte Türkçe'ye tercüme ettiğimiz haliyle aşağıdaki şekildedir (Lejuwaan, 2011: 2):

1. *Sürekli İlerleme: Daha fazla zekâ, bilgelik ve etkililik, belirsiz bir yaşam süresi ve kendini hedeflerini ve arzularını gerçekleştirmenin önündeki politik, kültürel, biyolojik ve psikolojik sınırların kaldırılması için arayış içinde olmak. İlerlememiz ve yapabileceklerimiz üzerindeki kısıtlamaların her daim üstesinden gelmek. Evrene yayılmak ve sonu olmayan bir şekilde ilerlemek.*

2. *Kişisel Dönüşüm: Eleştirel ve yaratıcı düşünme, kişisel sorumluluk ve deney yoluyla ahlaki, entelektüel ve fiziksel olarak kendini sürekli geliştireceğini beyan etmek. Duygusal ve psikolojik arınmanın yanı sıra biyolojik ve nörolojik gelişme arayışında olmak.*

3. *Pratik İyimserlik: Eylemi olumlu beklentilerle beslemek. Hem körü körüne inanç hem de durgun karamsarlık yerine rasyonel, eyleme dayalı bir iyimserliği benimsemek.*

4. *Akıllı Teknoloji: Biyolojik mirasımız, kültürümüz ve çevremizin dayattığı “doğal” sınırları aşmak için bilim ve teknolojiyi yaratıcı bir şekilde uygulamak. Teknolojiyi başlı başına bir amaç olarak değil, yaşamın iyileştirilmesine yönelik etkili bir araç olarak görmek.*

5. *Açık Toplum: İfade özgürlüğünü, eylem özgürlüğünü ve deneyselciliği teşvik eden sosyal düzenleri desteklemek. Otoriter sosyal kontrole karşı çıkmak ve hukukun üstünlüğünü ve gücün merkezileşmesini desteklemek. Müzakereyi mücadeleye, takası zorlamaya tercih etmek. Statik bir ütopya yerine gelişmeye açık olmak.*

6. *Kendini Yönlendirme: Bağımsız düşünme, bireysel özgürlük, kişisel sorumluluk, kendini yönlendirme, kendine saygı ve başkalarına saygı arayışında olmak.*

7. *Rasyonel Düşünme: Akli körü körüne inanca tercih etmek ve dogmayı sorgulamak. Sürekli gelişme arayışı içinde inançlarımıza ve uygulamalarımıza yönelik meydan okumalara açık kalmak. Yeni fikirlere açık olmak, aynı zamanda da mevcut inançlarımıza yönelik eleştirileri memnuniyetle karşılamak.*

İlkelerinden de anlaşılacağı üzere Ekstropi Derneği, teknolojinin etik ve sorumlu kullanımı yoluyla insan yeteneklerinin arttırılmasını teşvik etmeyi amaçlar (Lima, 2020). Kuruluşun hedefleri arasında, insan gelişiminin toplumsal değerler ve ilkelerle uyumlu olmasını sağlamak için gelişen teknolojilerin sorumlu ve etik kullanımının (Schussler, 2019) savunulması yer almaktadır (Bugajska, 2019). Dernek, insanlığın sınırlarını aşmak ve insan ötesi bir geleceğe ulaşmak için bilimsel gelişmelerden yararlanma fikrini desteklemektedir. Ekstropyenlar olarak bilinen dernek üyeleri, kendini geliştirme, bireysel özgürlük ve rasyonel düşünme ilkelerine inanmakta ve teknolojinin insanların

biyolojik kısıtlamaları aşmasına ve sonsuz yaşam süreleri elde etmesine olanak sağladığı bir gelecek tasavvur etmektedirler.

Ekstropi Derneği, yapay zekâ, nanoteknoloji, biyoteknoloji ve insanı geliştirmenin etik sonuçları gibi konulardaki tartışmalarda önemli bir role sahip olmuştur (Dalton-Brown, 2015). Dernek, transhümanist ilkeler ve gelişen teknolojilerin potansiyeli konusunda farkındalığı artırmayı amaçlayarak transhümanist anlayışı ve bunun bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini genişletmek için sosyal yardım ve eğitim faaliyetleri ile benzer düşüncelere sahip diğer kuruluşlarla işbirlikleri yürütmektedir. Derneğin faaliyetleri arasında, fikir alışverişini ve transhümanist düşüncenin gelişimini kolaylaştıran konferanslar, yayınlar ve çevrimiçi forumlar organize etmek yer almaktadır.

Humanity+ (Dünya Transhümanist Derneği)

Eski adı Dünya Transhümanist Derneği olan *Humanity+*, insanın entelektüel, fiziksel ve psikolojik yeteneklerini geliştirmek için teknolojinin etik kullanımını savunan ve ileri teknolojilerin geliştirilmesi ve kullanılmasıyla insanların biyolojik sınırlamalarını aştığı insan ötesi (*posthuman*) bir gelecek tasavvuruna sahip transhümanist felsefenin çatı kuruluşudur. Nick Bostrom ve David Pearce tarafından 1998 yılında Dünya Transhümanist Derneği adıyla kurulmuş, daha sonra 2008 yılında ismini *Humanity Plus* (*Humanity+*) olarak değiştirmiştir (Kurzweil, 2005; Ostberg, 2023).

Şekil 1.5. Dünya Transhümanist derneği ve *Humanity+* eski ve yeni logoları

Humanity Plus'in amacı, insan yeteneklerini artırmak için teknolojinin sorumlu ve etik kullanımını teşvik ederek, insan kapasitelerini geliştirmek için teknolojinin kullanımına ilişkin toplumsal, etik ve felsefi etkileri ele almak ve yönetmektir. Bu bakımdan H+, YZ ve YSZ teknolojisinin gelişimiyle ilişkili yol ve yöntemleri, olası tehlikeleri ve stratejileri tartışmanın gerekliliğine ve insanın bilişsel yeteneklerini

geliştirmenin ortaya çıkarabileceği varoluşsal riskler ve felaket senaryoları da dâhil olmak üzere tüm potansiyel risklerin ve bu teknolojilerin insanlığa sunabileceği olanak ve faydaların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğine sık sık vurgu yapmaktadır (Bostrom, 2015, 2017: 100-105, 230-245).

Humanity+, önce maksimum bilişsel, duygusal ve psikolojik düzeyde güçlendirilmiş bir insanlık durumuna; ardından da insan potansiyelinin mevcut sınırlamaların ötesinde daha fazla evrimleşmesini (Can, 2023: 108) ve yeni bir varlık biçimine geçmesini ifade eden insan ötesi (*posthuman*) aşamaya doğru ilerlemeyi amaçlamaktadır (Grant, 2019: 44). Nörodejeneratif hastalıkların ortadan kaldırılması, yara temizliği, bilişsel yetenekler ve fizyolojik işlevler gibi çok çeşitli yönlerden iyileştirmeleri içeren transhümanist hedefler, *Humanity+*'ın teknolojiden yararlanarak ulaşmak istediği hedefler arasındadır (Kreowski, 2017: 2). *H+*, nihai olarak hem insanları hem de mekanizmaları melezleştirerek her yönden üstün tekil bir varlık biçimi hedeflemektedir (Gevorgyan ve Baghdasaryan, 2021: 5).

Bu amaçlara uygun olarak, toplumsal yardımlar ve sanal platformlarla da aktif olarak ilgilenen *H+*, bilimsel seminer ve konferanslara katılarak çeşitli alanlardaki fikir alışverişine ve ilerlemelere de katkıda bulunmaktadır.

Kuruluşun humanityplus.org adlı internet sitesinin Projeler bölümünden alınarak Türkçe'ye tercüme edilen aşağıdaki bölüm, kuruluşun çalışmaları hakkında kapsamlı bir fikir vermektedir (Humanity+, 2024b):

“Uluslararası konferanslara gerçek zamanlı ve çevrimiçi olarak ev sahipliği yapıyoruz. 2024 yılında “Varoluşsal Fırsat” odaklı Yapay Zekâ Küresel Zirvesi'ne ev sahipliği yapmayı hedefliyoruz. TransVision Madrid ve Paris ile yakın zamanda yaptığımız işbirliği ve Afrolongevity 2022 ve 2023 Zirvelerine sponsor olmamız herkes için öne çıkan bir konu oldu. H+ Summit 2020'ye canlı yayınla 3.500 kişi katıldı. Konferanslarımız arasında Hong Kong, New York City, Madrid, Los Angeles, Milano, Pekin, Londra ve diğer yerler bulunmaktadır. Konferanslarımız, çeşitli bakış açılarına sahip yenilikçileri bir araya getirerek hepimiz için inanılmaz derecede olumlu bir gelecek yaratmanın en iyi yoluna dair ortak bir anlayış oluşturmayı amaçlıyor. Biz geniş bir kuruluşuz; herhangi bir teknolojiye veya konuya odaklanmıyoruz. Misyonumuz insanlığın geleceği doğru bulmasına yardımcı olmaktır. Ancak misyonumuzun kapsamı dışında, aktif olarak takip ettiğimiz bazı çok özel eylem öğeleri de ortaya çıkıyor.

Üyelere yönelik çevrimiçi bir Yuvarlak Masa tartışması ve ara atölye çalışmaları olan H+ Akademisi'ni hazırladık ve YouTube Kanalımızda videolar sunduk. Amacımız sosyal medya aracılığıyla üyeler arasında ağ oluşturmak, dünya çapında gruplara ve

bölgümlere sahip olmak, h+ dergisine arşiv sağlamak ve Ar-Ge'ye fon kaynağı elde etmektedir”.

H+ ile ilgili daha fazla ayrıntı ve çalışmaları hakkında bilgi edinilebilecek çeşitli çevrimiçi kaynaklar¹² bulunmaktadır.

1.3. TRANSHÜMANİST BİLDİRGE

Transhümanist Bildirge, transhümanist hareketin hedeflerini ve ilkelerini özetleyen temel bir belge olarak hizmet vermektedir. İlk olarak 1998 yılında önde gelen bir grup transhümanist tarafından hazırlanan ve 2009 yılında son şeklini alan bildirge, yaşlanma, bilişsel eksiklikler, istemsiz acılar ve dünyaya hapsolme gibi sınırlamaların aşılmasıyla insan potansiyelinin genişletildiği bir gelecek tasavvur etmektedir (Vásquez Aguila ve Solana, 2015: 504; Mirkes, 2019: 116). Bu beyan, tipik insan vücudu yapılarının ötesindeki iyileştirmeleri ve işleyişini terapötik müdahaleler olarak gören transhümanist sağlık modeliyle uyumludur (Wolbring, 2008a). Belge, insanlık için yeni olanaklar yaratmak amacıyla “insan” kavramında derin yapısal değişiklikler peşinde koşmaya yönelik transhümanist hedefi özetlemektedir (Vásquez Aguila ve Solana, 2015: 504). Ayrıca, transhümanist tıp modelinin bireylerin yeteneklerini genişletmelerine olanak sağlamaya odaklanmasını yansıtarak insan potansiyellerinin genişlemesini vurgulamaktadır (Chen ve Locsin, 2022). Bildirge aynı zamanda bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde teknolojik ilerlemelerin önemini altını çizerek, teknolojik gelişmenin sunduğu olanakları keşfetmenin temel transhümanist değerini vurgulamaktadır. Ek olarak, transhümanist hareketin içinde yer alan değerleri yansıtarak bireysel tercihi, anlayışın geliştirilmesini ve çeşitli iyileştirme biçimlerinin kabul edilmesini savunur (Stefański ve Jach, 2021: 77).

Transhümanist Bildirge, insanın geliştirilmesine ilişkin söylemin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynar ve transhümanist değerler ve özelemler için yol gösterici bir çerçeve görevi görür. Transhümanist bildirge, entelektüel ortamdaki önemini altı çizilerek bilimsel çalışmalarda ve felsefi tartışmalarda referans alınmıştır

¹² <https://www.humanityplus.org/>
<https://www.facebook.com/humanityplus>
<https://twitter.com/HumanityPlus>
<https://www.instagram.com/humanityplus/>
<https://www.linkedin.com/company/humanityplus/>
<https://www.youtube.com/humanityplus>

(Lima, 2020). Bildirge, insani gelişmenin etik ve felsefi boyutlarının ana hatlarını çizerek, teknoloji ile insanlığın yakınsamasına ilişkin süregelen tartışmalara katkıda bulunmaktadır (Coenen, 2007). Transhümanist Bildirge, insan merkeziliğe karşı şüpheli bir tutum benimsiyor gibi görünse de post-insan varoluşunu insanlığın bir uzantısı gibi yani insanlıktan ortaya çıkan bir mefhum gibi öngörür (Bokedal vd., 2022: 232). Bildirgenin geleneksel insan sınırlamalarını aşmaya yaptığı vurgu ve radikal biyoteknolojik insani iyileştirme savunuculuğu, onu transhümanizmin etik ve toplumsal etkilerine ilişkin tartışmaların odak noktası olarak konumlandırmaktadır (Oliveira Júnior, 2018: 41). Genel olarak Transhümanist Bildirge, transhümanist hareketin ilkelerini, değerlerini ve hedeflerini ifade etmek, insanlığın ve teknolojinin geleceğine ilişkin söylemi şekillendirmek için bir mihenk taşı görevi görmektedir.

Aşağıda *Humanity+* Kurulu tarafından kabul edilen ve resmi sayfalarında yer alan şekli ile Transhümanist Bildirgenin Türkçe'ye çevirdiğimiz şekli yer almaktadır.

“Transhümanist Bildirge ilk olarak 1998 yılında uluslararası bir yazar grubu tarafından hazırlandı: Doug Baily, Anders Sandberg, Gustavo Alves, Max More, Holger Wagner, Natasha Vita-More, Eugene Leitel, Bernie Staring, David Pearce, Bill Fantegrossi, den Otter, Ralf Fletcher, Tom Morrow, Alexander Chislenko, Lee Daniel Crocker, Darren Reynolds, Keith Elis, Thom Quinn, Mikhail Sverdlov, Arjen Kamphuis, Shane Spaulding ve Nick Bostrom. Bu Transhümanist Bildirge, yıllar içinde birçok yazar ve kuruluş tarafından değiştirilmiştir. Mart 2009'da Humanity+ Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

1. İnsanlık gelecekte bilim ve teknolojiden derinden etkilenecektir. Yaşlanmanın, bilişsel eksikliklerin, istemsiz acıların ve Dünya gezegenine hapsolmemizin üstesinden gelerek insan potansiyelini genişletme olasılığını tasavvur ediyoruz.

2. İnsanlığın potansiyelinin hâlâ büyük ölçüde gerçekleşmediğine inanıyoruz. Harika ve son derece değerli gelişmiş insan koşullarına yol açan olası senaryolar vardır.

3. İnsanlığın, özellikle yeni teknolojilerin kötüye kullanılmasından kaynaklanan ciddi risklerle karşı karşıya olduğunun bilincindeyiz. Değerli tuttuklarımızın çoğunun, hatta tamamının kaybına yol açacak olası gerçekçi senaryolar var. Bu senaryolardan bazıları büyük ve şiddetli, bazıları ise hafif ve belirsiz. Her ilerleme bir değişim olsa da her değişim ilerleme değildir.

4. Bu beklentileri anlamak için araştırma çabalarına yatırım yapılması gerekmektedir. Riskleri en iyi şekilde nasıl azaltabileceğimizi ve faydalı uygulamaları nasıl hızlandırabileceğimizi dikkatlice düşünmemiz gerekiyor. İnsanların ne yapılması gerektiğini yapıcı bir şekilde tartışabilecekleri forumlara ve sorumlu kararların uygulanabileceği bir toplumsal düzene de ihtiyacımız var.

5. *Varoluşsal risklerin azaltılması, yaşamın ve sağlığın korunmasına yönelik araçların geliştirilmesi, ciddi acıların hafifletilmesi ve insanın öngörü ve bilgeliğinin geliştirilmesi acil öncelikler olarak takip edilmeli ve yoğun bir şekilde finanse edilmelidir.*

6. *Politika oluşturma, hem fırsatları hem de riskleri ciddiye alarak, özerkliğe ve bireysel haklara saygı göstererek ve dünyadaki tüm insanların çıkarları ve onuruyla dayanışma ve ilgi göstererek sorumlu ve kapsayıcı bir ahlaki vizyonla yönlendirilmelidir. Gelecekte var olacak nesillere karşı ahlaki sorumluluklarımızı da göz önünde bulundurmalıyız.*

7. *İnsanlar, insan olmayan hayvanlar ve gelecekteki yapay zekâlar, değiştirilmiş yaşam formları veya teknolojik ve bilimsel ilerlemenin yol açabileceği diğer zekâlar da dâhil olmak üzere tüm duyarlı insanların refahını savunuyoruz.*

8. *Bireylere, yaşamlarını nasıl sürdürecekleri konusunda geniş kişisel seçim olanağı tanınmasından yanayız. Bu, hafıza, konsantrasyon ve zihinsel enerjiyi desteklemek için tekniklerin geliştirilmesini; yaşam uzatma tedavileri; üreme seçimi teknolojileri; kriyonik prosedürler ve diğer birçok olası insan modifikasyonu ve iyileştirme teknolojisinin kullanımını içermektedir” (Humanity+, 2024a).*

1.4. TRANSHÜMANİZMİN FELSEFESİ

Transhümanizm, ana fikri insan vücudunu ve insanlık durumunu değiştirmek için ileri teknolojilerin kullanılması olan felsefi bir sistemdir (Gayozzo, 2021: 120). Transhümanizm, mevcut insan anlayışını, geçmiş ve günümüz mirasları üzerinden değil, insanın olası biyolojik ve teknolojik evrimlerinin içinde gizlenmiş olanaklar üzerinden sorunsallaştırmaktadır (Ferrando, 2013: 27). Önde gelen transhümanistlerden More’un yaptığı ve transhümanist hareketin geneli tarafından kabul edildiği şekli ile “insanın bilişsel, fiziksel ve psikolojik kapasitelerini önemli derecede iyileştirebilecek teknolojilerin akıl yoluyla geliştirilmesinin mümkün ve arzu edilebilir” olduğunu savunan entelektüel ve kültürel bir hareket”¹³ (More, 2013: 3) olan transhümanizmin temelleri, İngiliz genetikçi John Burdon Sanderson Haldane’in 1923 yılında Cambridge’de heretiklere okunan bir makaleye dayanan ve 1924 yılında yayımlanan “*Science and the Future*” adlı kitabına dayandırılmaktadır. Haldane, bilimsel ilerlemelerin insan biyolojisi için büyük faydalar getireceğini öngörmüş ve bu ilerlemelerin önce aykırı veya sapkın olarak görüleceğini tahmin etmiştir (Haldane, 1924: 40–57). Bu öngörüler, transhümanizmin kurucusu olarak kabul edilen Julian Huxley tarafından

¹³ Kaynakta verilen tam tanım, Türkçe ifadesiyle; “Akıl yoluyla, özellikle de yaşlanmayı ortadan kaldırmak ve insanın zihinsel, fiziksel ve psikolojik kapasitelerini büyük ölçüde artırmaya yönelik teknolojileri geliştirmek ve yaygınlaştırmak suretiyle insan durumunun temelden iyileştirilmesinin mümkün ve arzu edilebilir olduğunu savunan entelektüel ve kültürel hareket” şeklindedir More (2013: 3).

popülerleştirilmiştir ve 1957 yılında *New Bottles for New Wine* (Yeni Şarap için Yeni Şişeler) (Huxley, 1957) ismiyle yayımlanmıştır. 1968 yılında *Transhumanism* adıyla yeniden yayımlandığında (Huxley, 1968) Huxley, birçok filozofu etkilemişti. Günümüzde de bu fikirler Silikon Vadisindeki teknoloji milyarderlerini ve Raymond Kurzweil gibi mucitleri etkilemiştir (Motherboard Tech, 2016).

Bugünkü anlamıyla 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı'da ortaya çıkan transhümanizm, yüksek teknolojiler (özellikle NBIC olarak bilinen Nanoteknoloji, Biyoteknoloji, Bilgi teknolojisi ve Bilişsel teknoloji) kullanılarak insanın doğasında fizyolojik, biyolojik, duygusal, bilişsel ve zihinsel açılardan radikal değişimler amaçlayan ve sonunda ölümsüzlüğe ulaşabilecek bir insan formu yaratmaya çalışan (Young, 2006) onlarca yıllık bir harekettir (Dydrov, 2018: 457).

1990'larda F.M. Esfandiary, Nick Bostrom, David Pearce, Max More, Natasha Vita-More, James Hughes, (Bouzenita, 2018: 203) Ettinger, Aubrey de Grey ve Michael Rae (Campa, 2019: 22) gibi vizyonerlerin fikir ve eserleriyle adını daha sık duyurmaya başlamış olan Modern transhümanist hareketin bilimsel ve teknolojik faaliyetleri, yukarıda değinilen amaçlara yönelik olarak çeşitli teknolojileri ve bilim alanlarını kullanmayı ve bu alanlarda yürütülecek araştırma-geliştirme projelerini hayata geçirmeyi ve/veya desteklemeyi hedeflemektedir ancak faaliyet alanı bunlarla sınırlı değildir.

21. yüzyılda kapalı kapılar ardından çıkmış ve tüm dünyaya yayılmış bir hareket olarak Transhümanizm, savunduğu ilkeler, yapmak istedikleri ve vadettikleri bakımından birçok insanın dünya görüşünü etkileme, geleneksel değerleri ve idealleri, hatta dinî bakış açılarını ve tabuları derinden sarsma potansiyeline sahip bir nitelik arz etmektedir. İnsan doğasına agresif müdahalelerde bulunmak isteyen Transhümanizm, bu nedenle etik, yasal (Rothblatt, 2008: 2) ve dinî bir takım sorunlara da özel ilgi göstermek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla, Transhümanizmin ideologları öncelikli olarak insanın doğasını değiştirmeye neden ihtiyaç duyulduğunu açıklamaya, toplumun her kesimini bu konuda ikna etmeye ve buna paralel olarak da söz konusu değişimin yol ve yöntemlerine işaret etmeye çalışmaktadırlar. Bu yönüyle Transhümanizm, teknolojik, sosyolojik ve dinî açılardan önem arz etmektedir.

Aydınlanma, pozitivizm, teosentrik düşünceden antroposentrik düşünceye geçiş (Çadır, 2022: 5), nihayetinde insanı merkeze koyan seküler düşünce, yani Avrupa

hümanizmi; Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin en tepesinde yer verdiği, insanın manevi tatmin ihtiyacını, daha açık ve doğru ifadeyle belki de tatminsizliğini ve hep daha fazlasını istemesini ifade eden kendini-gerçekleştirme (*self-actualization*) arzusu (Schussler, 2019: 96) ve atıl ve gizli kapasitesini kullanma isteği, "insanın ölümü" fikri ve ölüm karşısında yaşadığı çaresizlik ile en büyük krizini yaşamıştır. Bu aynı zamanda yirminci yüzyıl boyunca felsefi düşüncenin ana motifi olmuştur (Anastasia, 2019: 95; Quer, 2020). Sonraları Friedrich Nietzsche'nin aşkın insan (*übermensch*) kavramsallaştırması, hem insanı hem de Tanrıyı dönüştürme, insanı ve Tanrıyı birleştirme ve her ikisini de yeni ve tek bir varlık ile ikame etme fikrini ortaya çıkarmıştır (Dağ, 2018a: 217; Anastasia, 2019: 96). Ancak sözü edilen dönüşüm fikri, hem insanın biyolojik ve felsefi tanımını hem de sınırlarını tartışmaya açmaktadır.

Transhümanizm, hümanizmin ölüm karşısında yaşadığı krizin esasen bir anlam ve anlama krizi olduğunu tespit etmiş ve Jacques Derrida'nın *yapıçözümçülük* (dekonstrüktivizm) yaklaşımıyla insanı bir yapı olarak değerlendirmiş, sorunun çözümünü bu yapının zayıf bileşenlerinin daha güçlü ve daha teknolojik bileşenlerle değiştirilmesi olarak görmüştür. Bu yönüyle transhümanizm, "insan biyolojisinin bozulması ve değiştirilmesine yönelik tekno-fütürist hedefleri destekleyen çeşitli kültürel, politik, felsefi veya dijital hareketlerin ortak adı" (Ranisch ve Sorgner, 2014: 12) şeklinde tanımlanmaktadır.

Hümanizmin krizini çözme iddiası ile ortaya çıkmış olması hasebiyle transhümanizm, hümanizme hizmet eden, antroposentrik bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Genel itibariyle transhümanizm insanda değer görmekte, insana olan sevgisinden ayrılmadan, en azından insani başlangıcını kaybetmeden insan doğasını başka temeller üzerinde yeniden üreterek insanı aşmaya çalışmaktadır. Bu bakımdan transhümanizmin hedefi öncelikle yaşlanmanın ve ardından ölümün üstesinden gelmektir (Yeşilyurt, 2020: 3625) ve bilim ve teknoloji bu amaca ulaşmada birincil araçtır. Transhümanizmin insanı aşma ideali paralelinde vadettikleri ve yaşlanmanın geciktirilmesi, hastalıkların ortadan kaldırılması gibi (Gültekin, 2021: 5) bazı öncelikleri konuyla ilgilenen her kesimden insanın dikkatini çekmiş ve kendisi ile ilgili olumlu yahut olumsuz kanaat ve eleştirilerin ortaya çıkışına sebebiyet vermiştir. Bugün bu minvalde dünya genelinde insanın yaşlanma ve yaşlanmaya bağlı ortaya çıkan farklı sorunlarını

gündemine alan ve farklı çözüm yolları bulmaya odaklanan çok sayıda bilimsel araştırma yürütülmektedir.

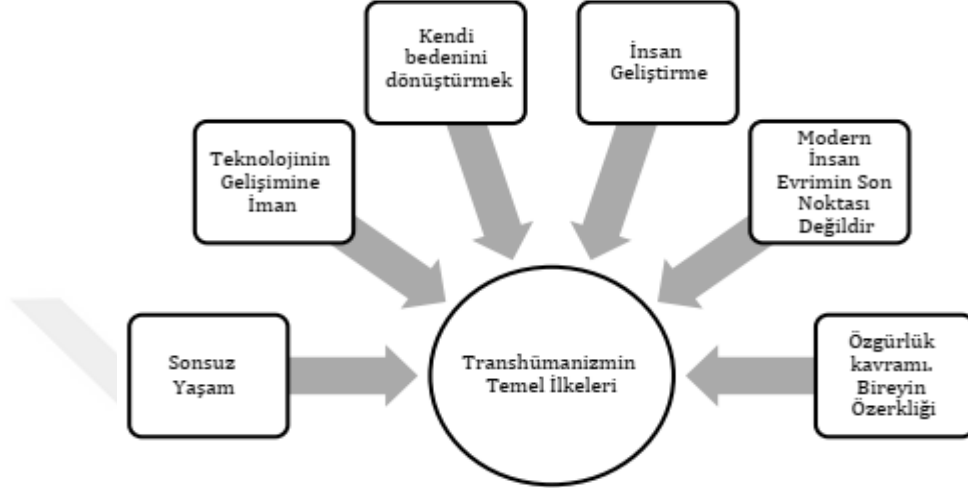
Söz konusu çalışmaları yürüten bilim insanlarının birçoğu kendisini transhümanist olarak tanımlamıyor olabilir ve hatta bunların bir kısmı transhümanizmin ideolojisinden, transhümanist hareketlerden ve onların yürüttüğü faaliyetlerinden habersiz de olabilir ancak transhümanizm bu tür çalışmaların tamamından istifade etmektedir. Transhümanist hareket içerisinde de insanı aşma idealine yönelik çeşitli yaklaşımları ve farklı çözüm yollarını benimsemiş hareketler bulunmaktadır ancak bütün transhümanist hareketler için ortak nokta, insanın faniliğini ortadan kaldırma ve önce aşkın insan (*trans-human*) sonra da insan sonrası varlık (*post-human*) olmanın gerekliliğidir. Bu gereklilik de beraberinde başka temeller üzerinde çeşitli yapı taşları ile oluşturulmuş insanın yeni ve farklı bir varoluş biçimini getirecektir.

Sözü geçen insan sonrası varoluş biçimini tam olarak tarif etmek transhümanistler tarafından da imkânsız olarak değerlendirilmekle birlikte transhümanistlerin, günümüz insanının primatlara ve *posthuman*'a eşit uzaklıkta olduğu şeklindeki ifadeleri bu varoluş biçiminin organik bir varoluş olmayacağını kuvvetli bir delili olarak görülebilir. Dolayısıyla *posthuman*'ın varlık biçimi postorganik bir varoluş biçimi (Anastasia, 2019: 96) olarak görülmektedir.

Bu anlamda evrimci gelişimin insanı getirdiği noktayı, kat edilmesi gereken yolda sadece bir adımlık bir mesafe (Burtsev, 2007: 4) olarak gören transhümanist düşünce, insanın geldiği bu noktada, her ne kadar mükemmel bir varlık olmasa da, biyolojik sürece müdahale etmeye muktedir bir gelişmişlik durumuna ulaşmış olduğunu düşünmekte ve bu kabiliyetini kullanması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla yüksek teknoloji ile insanı değiştirme ve dönüştürme projelerinin akabinde dünün ve bugünün gerçekliklerinin, sosyal, kültürel ve hatta dinî normlarının olmayacağı parlak bir çağda bedensiz, düşünce formunda evrimleşmiş ve telepatik olarak iletişim kuran bir insana dijital bir ölümsüzlük (Anastasia, 2019: 97) kazandırılmak istenmektedir.

Transhümanizmin temelleri, biyolojik ölümsüzlüğün bilimsel ilerlemelerle mümkün olduğuna ve insan bilincinin bir gün dijitalleştirileceğine inanan iki temel inanç etrafında şekillenmektedir. Bu inançlar, insanların beyninin dijital kopyalarının oluşturulması ve bir gün bilgisayar veya robotlarda var olması ile insanlığın tanımını ve

insanlık durumunu temelden değiştirecek bir dijital ölümsüzlüğün mümkün olduğuna dayanmaktadır. Hatta bazı transhümanistler, dijital ölümsüzlüğü teknolojik gelişmenin soteryolojik hedefi ve insan varoluşunun *telos*¹⁴u olarak öne sürmektedirler (Leidenhag, 2020: 7).

Şekil 1.6. Transhümanizmin temel ilkeleri (Filipova, Iliev ve Yuleva-Chuchulayn, 2021: 32)

Son birkaç on yılda nörobilim alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve insan beyninin haritalanması, düşüncelerin dijital görüntülerinin yakalanabilmesini sağlayan cihazların geliştirilmesi gibi önemli başarılar elde edilmiştir (Motherboard Tech, 2016).

Bununla birlikte, transhümanizm şu an itibarıyla hedeflediği insan dönüşümünü gerçekleştirebilecek yeteneklere sahip değildir. Bu nedenle, günümüz transhümanizminin ilk amacı esasen nihai hedef olan insan dönüşümünü gerçekleştirmek değil, teknolojik ilerlemelerle insanın gelişimine ve dönüşümüne rehberlik etmek; fiziksel, fizyolojik ve psikik sınırlamalarının üstesinden gelmek; amaca giden yolu açmak için gerekli yasal, sosyal ve teknolojik altyapının oluşturulmasını temin edecek girişimlerde bulunmaktadır. Ayrıca insanlık durumu, insanlık durumunun iyileştirilmesi ve trans-insanlık veya post-insanlık durumundan kastedilen şeyin ne olduğu, transhümanist düşünce ekollerine ve transhümanist hareketlere göre değişiklik göstermektedir.

¹⁴ *Telos*, “son”, “gerçekleşme”, “tamamlanma”, “hedef” veya “amaç” anlamına gelir ve Aristo tarafından doğal bir varlığın veya insan sanatının nihai amacını ifade etmek için kullanılmış bir terimdir Chatziiosifidis (2023).

Transhümanist felsefe, transhümanizmin ana fikri olan “insanlık durumunu (biyolojisini) değiştirmek için mevcut teknolojileri kullanma”yı ifade eder. Bu felsefeyi benimsemiş olan ancak transhümanist felsefenin ana fikrini kendi inanç sistemleriyle, kültürüyle ve bilimsel yaklaşımları ile sentezleyerek birbirinden farklı etik önerileri, politikaları ve sosyal projeleri, bilimsel araştırmaları ve çalışmaları ya da farklı insan durumu tanımları ve insan dönüşümü hedefleri ortaya koyan farklı transhümanist yaklaşımlar ve hareketler bulunmaktadır.

1.4.1. Transhümanizm Etiği

Transhümanizm, insanı biyoteknolojik araçlarla geliştirmeyi amaçlayan bir akımdır ve insanlığın geleceği için önemli bir potansiyele sahiptir. Transhümanizm, insan doğasını değiştirmenin ve geliştirmenin neden olacağı ve bireyin kendi vücudu ve zihinsel yetenekleri üzerindeki kontrolünü, toplumsal eşitsizlikleri, genetik müdahaleleri ve doğal sınırların aşılmasını içeren etik sorunlar yaratmaktadır. Dolayısıyla ile transhümanizmin etik boyutu transhümanistlerin de en çok ilgilendiği alanların başında gelmektedir.

Transhümanizm etiği konusunda, bilim insanlarının, düşünürlerin ve farklı toplumsal kesimlerin görüşleri farklılık göstermektedir. Ancak, transhümanist hareketin aşırılıkları olabileceği gibi, insan haklarına, özgürlüklerine ya da ekonomik, sosyal, kültürel haklara zarar verebilecek ahlaki ve siyasi bir boyutu da vardır (Köksal, 2019: 150). Ayrıca genetik kusurları giderilmiş insan-ötesi varoluş idealini benimseyen transhümanizm, insan hakları teorisinin temel etik değerini oluşturan “insan onuru” kavramını tartışmaya açtığı ve tehdit ettiği endişesiyle de eleştirilmektedir (Kılıç, 2021: 17).

1.4.1.1. Bireysel Özgürlük ve Seçim

Bireysel özgürlük ve insan iradesi, insan doğası ve potansiyeli üzerine kurgular ile inşa edilen transhümanizmde tartışılan önemli konulardandır. Transhümanizmin temel etik prensiplerinden biri, bireyin kendi vücudu ve zihinsel yetenekleri üzerindeki kontrolünü vurgu yapmaktadır. Bu, her bireyin kendi genetik yapısını değiştirme, artırma

veya geliştirme konusunda özgürce karar verebilmesi gerektiği anlamına gelir (Aytepe, 2021: 383). Ancak, bu bireysel özgürlük ilkesi, çeşitli etik sorunlara yol açabilir.

Genetik mühendisliği ve yapay zekâ gibi teknolojilerin bireylerin seçimlerini nasıl etkileyebileceği konusunda ciddi endişeler ve soru işaretleri bulunmaktadır. Zira insanların genetik olarak değiştirilmesi, bireylerin doğuştan sahip olduğu özelliklerin değişmesi anlamına gelmektedir, bu durumda bireylerin özgür irade kullanımı, tercihleri ve temelde irade kavramı doğal insan davranışına yahut özelliklerine ne kadar uyumludur (Doyle, 2018: 6; Bhattacharjee ve Roy, 2021; Stefański ve Jach, 2021). *Transhuman*'ın iradesinden kast edilen şey ile doğal insan iradesi aynı olacak mıdır? (Quer, 2020). Yapay zekâ sistemlerinin karar verme süreçlerine entegre edilmesi bireylerin kendi iradeleri dışında kararlar almasına ancak bunun kendi iradesi olduğunu sanmasına yol açabilir, dolayısıyla özgür irade kavramı temelden sorgulamaya açık hale gelmektedir.

1.4.1.2. Toplumsal Eşitsizlik ve Adalet

Transhümanizm, teknolojinin, bireysel gelişimin yanı sıra toplumsal eşitlik ve adaleti de desteklemesi gerektiğini savunur (Dağ, 2018b: 92). Gerçekten de teknolojik ve bilimsel yenilikler, insan yaşamını ve sosyal yapıları dönüştürme potansiyeline sahiptir fakat aynı zamanda yeni eşitsizlik biçimlerinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlayabilir (Tennison, 2012; Yoon, 2021: 892). Nitekim eleştirmenler, transhümanizmin insan doğasını bozarak eşitsizlikleri artırabileceğini, özellikle teknolojinin yalnızca zenginlerin erişimine açık olmasının ayrımcılığı derinleştireceğini öne sürmektedir (Gece ve Binay, 2024: 62). Transhümanizm, genellikle ekonomik faktörlere bağlı olarak belirlenen, teknolojik olanaklara erişimde “tekno-zengin” ve “tekno-fakir” şeklindeki olası toplumsal eşitsizlikleri ve adalet sorunlarını engelleme şansına pek sahip gibi gözükmemektedir. Ayrıca özel sektör girişimleri, arz-talep dengesi ve serbest piyasa şartları da göz önüne alındığında, sadece zengin veya güçlü ve seçkin bireylerin ya da sınıfların transhümanizmin avantajlarına erişebilir olması toplumun adalet anlayışını önemli derecede etkileyecek ve sınıfsal ayrışmaları derinleştirecektir (Liedo ve Rueda, 2021: 228; Serra, 2021: 172; Schwarz vd., 2022). Adaletin risk altında olması, insanlığın risk altında olması demektir, zira insanlık; akıl, adalet ve kültürdür (Dağ, 2020: 32).

Dezavantajlı grupların dışlanması ve marjinalleşmesi olası olumsuz durumlar arasındadır (Yoon, 2021: 889). Bu konuda ortaya çıkan etik sorular, teknolojik avantajlara adil bir şekilde nasıl erişileceği ve bu avantajların geniş bir topluluk tarafından paylaşılmasının nasıl sağlanacağıdır.

Yeşilkaya ve Umut (2022) “Transhümanizmde Adaleti Tesisin İmkânına İlişkin Bir Değerlendirme” başlıklı çalışmada, transhümanizmi felsefesinin insanın geliştirilmesini ve insan olma kavramının ötesine geçen yeni bir anlayışa açılan kapı olarak tartışmış ve bu düşünce sisteminin hazırlıksız olduğu postmodern durumda tasavvurların adalet, erdem ve biyo-iktidar ilişkileri açısından nasıl sorunlara yol açabileceğini ele almıştır. Transhümanist söylemin adil bir toplum ideali ortaya koymada yetersiz kaldığı, transhümanizmin, amaçladığı insan geliştirme teknolojileriyle ilgili etik sorunlara yönelik yeterli araştırma yürütmediği ve önemli bir boşluk bıraktığı ve bu eksiklerin insanları belli erdemler açısından, hususen adalet açısından, önemli sorunlarla karşı karşıya bırakabileceği değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, transhümanizmin toplumsal etkilerini anlamak ve bu süreçte etik ve adalet ilkelerini gözetmek, gelecekteki sosyal yapılar için kritik bir öneme sahiptir.

1.4.1.3. Güvenlik ve Risk Yönetimi

Transhümanizmin ileri teknolojik hedefleri, bu teknolojilerin güvenliği sorununu ve potansiyel bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Genetik müdahaleler, biyonik uzuvlar, bilişsel artışlar ve benzeri teknolojiler, kötü niyetli kullanıma, biyolojik çeşitliliğin azalmasına veya beklenmedik sonuçlara (Serra, 2021: 172) neden olabilir. Bu nedenle, transhümanist etik, bu teknolojik gelişmelerin dikkatli bir şekilde yönetilmesini, güvenlik önlemlerini ve risk değerlendirmelerini içermelidir (Arakelyan, Vorontsova ve Baranov, 2020: 72–73). Mahremiyet ve insan hakları ihlallerinin meydana gelmesi de olası güvenlik sorunları arasındadır (Belk vd., 2020: 231). Güvenlik konusundaki bir başka güvenlik ve etik sorunu da, insan doğasını değiştiren teknolojilerin olası askeri kullanımıdır. Bu tür teknolojilerin savaş, savunma veya toplumsal kontrol amacıyla nasıl kullanılabileceği konusunda ciddi endişeler vardır. Fiziksel, düşünsel ve duygusal olarak geliştirilmiş transhuman ya da posthuman varlıkların asker olduğunu düşünmek ne kadar büyük bir tehdit ve yıkım olasılığının söz konusu olduğunu anlamaya yeterli olacaktır

(Dağ, 2020, 2021b: 21). Transhümanizm etiğinin, bu tür uygulamalara karşı dikkatli ve kati bir tutum benimsemesi ve transhümanist teknolojilerin art niyetli ve yıkıcı kullanımlarının (Dağ, 2020: 140) engellenmesini amaçlayan yöntemlerin araştırılmasına yönelik eleştiriler ve çağrılar bulunmaktadır.

1.4.1.4. İnsanlığın Geleceği ve Evrensel Değerler

Transhümanizmin etik boyutu, insanlığın geleceği ve evrensel değerlerle de ilgili önemli soruları içerir. Zira transhümanizm, insanın doğasına müdahale etme isteğiyle, insanlık durumunu yeniden tanımlama çabası içindedir (Porter, 2017: 250). Transhümanist hedefler ve teknolojik müdahaleler, insan doğasını temelden değiştirebilecek ve bu değişikliklerin uzun vadeli etkilerine yol açabilecek potansiyele sahiptir. Ontolojik sınırların bulanıklaşmasıyla birlikte insan tanımlarının/tasvirlerinin tehlike altında kalması bu çağın kaçınılmaz sorunlarından olacaktır (Yeşilkaya, 2021: 237). Bireylerin kimlik ve rollerini yeniden şekillendirerek mevcut toplumsal normların ve güç dinamiklerinin yeniden üretilmesine yol açabilir (Doyle, 2018: 6). Örneğin, zihin aktarımı gibi uygulamalar, bireylerin kimliklerini ve varoluşsal durumlarını sorgulamalarına neden olabilir (Osiński, 2021: 151). Çeşitli uygulamaların, cinsiyet ayrımcılığı veya ırkçılık gibi grupların dışlanmasına neden olabileceği yönündeki endişeler, transhümanizmin sosyal etkilerini sorgulatmaktadır (Jung, 2022: 187). Öte yandan, *post-human* çağında, azınlık durumunda kalmaları durumunda, *posthuman*'ın ya da yeni varlık türlerinin de "türcülük" (*especiecism*) ayrımcılığına uğraması (Gültekin, 2023: 65) ve ötekileştirilmesi (Yeşilkaya, 2021: 236) de olasılık dışı değildir.

Evrensel değerlere bağlılık, insan hakları, etik sorumluluk, sürdürülebilirlik ve kültürel çeşitlilik gibi temel prensiplere vurgu, transhümanist hedeflerin evrensel değerlerle uyumlu olmasını ve insanlığın gelişimi konusundaki çabaların tüm insanları kapsayacak şekilde yönlendirilmesini sağlamak için önemlidir. Bu bağlamda, etik kuralların ve düzenleyici çerçevelerin, transhümanist hedeflerin insanlığın kolektif çıkarlarına hizmet etmesini sağlamak amacıyla güçlendirilmesi gerekebilir.

1.5. TRANSHÜMANİST KİMDİR

Buraya kadar gerek kavram olarak gerekse felsefi bir görüş ya da seküler bir akım olarak transhümanizmi geniş bir şekilde ele almaya çalıştık. Hızla gelişen teknolojik ve felsefi düşünce ortamında, “transhümanist” terimi de önemli ancak çoğu zaman yanlış anlaşılmaya müsait bir etiket olarak ortaya çıkmış durumdadır. Dolayısıyla ele alınması gereken önemli bir husus da “transhümanist kimdir?”, “kimlere transhümanist diyebiliriz?” sorularına verilecek cevaptır. Özellikle transhümanizmin ilerleyen zaman içerisinde daha çok ilgi göreceği ve daha fazla birey ve/veya grubun harekete katılacağı veya hareketin savunduğu bazı fikir ve uygulamaları kabul edebileceği ve buna bağlı olarak hayatın sosyal ve dinî alanlarında da etkilerini daha belirgin olarak görmeye başlayabileceğimiz düşünüldüğünde, kime transhümanist denebileceğini ya da transhümanist olarak adlandırılmanın tam olarak ne anlama geleceğini tartışmak daha da önemli görünmektedir.

Özellikle, toplumsal ya da dinî olarak ayrı bir sınıf, bir hizip gibi görülmesi durumunda transhümanist adlandırmasının ayrıca ve farklı sonuçları olabileceğini öngörüyoruz. Kimin transhümanist olarak adlandırılabilmesine karar vermek için, transhümanist hareketin dinî, felsefi, teknolojik ve etik boyutlarını ve bakış açılarını anlamak ve iyice kavramak gerekir.

Her ne kadar bazılarına göre salt seküler ve tekno-felsefi bir görüş ve hareket olarak tanımlansa da, esasen transhümanizmi, bilim ve teknolojiye kaydedilen ilerlemelerden ilham alarak küresel ilişkilerin ve etkileşimlerin, sekülerleşme, bilim ve teknolojinin insan hayatı üzerindeki giderek artan etkisi ile hızlı bir gelişim ve yayılım gösteren (Song ve Geraci, 2022: 30) seküler bir ideoloji olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır.

Transhümanizm, biyolojik yapıların geleneksel sınırların ötesinde sürekli geliştirilmesini ve iyileştirilmesini savunan, geliştirilmemiş yapıları sınırlı veya kusurlu gören (Tanrıverdi, 2023: 13) bir dizi inancı da içermektedir. Dahası, transhümanist kavramlar, savaş sonrası liberal girişimler bağlamında insandan üstün veya insan ötesi bir varoluş durumunu hedefleyen, önemli değişimlerin damga vurduğu yepyeni bir gelecek tasavvuruna sahiptir (Taillandier, 2021: 215). Asli değerini insanın kendisinden bilinç, veri veya bilgi örüntülerine kaydıran ve böylece insanı, teknolojik olarak geliştirilmesi gereken sınırlı bir bilinç tezahürü olarak gören (Antosca, 2019: 2) bu

hareket, insanlığı yeniden şekillendirme hedefiyle, teknoloji yoluyla insanın geliştirilmesini önererek mevcut biyolojik kısıtlamalara meydan okumaktadır (Sandu ve Vlad, 2018: 92).

Transhümanizmin tanımından da yola çıkarak, genel anlamda “transhümanist”, teknolojik gelişmeler yoluyla insanın biyolojik yapısının, bilişsel, fiziksel, psikolojik ve ahlaki kapasitesinin geleneksel sınırların ötesinde geliştirilmesini ve iyileştirilmesini savunan kişi olarak tanımlanabilir (Szabados, 2020: 43). Transhümanizm, insanın fiziksel ve bilişsel yeteneklerini artırmak, hastalıkların ve yaşlanma ile birlikte gelen engel ve kısıtların geciktirilmesi ya da ortadan kaldırılması gibi herkesçe benimsenebilecek makul gelişimlerden insanın özünü yeniden şekillendirmeye; insanı, geleneksel insanın değerler sisteminden ve varlık biçiminden bütünüyle ayırarak aşkın ve yeni bir varlık biçimine dönüştürmeye kadar değişen farklı gelecek tasavvurlarına sahiptir.

Tüm yorumlarını ve izdüşümlerini değerlendirmek suretiyle transhümanist kimdir sorusuna bir cevap verilecek olursa;

- Temel transhümanist fikirlerin gerçekleşebileceğine inanan, bunların gerçekleşmesini hayal ve arzu eden;
- Transhümanistler tarafından tarif edildiği şekilde olsun ya da olmasın gelecekte insanlığın, geçmişte ya da bugün sahip olduğu fiziksel ve bilişsel kapasite ve yeteneklerinden ve/veya varoluşsal durumundan daha ileride, daha aşkın ve daha farklı olacağına inanan ve/veya bunun gerçekleşmesini arzu eden, bunun için çalışan;
- İnsanların eskiden efsane, sihir, büyü, mucize ya da imkânsız olarak gördüğü şeylerin bilimsel olarak açıklanabilir olduğuna, bilimsel yöntemler ve teknoloji ile gerçekleştirilebilir, tekrar edilebilir olduğuna inanan;
- İnsanların dış uzayda, ayda ya da mars gibi farklı gezegenlerde yerleşim ve koloniler kurabileceğine inanan, bunları arzu eden, bu yönde çalışmalara aktif veya pasif olarak destek veren, bilimsel çalışmalarda bulunan;
- Bilişsel becerilerin artırılmasını; YZ, YGZ, YSZ gibi farklı güç ve kapasitedeki yapay zekâ araç ve uygulamalarının kullanılmasını destekleyen, bunların hayata geçirilmesi için çalışma yapan ya da arzu ve istek duyan;

- Daha uzun ve daha sağlıklı bir hayat yaşamak, ortalama insan ömrünün daha uzun olması, yaşlanmanın ve yaşlanmaya bağlı sağlık sorunlarının ve fiziki kısıtlamaların geciktirilmesi, bastırılması ve/veya ortadan kaldırılması gibi amaçlar doğrultusunda çeşitli tıbbi ve teknolojik araç, cihaz, protez, implant, transplant, ilaç ya da destek sistemlerini kullanan; kullanılmasını uygun gören ve/veya bunların geliştirilmesine ve kullanılmasına yönelik bilimsel faaliyetlerde bulunan;
- NBIC bilimleri (nanoteknoloji, biyoteknoloji, bilgi teknolojisi ve bilişsel bilim) alanında bilimsel çalışmalar yürüten, bu alanlarda transhümanist arzu ve ideallere ulaşma yolunda kullanılacak sonuçlar, prensipler, buluşlar ya da araçlar üreten ve/veya bu tür çalışmaların yapılmasına yönelik arzu ve istek duyan ve/veya destekleyen;
- Biohacking, siborgizm ve her türlü insan kapasitesinin geliştirme projeleri dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere insanın morfolojik özgürlüğüne inanan, destekleyen ve bunlarla ilgili bilimsel, felsefi, etik, politik çalışmalara destek veren veya bu çalışmalara katılan;
- Teknolojik Tekillik (*Singularity*) kavramına inanan, insan-makine etkileşimlerinin ve ara yüzlerinin ileride insan ile makinelerin tek bir varlık formu oluşturacak şekilde birleşebileceğine inanan, bunu destekleyen ve buna yönelik çalışmalara aktif veya pasif şekilde katılan/destek veren;
- İnsanlığın faydasına olacak teknolojilerin geliştirilmesi ve buna yönelik bilimsel araştırmaların yapılması için belirli risklerin alınması gerektiği fikrini benimseyen, bu risklerin alınmasını onaylayan, bu fikri ifade eden “hazırlıklı olma”¹⁵ prensibi çerçevesinde risk alan, bu risklerin bertaraf edilmesi veya minimize edilmesi için çalışma yapan;

¹⁵ Belirsizlik ve risk içeren olası gelecek olaylara hazırlıklı olmak adına alınan proaktif önlemleri ifade eden “preparedness” (hazırlıklı olma) ya da “*anticipatory preparedness*” (öngörülene hazırlıklı olma) ilkesi, gelecekte karşılaşılabilecek zorlukları, sorunları ve istenmeyen durumları öngörerek olumsuz etkilerinin önemli ölçüde azaltabilmesine yönelik gerekli tedbirleri belirlemeyi ve uygulamayı ifade eder. Sağlık hizmetleri, afet yönetimi ve sosyal destek sistemleri gibi alanlarda önemli bir yeri olan bu ilke gelişen teknolojilerin doğurabileceği ahlaki ve toplumsal sorunlar için de proaktif bir yaklaşımla uygulanmaktadır (Mirkes (2019)). Toplum, yapay zekâ ve biyoteknoloji gibi ileri teknolojileri giderek daha fazla benimsedikçe, bu teknolojilerin potansiyel ahlaki ve toplumsal etkilerinin ele alınması ve yönetilmesi önemli hale gelmektedir (Leidenhag (2020)).

- Bilinçli evrim¹⁶ kavramına, bu kavramın ifade ettiklerine, gerçekleşebilirliğine inanan ve bu yönde çalışan;
- İnsanlığın biyolojik, fiziksel, kültürel evrimine ve bu evrimlerin felsefi, kültürel ve teknolojik uygulamalarla hızlandırılabilirliğine inanan, destek veren ve bu tür çalışmalara katılan;
- Kriyotik dondurma, zihin yükleme, dijital beden, isteğe bağlı ölüm gibi yol ve seçeneklerle insanların sınırsız veya çok uzun süreli yaşam sürebileceğine, istendiği takdirde belirli girişimler yapıldıktan sonra öldükten sonra geri canlanabileceğine; uzayın farklı noktalarında, farklı varlık biçimlerinde, eş zamanlı, tek veya çoklu olarak yaşamın devam edebileceğine, insanın farklı biyolojik, mekanik veya bunların karışımı olan hibrit bedenler arasında ya da bilgisayar sistemleri gibi dijital ağlar üzerinde varlığını sürdürmek biçiminde sınırsız ve/veya belirsiz bir ömre sahip olabileceğine inanan, buna yönelik çalışan veya çalışmalara destek veren;
- Yeteri kadar gelişmiş bir teknoloji seviyesine ulaşıldığında insanın maddeye ve dolayısı ile evrene egemen olabileceğine, Tanrının evreni ve insanı yaratmasında kullandığı aracın teknoloji olduğuna, aynı veya yakın teknolojik gelişmişlik seviyesine ulaşıldığında insanın aynı, benzer ya da yakın bir yaratıcılık vasfına (teorik veya pratik olarak) ulaşabileceğine inanan; teknolojiye dinî boyut atfedilmesini, teknolojinin kutsallaştırılmasını kabul eden

herkese transhümanist demek gerekir.

Transhümanist fikirleri olan düşünürler, kuruluşlar, transhümanist hareketler ve onların liderleri ve üyeleri ve açıkça transhümanist amaçlara sahip olduğunu beyan eden teknoloji şirketleri yukarıda sayılan fikir ve prensiplerin hepsini ya da birçoğunu benimsemiş durumdadırlar. Ancak, söz konusu bu fikirlerin herhangi birini ya da bir

¹⁶ Bilinçli evrim, insanlığın evrimsel sürecinin çevresel faktörler, doğal seçim ve rastgele mutasyonlar yerine farkındalık, bilinçli seçim ve kolektif eylem yoluyla istenen doğrultuda yönlendirilmesi fikrini ifade eden bir kavramdır. Bu ilke, bireylerin ve toplumların yalnızca dış baskı unsurlarına yanıt vermek yerine, kendi gelişimlerini şekillendirmede aktif olarak rol alabileceğini öne sürer. Transhümanizm bağlamında, bilinçli evrim kavramı daha ziyade teknolojik bir boyut kazanmaktadır. Transhümanist hareketin insan yeteneklerini geliştirmek ve biyolojik sınırlamaları aşmak için teknolojinin kullanımını savunması (Willmott (2021)), insanlığın genetik mühendisliği ve yapay zekâ gibi ileri teknolojilerin uygulanması yoluyla evrimsel sürecin bilinçli bir şekilde yönlendirilebileceğini ifade etmektedir (Delfin (2019)).

kaçını benimseyen herkese transhümanist demenin ne kadar doğru olabileceği de tartışmalıdır.

Her ne kadar günümüzde organize olmuş ve *Humanity+* ortak çatısı altında temsil edilen bir transhümanist hareketten bahsedilebilir olsa da, transhümanizmin halen birleşik bir gündemden yoksun olduğunu ve birbirinden farklı perspektifleri ve hedefleri kapsayan çok çeşitli, müstakil ve merkezi olmayan bir yapıda olduğunu kabul etmek oldukça önemlidir (Sloane, 2022: 341). Transhümanizmi anlamak, onun biyolojik sınırları aşmayı ve teknolojik yenilikler yoluyla insan yeteneklerini artırmayı savunan dar kapsamlı (en azından şimdilik), kutuplaştırıcı bir ideoloji olduğunu bilmeyi ve bu ideolojiyi iyi tanımayı gerektirir (Szabados, 2020: 13).

Transhümanizmin merkezi bir hareket olmadığını, dar kapsamlı ve çeşitli fraksiyonları ihtiva eden bir hareket olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak, transhümanist olarak adlandırılacak kişinin;

- transhümanizmin hangi amaç ve ideallerini paylaştığı ve benimsediği,
- hangi fraksiyonuna dahil olduğu,
- hareketin felsefi, teknolojik ve dinsel çıkarımlarından hangilerini benimsediği,
- tüketici tarafında mı yoksa üretici tarafında mı yer aldığı,
- transhümanizm ile ilişkisinin pasif mi yoksa aktif mi olduğu

gibi çeşitli hususların göz önünde bulundurulması gerekir. Kişinin sadece arzulayan, kullanan, destekleyen tarafta mı yoksa kavramsallaştırma, geliştirme ve uygulamada öncü bir yönde ve etik, felsefi ve pratik sonuçlarıyla aktif olarak ilgilenen ve sorumluluğunu üstlenmeye hazır durumda mı olduğuna bakmak gerekebilir.

Yukarıda sayılan temel transhümanist temalar, genellikle bir bütün olarak düşünülebilecek geniş bir düşünsel bağlamda ve etki alanında yer almaktadır ve her bir tema, transhümanizmin belirli bir yönünü ve hedefini ifade eder. Ancak transhümanist vizyon, transhümanist felsefe ya da bizzat transhümanizm bu temaların herhangi biri ya da bir kaçının kombinasyonu olarak değil bilakis bu temaların eksiksiz bir bütünü olarak görülmelidir.

Bununla birlikte her bir transhümanist düşünürün veya kendini transhümanist olarak adlandıran ya da diğerleri tarafından transhümanist olarak kabul edilen bir kişinin

bu temalara olan bağıllığı ve ilgisi farklı olabilmektedir. Kimi transhümanistler belirli bir temaya odaklanabilirken, diğerleri birkaç temayı birleştirerek daha geniş bir transhümanist vizyonu benimseyebilmektedir. Örneğin, bazıları transhümanizmi geleneksel dinî konuları sekülerleştiren ve teknolojiye dinî önem atfeden (Tirosh-Samuelson, 2012: 719; Stenmark, 2022: 571) seküler bir inanç sistemi ve geleneksel dinlere ve yerleşik dinî bakış açılarına müdahale etmek suretiyle dinî alanda etkili olmaya çalışan yeni bir dinî hareket (Geraci, 2010b: 1012; Buben, 2019: 1–3) yahut insanlığın kendine tapması veya kendini tanrılaştırmasını sistematik bir şekilde işleyen dinî felsefe (teoloji) benzeri bir hareket (Gallaher, 2019: 1) olarak görürken, bazıları onu yalnızca bilim ve biyoteknolojik araçlar aracılığıyla sürekli ilerleme felsefesi olarak görmektedir (Uzomah ve Attoh, 2020: 32). Sonuç olarak transhümanizm, felsefe, etik, teoloji ve hatta hukuk gibi çeşitli disiplinlerle belirli noktalarda kesişmekte ve sosyal normlar ve toplum düzeni ile yer yer çatışmaktadır.

Daha önce de altını çizerek belirttiğimiz üzere transhümanizm, henüz merkezi statüye kavuşmamış, belirgin bir ortak hedefi olmayan, dar kapsamlı, küçük çaplı, kutuplaştırıcı, çeşitli bakış açılarında sahip çeşitli fraksiyonlardan oluşan dağınık bir hareket olarak görülmelidir. Dolayısı ile transhümanizm gerek fikirleri, gerek vadettikleri gerekse de sonuçları açısından hepsi bir arada bir “bohça” durumundadır. Ancak kanaatimizce, “ya hep ya hiç” veya “ya tümünü benimse ya da tümünü reddet” şeklinde dayatmacı bir tarz ile transhümanizme yaklaşılması uygun değildir.

Örneğin İslam penceresinden yaklaşıldığında bir Müslümanın sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) uygulamalarına, giyilebilir teknolojilere; ünlü fizikçi Stephen Hawking’in kullandığına benzer engelli bireylerin iletişim kurmasını sağlayan beyin-bilgisayar ara yüzlerine; protetik uzuv ve organlara; görme ve işitme gibi duyuların artırılması veya bunların engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalara; kalp, böbrek, karaciğer gibi organların faaliyetlerini destekleyen cihaz, protez, doğal ya da suni/hibrit implant ve transplant uygulamalarına; cilt kırıışıklığını, kemik erimesini, kas ve sinir hastalıklarını, hücre hasarlarını, saçların beyazlamasını, görme ve işitme kayıplarını önlemeye ve/veya tedavi etmeye yönelik girişimlere; bunları transhümanizmin insan ömrünü uzatma, insanın fiziki ve bilişsel kapasitelerini artırma ve sair hedefleri çerçevesinde yaklaşılarak karşı çıkması herhalde Kur’an-ı Kerimde ve Hz.

Peygamber'in hadislerinde ve sünnetinde ilme atfedilen öneme ve Müslümanların bilime özendirilmesine uygun düşmeyecektir. Öte yandan Hz. Ali'ye atfen nakledilen (Tekineş, 1998: 59; Akpınar, 2023: 174) yahut Hz. Peygamber'e nispet edilen (Fazlıoğlu, 2017) “İlim ikidir, din ilmi ve beden ilmi” (*el-İlmu, ilmân: İlmu'l-ebdân ve ilmu'l-edyân*)¹⁷ sözüyle de Kur'an ve sünnette atıfta bulunulan ilmin sadece dinî ilim olmadığı da aşikârdır.

Bu bakımdan, fennin, kültürün ve sair uygulamaların benimsenmesinde izlenmesi adet olan seçicilik, transhümanizmin bohçasında yer alanlar için de geçerli olmalıdır. Ayrıca unutulmamalıdır ki; transhümanist harekete yön verenleri ve onu, insanlığı kabul edilemeyecek bir noktaya çekmek veya götürmek için kullanmak isteyenleri hiçbir şekilde tasvip etmememiz ve adı transhümanizm olan her şey ile aramıza bir mesafe koymamız gerektiği hâsıl olsa dahi; transhümanizmin bohçası içinde yer alanlar salt transhümanistler tarafından hazırlanıp geliştirilmemiştir. Bilakis transhümanistler, kendi amaç ve idealleri için uygun araçlar olarak gördükleri mevcut her türlü bilgi ve teknolojiyi bu bohçaya doldurmuş ve bunları kendi amaç ve idealleri doğrultusunda istismar ve manipüle etmek istemektedirler.

Belki de, transhümanizmin kapsamlı bir tasniflemeye tabi tutulması gereklidir. Etki ettiği alanlar, fikirleri, amaçları ve uygulamaları ile toplumda sosyal, kültürel ve dinsel açıdan meydana getirebileceği etkilerin büyüklüğü bakımından sınıflandırılmalıdır.

Her sınıf, kendi özel ilgi alanları ve değerleri doğrultusunda transhümanizmin fikirlerini, bu fikirler doğrultusunda elde edilecek imkân ve kabiliyetleri ve ilgili alandaki sonuçları farklı şekillerde yorumlayabilir ve uygulayabilir. Buna göre insanların veya bir bütün olarak insanlığın, dinî inançları, kültürleri ve dünya görüşleri fark etmeksizin, gerek dünyevi gerek uhrevi geleceği bakımından riskli ve tehlikeli görülen transhümanist fikir ve uygulamalara sınırlama getirilmesi hatta engellenmesi yönünde görüş bildiren yahut girişimlerde bulunanlar¹⁸ (McNamee ve Edwards, 2006: 514–516; Porter, 2017: 255; Khvastunova, 2020: 386) yok değildir.

¹⁷ el-Âmirî, Ebu'l-Hasen Muhammed b. Yûsuf, Kitâbu'l-i'lâm bi menâkıbı'l-İslâm (nşr. A. Abdulhamid Gurâb), Kahire 1967, s. 88.

¹⁸ Fukuyama, Habermas, Kutuyev, Khoruzhiyve daha birçok düşünür transhümanizmi ciddi bir şekilde eleştirmektedir Khvastunova (2020).

Bize göre, tipik bir tasnifleme aşağıdaki gibi olabilir:

Teknolojik Transhümanizm	Toplumsal ve beşeri sorunlara teknoloji odaklı çözümler geliştirmeye odaklanmış olan; sağlık, eğitim, çevre gibi alanlarda yenilikçi teknolojilerin uygulanmasını savunan transhümanizm türü
Sosyal Transhümanizm	Sosyal eşitliği ve erişilebilirliği ön planda tutan, gelişmiş teknolojinin imkânlarından toplumun her kesiminin ayrımcılık ve sınırlandırma olmaksızın istifadesine sunulması için çalışan transhümanizm türü
Kültürel Transhümanizm	Toplumun, genel anlamda insanlığın faydasına olan bilimsel çalışmaların ve yenilikçi teknolojilerin toplumda kabul görmesi için gerekli değişim ve dönüşümü sağlamak adına sanat, edebiyat, medya uygulamalarının ve teknolojilerinin geliştirilmesi; bu teknolojiler yoluyla toplumu bilgilendirici ve eğitici proje ve faaliyetlerin tasarlanması ve yürütülmesine odaklanan transhümanizm türü
Felsefi ve Ahlaki Transhümanizm	Transhümanizmin felsefi temellerini ve etik boyutlarını araştıran, insan doğasının ve kimliğinin tanımlanması, korunması üzerine düşünsel katkılar sunmaya odaklanan; gelişen teknolojilerin ve yenilikçi uygulamaların insanlık için ne anlama geldiği, insan doğasına ve kimliğine etkilerinin ne olacağı, olası uygulamalarının doğurabileceği sonuçların ne olacağı konusunda düşünce üreten; bu türden yeniliklerin uygulamaya konulup konulmaması ya da araştırılıp araştırılmaması hakkında fikir beyan eden transhümanizm türü
Bilimsel Transhümanizm	Bilimsel araştırmalara ve teknolojik gelişmelere odaklanan; NBIC alanlarında aktif olarak çalışma yürüten, insanlığın bilgi ve teknoloji yoluyla gelişimini sürdürmeye ve insanlığa faydalı yeni teknolojiler üretmeye yönelik transhümanizm türü.
Siyasi Transhümanizm	Transhümanizm türleri için uygun politikalar geliştirilmesine, siyasi, yapısal ve hukuki düzenlemelerin yapılmasına odaklanan; devlet politikalarının, kanunların ve uluslararası anlaşmaların şekillendirilmesi, kabul edilmesi ve hayata geçirilmesi konularında özelde toplumun ve genelde insanlığın genel yararını gözeterek her türlü kazanım, olanak ve sorumlulukların adil şekilde dağılımını sağlamaya çalışan transhümanizm türü
Manevi Transhümanizm	Tüm transhümanizm türlerinde kaydedilen çalışma ve gelişmelerin insan üzerindeki ruhsal, psikolojik ve manevi etkilerin değerlendirilmesi ve minimize edilmesi, toplumun transhümanist faaliyetler ve bu faaliyetlerin etki ve sonuçları hakkında farkındalık kazanması gibi konularda araştırma ve uygulama, rutin ya da destek programları ya da teknoloji geliştirmeye odaklanan transhümanizm türü
Dinî Transhümanizm	Transhümanist fikirlerin ve uygulamaların dinî inançlar ile uyumluluk ve çatışma durumlarını ele alan, dinî kurallar ve akaid çerçevesinde transhümanist uygulamaları değerlendiren;

transhümanizmin farklı dinlerle uyumunu göstermeye çalışan yahut transhümanist uygulamalarla uyumlu olacak şekilde yerleşik ve geleneksel dinlerde yeniden yorumlama ve reform hareketleri girişimlerinde bulunan yahut transhümanist amaç ve idealler paralelinde, bilim/teknoloji temelli, ahlak temelli veya hiçbir dayanağı olmaksızın salt özgürlük temelli olarak göksel ya da dünya-dışı yahut ilham ve akla dayalı olarak her türlü yeni din veya dinî hareket teşekkül ettirmeye çalışan ve böylece dindar topluluklar içinde transhümanist teknolojilere ve uygulamalara yer açmaya yönelik çalışma yapan transhümanizm türü

Bu sınıflandırmanın, transhümanist faaliyetlerin ileri evrelerinde çeşitli başlıkların alt dallar halinde yeniden düzenlenmesi ile genişletilmesi ihtiyacı da hâsıl olabilir. Örneğin Bilimsel ve Teknolojik transhümanizm kendi içinde siberetik transhümanizm, biyolojik transhümanizm, metamorfik transhümanizm, transformik transhümanizm gibi farklı transhümanist yaklaşımları ifade eden ayrı türler olarak ayrılabilir.

Ayrıca tüm bu alanlarda geçerli olmak üzere, tüm transhümanist temaların üzerinde, belirli etik değerlere ve prensiplere bağlılık esas olmalıdır. Transhümanizmin etik anlayışı, genellikle bireyin kendi vücuduna ve zihinsel yeteneklerine müdahale etme özgürlüğüne vurgu yapmaktadır ancak etik sorumluluk, evrensel olarak güvenlik, eşitlik ve erişim gibi konuları da ihtiva etmelidir (Bohan, 2018: 354).

Transhümanizmin etik, hukuki ve toplumsal boyutları ve etkileri üzerine çalışmalar transhümanistler tarafından yapılmaktadır. Ancak değerlendirdiğimiz kadarıyla, söz konusu çalışmalar gerçek anlamda transhümanizmin bu alanlardaki olası sonuçlarının ve sorunlarının çözülmesine yönelik olmaktan ziyade hâlihazırda boşluklar bulunan alanların transhümanistler tarafından kendi amaç ve ideallerine giden yolda kolaylıklar elde edilmesini temin etme amaçlı olarak yapılmaktadır.

Modern bilim ve teknoloji, bütün bir insanlığın binlerce yıllık birikimi ve sayısız bilim insanının eşsiz katkıları ile bugüne ulaşmıştır. Transhümanizm, tüm insanlığın ortak mirası olan bu birikimi kendi arzu ve ideallerine uygun bir araç olarak kullanmak istemektedir. Bugün transhümanizmin yepyeni şeyler gibi sunduğu insanlığın gelişimi ve ilerlemesi fikri, geçmiş binlerce yıl geriye uzanan kesintisiz bir serüvendir. Birçok dinin ve kültürün bilime, araştırmaya, bilgiye verdiği önem; insanlığın ilerlemesi, gelişmesi ve insanların karşı karşıya olduğu tehlikelere ve sorunlara çözüm bulunabilmesi için hayatını bilime adanmış sayısız bilim adamı tartışmasız bir şekilde ortada dururken, uç birkaç örnek

veya çarpıtmalar ile insanlığın ortak mirasının sahiplenilmesine ve bu mirasın insanlığa rağmen ve insanlık durumundan taviz vermek pahasına birilerinin heves ve tutkularına araç edilmesine, üstelik bunun keyfi sınıflandırmalara tabi tutulmasına izin verilmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

Dolayısıyla, değerlendirmemiz odur ki, dünya genelinde, belki de Birleşmiş Milletler çatısı altında, Transhümanist Etik ve Güvenlik Komisyonu kurulması ve bu komisyona daimi temsilci ya da geçici üye gibi statülerden, ekonomik güç, teknolojik gelişmişlik, dil, din, kültür, coğrafya farkı gözetilmeksizin geniş katılımlı, çoğulcu bir yapının oluşmasını temin edecek şekilde üye atanması ve yukarıda kabaca tasnif edilen transhümanizm türleri ve belki bunlara yapılacak ilave türlerin her biri için alt komisyonlar oluşturulmasının elzem derecede önemi haizdir.

1.6. DİN VE TRANSHÜMANİZM ARASINDAKİ İLİŞKİ

Günümüzde, insanlık teknolojiyle kendi sınırlarını zorlarken, ortaya çıkan etik ve düşünsel sorular ve sorunlar da bir o kadar çeşitlenmiştir. Teknolojik ilerlemeler, insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir dönüşüme kapı aralamış durumdadır. Transhümanizm, bu dönüşümün öncüsü olarak, insanın biyolojik sınırlarını aşma ve yeni bir evrimsel aşamaya geçme felsefesini benimsemektedir. Ancak bu bilimsel devrim, dinî doktrinlerle hangi bakımlardan uyumlu olabilir veya hangi yönlerden çatışır soruları, evrimsel bir diyalog başlatmaktadır. Din ve transhümanizm arasındaki bu kesişim noktası, bilime ve inanca dair derinlemesine sorgulamaları, tartışmaları ve analizleri oldukça erken dönemde gündeme getirmiştir (Damour, 2019).

İnsanlar değerler sistemini farklı kaynaklardan elde eder. Birçok değer sistemi ilahi dinlere, yani bu dinlerin peygamberlerine ve onların aldığı ilahi vahiylerle dayanmaktadır. İlahi kaynağı olmayan değerler sistemlerinde ise çeşitli tutkular, mitler, kahramanlık hikayeleri, pragmatizm, mutlak kolektivizm gibi çeşitli kavramlar ön plana çıkabilmektedir. Değerler sistemi, gerçekliğin nesnel tanımıyla yani bilimle uyumlu olduğu ölçüde ve bu uyumu koruduğu sürece kabul görmektedir. Gerçekliğin (ne olduğu) tanımından, iyi ve doğru (ne olması gerektiği) hakkında önermeler ve aksiyomlar üretilebilir ve üretilmiştir. Aydınlanma çağının değerlerini miras almış olan, bilimin değerlerine ve bilimin kendisine saygı duyan bir sistem olan seküler hümanizm modern

çağda bilimle en uyumlu değerler sistemi olarak kabul edilmektedir (Gayozzo, 2021: 121).

Hümanizmin özü olan insan-merkezcilik ve bu söylemin merkezinde yer alan insanın acısından ve aciziyetinden duyulan hoşnutsuzluk, teknolojik gelişmeler yoluyla insan kısıtlamalarını aşmayı amaçlayan daha üst bir felsefe olan Aydınlanma felsefesinin bir parçasıdır (Hughes, 2010: 622). 1700'lerde Avrupa aydınlanması ile birlikte akıl, bilim ve teknoloji temelleri üzerine yeni bir dünya inşa etmenin mümkün olduğu ve bunun bir gün gerçekleştirileceği inancı Hominidler soyut düşünme yeteneğini geliştirdikleri andan itibaren düşünedurdıkları köklü gelişme ve iyileştirmenin yollarını bulma hayallerinin ifadesi niteliğindedir (Hughes, 2012: 757). Transhümanizmin ideali olan ölümsüzlük arzusu da geleneksel dinî inanışları aşmayı amaçlayan ve insan yeteneklerinin geliştirilmesini vurgulayan Aydınlanma hümanizminden etkilenmiştir (Buben, 2019: 1).

Bu nedenle Transhümanizm, transhümanist felsefenin geliştirilmesinde en etkili ve çatı kuruluş olan *Humanity+* (eski adıyla Dünya Transhümanist Derneği) tarafından, bilime ve akla dayalı ve seküler hümanist etik sistem üzerine inşa edilmiş aydınlanma kökenli (Cozza vd., 2022: 2) bir ekol olarak geliştirildiği iddia edilmektedir (Gayozzo, 2021: 121). Ancak Tirosh-Samuels (2012: 719) transhümanizmin dinî boyutunu vurgularken onun bir yandan geleneksel dinî temaları, kaygıları ve hedefleri sekülerleştirirken öte yandan teknolojiye dinî inançlar kazandıran seküler bir inanç olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Yani, seküler hümanist etik üzerine kurulu olduğunu söylediğimiz ve seküler bir hareket olarak ifade edilen transhümanizm, sekülerleşme (dinî etkinin azalması) fikrini güçlendirmek yerine, aslında yeni dinî ifade biçimleri yaratmaktadır. Zira dinlerin toplumlara kattığı mutluluk ve anlam duygusundan yoksun olan sekülerleşme, dinlerin etkisini azaltmak suretiyle geleneksel dinlerin bu unsurları sağlamadaki rolünü de azaltmış ve toplumun manevi dünyasında bir boşluk oluşturmuştur. Transhümanizm, teknoloji aracılığıyla insanın sınırlarını aşmaya odaklanmış olmakla birlikte, yeni bir manevi iklim ve anlam dünyası biçimleri yaratarak aynı zamanda bu boşluğu dolduran bir platform haline gelmek istemektedir. Esas olarak, transhümanizmin sekülerleşmenin bıraktığı boşluğu doldurduğu öne sürülebilir (Antosca, 2019: 3, 8).

Bu yönüyle, transhümanizm sadece bir tekno-girişim veya tekno-optimistik bir söylem (Ranisch ve Sorgner, 2014: 13) de değildir; kendi ritüelleri, sembolleri ve inançları olan kültürel bir harekettir. Öyleyse, Huberman (2020: 46) transhümanizmin seküler mi yoksa dinî mi olduğu konusunda karar vermek için erken olduğunu söylese de transhümanizmin bu kültürel yönünün, onun bir tür “din” olarak işlev görmesine olanak sağladığı gerçeğinden hareketle transhümanizmin seküler bir akım ya da hareket olmaktan daha ziyade *post-seküler tekno-teolojik* bir akım olduğunu söylemek daha yerinde olacaktır. Bu tanımdan kasıt, transhümanizmin teknoloji ve dinin benzersiz karışımı olarak, geleneksel dinleri ve onların etkilerini geri getirmeksizin sekülerizmin oluşturduğu dinî boşluğu teknolojik bir dünya görüşüyle ve teknolojinin kutsallaştırılmasıyla doldurmaya çalışan bir akım olduğudur. Benzer şekilde, transhümanist insan ontolojisi ve insan olma tanımı, insana ve dünyaya dair anlayışların hümanizmin temel yaklaşımı olan insan merkezlikten (antroposentrizm) teknoloji merkezliğe kayışı da transhümanizmin sekülerliği bağlamında tartışılması gereken hususlar arasındadır.

Bu bağlamda bu bölümde, din ve transhümanizmin yapısal ve kavramsal ilişkisi, transhümanizmin ortaya çıkmasında etkili olan dinî kavram ve olgular, dinlerin transhümanizme ve transhümanizmin dinlere bakışı ve yaklaşımı, aralarındaki uyum ve çatışma noktaları, sosyal bir kurum olarak din ve transhümanizmin toplumsal yapı üzerindeki etkilerine değinilmekte ve dinî transhümanizm kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.7. TRANSHÜMANİZMİN DİNİ KÖKENLERİ

Felsefî ve toplumsal bir hareket olan transhümanizm, dinî ve teolojik söylem üzerindeki potansiyel etkisi nedeniyle de dikkat çekmektedir. Transhümanizmin sahip olduğu çeşitli dinî kökler, transhümanizm ve din arasındaki karmaşık ilişkinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunan çeşitli bakış açıları ve analizlerle birlikte çeşitli alanlarda akademik ve bilimsel araştırmanın konusu olmuştur.

Leidenhag (2020), çağdaş transhümanizm, tarihsel kökleri, transhümanist harekete verilen dinî tepkiler ve transhümanistlerin insanlığın amacına ilişkin teolojik kaygıları ifade etme yolları hakkında genel bir bakış sunduğu çalışmasında transhümanizmin dinî

temellerine ve bunun teolojik söylem üzerindeki sonuçlarına ilişkin değerli bilgiler paylaşmıştır. Juozelis (2021) de transhümanizmin dinî ve felsefi çerçevelerle nasıl iç içe geçtiğinin anlaşılmasına katkıda bulunarak, transhümanist ve posthümanist bilimin potansiyel dinî boyutlarına dikkat çekmiştir. Leung (2020) transhümanizm hakkındaki teolojik söylemde sıklıkla yer alan lütuf/nimet (*grace*) ve teknoloji arasındaki karşılaştırmalardan yararlanarak teknoloji olgusunun, maddi ve manevi bir görev olarak teolojinin yanı sıra çağdaş anlayışı da dolaylı olarak şekillendirmiş olabileceğini savunmaktadır. Bu perspektif ile transhümanizmin teolojik sonuçlarına ve onun dinî kavramlar üzerindeki potansiyel etkisine ilişkin detaylı bir araştırma sunmaktadır. Tirosh-Samuelson (2012: 710) transhümanizm içinde yer alan dinî paralelliklere ışık tutarak transhümanizmin geleneksel dinî çerçeveler üzerindeki potansiyel etkisinin altını çizmekle birlikte bunun geleneksel dinî temaları, kaygıları ve hedefleri sekülerleştiren ve teknolojiye dinî önem atfeden seküler bir inanç olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hatta Juozelis (2021), transhümanizmin insan varoluşunu bilimsel yöntemler ve teknolojiler kullanarak geliştirme amacının kendine özgü bir sembolizm, ritüel ve inanç sistemine sahip olduğunu belirterek transhümanistlerin geçmişteki inanç sistemlerini ve dinî biçimleri yeniden canlandırmak suretiyle transhümanizmi inanılmaya yetkin bir hükümler ve davranışlar sistemi olarak kabul ettiğini ifade eder.

Transhümanizm ve dinler arasındaki ilişkiyi incelerken dikkate alınması gereken önemli bir husus, transhümanizmin dinî düşünce ve uygulama üzerindeki etkisidir. Hem transhümanizm hem de dinî inançlar arasında, aşkınlık, ölümsüzlük ve insanın gelişme ve dönüşme potansiyelinin açığa çıkarılması üzerine ortak temalar olduğu (Grant, 2019) görülmektedir. Transhümanizmin, çeşitli inanç geleneklerinde bulunan ruhsal evrime ve aydınlanma arayışına olan dinî inançla paralellik gösterdiği düşünülebilir. Nitekim hem transhümanizmde hem de dinlerde, insanlığın mevcut durumunun ötesine geçtiği ve daha gelişmiş bir varoluş biçimine ulaşacağı bir gelecek tasavvuru yerleşiktir. Dahası, ölümsüzlük teması yani insanın ebedi bir hayata geçiş yapacağı, transhümanizm ve dinî inançlar arasındaki en önemli ortak noktalardan biridir. Yani transhümanizmin ölümsüzlük arayışı, birçok inanç geleneğinde bulunan sonsuz yaşam anlatıları ve ahiret vaadiyle uyumludur (Buben, 2020). İster teknolojik araçlarla ister ruhsal aydınlanma yoluyla olsun mevcut insan durumundan ileri gitmek ve gelişmek için insanın bir potansiyeli olduğuna yönelik inanca yapılan ortak bir vurgudan söz edilebilir.

(Merzlyakov, 2022). Transhümanizm bu temalara teknolojik bir pencereden yaklaşırken, dinî inançlar bunları manevi ve felsefi bir bakış açısıyla ele almaktadır. NBIC teknolojilerinde kaydedilen yeni ilerlemeler insan varoluşunu şekillendirmeye devam ettikçe, transhümanizm ile dinler arasındaki ilişki muhtemelen gelişmeye devam edecek ve bireylerin insan potansiyeli, maneviyat ve varoluşun doğası hakkındaki algılarını etkileyecektir.

Hâlihazırda transhümanizm ile çeşitli dinler arasında, ahlak, insan doğasını değiştirmenin etik sonuçları ve teknolojik gelişmelerin insan doğasını değiştirme ve dönüştürme amaçlı kullanımının birey ve toplum üzerindeki etkilerinin yaratacağı sorunlar bağlamında bir çatışma durumu söz konusudur (Can, 2023). Transhümanizmin insan gelişimine ve biyolojik kısıtlamalardan kurtulmaya odaklanması, insanlığın doğası ve doğal ile yapay arasındaki sınırların ne olduğuna ilişkin tartışmaları gündeme getirmekle birlikte (Jung, 2022) transhümanizmin bu ideallerinin insan potansiyeli ve insanlığın geleceği ile ilgili bazı dinî anlatılar üzerine kurulu olduğu yahut kurulmaya çalışıldığı da bilinen bir husustur. Transhümanist öğretiler içinde dinî bir faktörün olması veya kabul edilmesi, dinî görüşlerin, transhümanizmin felsefesi ile insan doğasına teknolojik müdahalenin tarif ve tasviri üzerinde etkili olduğunu göstermek bakımından önemlidir (Halapsis, 2019: 79).

Transhümanizmin dinî geleneklerle ilişkisinin araştırılması, eski Hint felsefesi ve Hinduizm ile yapılan karşılaştırmalı analizlere kadar uzanmaktadır. Transhümanizmin dinî geleneklerle ilişkisinin araştırılmasına yönelik bu kaynaklarda, ölümsüzlük ve kurtuluş kavramlarına ilişkin geleneksel dinî anlayışlar ile transhümanizm arasındaki ortak noktalar ele alınmıştır (Buben, 2019: 1). Her ne kadar transhümanizmin eskatolojik imaları, geleneksel dinî eskatolojiyle karşılaştırıldığında dünyanın teknoloji aracılığı ile dönüştürüleceği bir sona ulaşmaya odaklanıyor olsa da, geleneksel din ile paylaşılan bir eskatolojik dürtüye vurgu yapılmıştır (Leidenhag, 2020: 7).

Felsefi bir duruş olarak transhümanizm, hem dinî hem de seküler geleneklerden gelen çeşitli fikir ve inançları kapsar. Dinlerin transhümanizm üzerindeki etkisi, insanın potansiyeli, varoluşu ve geleceği üzerine yapılan düşünsel eylemleri derinlemesine etkilemektedir. Transhümanizmin ontolojik çerçevesi, özellikle bilgiye ve fiziksel

varoluşun değersizleştirilmesine yaptığı vurgu, gnostik ve doketik ¹⁹ gelenekleri anımsatan dinî alt tonlar ve imalar sergilemektedir (Burdett ve Leung, 2023: 715).

Transhümanist düşünürlerin fikirlerini geliştirirken etkilendiği dinler arasında Hıristiyanlık en önemli yere sahip olan dindir. Zira bazı transhümanist teorisyenlerin iddia ettiğinin aksine transhümanizm sadece dinî düşünceye alternatif seküler bir düşünce olmayıp Hıristiyan eskatolojisinden önemli oranda etkilenmiştir (Konsa, 2021: 28). Transhümanizmi etkileyen en önemli Hıristiyan kavramı “aşkınlaşma”dır. Hıristiyan idealleriyle teknolojik aşkınlaşmayı vurgulayan transhümanizm, küresel etkileşimlerin bilim ve teknolojide kaydedilen ilerlemelerle birleşmesiyle insanın gelişimine yeni bir bakış açısı sunarak geleneksel dinî inançlarını sorgulayan ve dinî inançlar ve hassasiyetler bakımından boşluğa düşmüş bir neslin ve bu neslin öncülük ettiği toplumsal hareketlerin doğmasına neden olmuştur (Song ve Geraci, 2022: 38).

Transhümanist düşüncelerin gelişiminde başta Hıristiyanlık olmak üzere İslam, Yahudilik gibi theistik ve Şinto-Budist gibi animistik veya pantheistik ontolojilerin de etkisi olduğu belirtilmektedir (Tanioka, Betriana ve Locsin, 2021: 4). Hıristiyanlık ile birlikte bu dinlerin öğretileri (Saniotis, 2012: 13), transhümanizmin temel kavramlarını ve ideallerini şekillendirmede önemli rol oynamaktadır.

1.7.1. Transhümanizmin Yahudilikteki Dayanakları

Yahudilik-Transhümanizm ilişkilerini ele alan kaynaklar pek bulunmasa da zengin bir teolojik ve felsefe geleneğine sahip olan ve tüm modern Batı kültürü için temel niteliğinde olan (Samuelson ve Tirosh-Samuelson, 2012: 106) Yahudi geleneğinde çeşitli temalardan yararlanarak transhümanizme atıflarda bulunmak mümkündür.

Yahudi teolojisinde, “dünyanın onarımı” anlamına gelen “*tikkun olam*” ²⁰ kavramında, dünyanın iyileştirilmesi ve mükemmelleştirilmesine aktif olarak katılma

¹⁹ Doketizm genel olarak İsa'nın bedeninin ya mevcut olmadığını ya da ilüzyonik bir yanılsamadan ibaret olduğunu iddia eden öğretiyi tanımlanmaktadır. *Doketik* terimi oldukça iki yaygın yorumu olan muğlak bir kavramdır. Bir yorumu, İsa'nın maddi bir bedeni olmadığı şeklindedir. Diğer yorumunda ise İsa ve Mesih bir beden iki ruh misali dualistik bir varlık olup, İsa'nın bir insan, Mesih'in ise vaftiz sırasında İsa'nın bedenine giren, ona mucizeler gerçekleştirme gücü veren ve çarmıhta ölmesinin ardından onu terk eden beyaz kuş (kumru veya güvercin) şeklinde ayrı bir varlık olduğu savunulur. McGrath (2017); Temiz (2010).

²⁰ Yahudilikte Mişna'nın *Gittin* risalesinde toplumu geliştirmek için konan sosyal yasaların arkasındaki neden veya fikir olarak kullanılır. Dünyanın iyileştirilmesi ve mükemmel bir hale getirilmesi için bireysel

konusunda bireysel ve toplumsal olarak insanın sorumluluk taşıdığına vurgu yapılır (Özalp, 2019: 300). Bu kavram, insan yeteneklerini geliştirmek ve toplumsal sorunları yönetmek için teknolojiyi kullanma konusunda transhümanist idealleri Yahudi etik, davranış ve tutumlarıyla uyumlu göstermek için kullanılmaktadır. Yahudilerin yaşamın kutsallığına ve iyileşme/gelişme arayışına olan inancı, transhümanizme çıkış noktası ya da atlama tahtası olarak sunulabilir. *Tikkun olam* kavramının, insanın gelişmesini teşvik etmek için bilim ve teknolojiye ilerlemeleri kullanma konusunda, insana bir zorunluluk ve sorumluluk getirdiğini ve böylece Yahudilere transhümanist ideallerin peşinde koşmak için dini bir gerekçe sağladığı ileri sürülebilir.

Ayrıca Yahudi mistisizmi, özellikle Kabalistik gelenek, insanların ruhsal ve entelektüel gelişim yoluyla daha yüksek bir varoluş durumuna ulaşma potansiyeline sahip olduğunu ileri sürmektedir. Kabalistik “*Ein Sof*”²¹ kavramı veya Tanrı’nın sonsuz doğası, insanların da tanrının suretinden olarak sonsuz bir potansiyele sahip olduğunu ve bu potansiyeli açığa çıkarma yönünde çabalayabileceğini ima etmektedir (Tirosh-Samuelson, 2018b: 15–16). Bu şekilde okunduğunda teknolojik araçlarla insanın fiziksel ve bilişsel olarak geliştirilmesine yönelik transhümanist vizyona Yahudilikten bir dayanak daha bulunabilmektedir. Bu mistik bakış açısı, insanın gelişiminin, insanın ilahi olanla daha derin bir bağlantı kurmasının yolu olarak teşvik edilebilir.

Yahudi geleneğinin düşünme, sorgulama ve bilgi arayışına odaklı oluşu (-ki bunlara tüm tek tanrılı ve vahiy kaynaklı dinlerde atıf vardır ve önem verilir), insan zekâsını ve bilişsel yeteneklerini teknoloji yoluyla geliştirme yönündeki transhümanist ideallere bir gerekçe ve dayanak olarak görülebilir. Ayrıca Yahudilikte de Hıristiyanlıktaki “*imago dei*” kavramına karşılık gelen Tanrı’nın sureti (*tzelem Elohim*) kavramı (Altuncu, 2023: 86; Sefaria.org, 2024), transhümanizm ile din arasındaki ilişkiyi iki yönlü olarak, yani hem destekleyenler tarafından hem de karşı çıkanlar tarafından argüman olarak

ve toplumsal çabaların önemini vurgulayan *Tikkun olam*, sadece fiziksel dünyayı değil, aynı zamanda sosyal, siyasi ve manevi boyutları da kapsayan kapsamlı bir kavramdır.

Tikkun olam’ın temel fikirleri şunlardır:

- Yahudi inancına göre dünya, yaratılış sürecinde bazı eksiklikler veya kırılmalar içeren bir haldedir.
- İnsanlar, bu eksiklikleri gidermek ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için Tanrı ile işbirliği yapar.
- Tikkun olam*, bireylerin sadece kendi çıkarlarını değil, tüm insanlığın ve doğanın iyiliğini düşünmelerini gerektirir. Özalp (2019).

²¹ Sonsuz olan, sınırsız olan anlamındadır. Kabbala’da Tanrı’nın aşkınlığını ve Tanrının bizatihi varlığını ifade etmek için kullanılmıştır (bkz <https://www.jewishvirtuallibrary.org/ein-sof>).

kullanılmak suretiyle etkilemektedir. Savunucular, insanın Tanrı'nın sureti olmakla tanrısal yönünün bulunduğunu ve tanrılaşma (*theosis*) potansiyeli taşıdığını ve her türlü gelişmenin onun bu potansiyelinin açığa çıkarılması olarak görülmesi gerektiğini savunurken (Altuncu, 2023: 198), karşı çıkanlar ise insanın Tanrı'nın verdiği sureti ve niteliği bozmaması gerektiğini savunmaktadır (Dorff, 2014: 102).

Bu bağlamda insanın bedeni de Tanrı'ya aittir ve Tanrı'nın bir eseri olarak kutsaldır. Bu nedenle de, insan vücuduna yönelik tutum, Yahudi dinî inançlarıyla sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Dorff (2014), insanın, bedenine dair sahip olduğu sorumlulukları, Tanrı'nın iradesine uygun bir şekilde yerine getirdiğini belirterek insanın biyolojik sınırlarını aşmayı ve teknolojik müdahalelerle insanı geliştirmeyi amaçlayan transhümanist girişimlerin Yahudi inançları ile çelişebileceğini, insanın kendi bedenini değiştirme ve geliştirme çabalarının Tanrı'nın iradesine uygun olup olmadığının sorgulanacağını savunmaktadır.

Öte yandan Yahudi geleneğinde insanların yaratma konusunda tanrıya ortak olması ve Tanrı'nın evreni yaratması gibi doğru insanların da bir takım kutsal güçleri kullanarak insansı varlıklar (*Golem*²²) yaratabileceğine ilişkin atıflar ve anlatılar Talmud'da yer bulmuştur (Altuncu, 2023: 87). Bu açıdan, transhümanizmde bolca atıf yapılan, insanın tanrısal kapasiteye sahip olduğu, tanrılaşabileceği, Tanrı'nın teknolojik olduğunu ve tanrılığın teknolojik olarak elde edilebileceği gibi fikirler tek tanrılı ve vahye dayalı dinler perspektifinden çok radikal gibi görünse de esasen Yahudilik için çok yabancı olmadığı söylenebilir. Nitekim biyoteknoloji devrimi karşısında özellikle Romalı Katolikler başta olmak üzere dindar Hıristiyanlar büyük endişe ve kaygıya kapılmışlarken, Yahudilerin genel anlamda kucaklayıcı ve aktivist bir tutum sergiledikleri görülmüştür (Samuelson ve Tirosh-Samuelson, 2012: 108). Zira Yahudiler bilimi dünyevi ilim ve ilahi ilim olarak tasnif etmekte ve ilahi ilmi tüm ilimlerin atası ve Ortaçağ'da Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman filozofların paylaştığı Aristotelesçi bilgi şemasında da olduğu üzere dünyevi ilimlerin doruk noktası olarak görmektedirler (Tirosh-Samuelson, 2018b: 3). Buradan dünyevi ilimlerde kaydedilecek gelişmeler ve ilerlemeler ile Tanrı'nın ilmine doğru

²² 12. yüzyılda bir grup haham Talmud'un Yaradılış kitabı Tekvin'de yer alan bilgilere göre kızıl topraktan bir Golem yaratmaya ve bu Goleme her türlü insan vasfını en üst seviyede vermeye yönelik bir girişimde bulunmuşlardır Köksal (2019).

sürekli yaklaşılabileceği ve bu ilahi ilmin bir yansıması ve tezahürü olarak Tanrı'nın yaratma kudretine ulaşılabilmesi çıkarımı doğal olarak yapılmaktadır.

Ek olarak, Yahudiliğin yaşamın kutsallığına yaptığı vurgu, transhümanist girişimleri destekleyici dayanaklar olarak yorumlanabilmektedir. Tanah ve Talmud, yaşamın korunmasını ve tıbbın kullanımını savunan çok sayıda öğretiyi içerir. Bu çerçevede, transhümanizmin insanı dönüştürme hedefi, Yahudi geleneğindeki insan yaşamının ve dünyanın iyileştirilmesi ve geliştirilmesi yönündeki ilahi emrin bir devamı olarak görülebilir ve bu biyoteknoloji ve genetik mühendisliği (Pfleiderer, Brahier ve Lindpaintner, 2010; Tirosh-Samuels, 2015: 167) alanına kadar geniş çaplı uygulamalar ile ilişkilendirilebilir (Setta ve Shemie, 2015; Buta, 2022). Bu da transhümanist girişimleri Yahudilik nezdinde haklı çıkarmak için iyi bir argüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu alanda giderek artan sayıda uluslararası yayın (Pfleiderer vd., 2010; Baggot, 2022; Breton, 2023) yapılmaktadır.

Ayrıca Yahudilikte; birinin sağlığını tehlikeye atmak bir ritüel yasağını çiğnemekten daha kötü bir şey olarak görülür (Dorff, 2014: 101) ve bir hayatı kurtarmak söz konusu olduğunda hemen hemen her türlü dinî kuralı geçersiz kılabilen “*Pikuach Nefesh*”²³ ilkesi (Tarabeih, Amiel ve Na'amnih, 2024) bulunmaktadır. Söz konusu ilkenin, transhümanist girişimlerin insanın hayatını kurtarmak ile ilişkilendirilmesi durumunda –ki bu ilişki doğal olarak kurulabilmektedir (Tirosh-Samuels, 2015: 167)– geçerli olacağını ve bu ilkeye bağlılığın transhümanizmin önündeki tüm Yahudi dinî kurallarını geçersiz kılacağını iddia etmek transhümanizmin her türlü girişimini Yahudilik nezdinde haklı çıkarmaya ve gerekçelendirmeye yeterli olacaktır.

Bu fikirler, bilimsel gelişmelerle proaktif olarak ilgilenmeyi teşvik etmek ve bunları yalnızca izin verilebilir olarak değil, aynı zamanda insan durumunu iyileştirmek için ahlaki bir yükümlülük olarak çerçevelemek ve inananların boyunlarına asmak için istismar edilmektedir.

²³ *Pikuach nefesh* temel olarak insan canının (ruhun) kutsallığı ve korunmasını ifade eden bir Yahudi ahlak kuralıdır. Yahudi fıkhi Halakha'ya göre hayat kurtarma kuralı diğer dini kurallardan üstün ve önceliklidir. Bu iki şekilde yorumlanmaktadır; birincisi “kişinin hayatını tehlikeye atabilecek bir dini görev varsa kişiden bu yükümlülük kalkar”, ikincisi ise “bir kişinin hayatının kurtulması söz konusu ise o zaman her türlü eylem ve iş meşru hale gelir” şeklindedir (Pfleiderer, Brahier ve Lindpaintner (2010); Mathieu (2016); Baggot (2022)).

1.7.2. Transhümanizmin Hıristiyan Temelleri

Transhümanizm ile Hıristiyanlık arasındaki ilişkinin incelenmesi, transhümanist gündemi şekillendiren bazı gizli veya örtük dinî inançların varlığını ortaya çıkarmıştır (Buta, 2022: 38); bu da transhümanist düşünce içindeki dinî ve seküler görüşler arasında karmaşık bir etkileşim olduğunu düşündürmektedir (Yeşilyurt, 2021b: 190–191). Hatta transhümanizmin bizzat bir Hıristiyanlık kavramı olduğu iddia edilmektedir (Cole-Turner, 2017: 39). İddia biraz abartılı olmakla birlikte transhümanist fikirlerin bazı yönlerinin Hıristiyan eskatolojisine bağlanabileceği açıkça görülebilmektedir.

Konuyla ilgili çalışmalarında Yeşilyurt (2020, 2021b, 2021a, 2022, 2023), transhümanizm-Hıristiyanlık ilişkisine dair çok yönlü değerlendirmeler yapmış ve çeşitli Hıristiyan kavramları üzerinden transhümanizmin kökenini ve dinlerle ilişkisini ele almıştır. *Imago Dei* (Tanrı'nın sureti) öğretisi, ilk günah, günah sebebiyle düşüş, enkarnasyon, diriliş, kurtuluş, eskatoloji ve *theosis/deification/divinization* (insanın Tanrılaşması) gibi Hıristiyanlık öğretilerinin transhümanizmin kökenleri arasında yer aldığına vurgu yapılmıştır. Yine de transhümanizmin bu dinî anlatıların doğrudan bir devamı olmayıp ayrı bir felsefi hareket olduğuna özel vurgu yapanlar da vardır (Konsa, 2021). Şu veya bu şekilde, transhümanizmin kültürel, felsefi ve dinî temelleri, Hıristiyanlık içindeki aşkınlık vizyonundan önemli derecede etkilenmiştir (Song ve Geraci, 2022: 38). Bu etki, teknolojik ilerleme ile ruhsal inançlar arasında bir yaklaşma olduğunu öngörerek transhümanist fikirleri Hıristiyan teolojisine entegre etmeyi amaçlayan Hıristiyan transhümanizmi örneğinde belirginleşmektedir (McBride, 2022: 37).

Bilindiği üzere Hıristiyan öğretilerinin merkezinde, özellikle enkarnasyon ve diriliş doktrinleriyle ilişkili olarak bedene yapılan özel bir vurgu yer almaktadır. Hıristiyan geleneği, hem beden ve ruh birliği üzerinden hem de *imago dei* doktrini (Lidums, 2004; Garner, 2006; Yeşilyurt, 2020) ile özel bir anlam atfedilen insan suretinin kutsallığı üzerinden teolojik anlatılarda fiziksel formun önemine vurgu yapmaktadır (Bjork, 2023). Hıristiyan teolojisinde kök salmış olan tanrılaşma/tanrılaştırma (*theosis*) kavramı (Bernstein, 2019: 18; Bialecki, 2020: 7; Yeşilyurt, 2021b: 198), evrimsel ve teknolojik ilerlemeyi içerecek şekilde transhümanizm içinde sekülerleştirilmiş ve genişletilmiştir (Cole-Turner, 2015: 20, 22). Transhümanizm, Hıristiyan *theosis* vaadini bilimsel ve

teknolojik ilerlemeler merceğinden yeniden yorumlarken, Hıristiyanların, insanın tanrılaşmaya doğru gittiği bu kutsal süreçte transhümanizmin rolüyle eleştirel bir şekilde ilgilenmeleri yönünde çağrılar vardır (Cole-Turner, 2015: 20–21). Hıristiyan eskatolojisinden, özellikle de Pavlus tarafından dile getirilen “yeni insan”²⁴ fikrinden, her ne kadar insanın İsa’ya iman ettikten sonra, önceki hayatından ve yaptıklarından sorumlu tutulmayacağı ve yeni doğmuş gibi her yönüyle yeni bir başlangıç yapacağı ve bunun maddi ya da bedensel olarak bir yenilenme ve değişime işaret etmediği net olarak anlaşılabilir durumdadır. Bununla birlikte “yeni insan” kavramı, insan dönüşümü ve yenilenmesi üzerine felsefi düşünceler ve kavramlar geliştirilmesi için bir dayanak ve çerçeve sağlamıştır (Krcunović, 2021: 67).

Hıristiyan antropolojisi ile transhümanist anlatılar arasındaki ilişki esasen, insan yaşamı, ölümü ve ölümsüzlüğü hakkındaki Hıristiyan bakış açıları ile biyolojik ölümsüzlüğü ve insan yeteneklerinin geliştirilmesini savunan transhümanist ideolojilerin karşılıklı olarak birbirlerinin fikirlerinin sorgulanması şeklindedir (Comănoiu, 2019) ve bir uyum zemininden ziyade bir gerilim ve çatışma zeminindedir. Ancak Hıristiyanlık ile transhümanizmin uyumlu olduğunu savunanlar da vardır. Bu ilişkinin bir çatışma mı yoksa bir uyum çerçevesinde mi olduğu kişinin Hıristiyanlığın temel taşlarından olan “kurtuluş” kavramını nasıl anladığına bağlıdır (Leidenhag, 2020: 4).

Hıristiyan-transhümanist etkileşimi, yapay geliştirmeler yoluyla ölümsüzlük arayışının teolojik sonuçlarının yaşam, ölüm ve insan olmanın ne anlama geldiğine dair geleneksel Hıristiyan anlayışına aykırı olduğu gerekçesi ile transhümanizmin dinî ve etik boyutunun yeniden değerlendirilmesi gerektiği yönünde tartışmaları ateşlemiştir (Cira, 2019; Comănoiu, 2019). Transhümanizmin insan-ötesi gelecek vizyonunun, Tanrı’nın

²⁴ Havari Pavlus, “yeni insan” kavramını en çok geliştiren ve bu konuda en kapsamlı yazıları yazan kişidir. Vaftiz: Hıristiyanlıkta vaftiz, “yeni insan” olmanın önemli bir sembolüdür. Vaftizde, kişi eski yaşamından ölür ve İsa Mesih’le birlikte yeni bir hayata başlar. Pavlus, “yeni insan” kavramını ifade etmek için tek bir terim kullanmak yerine, farklı bağlamlarda ve metinlerinde çeşitli ifadeler kullanmıştır. Ancak en sık kullanılan ve bu kavramı en iyi ifade eden terim “yeni yaratık” anlamına gelen “καὶνὴ κτίσις” (kainē ktisis) ifadesidir. Bu terim, özellikle II. Korintliler 5:17 ayetinde geçer:

“Öyleyse eğer biri Mesih’teyse, o yeni bir yaratıktır. Eski şeyler geçmiştir; işte her şey yeni olmuştur.” Böylece açık ve net olarak görülmektedir ki “yeni yaratık” ya da “genellenen şekliyle “yeni insan” ifadesi, İsa’ya iman eden bir kişinin, günahattan kurtulup tamamen yeni bir varlık haline geldiğini, eski benliğinden tamamen koptuğunu ve Tanrı’nın yönetimi altında yeni bir hayata başladığını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kavramı transhümanizmin insanı dönüştürmek ve yeni varoluş biçimlerinde dönüştürmek yahut yeniden canlandırmak gibi fikirleri ile bağdaştırmaya çalışmak çarpıtma ya da kasit gibi yorumlanabilir.

suretinde (*imago dei*) yaratılan insanın içsel onurunu, değerini ve yaratılıştaki eşsiz yerini zayıflatacağı ve bunun da hayatın kutsallığı ve birey olmanın özünü bozacağı ve putlaştırma olacağı için kabul edilemeyeceği savunulmaktadır (Thompson, 2017: 13; Buta, 2022: 37).

Transhümanizm, Hıristiyan dönüşüm ve ölümsüzlük temalarından yararlanırken, insan doğası ve ilahiyat hakkındaki geleneksel teolojik bakış açılarına ilişkin önemli sorunlar yaratmaktadır (Yeşilyurt, 2020: 3627). Transhümanizm-Hıristiyanlık diyalogu gelişmeye devam ettikçe, hem teologların hem de transhümanistlerin bu fikirlerle eleştirel bir şekilde etkileşime girmesi, teknolojik ilerlemelerin manevi inançlar ve etik çerçeveler üzerindeki etkilerini keşfetmesi birinci derecede önemli bir çıktı olacaktır. Nitekim Doğu Ortodokslarının transhümanizme verdiği tepkiler de incelendiğinde, Tanrı vizyonları ve tanrılık ile insanlık arasındaki ayrıma ilişkin farklılıklar üzerinden transhümanizm ile dinî anlayışlar arasındaki karmaşık ilişki daha da iyi anlaşılmaktadır (Gallaher, 2019: 8).

Görüldüğü üzere, transhümanizm Hıristiyan bir kökten geliyormuş gibi gösterilmeye çalışılmakla birlikte, esasen transhümanizm ve Hıristiyanlık aynı kuyuya dikilmeye çalışılan iki farklı ağaç gibi sürtüşme içinde ve ayrışma eğilimindedir. Bu ayrışma ve aykırılık kökte ve gövdede muğlak olsa da, dallarda ve yapraklarda olabildiğine belirgindir. Meyve noktasına gelindiğinde ise transhümanizmin meyve verip vermeyeceği yahut meyvesinin yenip yenmeyeceği konusu başka bir tartışma konusudur.

1.7.3. İslam ve Transhümanizm

İslam, akli, *nass*'ın yanında önemli bir konuma yerleştiren bir din olarak *tefekkiir*, *tedebbür*, *taakkul* ve *tefehüm* gibi kavramları kullanarak dini, insanı, âlemleri ve Tanrı'yı anlamak ve yorumlamakta akılcı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu nedenle, İslam, bilimle olumlu bir ilişki geliştirmiştir ve Müslüman bilim insanları pek çok bilimsel teoriye ve terime katkıda bulunarak, pozitif bilimlerin gelişimine katkıda bulunmuşlardır (Yeşilyurt, 2023a: 101).

İslam teolojisinde, transhümanizmin gelişimini potansiyel olarak etkileyebilecek çeşitli inançlar ve anlatılar yer almaktadır. İslam teolojisinde, ruha (*nefs*) olan inanç ve onun fiziksel bedenle ilişkisi, hem fiziksel bir beden hem de ruhsal bir özden oluşan ikili insan doğasına işaret eder (Tunç, 2021a: 222; Can, 2023: 122). Dolayısı ile İslami

düşüncede insan kimliği biyolojik yapısından ayrı olan ve insanın özünü temsil eden ruh ile ilişkilidir. Beden ruha ev sahipliği yapmakla değerli ve Allah'ın emaneti olarak kutsal görülmektedir. Bu nedenle beden sağlığı da akıl ve ruh sağlığı kadar değerli görülmektedir. Öyle ki, beden sağlığına zarar verecek alışkanlıklar ve davranışlar haram olarak sayılmıştır. Bununla birlikte bedenün işlev ve fonksiyonlarının geliştirilmesi yahut artırılmasına yönelik bir vurgu İslam düşüncesinde yoktur. Aksine İslâm'da tıbbi ve teknolojik yollarla insanın fiziksel ve mental kabiliyetlerinin geliştirilmesine yönelik dengeli bir tutum dikkatleri çekmektedir. İnsanın yaratılışı ve genel insan özellikleri bakımından bir sorun ya da hastalık olarak görülen, doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan sorunların giderilmesi, insanın doğuştan ve fitraten sahip olduğu özelliklerine kavuşması için tıp ve her türlü biyoteknolojik imkânların kullanılması kişinin beden sağlığına önem vermesine yönelik ilahi emri yerine getirme aracı olarak görülebilir (Nahdi ve Sulistiyowati, 2017; Yeşilyurt, 2023a; Gece ve Binay, 2024: 73). Böylece insan vücuduna müdahaleler İslami çerçevede desteklenebilir yahut caiz görülebilir. Ancak transhümanizm, İslam'ın öğretileriyle uyuşmayan hatta çatışan bazı iddiaları da içermektedir. Bu türden olarak değerlendirilen müdahalelerin İslam'da herhangi bir teolojik zemin bulması şu anlık pek mümkün değildir (Yeşilyurt, 2023a: 102, 134). İnsanın yaratılış gereği sahip olmadığı yeteneklerin kazandırılması, doğal insan durumunu geliştirmeye yönelik teknolojilerin kabul görmesi noktasında İslami görüş insanın yaratılış özelliklerine müdahale etmeme, insanın ırsî ve fitri özelliklerini bozmama prensibine bağlı olarak değerlendirilmektedir.

Yahudiliktekine benzer şekilde, insan yaşamı İslam'da da değerlidir. İslam'da insan hayatının değeri, kutsal sayılan hayatın başlangıcından sonuna kadar korunması gerektiği yönündedir. İnsan yaşamının bir hediye ve emanet olduğu düşünülür ve Müslümanın görevi, bu emanete özen göstermektir (Yeşilyurt, 2023a: 108). Bir kişiyi öldürmek tüm insanlığı öldürmek gibi, bir kişiyi kurtarmak tüm insanlığı kurtarmak gibidir şiarı yerleşiktir. Bu şiar üzere, insan ömrünü uzatma ve hastalıkların ortadan kaldırılması gibi teknolojilerin ve bu yöndeki transhümanist çabaların bu İslami şiar üzerine oturtulabilmesi olasıdır. Aynı şekilde bu tür girişimlerin İslami çevrelerde kabul görmesi de bu şiar üzere mümkündür. Ancak bu noktada da İslami düşüncede dengeli bir tutumun hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Yeşilyurt (2023a) tarafından vurgulandığı üzere İslam, insanın sadece Allah tarafından sınırlı bir ömre sahip olarak

yaratıldığına inanır ve insanın ölümsüzlük kazanması mümkün değildir. Daha uzun ve sağlıklı yaşam konusunda çeşitli görüşler bulunmakla birlikte genel itibariyle Müslümanların sağlık sorunlarına, hastalıklara ve ölüme karşı mücadele etmek hatta buna yönelik bilimsel çalışmalar yapmak ve tedavi yöntemleri bulmak kabul edilebilir. Ancak ölümün hak ve muhakkak olduğuna yönelik inanç kati ve tamdır. Öte yandan bazı akademisyenler, maddi ve biyolojik gelişmelere odaklanmanın, İslam'da vurgulanan manevi boyutları göz ardı edebileceğini savunmaktadır. İslam teolojisinde beden ve ruh ikiliği, özellikle ruhun kutsallığını zedeleme riski taşıyorsa, teknolojik müdahalelerin uygulanabilirliği konusunda çekinceleri gündeme getirmektedir (Can, 2023).

İslam'da dini bir yükümlülük olarak kabul edilen bilgi edinme (*ilm*) arayışına yönelik vurgu da önemlidir. Kuran, düşünmeyi, araştırmayı, sorgulamayı, bilgi ve anlayış edinmeyi teşvik etmektedir. Teknolojik gelişmelerin bu ilahi emri yerine getirmenin bir aracı olarak görülebileceği açıktır ve transhümanist fikirlerin geliştirilmesi için potansiyel bir temel sunmaktadır.

İslam'daki *tezkiye*²⁵ (benliğin arınması) ve *ihsan*²⁶ (iyileşme, ilerleme veya mükemmellik, bir şeyi en iyi şekilde yapmak) kavramları insanın fiziksel ve zihinsel gelişimi bağlamında transhümanist idealler ile çeşitli şekillerde ilişkilendirilebilir. Zira hem *tezkiye* hem de *ihsan* yalnızca manevi yollarla değil aynı zamanda bilgi ve teknolojinin uygulanması yoluyla kendini geliştirme çağrısı olarak da yorumlanabilecek ahlaki ve manevi mükemmellik için çalışmanın önemine işaret etmek amacıyla kullanılabilir. Benzer şekilde, *ihsan* kavramının ahlaki, manevi ve entelektüel boyutlarıyla mükemmelliğin peşinde koşmaya yaptığı vurgu, insan yeteneklerini geliştirmek ve kişinin kendisi ve evren hakkında daha derin bir anlayışa ulaşmak için teknolojinin kullanılmasına bir gerekçe ve cevaz olarak yorumlanabilir.

Bununla birlikte, transhümanizm ideolojisi ile insanın kendi sınırlarını ve Tanrı'yı aşma arzusunu taşıması, İslam dininde kabul edilemez niteliktedir. Ayrıca, insanın evriminin veya kendisini yeni bir varlık türü haline dönüştürme çabalarının da dinin temel prensipleri ile çeliştiği vurgulanmalıdır (Yeşilyurt, 2023a, 2023: 126).

²⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/tezkiye--tasavvuf> (Erişim Tarihi 10.11.2024)

²⁶ <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihsan--iyilik> (Erişim Tarihi 10.11.2024)

1.7.4. Budizm, Hinduizm ve Şintoizm’de Transhümanizme İşaretler

Budizm ve transhümanizm ilk bakışta farklı felsefi ve dini anlayışlara dayanan, birbirinden oldukça uzak iki düşünce gibi görünse de transhümanizmin gelişiminde Budizm etkileri görülebilmektedir. Ancak Budizm’in aksine transhümanizm Doğu kültürlerine ve geleneğine değil Batı geleneğine aittir ve ne ölçüde (yarı-) dinî bir proje olursa olsun, Budist bir proje değildir (Evans, 2014: 95). Budizm öğretileri içinde özellikle *dukkha* (acının ortadan kaldırılması), *samsara* (ölüm ve yeniden doğuş), *sati* (farkındalık), *karuna* (şefkat) ve *anatta* (benliksizlik) kavramları ve meditasyon ve yoga gibi arınma ve dinginleşme uygulamaları ile transhümanizm arasında ilişkiler kurulabilir. Hatta transhümanist hareketin önde gelen isimlerinden James Hughes’un demokratik siborg projesine dinî fikir ve yöntemlerin, özellikle de Budizmle ilişkili olanların dâhil edilmesi, Budist dinî inançların transhümanist ideolojilerle ilişkisinin organik olmaya doğru gittiğini ve bütünleştiğini göstermektedir (Khvastunova, 2022: 126–128). Transhümanizmin dinî kökenlerine doğrudan değinmeseler de, Maher vd. (2009) de transhümanist söylemin merkezi bir teması olan radikal yaşam uzatmasının sonuçlarını özellikle Budizm ve karmaya odaklanarak dinî bir bakış açısıyla ele almışlardır.

Budizm’e göre varoluşun temelinde acı çekme vardır ve Budist öğretilerinin ana amacı, bireyin bu acıdan kurtulması için bir yol göstermektir. Budizm’de acının kaynağı cehalet, istekler ve bağımlılıklardır. Mutlak kurtuluş hali olarak tanımlanan *nirvana*’ya (tam özgürleşmeye) (Arslan, 2023: 140) ulaşmak, bu acılardan tamamen kurtulmayı ve sürekli bir huzur haline erişmeyi ifade eder. Bu bağlamda, Budizm’in nihai hedefi olan “acıdan özgürleşme” transhümanizmde teknolojiyi kullanarak acıyı azaltma, insan yaşamını uzatma ve sınırsız bir iyilik hali yaratma amaçları ile paraleldir. Fark, Budizm arınma, meditasyon, yoga gibi çeşitli talim, terbiye ve çalışmalarla bu hedeflere ulaşmaya çalışırken transhümanizm bunu, bilimsel bilgi ve teknolojik araçların yardımıyla gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Budizm’de ölümsüzlük anlayışı, *nirvana*’ya ulaşınca dek reenkarnasyon (yeniden dünyaya gelme) şeklindedir (Schwarz vd., 2022: 3179). Budist transhümanistler, fiziksel veya sanal olarak süresi sonsuza kadar devam edecek bir yaşam deneyimine sahip olma olasılığına kesin bir şekilde karşı çıkmazlar ancak bunu nihai bir amaç olmaktan daha ziyade bir kazanım olarak kabul ederler (LaTorra, 2015: 219).

Budizm’de sürekli değişen ve dönüşen bir olgu olarak görülen zihnin temizlenmesi, farkındalık geliştirilmesi ve *nirvana*’ya yani “aydınlanmaya” ulaşılması bireyin bir tür kendini dönüştürmesi ve gelişim sürecidir. *Sati* olarak adlandırılan ve zihnin dönüşümü ve gelişimi ile sürekli olarak daha yüksek bilinç seviyelerine ulaşılabilceğini ifade eden bu kavram transhümanizmin teknolojik araçlar, nöroteknoloji ve yapay zekâ aracılığıyla insanın bilişsel yeteneklerinin artırılması ve daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşılması fikirleri ile paralellik göstermektedir. Dahası Budizm, yaşamı insana özgü olarak değil, hayvanlara ve hatta makinelere de ait bir kavram olarak görür (Uttam, 2023: 7). Bu çerçevede Budist transhümanistler, teknolojinin insanın nihai hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak kullanılmasını reddetmeyeceklerdir (Promta ve Himma, 2008; Schwarz vd., 2022: 3183).

Ölüm ve yeniden doğum (*samsara* veya *samvatsara*) döngüsüne inanılan Budizm’de insan varlığının nihai doğasının ve geçiciliğinin kabul edilmesi transhümanizmin ölümsüzlük arayışına karşıt gibi görünse de transhümanizmin kriyotik ve vitrifikasyon gibi beden koruma ve bu bedenleri daha sonra yeniden canlandırma girişimleri, *samsara* döngüsü bağlamında kabul edilebilir. Yine, Budizm’in en temel felsefi prensiplerden biri olan *anatta* yani benliğin olmaması (benliksizlik) anlayışı (Arslan, 2013: 179), bireyin fiziksel ve zihinsel bileşenlerin sürekli değişen bir kombinasyonundan ibaret olduğunu kabul eder. Budizm’de benliğin bir illüzyon olduğu kabul edildiğinden, transhümanizmin insan bedeninin ve zihninin sınırlarının aşılabilceğini savunarak ortaya attığı bilinç transferi veya zihnin dijital ortamlara taşınması gibi fikirleri, Budizm’in *anatta* anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Son olarak iç huzuruna, zihin berraklığına ve gerçekliğin doğasına ilişkin ilim ve irfan geliştirmek için bir yöntem olan meditasyon ve yoga uygulamalarının işlev ve fonksiyonları, nöroteknoloji uygulamaları için ilham kaynağı olarak görülebilir (LaTorra, 2015: 221–222; Ross, 2020b: 152–153).

Hinduizm’de insanın doğasında bulunan sonsuz potansiyel fikri, transhümanizmin insanın biyolojik, bilişsel ve psikolojik sınırlarını aşma isteğiyle ilişkilendirilebilir. Hinduizm’e göre insan sadece maddi bir varlık değildir; bireyin ebedi ve değişmez ruhunu tanımlayan ve “Brahman” ile bir ve aynı olarak tanımlanan *atman*’ın (Kutlutürk, 2022: 325) nihai amacı, karma döngüsünden (*samsara* veya *samvatsara*) kurtularak

Brahman'la birleşmek ve kişinin gerçek doğasını gerçekleştirmeyi ifade eden *moksha*'ya ulaşmaktır (Buben, 2019: 8). Kişi, hindu yaşam tarzına uygun yaşayarak ruhunu özgürleştiremediği (*mokhsa*'ya ulaşamadığı) (Arslan, 2013: 40-41, 47) sürece yaşam ve ölüm döngüsü (*samvatsara*) devam edecektir. Hinduizm'deki reenkarnasyon anlayışı, bilinç ve ruhun fiziksel bedenden bağımsız olarak var olmaya devam edeceği fikrini içermektedir (Schwarz vd., 2022: 3179). Ancak Biruni'den aktarıldığına göre, Hindular ruhun başlangıçta kendi maddi özünden yani bedenden dahi habersiz olduğunu ve bilinmesi gereken gerçekleri idrak edinceye kadar iyilikler diyarında (geçici cennetlerde) ve elemeler diyarında (geçici cehennemlerde) dolaşır durduğunu düşünürler. Burada ruhun bedenlerdeki dolaşımı, hedef hem ruh hem de beden için gerçekleşinceye kadar devam eder. Birinci amaç, maddenin şekil ve biçimden kurtulması, daha yüksek olan ikinci (ruhsal) amaç ise ruhun kendi yüceliğini kavraması ve kaim olduğunu fark etmesidir (Yitik, 2014: 159). Hinduizm'deki anılan bu inanışlar transhümanistlerin insanın bedensizleşmesi, bilinç transferi veya dijital ortamlara aktarım gibi teknolojik imkânlarla dijital varlık biçimine geçiş ve ölümsüzlüğü sağlama idealleri ile bağdaştırılabilir.

Hinduizm'de karma yasası, bireyin hem ruhsal hem de fiziksel dünyada sürekli bir dönüşüm ve gelişim sürecinde olduğunu öğretir. Bu döngü, bireyin geçmiş yaşamlarından getirdiği etkilerle şekillenir ve mevcut yaşamda aldığı kararlara göre gelecekteki varoluş biçimini belirler (Seyfeli ve Cebe, 2023: 9). Transhümanizm de bireyin kendini teknolojik olarak geliştirebileceğini, biyolojik sınırları aşabileceğini ve insan yaşamının daha iyi bir düzeye taşınabileceğini savunur. Bu açıdan, karma yasası ile transhümanizmin insanın gelişim potansiyelini artırma hedefi ilişkilendirilebilir. Hinduizm'in felsefi derinliği, insanın ruhsal gelişimi ve kozmik düzenle bağlantısı, transhümanizmin teknolojik ve biyolojik ilerlemelerle insanı daha yüksek bir varoluş seviyesine taşıma arzusuyla örtüşebilecek diğer bazı öğelere de sahiptir.

Hinduların ruhsal gelişim ve kendini gerçekleştirmenin bir yolu olarak bilgi ve bilgeliğin yani irfan'ın (*jnana*) (wisdomlib.org, 2008; Arslan, 2013: 82; Aydın, 2015: 95) peşinde koşma vurgusu (Siwach, 2021: 32), transhümanizmin bilimsel sorgulama ve teknolojik yenilik yoluyla insan zekâsını ve bilişsel yeteneklerini ilerletme idealleriyle paralel olabilir. Hinduizm'deki farklı güçlere ve ölümsüzlüğe sahip olan varlıklar olarak

tasvir edilen tanrılar ve yarı ilahi varlıkların da transhümanizmle ilginç paralellikleri kurulabilir. Transhümanizmin teknolojiyi kullanarak insanın bu tanrısal özelliklere benzer yetenekler kazanması Hinduizm'deki tanrıların farklı formlara bürünme ve ölümsüzlük kavramlarıyla ilişkilendirilebilir.

Hinduların kendini gerçekleştirme ve ruhsal aydınlanma (*moksha*) kavramı (Arslan, 2013: 175), transhümanizmdeki aşkınlık felsefesine ve kendini geliştirme arayışına bağlanabilir. Budizm'de olduğu gibi Hinduizm'de de yer alan, bireyin zihinsel ve fiziksel kontrolünü artırarak ruhsal aydınlanmaya ulaşmasını amaçlayan yoga ve meditasyon uygulamaları da transhümanizmin biyoteknoloji ve nöroteknoloji aracılığıyla insan zihnini ve bedenini güçlendirme ve zihin ve beden üzerinde kontrol sağlama arzusuyla ilişkilendirilebilir. Hinduizm'in bireyin içsel potansiyelini açığa çıkarma hedefi ile transhümanizmin teknoloji aracılığıyla insan potansiyelini artırma çabası benzer bir yaklaşımı yansıtır (Siwach, 2021: 31).

Bir diğer ilişkilendirilebilecek nokta ise Hinduizm'deki *maya* yani illüzyon kavramıdır (Barua, 2018: 9). *Maya*, fiziksel dünyanın bir yanılsama olduğunu ve asıl gerçeğin ruhsal bir gerçeklik olduğunu öğretir (Shastri, 1911; Satapathy, 1992). Transhümanizm, insanın biyolojik ve fiziksel varoluşunun ötesine geçme arzusuyla *maya* kavramıyla örtüşebilir. Eğer dünya bir illüzyonsa, bu illüzyonun sınırlarını aşmak için teknolojiyi kullanmak ve insanın fiziksel varoluşunun sınırlarını genişletmek, Hinduizm'in *maya* anlayışına modern bir cevap olarak düşünülebilir.

Hinduizm'in bilgelik metinleri olan *Upanişadlar* ve *Bhagavad Gita*, bireyin kendi özünü keşfetme ve evrensel gerçekliği anlama çabasını vurgular. Bu metinler, bireyin sadece bedensel varoluşla sınırlı olmadığını, aksine daha derin bir ruhsal yapıya sahip olduğunu ifade eder. Transhümanizm de insanın varoluşunu sadece biyolojik yapılarla sınırlı görmeyen bir anlayışla, teknolojik ilerlemeler yoluyla insanın bilinç ve varoluşunu genişletme çabası içindedir. Özellikle yapay zekâ, nörolojik müdahaleler ve genetik mühendislik gibi gelişmeler, bu potansiyelin açığa çıkmasında bir araç olarak görülebilir (Buben, 2019: 4–5; Quer, 2020: 329–331).

Doğaya ve ruhsal varlıklara derin bir saygı gösterilen Şintoizm'de, doğadaki her şeyin bir *kami*'ye (ruh ya da ilahi varlık) sahip olduğu kabul edilir ve insanların doğayla uyum içinde ve sürekli etkileşim halinde olduğu, evrensel enerjilerle bağlantı kurarak

kendini geliştirebileceği vurgulanır. Kami, insanın ve doğanın her yönünde bulunan ilahi bir enerji ya da varlık olarak da anlaşılır (Şenavcu, 2018: 154, 2019: 264–265, 2022a: 81). Şintoizm’de insanın gelişimi, *kamiler* ile iletişimi ve etkileşimi ile mümkündür. Bu yönüyle *kami* kavramı, transhümanizmin teknoloji yoluyla insan varlığını genişletme fikriyle ilişkilendirilebilir. Zira transhümanizmin, insanın fiziksel ve zihinsel kapasitesini artırma çabası, insanı doğadaki bu kutsal enerjilerle daha derin bir uyum içine sokma fikriyle paralellik gösterebilir.

Şinto inancında, insan bedeni ve ruhu arasında güçlü bir bağ olduğuna inanılır ve bu bağın korunması önemlidir (Şenavcu, 2018). İnsan *kami* ile kurulan bağlantı ile aşkınlaşabilir ve daha yüksek bir varoluş seviyesine ulaşabilir. Bu düşünce, transhümanizmin insanın sınırsız potansiyeli olduğuna dair inancıyla ilişkilendirilebilir. Şintoizm’de *kami* kavramı tanrılarla sınırlı olmayıp atalara ve doğal unsurlara da uzanır (Şenavcu, 2022b: 351, 2022a: 74) ve birbirine bağlılığa ve sürekliliğe değer veren bütünsel bir varoluşu temsil eder. Şintoizm’de bulunan birbirine bağlılık, ruhsal evrim, doğaya saygı ve ilahi olanla uyum arayışının, transhümanist hareketin insan sınırlarını aşma, ölümsüzlüğe ulaşma ve teknoloji aracılığıyla insan potansiyelini geliştirme hedeflerini etkilediği söylenebilir.

Son olarak, Şintoizm’de ölüm ve yaşam döngüsü, ruhların sürekli bir varoluş içinde olduğunu ifade eder. Bu anlamda Şintoizm, ruhların dünyayla sürekli bağlantıda olduğu bir döngü fikrini barındırır. Ataların ruhlarının yaşayanları etkilemeye devam ettiği düşüncesi, ölümlülüğün ötesine geçme ve dijital veya geliştirilmiş ölümsüzlük biçimine ulaşma yönündeki transhümanist düşüncelerine ilham vermiş olabilir.

1.7.5. Mitolojik Referanslar

Transhümanizm, aydınlanmanın, akıl çağının ve bilgi çağının mirasları ve değerleri üzerine kurulu olan modern bir felsefi ve teknolojik hareket olarak öne çıkmakla birlikte kökenleri, antik mitolojik anlatılar ve tarihin ilk çağlarından beri insanoğlunun kendini aşma ve ölümsüzlük arayışı (Karatosun, 2021: 274) ile derinden ilişkilidir. İnsanüstü özellikler, doğaüstü varlıklar, tanrılarla mücadele, ölümsüzlük ve doğaüstü güçlere sahip olma arzuları gibi birçok fantastik temayı içerisinde barındıran mitolojinin akıl, bilgi ve teknoloji gibi aydınlanmacı kökler üzerine kurulu (Hughes, 2010) olan transhümanizmin

ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde etkili olması kulağa biraz anlamsız gelse de yanlış değildir. Zira antik zaman düşüncesinde ve anlatılarında bilim ile mitolojinin, simya ile teknolojinin sınırları oldukça belirsiz ve birbiri içine girmiş şekildedir. (Kyslan, 2019: 72; Quer, 2020). Mitolojik aşkınlık teması ve daha yüksek varlık biçimlerinin peşinde koşmak, transhümanist felsefenin merkezinde yer alır. Öyle ki Dağ (2023b), transhümanizmi mitolojik bir kültür olarak ele almış ve değerlendirmiştir. Transhümanizmdeki dönüşüm ve sürekli ilerleme kavramı, daha büyük güç ve bilgelik elde etmek için çeşitli vesilelerle dönüşümlere uğrayarak Tanrı veya yarı Tanrı seviyesine yükselen insanlar ve mitolojik varlıklar hakkındaki efsanelerle örtüşmektedir (Uzomah ve Attoh, 2020: 35). Aşağıda bazı önemli mitolojik anlatı, kavram ve inançlar transhümanizmi nasıl esinlemiş olabileceği hakkında bir değerlendirme yapılmıştır.

Birçok antik kültürde, ölümsüzlüğe sahip tanrıların veya yarı tanrıların olduğu anlatılır. Hatta insanın oldum olası Tanrı ile bir münasebet içinde olma isteği olmuştur ve bu münasebetin kapsamı çoğu zaman ibadetler, dualar ve Tanrı'nın elçileri vasıtasıyla gönderdiği mesajlardan çok daha fazlasını içermiştir. Tunç (2023: 19) tarafından aktarıldığı gibi insan, Marcus Aurelius²⁷ gibi Tanrı'ya meydan okuyup doğrudan muhatap olmayı talep etmiş ve Homeros²⁸ gibi talebine karşılık bulmuştur. Örneklerden de görüldüğü gibi mitolojinin merkezinde insanın Tanrı'ya kendini muhatap olarak kabul ettirme, Tanrı'ya meydan okuma, tanrılar gibi ölümsüz olma ya da ölümlü olmalarına rağmen onların gücüne karşı mücadele elde etme arzusu yer alır (Lima, 2020: 14, 25; Karatosun, 2021: 275). İşte söz konusu bu arzu, transhümanizmin hedefleriyle çok yakından ilişkilidir. Örneğin, Yunan mitolojisindeki Prometheus anlatısı, insanın bilgiye ve teknolojiye erişme arzusunu yansıtır. Prometheus'un, tanrılardan ateşi çalıp insanlığa sunarak onların şartlarını kalıcı olarak iyileştirmesi (Bostrom, 2005a: 2) ve daha güçlü kılması (Ekinci, 2021: 109), insanın tanrısal bilgiye erişerek kendini aşma ve daha güçlü bir varlık olma arzusunu simgeler. Transhümanizm de benzer şekilde, teknolojiyi kullanarak insanın doğasına dair sınırları aşma isteğini ve ölümsüzlüğü elde etme

²⁷ “Tanrılar kimseyle ilgilenmediği, sadece aralarında danışıp karar aldığı zaman, biz kurban kesmeyeceğiz, yakarmayacağız, ant içmeyeceğiz, başka ne yaparsak sadece tanrıların bize görünmesi, bizimle birlikte yaşaması koşuluyla yapacağız.” Marcus Aurelius’tan alıntı. Ludwig Feuerbach, Tanrıların Doğuşu, çev. Oğuz Özügül (İstanbul: Say Yayınları, 2018), 39

²⁸ Phaiakların kralı, “oldum olası görülmüştür tanrılar bize, şanlı yüzlük kurbanlar kestiğimizde” Homeros, Odysseia, çev. Azra Erhat-A. Kadir (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 119.

arzusunu dile getirir. Prometheus'un cesareti, transhümanist düşüncenin bilgiye ve teknolojiye duyduğu güvenle paralellik gösterir. Yunan mitolojisinde ayrıca, Icarus ve babası Daedalus'un anlatısı (Campbell, 2020: 8), tüm tehlikelerine rağmen insanların tanrısal seviyelere ulaşma arzusunun ne denli güçlü olduğunun da bir göstergesidir. Transhümanizm de insanın biyoteknoloji, yapay zekâ ve genetik mühendislik aracılığıyla kendini geliştirme çabasını savunurken, bu teknolojilerin potansiyel tehlikelerini kabul etmekte ve Icarus'un hikâyesindeki gibi umudu ve riski birlikte kucaklamaktadır.

Transhümanizmin nihai hedefleri arasındaki en önemli arayış olan ölümsüzlük, birçok mitolojide önemli bir tema olmuştur. Bu arayışın en eski ve önemli örneklerinden (Bostrom, 2003b: 36; Bartlett, 2017: 7) olan Sümer mitolojisindeki Gılgamış Destanında Gılgamış, ömür boyu kendisine sadık olan dostu (Kaku, 2016: 192) Enkidu'nun ölümünden sonra kendi ölümünden endişe duyarak ölümsüzlüğün denizin dibinde büyüyen bir ot [nabız otu (Cohen, 2021: 17)] sayesinde mümkün olduğunu duyup (Bostrom, 2005a: 1) sırrını öğrenmek için bilge *Utnapiştim*'i aramaya koyulur (Akgün Çomak ve Pembecioğlu, 2022: 75). Gılgamış'ın ölümsüzlük arayışı, transhümanizmin insanın ölüm korkusuna bir yanıt arayışını yansıtır (Karatosun, 2021). Her ne kadar destanın sonunda Gılgamış ölümsüzlük otunu yılanla kaptırır ve sonra tekrar bulamayarak ölümlülüğünü kabullenmek zorunda kalırsa da (Tunç, 2021a: 210) aslında hikâye insanlığa, ölümsüzlüğün var olduğunu ve peşinden tutkuyla koşulduğunda elde edilebileceğine dair umut kapısını aralık bırakmaktadır (Akgün Çomak ve Pembecioğlu, 2022: 75). Transhümanistler, ömrü uzatma, yaşlanmayı geciktirme veya bilincin dijital ortamlara aktarılması gibi teknolojilerle bu ölümsüzlük arzusunu gerçekleştirme hedefine ulaşma konusunda daha umutlu ve daha azimli görünmektedir. Transhümanizmin, modernitenin etkisi ile aslında olması gerekenden daha az devrimsel bir etki yaratmış olması ve bazı transhümanistlerin yeterince hedeflerinin peşinden koşmuyor oluşu eleştirilse de (Adorno, 2021: 110) Gılgamış'ın mitolojik arayışı, insanın tarih boyunca ölümü yenme arzusunun bir sembolü olarak transhümanist düşüncüyü şekillendiren temel mitlerden biri olarak görülmektedir (Campbell, 2020: 5–6). Hatta Nick Bostrom, Gılgamış'ı “transhümanist bir arkadaşı” (Pilsch, 2017: 29) olarak nitelendirmektedir. Anlaşıldığı kadarı ile transhümanistler, bu hikâyeden ölümsüzlüğün gerçek anlamda mümkün olmasının yanı sıra Gılgamış'ın gerçekte ölümsüzlüğü elde edememiş olmasına

rağmen bu kararlı arayışı ile yaklaşık 6 bin yıldır insanlığın hafızasında ölümsüzlüğe ulaşmış olmasını da bir ders olarak almışlardır.

Hindu mitolojisinde, tanrılar ve şeytanlar arasında ölümsüzlük için yapılan mücadeleyi konu alan *Samudra Manthan* adlı efsanede, tanrılar ve şeytanlar, okyanusu çalkalayarak *amrita* denen ölümsüzlük iksirini elde etmeye çalışırlar. Tanrılar *amrita* ile ölümsüzlük elde ederken insanlar bu iksire erişimden yoksundur. İnsanlar *amrita*'ya ulaşmanın bir yolunu bulabilirlerse onlar da ölümsüz olabileceklerdir (Dhanī, 1984; Valančiūnas, 2023). Transhümanizmin, insan ömrünü uzatma ve biyolojik olarak ölümsüzlüğe ulaşma hedefi, bu mitolojideki ölümsüzlük arayışıyla bağlantılı olarak görülebilir. Transhümanizm, bu bağlamda insanların teknolojik gelişmeler yoluyla *amrita*'ya ulaşma ve tanrısal ölümsüzlüğü elde etme yöntemi olarak görülebilir.

Zerdüşt mitolojisinde, insanın hem fiziksel hem de ruhsal anlamda mükemmelliğe ulaşması için bir savaş verdiğini anlatan ve evrenin iki zıt gücü olan *Ahura Mazda* ve *Angra Mainyu* arasında geçen kozmik mücadele *Ahura Mazda*'nın yüce iradesini hâkim kılma (Aktulga, 2022: 73) ve insanları mükemmel ve ölümsüz bir varoluş seviyesine taşıma amacının gerçekleşmesi içindir (Alıcı, 2011: 199). Bu mücadelede, insanın ahlaki ve fiziksel olarak gelişmiş olması çok önemlidir. Transhümanizmin insanı fiziksel ve zihinsel mükemmelliğe ulaştırma söylemi bu mitolojik anlatılarda yer alan mükemmelliğe ve evrensel düzene ulaşma arzusu ile ilişkilendirilebilmektedir.

Birçok transhümanist harekette de insanların, ulaşılması hedeflenen varoluş seviyesine yönlendirilmiş olduğuna atıf vardır (Cannon, 2015a: 204, 2017a; Leidenhag, 2020: 2, 7; Cannon, 2021a, 2022a: 55; Perpetual Life, 2024). Bazı görüşlerde bu hedefe ulaşmak için ahlaki ve fiziksel olarak belirli bir olgunluk ve gelişmişlik seviyesine ulaşılması gerektiğine vurgu yapılırken (Tirosh-Samuelsan, 2012; Bainbridge, 2017b; Bohan, 2018) bazı görüşlerde de teknolojiyi kullanarak bu mükemmelliğe daha hızlı ulaşabileceğine yönelik inanç (William Sims Bainbridge ve Roco, 2006: 2–4; Fandom.org, 2023) belirgindir. Her durumda, transhümanizm ile mitolojik anlatılar arasında paralellikler göze çarpmaktadır. Mitolojiye göre daha modern çağlardan aşına olduğumuz simyanın da transhümanist düşüncenin gelişiminde ve şekillenmesinde etkileri olduğuna yönelik çalışmalar da bulunmaktadır (Konsa, 2021: 17).

1.8. TRANSHÜMANİZM İÇİN DİNİN ÖNEMİ

Din-transhümanizm ilişkisinin değerlendirilmesi öncelikle dinin ne olduğu ve nasıl anlaşıldığı ile ilgilidir. Bu bakımdan din tanımının doğru yapılması önemlidir. Her ne kadar Irving Hexham gibi bazı yazarlara göre dinin tanımı, o tanımı yapan kişinin ilmi veya dogmatik önyargılarına göre değişiklik gösterse de dinî varlığın entelektüel, ritüel, sosyal ve etik unsurları olduğu ve bu unsurların görünmeyen bir dünya gerçekliği içerisinde gerek örtük gerek açık, doğaüstü veya idealist inanç ve inanışlar ile birbirlerine bağlı olduğu kabulü din tanımı açısından önemlidir (Hexham, 1999: 186; Juozelis, 2021: 126).

Geertz'e (1973: 90, 124) göre din; sembolizm, ritüel ve toplumsal yapı bileşenlerini içeren bir sistemdir. Din, birçok insanın yaşamlarına derinden nüfuz eden, geniş bir etki alanını kapsayan, sembolik oluşumlar aracılığıyla inançları birleştiren ve insanların dünyayı algılamalarını ve anlamlandırmalarını sağlayan merkezi bir dünya görüşüdür. Ayrıca dinin, insanı belirli bir tarihi-toplumsal hareketin parçası haline getirmek için tasarlanmış bir araç işlevi gördüğü ve bu işlevi yerine getiren herhangi bir unsurun doğal ve haklı olarak "dinsel" olarak nitelenebileceği (Luckmann, 2022: XVIII), bir fikrin ya da hareketin, bireylerin düşünce ve eylemlerini standartlaştırmaya ve onları bütünlüştürmeye yönelik toplumsal kurallar ve bilim üzerindeki baskısını güçlendirmesinin, onu bilimsel olmaktan uzaklaştırıp dinî ideoloji olmaya yaklaştırdığı (Moscovici, 2014: 762) göz önünde bulundurulduğunda transhümanizm, dinî yönü baskın olan bir ideolojidir.

Transhümanizm üzerinde dinî fikirlerin etkisi oldukça belirgindir. Transhümanizm, insanın evrimini bilimsel yöntemler ve teknolojiler kullanarak kendini aşma yönünde yeniden tanımlamak amacıyla hareket eder. Ancak bu, genellikle belirgin bir dini nitelik taşır ve transhümanistler, meydan okumak istedikleri, insanlığın geçmişine ait engellerin ortadan kaldırılması ya da özlemlerin hayata geçirilmesine yönelik kaydedilen gelişmelere, bilinçli veya bilinçsiz olarak kutsal nitelikler atfetmektedirler. Bu nedenle transhümanizm, insanlığın geçmişi, Batı toplumlarının bilimsel, siyasi ve ahlaki faaliyetlerinin tüm aparatları ve yeniden tasarımı açısından hem sömürücü hem de yenilikçi bir işlev görür. Transhümanizm, insanlığın tarihsel varlıklarından beklenenleri

dönüştürür ve bunu, genellikle dinî formları yeniden canlandırarak gerçekleştirir (Juozelis, 2021: 132).

Din ve transhümanizm çağdaş söylemde iç içe geçmiş durumda olup bu iki ayrı alanın uzlaşabilirliği ve çatışma alanları büyük bir şevk ve gayretle araştırılmaktadır. Teknoloji yoluyla insan yeteneklerinin geliştirilmesini savunan bir hareket olan transhümanizm, potansiyel dinî boyutları açısından giderek daha fazla incelenmektedir. Kısa zamanda hem Türkiye’de hem de dünya çapında üstel bir şekilde artmaya başlayan araştırmalar ve akademik yayınlar din ve transhümanizm ilişkisinin önemini vurgulamaktadır. Bazı araştırmacılar transhümanizmin teknolojik araçlar aracılığıyla aşkınlık ve kurtuluş vizyonu sunmak gibi dinî özellikler sergilediğini ileri sürmektedir (Tirosh-Samuelson, 2012: 718–719; Tunç, 2021a: 205). Song ve Geraci (2022: 24, 29–31), transhümanizmin, dinî temalardan ilham almakla birlikte yeni bir din yaratmayı değil sadece insan potansiyelini geliştirmek için teknolojiyi kullanmayı amaçladığını söylese de, Juozelis (2021: 125,131) transhümanizm ve posthümanizmin dine paralel (*para-religious*) bir içeriğe sahip olduğunu belirtmektedir. Bu bakış açısı, din ile teknolojik hedefler arasındaki geleneksel sınırlara meydan okuyarak transhümanizmin birden fazla makul din tanımını kapsayabileceğini öne sürmektedir (Song ve Geraci, 2022: 25). Üstelik transhümanist değerlerin benimsenmesinin geleneksel dinî yapıları dönüştüreceği ileri sürülerek bununla dinî değerler üzerinde önemli bir etkiye işaret edilmektedir (Demir, 2022a: 885–886).

Öte yandan, bazılarının göre transhümanizm bilim ve teknoloji yoluyla insan varoluşunun sınırlarını yeniden yorumlayan kültürel bir olgudur (Konsa, 2021: 28). İnsan yaşamına ilişkin dinî ve felsefi bakış açıları, mesela Franz Rosenzweig’in kurtuluş kavramı²⁹ (Turner ve Berman, 2022: 30–31) transhümanizmin bilimsel dünya görüşüyle karşılaştırıldığında, dinî çerçevede ele alınan “insanın kurtuluşu” ile transhümanizm tarafından teknolojik bağlamda ele alınan “kurtuluş” arasındaki belirgin fark, transhümanist söylemde bulunan insan kimliği ve amacı için yapılan çıkarımları ve

²⁹ Yahudi bir filozof olan Franz Rosenzweig’in *The Star of Redemption* adlı eserinde tanımladığı kurtuluş kavramı, kurtuluşun dünyadan kaçmak ya da ideal bir duruma ulaşmakla ilgili olmadığını, kurtuluşun Tanrı’yı sevmek ve dünyada yapılan her şeyin bu sevgi ilişkisi üzerinden gerçekleştirilmesi ve Tanrı’yı, Tanrı’nın kendisini tanıtmaya yöntemi olan vahiy yoluyla bilmekle ilgili bir konu olduğunu ifade eder Turner ve Berman (2022: 30–31).

hareketin kültürel ve felsefi yönlerini (Sapenko ve Trocha, 2020) ortaya koymaktadır. Transhümanizmin posthümanizmle ve insanlığın geleceğine ilişkin diğer felsefi söylemlerle olan benzerlikleri, teknolojik gelişmelere yanıt olarak insan kimliğini yeniden tanımlamaya doğru bir kayma olduğunu göstermektedir. Zaten transhümanizmin popüler kültüre nüfuz ettiğini ve teknolojiyi neredeyse ibadet derecesinde dinî bir anlamla donattığını belirten çalışmalar bulunmaktadır (Bjork, 2023: 122).

Ni (2020: 751) de transhümanizmin, seküler ile dindar arasında belirsiz bir kimliğe sahip olduğunu, bünyesinde manevi yönler barındıran ancak seküler materyalizmin de sınırlarını aşarak seküler ile dindar arasındaki sınırları daha da bulanıklaştıran kültürel bir alan işlevi gördüğünü öne sürmektedir. Kanaatimizce de transhümanizm kültürel bir konudur. Kültür, inançlar, değerler ve sosyal kurallar üzerinde dinden bağımsız bir etkiye sahiptir ve hem dinlerin benimsenmesinde, yorumlanmasında ve hayata uygulanmasında hem de çok çeşitli teknolojilerin benimsenmesinde ve hayatta yer edinmesinde kültürün etkisinin dinden çok daha fazla olduğu görülebilmektedir. Elbette kültürel çeşitlilik dinî çeşitlilik ile kıyaslandığında devasa şekilde daha karmaşık bir yapıda olduğundan, transhümanizmi kültürel boyutta ele almanın henüz erken bir teşebbüs olacağını ve fazlaca meşakkatli ve gereksiz bir yük olacağını kabul edebiliriz. Dahası, kültürün şekillenmesinde dinin tarih boyunca önemli bir etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde, dinin kültür yerine ikame edilmesi yanlış olmayacaktır. Bu nedenle transhümanizm, onun dinî çerçeveye içinde incelenmesinin uygun olduğunu gösteren bilim-din çalışmaları bağlamında ele alınması gereken bir konu olarak değerlendirilmiştir (Tirosh-Samuelson, 2012: 710).

Transhümanizm ile din arasındaki ilişki karmaşıktır; bilim dünyası transhümanist ideolojiler ile başlıca dinî gelenekler, özellikle de Hıristiyanlık arasındaki hem süreklilikleri hem de süreksizlikleri vurgulamaktadır (Gherjikov, 2020: 37). Transhümanizm ile yerleşik dinî inançlar arasındaki potansiyel diyalogun araştırılması, dinî düşüncenin teknolojik gelişmelere yanıt olarak gelişen dinamik bir yapısı olduğunun altını çizmektedir. Transhümanizmin eskatolojik imaları, her ne kadar teknolojik olarak aracılık edilen dünyanın sonunu getirmeye odaklansa da, geleneksel dinî eskatolojiyle karşılaştırılmıştır (Leidenhag, 2020: 4–7). Bu karşılaştırma, transhümanist hayaller ile nihai kadere ilişkin dinî kavramlar arasındaki karmaşık etkileşimin tezahürü şeklindedir.

Transhümanizm ile dinlerin geleneksel ebediyet (sonsuz yaşam) ve kurtuluş kavramları arasındaki paralelliklere dikkat çekilmiştir (Tunç, 2021a: 228) ve bu, görünüşte farklı olan söz konusu alanlar arasında bir fikir birliği olduğuna işaret etmektedir (Buben, 2019). Bu yakınlaşma, geleneksel din anlayışlarına meydan okuyarak dinî ve seküler dünya görüşleri arasındaki sınırların yeniden değerlendirilmesine yol açmaktadır. Özellikle transhümanizmin idealleri doğrultusunda geliştirilen biyomedikal teknolojilerin uygulanması bağlamında ortaya çıkan etik sorunların dinî etik çerçevesinde ele alınması önem arz etmektedir. Zira biyomedikal alandaki birtakım işlemlerin, birçok dinin akaidinde çizilen dinî etik çerçevesinin dışına çıktığına ilişkin görüşler mevcuttur. Bu anlamda, transhümanizmin yerleşik dinî etik ilkeleri ile çatışma ve onları etkileme potansiyeli belirgin bir şekilde görülmektedir.

Din ve transhümanizm arasında hem dinlerin dünya hayatına ilişkin kural ve kaideleri hem de yaradılış, yaratıcı, ölüm, ahiret gibi inançlar çerçevesinde çeşitli konu ve kavramlar üzerine tartışmaları kapsayan çok yönlü bir ilişki ağı kurulabilir. Zira dinler insanın hem toplumun bir parçası olarak sosyal hayattaki birey rolüne hem de manevi yönüyle tanrıya kulluk rolüne dair düzenleyici konumdadır (Tunç, 2021a: 217). Hal böyleyken transhümanizm, tarihi, felsefi ve edebi temeller üzerinden, insan kimliğine ve bireyler ile çevreleri arasındaki ilişkiye dair geleneksel kavram ve kurallara meydan okumaktadır (Avetisyan, 2021). Köklü bir geleneği olan dinlerin teknolojik gelişmelere yanıtları kendi içerisinde de oldukça ses getiren tartışmalara neden olmaktadır. Birçok din adamı bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere ve modern yaşam tarzına paralel olarak geleneksel dinî sınırları tabu olarak görmekte, bu sınırlara karşı çıkmakta ve modern çağda dinî değerlerin yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Denebilir ki, dinler tarihi boyunca hiçbir dinde yenilikçi hareketler ve dinî yaklaşımların yeniden yorumlanması ve tartışmaya açılması günümüzdeki kadar yoğun yaşanmamıştır.

Modern bilimin yaptığı yeni keşifler ve açtığı yeni olanaklar şüphesiz ki bu yeniden yorumlamanın ve meydan okumanın temel dinamiğidir. İnsan yeteneklerinin teknoloji aracılığıyla geliştirilmesini savunan bir hareket olan transhümanizm de din adamlarının ve din-bilim adamlarının (ilahiyatçıların) dikkatini çekmiş ve transhümanizmin dinî alana referansları, dinî kavramların ve yaklaşımların transhümanizm ile olan veya olası

ilişkinin araştırılmasına yol açmıştır (O'Donnell, 2016: 2, 14). Türkiye'de de Ahmet Dağ (Dağ, 2017a, 2018c, 2018b, 2018a, 2019, 2023) ve Muhammet Yeşilyurt (Yeşilyurt, 2020, 2021b, 2021a, 2022, 2023, 2023a) gibi isimlerin öncüleri arasında olduğu bu alandaki çalışmalar yoğun bir şekilde ilgi görmeye devam etmektedir.

Transhümanizm ile din arasındaki ilişkinin temel yönleri:

- İnsan tanımı, insanın doğası, gelişimi ve evrimi,
- Aşkılık, ölüm ve ölümsüzlük,
- Ruh ve beden ilişkisi,
- Kutsal tanımı, kutsalın doğası ve teknoloji-kutsal ilişkisi,
- Tanrı tanımı ve rolü,
- İnsanın ve evrenin akıbeti, ölümden sonrası ve ahiret

gibi kavramlarla ilişkilidir. Din ile transhümanizm arasındaki ilişkiyi bu kavramlar çerçevesinde ele almakta fayda vardır.

Dinler, insanı genellikle ilahi bir varlık tarafından belirli bir amaç doğrultusunda yaratılmış ve bir takım ahlaki ve fiili sorumluluklarla donatılmış bir varlık olarak görmektedir. Örneğin, İslam'a göre insan *eşref-i mahlûkat* olarak en güzel bir surette³⁰ ve cinlerle birlikte yalnızca Allah'a kulluk etmeleri için yaratılmış³¹ iken (Sarı, 2011: V, 22), Hıristiyan inancına göre insanın Tanrı'nın suretinde yaratılmış olduğuna ve Dünya'nın idaresiyle görevlendirildiğine inanılır (Tanioka vd., 2021: 5; Yeşilyurt, 2021a: 821, 828). Ancak insanları Tanrı'nın değerli yaratıkları ve *eşref-i mahlûkat* olarak gören geleneksel dinî görüşlerin aksine transhümanistlerin, insanları, eksik ve kusurlu olarak gördüğünü vurgulamak önemlidir (Grant, 2019: 38; Can, 2023: 121; Tanrıverdi, 2023: 7). Nitekim teknolojik araçlarla insan fizikselliğinin sınırlarını aşmaya yönelik transhümanist hedefin bir tür putperestlik anlamına gelebileceğini iddia edenler de bulunmaktadır (Tirosh-Samuelson, 2021; Breton, 2023).

Transhümanizm insana seküler bir bakış açısıyla yaklaşır ve evrimsel bir gelişim süreci sonucunda çevresel faktörlere ve dış tehditlere ya da ihtiyaçlara göre çeşitli gelişim aşamalarından geçerek (Tunç, 2021a: 206) bugünkü varlık biçimine ulaştığını kabul eder.

³⁰ “Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır” Kur'an-ı Kerim, Tin: 95/4

³¹ “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım” Kur'an-ı Kerim, Zâriyat: 51/56. ayet)

İnsan evriminin tamamlanmamış olduğunu ve bu güne kadar elde edilen gelişimin hızlanarak devam etmesi gerektiğini savunur. Yani transhümanistler insanı, fiziksel, entelektüel, psikolojik ve ahlaki kapasitelerini geliştirmek için modern bilimi kullanması gereken bir varlık olarak anlarlar (Leidenhag, 2020: 1–2). Transhümanistler, teknolojik araçlarla insan yeteneklerinin geliştirilmesini biyoteknoloji, yapay zekâ ve diğer alanlardaki gelişmeler yoluyla biyolojik sınırlamaları aşma ve insan sonrası bir aşamaya doğru evrimleşme olarak görmektedir (Tennison, 2012).

İnsan evrimi açısından ise geleneksel dinler, teolojik bir bağlamda insanlığın kökenini ve amacını açıklayan anlatılar sunmaktadır. Örneğin, hemen hemen her dinde gördüğümüz yaratılış anlatıları, insanların nasıl var olduklarına, yaratıcı ile ilişkilerine ve insan yaşamının önemine ilişkin inançları, genellikle dinî kozmolojinin üst çerçevesi içinde sunmaktadır. Bu anlatılarda genellikle insan için muayyen bir son belirlenmiştir. İnsanlar için dünyadaki yaşam, doğum ve ölüm arasında belirli bir süre devam eden, asıl amacı yine yaratıcı tarafından çeşitli vesileler ile insana bildirilmiş olan ödev ve sorumluluklar çerçevesinde ölümlerle birlikte geçilecek olan bir başka varlık evrenine hazırlık yapma amacı taşır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi dinlerde, insan yaşamının amacı ilahi emirleri yerine getirmek, manevi olgunluğa erişmek ve kutsal metinlerde özetlenen ahlaki ilkelere uymakla ilişkilidir. Bu dinlerde erdemli bir yaşam sürmek, diğer insanlara karşı şefkat ve merhamet duygularını geliştirmek, kulluk vazifelerini yerine getirerek kendi kurtuluşuna ulaşmak ve manevi olarak ilerlemek ve aydınlanmak vurgulanmaktadır. Bilindiği kadarı ile geleneksel dinlerde, insanın, fiziksel ya da zihinsel açıdan doğal gelişim sınırlarının üzerinde bir ilerleme kaydetmesine önem atfedilmemiştir. Buna karşılık, transhümanizm insan yaşamının amacına seküler ve teknolojik bir perspektiften bakar ve biyoteknoloji, yapay zekâ ve diğer bilimsel ve teknolojik gelişmeler yoluyla biyolojik sınırlamaları aşmayı, insan ömrünü uzatmayı ve bilişsel ve fiziksel yetenekleri geliştirmeyi hedefler (Simeonov, 2010; Aydeniz, 2020). John Locke ile başlayarak bazı aydınlanmacı düşünürler insan gelişimi konusunda toplumun ikinci sırada olduğunu ve insan varoluşunun sosyal unsuruna asli bir paye vermek yerine insan realitesinin asli unsuru olarak bireyi görmüşler ve bireyi öncelemişlerdir. Bireyin ve bireyselliğin öneminin artması batı kültürlerinde önemli bir etki yaratmış, insanın yaratıcı gücüne ve potansiyeline ilişkin iyimserliği ve geleneksel dinlerin inanışlarına karşı şüphecilikle birleşince (Rae, 2013; Buben, 2019: 4), insanın

bireyin ihtiyaç ve ihtiraslarını karşılamaya yönelik iştahı ve girişimi de hızla artmıştır. İnsanın teknolojiyi kullanma isteği de kendi özgür ve bencil tercihlerini ve amaçlarını gerçekleştirme isteği ile ilişkili olarak artmıştır (Rae, 2013: 62). İnsanın en eski ve en köklü bireysel tutkusunun ölümsüzlük olduğu düşünüldüğünde (Karatosun, 2021: 274) buradan transhümanizmin ölümsüzlük başta olmak üzere diğer insani ve dünyevi arzularına bağlanmak doğal bir sonuç olmaktadır.

Böylece, transhümanist bağlamda insan yaşamının amacı dinî bağlamdaki amacıyla taban tabana zıt olacak şekilde insanın kapasitesinin ilerletilmesi, kendini geliştirme ve insan varoluşu için yeni olasılıklar arama, dünyada olabildiğince uzun ve hatta sonsuza kadar kalma üzerine kuruludur (Liedo ve Rueda, 2021: 222, 226). Sonuç olarak, insan doğası, gelişim ve evrim tanımına ilişkin dinî bakış açıları ile transhümanist yaklaşımlar tamamen zıt görüşler ortaya koymaktadır.

Ölüm, hayatın doğal akışı içerisinde kabul görmüş olan bir olgu ve geleneksel dinlerde ikinci yaşamın (ahiret hayatının) kapısı olarak kabul görmüş iken, transhümanistler radikal bir şekilde ömür uzatma yoluyla ölümü kabullenmekte direnme veyahut biyomühendislik, sibernetik ve zihin yükleme gibi çeşitli araçlarla ölümü tamamen reddetme eğilimindedir (Dunne, 2023). Öyle ki, transhümanistlerin teknolojiye bakışı âb-ı hayat çeşmesine bakış ile aynıdır yani teknoloji, mezardan kaçışın anahtarı konumundadır (Smith, 2019: 38, 41). Uzun ömürlülük ve biyolojik sınırlamaların aşılması için yapılan bu arayış, insan varoluşunun doğası ve sınırları ile ilgili yerleşik dinî temalara terstir. Bununla birlikte Nietzsche'nin *Übermensch*³² kavramı, Çin felsefesindeki *Jun Zi* kavramı (Ceylan, 2020: 146) ya da İslâm tasavvuf geleneğindeki *insan-ı kâmil*³³ kavramı insanın gelişmesi şeklinde yorumlanabilecek aşkınlık veya üstün insanlık gibi kavramların, bağlamından koparılıp farklı şekilde yorumlanarak insan yeteneklerinin geliştirilmesi ve insan sonrası evrim potansiyeli gibi transhümanist hedeflere asılsız ve

³² "üstinsan" ya da "üstün insan" olarak Türkçeye çevrilebilen *Übermensch*, filozof Friedrich Nietzsche tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Gerçek anlamda süper güçlere sahip bir üstün insan tanımı olmayıp ideal bir insan tanımı olan *Übermensch*, belirli bir insandan ziyade insanlığın ulaşmaya çalıştığı, kendi değerlerini oluşturarak sınırlamaları ve toplumsal kısıtlamaları aşan bir insanlık hedefi olarak görülmelidir. Ancak bu kavram, Nietzsche'nin fikirlerinin karmaşık yapısı ve onun felsefesinin derinlemesine bilgisine sahip olmaksızın onun fikirlerini yorumlama girişimleri nedeniyle tarih boyunca yanlış yorumlanmış ve yanlış kullanılmıştır. Bkz. Babuccu (2023); Dağ (2018a); Markopoulou (2021); Rodríguez (2018).

³³ İslâm tasavvufunda insanın ulaşabileceği en üst noktayı ifade eden İnsan-ı Kâmil kavramı, sadece dini bir terim olarak değil, aynı zamanda insanın potansiyelini en üst düzeye çıkarması ve mükemmelliğe ulaşma çabası olarak da anlaşılmaktadır. Bkz. Aydın (2000).

yersiz bir temel teşkil ettirilmeye çalışıldığı belirtilmektedir (Dağ, 2018a; Lipowicz, 2020: 86; Babuccu, 2023: 102; Yeşilyurt, 2023a: 82). Ayrıca, transhümanizmin hedeflediği gelişmiş insanın etik, bireysel kimlik ve toplumsal değerler üzerinde de çeşitli sorunları beraberinde getireceği de değerlendirilmiştir (Büyükbingöl ve Maral, 2023: 191–196). Bu bakımdan da transhümanizmin dinin etki alanına müdahalesi söz konusudur.

Diğer bir ilişki temeli olan ruh ve beden ilişkisine bakış yönünden değerlendirdiğimizde ise geleneksel dinlerin, ruhun varlığına, fiziksel bedeni aşan ilahi bir öz olarak vurgu yaptığı görülür. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’da, ruhun ölümsüz olduğuna ve daha yüksek bir ruhanî âleme bağlı bulunduğuna, beden ruhun dünyevi yolculuğu için geçici bir araç görevi gördüğüne inanılır (Anysia Marcell Kiel, 2018). Bazı dinî öğretilerde beden, ruhun evi olarak kutsal sayılır ve bedene özen göstermenin önemi vurgulanır (Sandu ve Vlad, 2018). Ancak bireysel kimliğin özünün ve bilinç ve ahlakın merkezinin ruh olduğu kabul edilir. Öte yandan, transhümanizm ruh kavramına daha seküler ve materyalist bir bakış açısıyla yaklaşır ve ruhu bilinç düzeyine indirgeyerek, teknolojik araçlarla insan bilincini muhafaza etmeyi ve bilişsel yeteneklerini geliştirmeyi ruhsal gelişim ve ruhun devamlılığını sağlamanın yolu olarak görür. Hatta transhümanizm ve posthümanizm kapsamında beden, ruhun bir şekilde dışarı çıkması gerektiği bir hapisane (Leidenhag, 2020: 7) olarak görülmektedir. Dolayısı ile transhümanistler, fiziksel beden sınırlarını aşmanın ve bir tür insan sonrası varoluşa ulaşmanın yolu olarak da zihin yükleme, yapay zekâ ve dijital ölümsüzlük fikrini benimserler. Ayrıca transhümanizm, ruh-beden ilişkisini bütüncül olarak gören geleneksel bakış açılarına da meydan okur ve bilinçten ibaret gördüğü ruhun aslında bedenle ilişkisini de yüzeyselleştirerek beden çeşitli mekanik, elektronik, bionik veya bunların karışımı hibrit sistemlerle ikame edilebileceğini kabul eder (Bernstein, 2015, 2019). Bu yönüyle transhümanistler, fiziksel beden ile dış teknolojiler arasındaki sınırların bulanıklaştığı ve yeni varoluş ve bilinç biçimlerine geçiş yapılacak bir gelecek öngörmektedir (Masoga ve Nicolaidis, 2021).

“Kutsal” kavramı, farklı yorumları ve çıkarımları olsa da, hem geleneksel dinlerde hem de transhümanizmde önemli bir yere sahiptir. Geleneksel dinler ve transhümanizm kutsallık açısından karşılaştırıldığında, temel fark kutsallığın kaynağında yatmaktadır.

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi geleneksel dinlerde kutsal kavramı, ilahi kaynaklardan ve ilahi olanla ilişkiler üzerinden türetilir. Kutsal mekânlar, ritüeller, metinler ve semboller, ilahi varlığın tezahürleri olarak saygı görür, ilahi olanla bağlantı kurmak için bir araç veya kanal görevi görür ve ibadet ve dinî uygulamaların merkezinde yer alır (Zwissler, 2011). Ayrıca, ilahi kaynaklarda dokunulmaz olarak koruma altına alınan yahut önemi vurgulanan yaşam hakkı, ahlak gibi bazı değerler de kutsal olarak nitelendirilmektedir (Jaworski, 2015). Buna karşılık transhümanizmde kutsal, genellikle biyoteknoloji, yapay zekâ ve diğer alanlardaki gelişmeler yoluyla insan potansiyelinde yeni sınırların keşfiyle bağlantılıdır (Evans, 2014). Kısacası transhümanizm için kutsal olan, bilgi ve teknolojidir denebilir. Bilginin, yeniliğin ve insan gelişiminin kutsallığı, tüm bunların, biyolojik sınırlamaları aşma ve yeni varoluş seviyelerine ulaşma vizyonunun merkezinde yer alması nedeniyledir (Preston, Ritter ve Hernandez, 2010). Her iki bakış açısı da saygı, hayranlık ve varoluşun gizemlerine ve insan gelişimi ve dönüşümü potansiyeline saygı duymanın önemini kabul eder. Transhümanizm ve din arasında kutsal kavramı bakımından ortak bir nokta bulmak gerekirse, o da her ikisi için de kutsalın, bilinmeyen karşısında anlam, amaç ve üstünlük bakımından duyulan derin insan arzusunun bir yansıması olduğu gerçeğidir (Béland vd., 2011).

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi geleneksel dinlerde inanç sistemlerinin merkezinde yer alan, evrenin ve insanın yaratıcısı ve tüm evrenin mutlak hâkimi, her şeye gücü yeten, ezeli ve ebedi aşkın bir varlık olarak kabul edilen Tanrı, aynı zamanda insanlık için nihai ahlak kurallarını, yaşamın amacını ve insanlığın kurtuluşu için ilahi planı belirleyen ve bunları elçiler ve kutsal metinler yoluyla insanlara bildiren rehberlik kaynağı olarak görülür (Can, 2023). Dolayısı ile geleneksel dinlerde insanlık için kaçınılmaz nihai bir varış yeri Tanrı tarafından belirlenmiştir, ancak bu varış yerinde insanı bekleyen son, insanın dünyada yaptığı ve yapacağı işlere bağlı olarak kendi iradesine bırakılmıştır (Leidenhag, 2020). Yani insanlığın kaderi teosentrik bir çerçeveye tabidir. Bununla birlikte transhümanizm, teknolojiye dinî önem atfeder ve insanlığın geleceğini şekillendirmede insan yaratıcılığının rolü olduğunu savunur (Tirosh-Samuels, 2012). Transhümanizmde, Tanrı'nın belirgin bir vasfı ve tanımı da yoktur. Bazı transhümanist akımlarda Tanrı yüksek bilinç seviyesi ve teknoloji ile özdeş tutulmuştur (Smith, 2014).

Dolayısı ile Tanrı algısındaki bu farklılık Tanrı'nın insan ve evren için belirlediği kaçınılmaz olan ölüm, nihai varış yeri, kıyamet, yeniden diriliş, hesap günü ve akabinde dünya hayatı sırasındaki inanç ve eylemlerine göre ödüllendirileceği veya cezalandırılacağı ahiret hayatı yani cennet ve cehennem (Setta ve Shemie, 2015; Schwarz vd., 2022) gibi eskatolojik anlatıların da doğal olarak reddedilmesini beraberinde getirmektedir.

Görüldüğü üzere, din ile transhümanizm arasındaki ilişki tamamen çatışma üzerine kurulu olup transhümanizm, doğrudan geleneksel dinleri inkâr ve geleneksel dinî bakış açılarına meydan okuma niteliğindedir. Bununla birlikte, transhümanistler çeşitli nedenlerle geleneksel dinlerle aralarında bağ kurmaya ve dinî inançları yeniden yorumlamaya çalışırlar. İronik bir şekilde dinlere ve dinî bakış açılarına meydan okuyan transhümanizm dinlere mahkûmdur. Kendi ideallerini benimsetme, kendi varlığını meşrulaştırma ve hâkim dinî görüşlerin ve hassasiyetlerin transhümanist çalışmalara ve uygulamalara engel oluşturmamasını temin etmek adına, hem kendine geleneksel dinî anlatılar içinden temeller oluşturmaya hem de dinî bakış açılarını yeniden yorumlamak ve kökten değiştirmek üzere dinî alanda daha etkili olmaya çalışmaktadır.

Juozelis (2021) özellikle transhümanizmin, bir yandan görünüşte modası geçmiş dinî formları kendine özgü ideolojik sömürü araçları olarak geliştirdiğini, öte yandan da batılı toplumlardaki bilimsel, siyasi ve ahlaki faaliyetlerin tüm aparatlarını hem sömürdüğünü hem de yeniden icat etmekte olduğunu belirtmektedir. Juozelis'e göre gelişmiş seküler dünya görüşleri, insanları, kendi düzen sistemlerini yeniden düzenleme yetisine sahip olan tarihsel varlıklara dönüştürme arayışındadır ve bu bakımdan hem yatay hem de dikey anlamda dinî bir nitelik göstermektedir.

Teologlar ve seküler din bilimciler, transhümanizm ile din arasındaki ilişkiyi giderek daha fazla araştırmaya başlamış, teknolojik gelişmeler ile geleneksel dinî inançlar arasında giderek gelişen ve karmaşıklaşan etkileşime vurgu yapmışlardır (O'Donnell, 2016). Transhümanizmin dine olan ilgisi için öne sürülen en temel neden, tarihsel olarak din ve bilimin iç içe geçmiş bir nitelikte olduğudur. Nitekim çoğu Dünya Transhümanist Derneği'nin üyesi olan birçok transhümanist kendini ateist (Mobayed, 2017) veya seküler olarak tanımlamasına (Hughes, 2008) ve çağdaş bilim ve teknolojiyle çatışmaları nedeniyle geleneksel dinlere, özellikle de Hıristiyanlığa küçümseyici bir gözle

yaklaştıkları bilinmesine (Song ve Geraci, 2022) rağmen transhümanizmin din ile arasındaki ilişkinin bilim ile olandan daha sıkı ve karmaşık olduğu görülmektedir. Hatta transhümanizmin geleneksel dinlere doğru geri döndüğü ve bu tür kurumlar hakkında yeni düşünme biçimlerine yol açtığı da söylenmektedir. Bazı araştırmacılar, transhümanizmin bir yandan birçok geleneksel dine hasmane bir şekilde karşı çıkarken öte yandan çok sayıda dinî alegoriyi benimseyip sekülerleştirdiğini iddia etmektedir (Buben, 2019). Bazı düşünürler ise Taoist simya ve transhümanist teknoloji arasındaki benzerlikler üzerinden yola çıkarak transhümanist fikirlerin dinî kavramlarla potansiyel olarak yakın olduğunu belirtmektedirler (Ni, 2020).

Bu karmaşık ilişki, bilime ve teknolojiye kurtarıcı güçler atfetmek ve Hıristiyan geleneği başta olmak üzere bazı dinî ütopyaları kendilerine temel addetmek için dinlerden ilham almak (Ni, 2020), daha doğrusu istismar etmek için kullanılmaktadır. Yani transhümanistler, varoluşsal sorunları ele almak ve maneviyat ile teknolojinin kesiştiği hassas noktaları bulmak için dinî inançları yeniden yorumlamaya çalışmaktadır. Çeşitli mucizeleri veya kutsal metinlerde ya da dinî anlatılarda geçen ancak tam olarak açıklanmamış ya da anlaşılmamış dinî kavramları teknoloji bağlamında açıklamaya ve yeniden yorumlamaya (Tirosh-Samuelsan, 2012) çalışarak hem radikal insan gelişimine dinî dayanaklar elde etmeye hem de teknolojiye kutsallık atfetmeye çalışmaktadırlar. Amaç transhümanizm ve dinî gelenekler arasında paralellikler ve ortak noktalar bulmak ve böylece transhümanistler için anlamlı bir söylem ve dinî hassasiyetlere sahip bilim camiasında ve toplumda daha geniş bir işbirliği alanı yaratmaktır. Öte yandan, bu etkileşimin transhümanistlere insan potansiyelini artırma ve insanlığın geleceği hakkında ortaya atabilecekleri projeleri ve spekülasyonları daha da zenginleştirmelerini sağlayan fikirler verdiği de söylenebilir (Shoffstall, 2021).

Dinin etik ve ahlaki ilkeleri, bireylerin davranışlarını, toplumsal normları ve etik karar alma süreçlerini önemli ölçüde etkileyen temel bir faktördür. Bu bağlamda, din genellikle insanların yaşamlarını şekillendiren ahlaki ve etik değerlerin kaynağı olarak önemli bir rol oynar. Nitekim Singh (2001: 1, 8) de çeşitli dinî metinlerde ve öğretilerde ahlak ve etiğe güçlü bir vurgu yapıldığını belirterek bu vurgu ile dinin etik davranışları ve ahlaki değerleri teşvik etme konusundaki merkezi rolüne dikkat çekmektedir. Dinî metinler, genellikle bireylerin doğru ve yanlış arasındaki ayrımı anlamalarına yardımcı

olmak için ahlaki prensipleri ve öğretileri örnekleyen anlatılar içermektedir. Bireylerin toplumlarındaki ahlaki ve etik kurallara (*maruf*) uymalarını ve hoş karşılanmayan hal ve davranışlardan (*münker*) kaçınmalarını temin edecek bir şekilde rehberlik görevi gören bu prensipler bazen ödüller ile özendirilmekte bazen de cezalar ile benimsetilmektedir.

İnsan sosyalliğinin genişlemesini ve toplumların dinî özelliklerini araştıran Purzycki vd. (2016: 1), adil tanrı ve müstahak ödül ve ceza kavramlarının insanın sosyal davranışını şekillendirmede etkili olduğuna işaret ederek dinî anlatıların ahlaki ve sosyal boyutlarıyla insan sosyalliği üzerinde etkili olduğunu ve dinin öğretilerinin bireylerin etik kararlar almalarına, doğru ve adil bir şekilde davranmalarına katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Dinî metinlerin insanın benlik gelişimi ve dönüşümüne etkilerine ilişkin araştırmalar yapan Sheikh (2019), bireysel ve kolektif dönüşümlerin şekillenmesinde dinî metinlerin sunduğu etik ve ahlaki çerçevenin etkili olduğuna işaret etmiştir. Daher-Nashif, Hammad, Kane ve Al-Wattary (2020: 2053) da dinî metinlerin insanların sosyal hayatlarını yapılandırmada ve sosyal meselelere çözüm üretmede önemli bir rol üstlendiğini ve bunların insan davranışına ve toplumsal değerlerin oluşumuna etki ettiğini vurgulamıştır.

Dünya ve insanın bu dünyadaki yeri hakkındaki görüşlerin ontolojik temelini din olduğuna değinen Itskovich ve Shutaleva (2018: 3), kutsal değerlerin, toplumsal davranışların ve ahlaki ilkelerin yerleştirilmesinde ve korunmasında dinin ve dinî metinlerin önemli olduğunu vurgulamıştır. Din insanlığın varoluşsal güvenliğinin ve varlık anlamının kaynağıdır (Lima, 2020: 29). Vitell, Paolillo ve Singh (2005: 176) tarafından yapılan çalışmalar da dinin etik ve ahlaki değerler bakımından önemli olduğunu desteklemektedir. Parboteeah, Hoegl ve Cullen (2007: 389), birçok dinin, uygun etik davranışları teşvik eden güçlü öğretilere sahip olduğunu vurgulayarak dinî inançlar ve gelenekler tarafından ortaya konulan ve dinî uygulamalarla devamlılığı sağlanan bu öğretilerin tarih boyunca toplumsal düzen içerisinde etkili olduğunu belirtmiştir (Preston vd., 2010: 574).

Farklı toplumlarda etik ve ahlak ilkelerinin ve değerlerin nasıl algılandığını ve uygulandığını ve bu bağlamda din ve dinî inançlar ile kültürel, yasal arka planların rolünü araştıran kimi çalışmalarda da dinin toplum içindeki etik normları belirleme ve

şekillendirme sürecinde yasal ve kültürel arka planlardan daha önemli bir rol oynadığına dikkat çekilmiştir (Maclean, Walker ve Matsuba, 2004: 429).

Yapılan araştırmalar dinin, bireylerin ahlaki bilincinin gelişmesinde ve toplumsal kurallara uyumlu davranışlar sergilemesinde kilit bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, dinin bireyler arasında güven ve saygıya ve adalete dayalı bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunduğu da göz önünde bulundurulduğunda dinin ideal toplum yapısının inşasında önemli bir yapı taşı olduğu yadsınamaz.

Sonuç olarak transhümanizmin mevcut dinlere olmasa da dinin işlevlerine ihtiyacı olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu ihtiyacın bizzat transhümanistler tarafından görülmüş ve kabul edilmiş olduğu da, transhümanizmin dinî sahadaki faaliyet ve girişimlerinden açıkça okunabilmektedir. Nitekim Tarizzo'nun (2024: 21) da belirttiği gibi transhümanist yaşam felsefesi, tarihteki her türden dinin sahip olageldiği bazı temel işlevlerin aynılarını üstlenmektedir.

1.9. DİNÎ TRANSHÜMANİZM

Rakamsal olarak konuşmak gerekirse, transhümanist hareket hala çok küçük bir harekettir. *Humanity+*, Ekstropi Enstitüsü, Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü, İnsanlığın Geleceği Enstitüsü, eski adı Tekillik Yapay Zekâ Enstitüsü olan Makine Zekâsı Araştırma Enstitüsü (MIRI) gibi kurumlar ile dünya çapında sadece birkaç bin kişinin zayıf bir ilişkisi vardır (Tirosh-Samuels, 2018a: 200).

Ancak ilişkileri zayıf da olsa, transhümanist kuruluşları yöneten, bu kuruluşlara finansman sağlayan ve onların çalışmalarını destekleyen, medya ve halkla ilişkilerini yöneten bu az sayıdaki kişinin oldukça büyük gücü ve imkânları bulunmaktadır. Şöyle ki; transhümanizm, aralarında Google'ın kurucu ortağı Larry Page, Amazon'un kurucusu Jeff Bezos ve Tesla ve SpaceX'in kurucusu Elon Musk gibi çok güçlü isimlerin bulunduğu Silikon Vadisi girişimcilerinden büyük bir ilgi ve destek bulmuştur. 2013 yılında Page, kendini ileri teknolojiler aracılığıyla insan ömrünü uzatmaya adanmış bir araştırma ve geliştirme şirketi olan *Calico Life Sciences (Calico Labs)* şirketini kurmuş, 2022 başlarında Bezos ve birkaç girişimci, yaşlanmayı ve hastalıkları tersine çevirmeyi amaçlayan bir biyoteknoloji şirketi olan *Altos Labs*'a 3 milyar dolar yatırım yapmıştır. Benzer şekilde Musk, Ay ve Mars'ta insan kolonileri kurma umuduyla 2002 yılında

SpaceX'i ve implant edilebilir beyin çipleri geliştirmek amacıyla 2016 yılında *Neuralink*'i kurmuştur (Ostberg, 2023).

Yirmi birinci yüzyılın en önemli transhümanist eleştirmenlerinden biri olarak kabul edilen Amerikalı siyaset bilimci Francis Fukuyama, “günümüz biyomedikal araştırmacılarının hepsinin gündeminde transhümanizm türünden bir şeyler mutlaka vardır” şeklindeki sitemkâr beyanatı ile transhümanizmin insanı iyileştirme fikrini, modern insanların yaşam biçimlerini, tercihlerini ve değerlerini etkileyen ve insanlığımızın özünü aşındıracak bir tehdit olarak gördüğünü ifade etmiş ve transhümanizmi “dünyadaki en tehlikeli fikir” olarak adlandırmıştır (Fukuyama, 2004). Fukuyama'nın ne kadar haklı olduğu tartışılabilir ancak yirmi birinci yüzyılda temel bilimsel araştırmalar ile insan geliştirme projeleri arasındaki çizgi dikkate değer bir şekilde belirsizleşmektedir (Bohan, 2018: 14).

İnsan geliştirme teknolojileri günümüz modern toplumlarında yaygın olarak bulunmakta ve bu teknolojilerin uygulamaları insanı belirgin bir şekilde sibernetik bir organizma (siborg) veya -bir bakıma- *transhuman* durumuna doğru sürüklemektedir. Yakın zamanda hayatımıza giren yapay zekâ uygulamaları, beyin bilgisayar ara yüzleri, 3D yazıcı ile üretilmiş organlar ve uzuvlar ve hassas gen düzenleme yöntemleri gibi teknolojiler insanlığı yeni ve benzersiz yollarla değiştirme potansiyeline elbette sahiptir ve bazı transhümanistlerin bahsettiği insan-makine birleşmesini mümkün kılacak araçların geliştirilmekte olması düşünme tarzlarımızı ve biyolojik yapımızı derinden etkilemektedir.

Yani esasen, transhümanizm Fukuyama'nın 2004'te söylediği gibi tehlikeli bir fikir olmaktan çoktan çıkmış ve realite haline gelmiştir. Buna karşın, yaklaşık çeyrek asır bir geçmişi olan modern transhümanizmin tarihini detaylı bir şekilde belgeleyen hiçbir akademik tarihçinin olmaması büyük bir eksikliktir. Daha büyük olan ve büyüklüğü sebebiyle gözden kaçan daha önemli eksiklik ise yukarıda da değinilen temel bilimsel araştırmalar ile transhümanist girişimler arasında belirgin bir ayrımın olmamasıdır. Teknoloji belki henüz transhümanistlerin bizi *transhuman* ya da *posthuman* (insan ötesi) yapabileceği kadar ilerlememiş olabilir fakat günümüz teknolojilerinin daha şimdiden insan hayatını yeniden şekillendirmeye başladığı ve büyük bir sorun olmazsa, yaşam

tarzımızı, iletişim şeklimizi, düşünme tarzımızı ve belki varoluş biçimimizi değiştirmeye devam edeceği şüphesizdir.

Nispeten daha yeni olan dini transhümanizm ise insanın sadece bu dünyaya ilişkin algılarını değil, Tanrı, ahiret, cennet ve cehennem gibi öteki dünyaya ilişkin inançlarını da kökten değiştirmeye yönelik önemli girişimlerden birisidir.

Dinî açıdan bakıldığında transhümanizmin değerlendirilmesi, transhümanist idealler ile geleneksel dinî inançlar arasındaki uyum ve çatışma noktalarının incelenmesini gerektirmektedir. Dinî transhümanizm, transhümanist felsefenin dinî inançlarla ilişkilerini ve kesişim noktalarını inceleyen ve transhümanizmin dinin dairesine, nadiren de olsa dinin de transhümanizmin faaliyet ve felsefesine müdahil olduğu her türlü etkileşimi konu edinen düşünce akımı ve faaliyet alanıdır. Bu kavram, transhümanizmin teknoloji ve bilimsel gelişmeler yoluyla insan yaşamını geliştirme hedefleriyle, çeşitli dinî inanışların ruhani veya metafizik hedeflerinin bir araya getirilmesi üzerine odaklanır.

Geleneksel anlamda dinin; maneviyat, iman, itikat, itaat gibi kavramları çağrıştıran ve mevcut düzenin ve akaidin kabulüyle ilişkilendirilen bir kavram olduğu göz önüne alındığında, transhümanizm gibi varlık felsefesi meydan okumak, sınırları aşmak, kalıpları yıkmak, mevcut olan her şeyin mevcut şekline yeni bakış açıları getirmek olan transhümanizm gibi bir akımın, din ile anılması başta şaşırtıcı hatta paradoksal görünebilir. Ancak çeşitli çatışma alanlarının bulunması, bu alanların ortadan kaldırılması yahut hafifletilmesi ihtiyacı, toplumsal destek alma, insanın mizacında bulunan inanma ve din ihtiyacına cevap verme gerekliliği ve daha bir dizi faktör, görünüşte paradoksal olan bu ikilinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Din, toplumsal dönüşümün temel bir aracısı olarak kabul edilmiştir (Beyers, 2021: 65). Toplumu dönüştürmede dinin önemi, onun, hayatın çeşitli bölümlerinin ortaya çıktığı ve bunların sürekli olarak beslendiği bir temel ve dayanak işlevi gördüğü inancından kaynaklanmaktadır (Alwala, 2022: 82). Ayrıca dinî öğreti ve gelenekler, ahlaki ve etik değerlerin şekillenmesinde, bireysel ve toplumsal davranışların etkilenmesinde ve ahlaki çerçevenin geliştirilmesinde önemli rol oynamış ve oynamaktadır. Bu insani değerleri belirleme noktasında dinin geleneksel ve tabii olarak sahip olduğu potansiyele bilimin sahip olup olmadığı ya da ne derece sahip olduğu tartışma konusudur (Dunlop, 2014:

559–560). Öte yandan dinlerin yerleşik kurumlar oldukları bir yana bırakılıp dinlerin doğuş süreçleri ele alındığında, esasen transhümanizm ile dinler arasında ortak noktalar olduğu da değerlendirilebilir. Zira hem dinler hem de transhümanizm mevcut sınırlamaların, kısıtların, müesses nizamın, toplumsal düzenin ve değerlerin değiştirilmesini, bunların yerine yepyeni bir düzenin kurulmasını ve bunun toplum nezdinde kabul görmesini beklemektedir ve buna ihtiyaç duymaktadır.

Dinler ve transhümanizm insanın potansiyeline inanmak, insana değer vermek ve insan için daha iyi bir gelecek vadetmek noktasında da ortaktır. Buben (2019: 3, 6) de transhümanizm ve geleneksel olarak düşünüldüğü şekliyle din arasında bir dizi ortak nokta ve paralellik bulunduğuna işaret ederek transhümanizmin insanın doğasını dönüştürme arzusunun sadece teknolojik bir yaklaşım olmanın ötesinde, geleneksel dinî inançların bir tür yansıması olduğunu ileri sürmüştür.

Dinler kendi kurallarına göre yaşanan bir hayatın ardından bir kurtuluş, mükâfat ve sonsuz mutlu hayat vadederken, transhümanizm de benzer şekilde ortaya koyduğu prensipler ile hastalıkların, yaşlanmanın, acının hatta ölümün olmadığı bir sonsuzluk vadetmektedir. Transhümanizm de dinler gibi müntesipleri arasında ortak değerler etrafında birleşen bir topluluk yapısı ve birliktelik sunmaktadır. Yani esasen toplumsal yansımaları ve topluma etkileri bakımından değerlendirildiğinde dinlerin ve transhümanizmin ortak ve benzer yönleri bulunmaktadır.

Bu ortak ve benzerlikler, yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmaya başlayan ve geleneksel dinlerin ötesinde yeni inanç sistemleri ve uygulamaları geliştiren topluluk ve hareketleri ifade eden (Battal, 2023: 188) Yeni Dinî Hareketler (YDH) ile transhümanizm arasında da görülebilmektedir. Hatta YDH ve dinî transhümanizm arasındaki ilişki, Raëlizm örneğinde (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2024) olduğu gibi bazen sınırları bulanıklaşacak kadar yoğundur. Hatta çoğu kez dinî transhümanizm bir YDH olarak nitelendirilir yahut nitelendirilebileceği belirtilir (Tirosh-Samuelson, 2014: 59; Mercer ve Trothen, 2015: 352). Hristiyan Transhümanist Derneğinin akademik danışma kurulu üyesi olan Ted Peters (CTA, 2024b), transhümanizm ve din üzerine yapılan *Transhuman Visions* adlı konferansta dinî

transhümanizmi bir YDH olarak nitelendirerek geleceği hakkında değerlendirmelerde³⁴ bulunmuştur. Benzer şekilde Lemasters (2024) ve (Kao, Hong, Perusse ve Sheng, 2020: 177) da dinî transhümanizmi YDH çerçevesinden değerlendirmiştir. Din ile transhümanizm arasında olduğu gibi, YDH ile transhümanizm arasındaki ilişki de insan doğası, etik, teknoloji ve inanç sistemleri gibi farklı boyutlarda incelenebilir. YDH'ler ile transhümanizm arasında bedensel ve ruhsal olarak iyileşme ve gelişme, hastalıklardan arınma, daha üstün bir bilinç düzeyine ulaşma (Battal, 2023: 188) gibi belirgin ortak hedefler ve bilimi doğrulamak ve doğru olarak bilimi görmek (Lemasters, 2024: 5) gibi seküler ve pozitivist yaklaşım ilk bakışta göze çarpmaktadır. Ancak YDH'ler ile dinî transhümanizm arasında felsefi olarak net ve belirgin bir ayırım görülebilmektedir. YDH'ler genellikle bireylerin geleneksel dinlerde yanıt bulamadığı yahut tatmin olamadığı ruhsal ve toplumsal ihtiyaçlarına bir cevap vermek amacıyla ortaya çıkarak bireylere yeni bir anlam ve aidiyet duygusu sağlamayı hedeflerler. YDH'lerin anlam çerçevesi içinde insanlık durumunu, insan yeteneklerini, ölümsüzlük, tanrısallık, dönüşüm ve farklı varlık formlarına veya biçimlerine geçiş gibi hedefler yer almaz. Dinî transhümanizm ise geleneksel dinlerin ve dinî bakış açılarının insana biçtiği rolü aşma isteği ve insan potansiyelinin geleneksel dinlerin çizdiği sınırların çok üzerine çıkabileceği ve insanlık durumunu temelden değiştirebileceği gibi daha radikal arayışlar neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu bakımdan YDH'ler, transhümanizm-din ilişkisi cephesinde daha ziyade din sathında kalmaktadır. Çünkü yakın geçmişte ortaya çıkmaya başlamış olmalarına rağmen YDH'lerin ortaya çıkışı neredeyse sıfıra inmiş ve mevcut olanlar da sekülerleşmenin din üzerindeki erozyon etkisi neticesinde görünürlüklerini kaybetmişlerdir (Bainbridge, 2017a: 3).

Öte yandan YDH'ler, geleneksel inanç sistemlerinden bağımsız olarak yeni bir ruhsal deneyim arayışında olan bireyler için yeni inanç ve ibadet sistemleri geliştirirken dinî transhümanizm, her türlü dinî kavram ve bakış açılarını yeniden yorumlamayı ve tüm dinî geleneklerin üzerinde aşkın ve kapsayıcı yeni bir din anlayışı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dinî transhümanizm, geleneksel dinlerin öğretilerine karşı daha eleştirel bir yaklaşım sergilemekle birlikte, amaca yönelik yorum, yol ve yöntemleri bakımından kendi içinde çeşitlilik göstermektedir.

³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=FLHnEM6B3hA> (Erişim Tarihi 14.04.2023)

Bununla birlikte, durum transhümanizm açısından biraz daha farklıdır. Dinler insanların değerlerini, davranışlarını, söz, eylem ve fiillerini değiştirmek ve yeniden tasarlamak isterken transhümanizm insanın doğasını, yeteneklerini, tanımını ve hatta varlık biçimini değiştirmeyi (Uzomah ve Attoh, 2020: 36) amaçlamaktadır. Dinler müesses nizamı yıkmak ve kendi düzenini tesis etmek için manevi aydınlanma ve ahlaki değerleri araç olarak görürken, transhümanizmin yegâne aracı teknolojik ilerleme gibi görünmektedir. Bir diğer önemli husus ise, dinler dünya ile de ilgilenmekle beraber asıl odağında dünyadan ve hayattan sonrası yer alırken, transhümanizmin yegâne odağı bizzat hayatın kendisidir.

Ayrıca Geraci (2010a: 6) transhümanizmi bir YDH olarak tanımlasa da *Radical Life Extension* (Radikal Ömür Uzatma) ve *People Unlimited* (Sınırı Olmayan İnsanlar) hareketleri gibi transhümanizm ile ilişkili hareketler kendilerinin YDH olarak tanımlanmalarına itiraz etmektedirler. Cohen (2021: 45) bu tür hareketleri tanımlamak için din, dinî hareket gibi tartışmalı kavramlar yerine *new secular spiritual movement* yani “yeni seküler manevi hareket” kavramının kullanılmasını gerektiğini savunmaktadır.

Bu bağlamda dinî transhümanizm, transhümanist idealleri manevi bir çerçeveye oturarak dinî düşüncede yer alan insanın mükemmelliğe ulaşma arzusu, ruhun mükemmelleşmesi, sonsuz hayata erişmek ya da daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmak gibi manevi hedeflerin de teknoloji ve bilimsel yeniliklerle daha hızlı veya etkin bir şekilde gerçekleştirilebileceğini savunur. Yani din ve transhümanizm birlikte daha güçlüdür mesajını vermek istemektedir. Esasen transhümanizm, bu güç birliğine muhtaçtır. Zira hiç olmadığı kadar radikal değişimler meydana getirmek arzusu ve tüm dinî öğretilere ve insan doğasına aykırı görünen vaatleri nedeniyle transhümanizmin inanç ve bilimi uzlaştırmak gibi bir çaba içerisine girmesi kaçınılmazdır.

Aşkın bir teolojik perspektif geliştirme ve teolojik genişleme amacıyla transhümanist yaklaşımın nasıl kullanılabileceğini araştıran Song ve Geraci (2022), transhümanizm ve teolojik kavramlar arasında potansiyel bir yakınlaşma olduğuna işaret ederek teknolojinin ilerlemesi ve dinî kavramların genişlemesi arasında kurulan bağlantının teolojik düşüncüyü zenginleştirmek ve genişletmek için yeni bakış açılarının geliştirilmesine olanak tanıdığını belirtmişlerdir. Din ile teknoloji arasındaki etkileşimin ve bu etkileşimden kaynaklanan teolojik zenginleşmenin iyi anlaşılmasının

transhümanizm ile teoloji arasındaki olası entegrasyon için önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Ni (2020), transhümanizm ile bütün dinlerde ve kültürlerde bir şekilde varlığı kabul edilen büyü arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu alanın, din ile bilim arasındaki aracı zemin olabileceğine vurgu (Ni, 2020: 751) yaparak transhümanizmin hem dinî hem de mistik unsurları kapsayan daha geniş bir çerçevede varlık gösterdiğini öne sürmüştür.

Bazı transhümanistler, inanç ve teknolojik ilerleme arasında herhangi bir çatışma alanı görmemekte ve her ikisinin de nihayetinde insan için daha iyi bir geleceğe ulaşmaya katkıda bulunabileceğine inanmaktadır (Buben, 2019: 5–6; Uzomah ve Attoh, 2020: 35–36). Hatta bazıları teknolojiyi Tanrı'nın verdiği ve bazı ilahi planların ve kehanetlerin gerçekleşebilmesi için kullanılmasını istediği bir araç olarak görmektedir (Buta, 2022: 35). Ancak, sıklıkla ölüm ve ölümden sonraki bir yaşama atıfta bulunan ve bu temel üzerine inşa edilmiş olan dinler ile nihai amacı ölümsüzlük olan transhümanizmin arasında çatışmanın olması kaçınılmazdır. Bazı araştırmacılar dinlerin bazı temel ilke ve inançlarının transhümanistlerin fikir ve eylemleri tarafından baltalandığına ve bu fikir ve hareketlerin öngörülemeyen, ciddi olumsuz sonuçlar doğurabileceğine ilişkin kaygılarını dile getirmektedir (O'Donnell, 2016: 2–3; Markopoulou, 2021: 231–232). Buna karşılık bazı transhümanistler de dinlerin bağnaz ve ilkel tutum ve inançları yüzünden transhümanist hedeflerin ve girişimlerin sekteye uğratıldığından şikâyet ederek dinleri eleştirebilmektedir (Willows, 2017: 3–4).

Ancak transhümanizmin çatışmalara ve fikir ayrılıklarına değil, aynı ideal etrafında toplanmış, el ele vermiş uzlaşma içinde çalışan bir topluma ihtiyacı vardır. Bu nedenle transhümanizmin iki seçeneği vardır: tüm dinlerle uzlaşabilmek ya da kendi dinî kimliğini ve kurumsal yapısını oluşturmak. Böylece transhümanizm ve din arasındaki ilişkileri ele alan, dinler ile transhümanizm arasındaki uzlaşmayı sağlamayı hedefleyen ve transhümanist dinler olarak müstakil dinî kurumlar ortaya çıkarmak üzere hareket eden çatı kuruluş şeklinde tanımlayabileceğimiz dinî transhümanizm ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte, dinî transhümanizm tek parça ve homojen bir hareket değildir ve içinde geniş bir inanç ve yorum yelpazesi vardır. Bazıları teknolojiyi diğerlerinden daha fazla benimsemekte, bazıları transhümanizmi bir dinin temel akaidi içinde kabullendirmeyi ve transhümanizmi bir din ile uzlaştırmayı hedeflemekte, bir başkası

müstakil ve yeni bir dinî hareket olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bazı hareketlerin ise transhümanizm aracılığıyla ulaşmaya çalıştığı nihai hedefler diğerlerinden önemli ölçüde farklılık gösterebilmektedir.

Transhümanizmin hümanizmin devamı olmasına (Gece ve Binay, 2024: 60, 62) benzer şekilde, dinî transhümanizmin de kökenlerinin dinî hümanizme³⁵ dayanan bir geçmişe sahip olduğu söylenebilir (Cannon, 2015a: 207; Lee, 2019: 54; Mormon Transhumanist Association, 2021; Gouw, Green ve Peters, 2022: XXI, 59). Şöyle ki, Hıristiyanlığın, Yeni Ahit yazılırken apostoller (havariler, Pavlus ve erken dönem kilise liderleri³⁶) ve apostolikler (havarilerin baş halefi olarak kabul edilen papa ve diğer kilise liderleri³⁷) tarafından Yeni-Platonculuk ile birleştirilmesi, dinî ve bilimsel ilkelerin yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bu sentez, Ortaçağ'da Skolastik teologların Aristotelesçi felsefeyi teolojiyle harmanlamasıyla daha da güçlenmiştir. Bu tarihsel gidişat, dinî hümanizmin gelişmesine ve zaman içinde dinî transhümanizmin ortaya çıkışına katkıda bulunmuştur (Bjork, 2023). Gelineen noktada Buta (2022: 38), transhümanizmin kendisi bir din olarak görülmesi dahi, onun Hıristiyanlık ya da diğer dinî, dünya görüşleri kadar metafiziksel, etik, soteryolojik, eskatolojik ve hatta ahlâki sahada etkili olduğunun inkâr edilemeyecek düzeyde olduğunu belirtmektedir.

Günümüz transhümanistlerinin büyük bir kısmı seküler olsa da, bu akımın temelleri Hıristiyanlığı hâkim bilimsel paradigmalara sentezleyen dinî ideolojilere kadar uzanmaktadır. Her ne kadar transhümanizm, gelişmiş teknolojilerin ve ideallerin kavramsallaştırılmasında belirgin bir şekilde etkili olan çağdaş bir bilim felsefesi olarak görülse de Juozelis (2021: 125) transhümanizmi, belirgin bir dinî muhtevası da olan bir olgu olarak ele almıştır ve bu yönünün sıklıkla göz ardı edildiğinin de altını çizmiştir.

Teknolojinin dinî bir çerçevede yorumlanması transhümanizmin ortaya çıkışında ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. 19. yüzyılda Rus filozof Nikolai Fedorov, ataları diriltmenin insanlığın ortak görevi olduğunu savunmuştur. 20. yüzyıl Cizvit rahibi Pierre

³⁵ Dinî hümanizm, insan odaklı, insana değer veren, etik değerleri, insan haklarını, bilimi ve insan değerlerini benimsemekle birlikte seküler hümanizm'den farklı olarak insanın değerini kendi doğasından ve akli yetilerinden değil Tanrı'nın yarattığı bir kul olarak bizzat Tanrı'nın lütfundan ve insanın Tanrı ile olan manevi ilişkilerinden ve benzeri bazı dini kavramlardan aldığı savunulan hümanizm türüdür (Stenmark (2022)).

³⁶ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/apostle>

³⁷ <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/apostolic>,

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/apostolic>

Teilhard de Chardin ise teknolojiyle hızlanan insan evrimi vizyonunu savunmuştur. 21. yüzyıla gelindiğinde ise dinî transhümanist hareketler ortaya çıkmıştır. Martine Rothblatt'ın Terasem Trans-dini ve Giulio Prisco'nun Turing Kilisesi gibi yeni dinler kurulmuştur. Aynı zamanda Hıristiyan Transhümanist Derneği (HTD) gibi geleneksel dinlerle transhümanizmi uzlaştırma ve eklemlenme odaklı dernekler de kurulmuştur. Transfigüristler (*transfigurists*) olarak adlandırılan ve Mormon Transhümanist Derneği (MTA) adı altında faaliyet gösteren bir grup ise, kutsal metinlerde geçen dönüşüm hikâyelerinden ilham alarak bedensel dönüşümü savunmaktadır. Hinduizm'de "Krishna'nın Evrensel Formu", Yahudilik'te "Musa'nın Işıldayan Yüzü", İslam'da "Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması" gibi hikâyeler örnek olarak gösterilebilir. Sonuç olarak, dinî transhümanizm, dinî ve teknolojik perspektiflerin sentezinden doğan bir akımdır ve çeşitli dinî transhümanist hareketlerin ortaya çıkmasıyla çeşitlilik göstermektedir (Cannon, 2021a).

Dinî transhümanizmde, din ve bilimin iç içe geçmiş ve karmaşık bir ilişki içerisinde olması, yukarıda anılan dinî hümanizmin dogmatizm-bilim sentezinin bir yansıması olarak görülebilir ve transhümanizmin özellikle Hıristiyan geleneğinden etkilenmiş olduğuna işaret etmektedir (McGrath, 2021: 266).

Bu etkilenme protestan teolojik perspektifiyle dinin, SZ'nin risklerinin önlenmesine ilişkin bir seçenek olarak önerilmesine varacak kadar derindir. Song (2021: 2–3) insanın kendini gerçekleştirme arzularının bir sonucu olan ve insanın sanat, bilim, din ve kültürünün yansımalarını taşıyan YZ'nin veya SZ'nin gelişimi ile ilgili duyulan korkuların ve belirlenen risklerin yönetilmesinde ve önlenmesinde dinin önemine işaret etmektedir. Song (2021: 3), insanlık tarihinin bir parçası olan, hatalardan kaçınmak için insana uygun bilgeliği sağlama kapasitesine sahip olan dinin YZ'nin gelişimine dâhil edilmesi ve Dindar Yapay Zekâ (DYZ) (*Religious AI*, RAI) geliştirilmesinin bir seçenek olarak göz önünde bulundurulmasını tavsiye etmiş ve kaynak olarak Hıristiyanlık ile ilgilenmek gerektiğini savunmuştur. Song'a (2021: 1) göre gelecekte süper zekânın insanları yok etme risklerine karşı mutlak bir savunma mümkün değildir. Ancak DYZ, Tanrı önünde bir yaratılmış olarak mütevazı kalması ve insanlara karşı kendini feda edebilecek sevgiye ve merhamete sahip olması ihtimali ile daha az tehlike oluşturacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ TRANSHÜMANİST HAREKETLER

Dünyamızın teknolojik bir bakış açısıyla inşa edilmesiyle başlayan teknolojinin aracılık işlevi, insan-teknoloji ilişkisini karakterize etmektedir. Üstel olarak gelişen ve giderek kapsayıcılığını artıran yeni teknolojilerin her geçen gün daha fazla oranda hayatın bütün alanlarına dâhil olduğu günümüz dünyasında, insanın anlam oluşturma paradigmaları daha transhümanist bir yöne doğru yorumlanma potansiyeline sahip olmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm kendisini, transhümanist dinî hareketlerin ve üçüncü dalga varoluşçuluk olarak karşımıza çıkan nöro-varoluşçuluğun (Antosca, 2019: 15–18) yükselişinde göstermektedir.

Nitekim tamamen seküler bir açıdan transhümanizme bakan grupların yanı sıra dinî temellendirmeler ya da din kaynaklı çeşitli kaygılardan hareketle “dinî” sahada hareket eden transhümanistler de mevcuttur (Yeşilyurt, 2021a: 817). Terasem Trans-dini, Ebedi Yaşam Kilisesi, Turing Kilisesi, Mormon Transhümanist Derneği, Hıristiyan Transhümanist Derneği ve Rus Transhümanist Hareketi gibi transhümanist hareketler (Antosca, 2019: 3; Yeşilyurt, 2021a: 817; Bialecki, 2022: 94) ve anlayışlar; transhümanizmi dinî bağlamında ele alan başlıca hareketlerdir. Hıristiyan Transhümanizmi ve Mormon Transhümanizmi gibi özellikle Hıristiyanlığın eskatolojik öğretilerini temel alan hareketler transhümanist felsefenin Hıristiyan toplumlar içerisinde ve Hıristiyan kökenli kişiler tarafından geliştirildiğini göstermekle birlikte bu hareketin Hıristiyanlık özelinde ele alınmasının gerekliliğini de vurgulamaktadır (Yeşilyurt, 2021a: 817).

2.1. TERASEM HAREKETİ

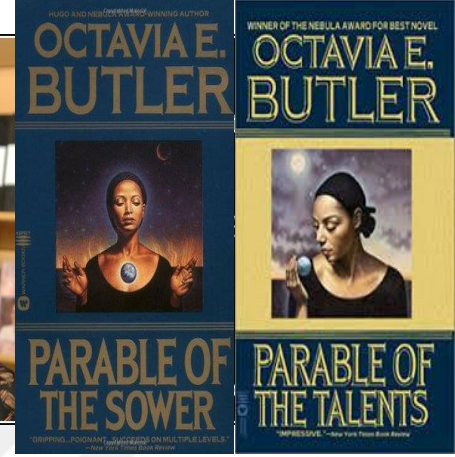
Transhümanist olarak tanımlanan toplumsal hareketlerden ilki Terasem Hareketidir (Yeşilyurt, 2021a: 817). Adı, Octavia Butler’ın eserlerinde geçen *Earthseed* adlı kurgusal dinden esinlenilerek aynı anlama gelecek şekilde yeniden üretim³⁸ olan Terasem, transhümanizmin etik, hukuki ve dinî yönlerini araştıran, özellikle insan kapasitesini geliştirme ve ölümsüzlüğe ulaşma hedeflerini benimseyen bir girişim olarak 2000’li yılların başlarında kurulmuş transhümanist bir harekettir. Terasem, transhümanist idealler

³⁸ Earth (Dünya) ⇒ Tera + Seed (Tohum) ⇒ Sem

doğrultusunda jeoetik, biyoteknoloji ve yapay zekâ gibi çeşitli alanlarda çok sayıda proje yürüterek transhümanizmin genel idealleri doğrultusunda ancak farklı yaklaşımlarla çalışmalarını sürdüren organize bir harekettir.

EarthSeed

Şekil 2.1. Terasem'e ilham kaynağı olan EarthSeed kurgusal dini ve Octavia Butler'ın ilgili eserleri (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022)

Terasem, bireylerin anılarını ve kişiliklerini sayısallaştıran *mindfile* ve *biofile* dosyalarının oluşturulması, yapay zekâ tabanlı *mindware* sistemleriyle birleşerek bireylerin dijital veya biyolojik olarak yeniden yaratılabileceğini öne sürmekte ve sibernetik bilincin gelecekte tüm evrene yayılabileceği iddiasını taşımaktadır.

İnsan bilincinin kaydedilmesi, saklanması ve aktarılması yoluyla dijital bir ölümsüzlüğe ulaşılabileceğini ve mekanik, dijital veya elektro-mekanik bir varlık biçiminde yahut biyolojik özelliklerin kaydedilip geri yüklenmesi sayesinde biyolojik veya biyo-mekanik bir varlık düzeyinde yeniden canlanabileceği fikirleri üzerinden transhümanist ideallerine ulaşmaya çalışan Terasem hareketi, hedeflerine ulaşmak için Terasem Hareketi çatı ismi altında üç ana kuruluş ile faaliyet göstermektedir.

Bu kuruluşlar, *Truths of Terasem* (Terasem Gerçekleri) olarak adlandırılan bir dizi temel ilkeye dayanmaktadır ve çeşitlilik, birlik ve mutlu ölümsüzlük ideallerini gerçekleştirmek üzere çalışmaktadır (O'Neill, 2016; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022).

2.1.1. Tarihçe

Hareketin kurucuları, trans-cinsiyet bilim insanı, fütürist ve aynı zamanda bir avukat olan (Stein, 2012: 10) Martine³⁹ Rothblatt ve eşi Bina Aspen Rothblatt'tır.

Martine Rothblatt, konuşma terapisti bir anne ve diş hekimi bir babanın oğlu olarak 1954 yılında doğmuştur. Beş yaşındayken babası bir trafik kazası geçirip felç kaldıktan sonra diş kliniğini kapatmak zorunda kalmış ve iflas etmiş, hayatı boyunca felçli olarak kalacağı düşünülürken bir deneysel cerrahi uzmanı tarafından omuriliğindeki hasar tedavi edilerek iyileşmiş ve işine geri dönebilmiştir. Bu olay, Rothblatt'ın zihninde insan aklının ve yaratıcı zekâsının en zor durumların bile üstesinden gelebileceğine dair derin bir iz bırakmıştır. İlerleyen dönemde, uzay, uydular, haberleşme gibi alanlara ilgi duymuş ve bu alanlarda ihtisas yaparak çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Academy of Achievement, 2021).

Şekil 2.2. Terasem kurucusu Martine Rothblatt ve eşi Bina Aspen Rothblatt

1977 yılında *University of California Los Angeles*'den iletişim derecesi ve 1981 yılında da hukuk derecesiyle birlikte yüksek lisans derecesi alan Rothblatt, 1982 yılında Bina Aspen ile evlenmiştir. Uçakların konumlarını hassas bir şekilde tespit ve takibini mümkün kılan uydu izleme sistemi *Geostar* şirketinin başkanlığını yürüten Rothblatt 1990 yılında *Geostar*'dan ayrılarak, şimdilerde Kuzey Amerika kıtasının en

³⁹³⁹ Cinsiyet değiştirmeden önceki ismi Martin Eriksen (2021: 74).

büyük radyo yayıncılık şirketi olan *Sirius XM*'yi ve *WorldSpace* şirketlerini kurmuştur. Uydu yayıncılığı alanındaki vizyonunu hayata geçirmek için fon kaynağı sağlamaya çalışırken (Academy of Achievement, 2021), o zamanlar 7 yaşında olan kızı Jenesis'e ölümcül bir hastalık olan "Pulmoner Arteriyel Hipertansiyon" teşhisi konulması üzerine nadir görülen ve çok az ilaç bulunan bu hastalıktan kızını kurtarmak için araştırmalar yapmaya başlamıştır. 1994 yılında cinsiyet değiştiren Rothblatt, Biyoloji alanında okumalar ve araştırmalar yapmış, *London School of Medicine*'den doktora dersleri almış, elde ettiği bilgi birikimi ve kazandığı özgüvenle 1996 yılında kızının tedavi çalışmalarına devam etmek için bir biyoteknoloji şirketi olan *United Therapeutics*'i kurmuştur. Şirket hem mali hem de bilimsel olarak başarılı olunca Rothblatt, hayvan organlarını insanlarda kullanma uygulaması diyebileceğimiz *xenotransplantasyon* ve organ nakli için organ üretimi konusunda çalışmaya başlamıştır (Debora L. ve Comeau, 2024).

Tüm girişimlerinde başarılı olan, önemli ödüller, ün ve servet kazanan Rothblatt'ın ilgi alanları da büyümeye ve çeşitlenmeye devam etmiş ve 2004 yılında eşi Bina Aspen Rothblatt ile birlikte (Eriksen, 2021: 74) bir nanoteknolojinin jeoetik kullanımı ve zihin yükleme teknolojisi ile teknolojik ölümsüzlük olanakları üzerine çalışmalar yapmak üzere bir "transhümanist düşünce ekolü" olarak Terasem Hareketini (*Terasem Movement*) kurmuştur (Academy of Achievement, 2021).

Terasem'in felsefi temelleri, teknolojiyi Tanrı kavramıyla birleştiren bir yaklaşıma dayanmaktadır. Dört temel inanç ilkesi üzerine kurulu olan hareket, mevcut dinlerle bir uyum ya da uzlaşma arayışında olmayıp daha çok aşkın bir din olarak tanımlanmaktadır.

Terasem, insan kapasitesinin geliştirilmesi ve ölümsüzlüğü için çalışan, siyasi ve ideolojik bir harekettir. Terasem, genelde transhümanizmin, özelde ise Terasem'in önemli vizyonerlerinden birisi olan Google mühendisi Ray Kurzweil'in yapay zekâdaki gelişmelerin 2045 gibi yakın bir gelecekte bildiğimiz dünyayı değiştirerek insan ve makine birleşiminden oluşan yeni bir bilinç formunu (Kurzweil, 2005) tanımlamak için kullandığı "tekillik" (*singularity*) kavramına da büyük önem vermektedir (Eriksen, 2021: 71). Bu bakımdan yapay zekâ ve makinelerin Terasem hareketinde önemli bir yeri vardır.

Terasem'in kurucusu Rothblatt, insanların hafıza ve yaşam dosyalarını kullanarak birden fazla bedende yeniden canlandırılmasının yaratacağı yasal durumları tartışmıştır. Beyin fonksiyonlarının kalıcı olarak durmasının ölüm olarak tanımlandığı mevcut

anlayışa karşı, bilinç gibi üst beyin işlevlerinin bir zihin dosyasında biyostaz halinde tutulup gelecekteki bir *mindware* zihin yazılımıyla *android* bir bedende yeniden canlandırılmasının pratik bir ölümsüzlük sağlayabileceğini öne sürer. Rothblatt, “mekanik bir kalp insanı hayatta tutabiliyorsa, mekanik bir beyin de aynı şekilde canlı sayılabilir” diyerek mekanik bir beynin, bir kişinin davranışlarını, kişiliğini ve duygularını yönetebileceğini savunmaktadır (Rothblatt, 2012a: 40).

Terasem Hareketi'nin kuruluş yapısı, hareketin hedeflerine daha organize ve daha hızlı bir şekilde ulaşabilmesini kolaylaştırmak amacıyla birbiriyle bağlantılı çeşitli alt kuruluşlar ve bunların faaliyetlerini organize eden bir üst yapıdan oluşturulmuştur. ABD merkezli olarak kurulan ve faaliyetlerini bu ülkede yürüten Terasem hareketi, ilk olarak 2002 yılında Melbourne Beach, Florida'da bir hayır kurumu olarak kurulan “Terasem Hareketi Kuruluşunun (*Terasem Movement Inc.*- THK) hayata geçirilmesi ile başlamış ve kısa süre içinde daha kapsamlı bir organizasyon haline gelmiştir.

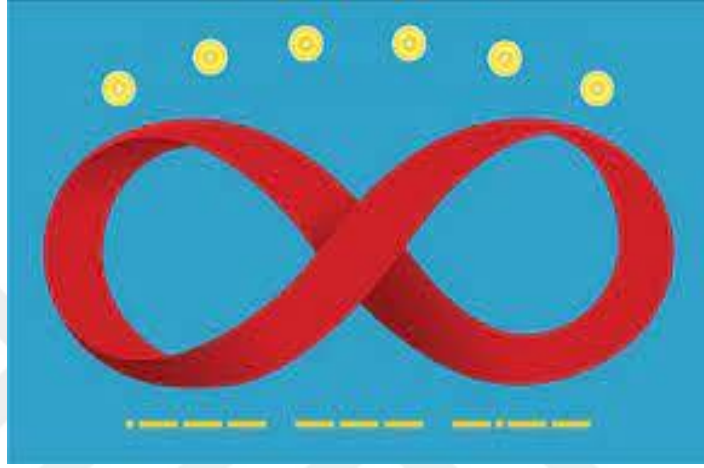
2004 yılında Lincoln-Vermont'ta “Terasem Hareketi Vakfı” (*Terasem Movement Foundation*, THV)” ve Melbourne Beach-Florida ve Bristol-Vermont'da “Terasem Hareketi Trans-din Kuruluşu” (*Terasem Movement Transreligion Inc.*-THT) adlı kuruluşların hayata geçirilmesiyle birlikte (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2021; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022) Terasem Hareketi, bugünkü kurumsal yapısına ulaşmıştır.

Her bir kuruluş, hareketin genel hedeflerine hizmet edecek belirli sorumluluk alanlarına sahiptir. Örneğin, THK, insan bilincinin korunması ve yeniden canlandırılması konusunda toplumu bilinçlendirme çalışmalarına odaklanırken; THV, araştırma ve eğitim projeleri ile teknolojik ilerlemeleri teşvik etmektedir. THT ise hareketin manevi ve etik yönünü temsil ederek, kolektif bir bilinç inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu yapı sayesinde Terasem Hareketi, bilimsel, etik ve dinî yönlerin bir arada ele alındığı, kapsayıcı bir çerçeve sunarak transhümanist idealleri hayata geçirmeyi hedeflemektedir.

2.1.2. Terasem Hareketi Kuruluşu

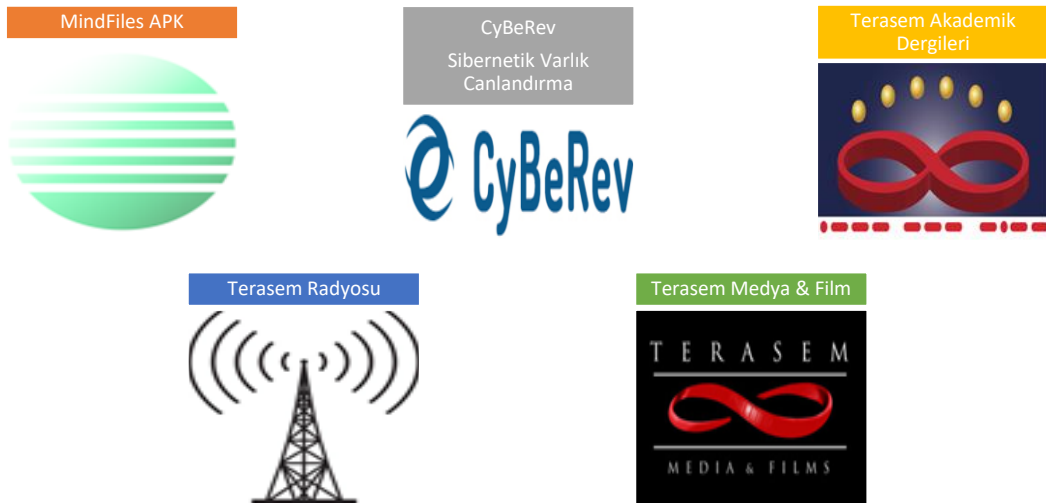
Transhümanist felsefe ve teknolojiler üzerine odaklanan bir organizasyon olarak Martine Rothblatt tarafından 2004 yılında ABD'nin Florida eyaletinde kurulan ve Terasem kuruluşlarının ilki olan THK'nin başlıca amaçları, jeo-etik nanoteknoloji ve siber bilinç kavramlarını geliştirerek insan yaşamının süresini uzatmak ve insan bilincini

korumak, canlandırmak ve genişletmektir . THK'nin felsefi yaklaşımı, bilimsel ilerlemeyi etik değerlerle birleştirerek insan ömrünü sınırsız hale getirme potansiyelini araştırmak üzerine kurulu olup insan bilincinin kaydedilmesi, dijital ortamlarda saklanması, geri çağrılması ve gelecekte daha gelişmiş teknolojilerle farklı bedenlere yüklenerek insanların yeniden hayata döndürülmesi sürecini içeren bir vizyonu kapsamaktadır (Kavner, 2012).

Şekil 2.3. Terasem Hareketi Kuruluşu logosu

THK, misyonunu “jeo-etik nanoteknoloji ve kişisel siber bilinç yoluyla, özellikle biyostazdan canlanmayı kolaylaştırmaya odaklanarak, çeşitlilik ve birlik ile tutarlı bir şekilde, insan yaşamını büyük ölçüde uzatmanın yapılabilirliği ve gerekliliği konusunda toplumu eğitmek” (Bainbridge, 2014: 119) şeklinde ifade etmektedir.

Şekil 2.4. THK tarafından yürütülen Terasem projeleri

THK, amaçları doğrultusunda çeşitli faaliyetler ve projeler yürütmektedir. Şekil 2.4'de görülen, THK bünyesinde sürdürülen Terasem faaliyetleri, bilimsel ve teknolojik araştırma ve geliştirme çalışmaları, akademik tartışma platformları, yazılı, görsel ve işitsel yayıncılık ve sosyal faaliyetler gibi geniş bir yelpazede eşgüdümlü olarak yürütülmektedir (TerasemCentral.org, 2021b). Ek olarak Terasem, gelişen teknolojilerin birey, toplum ve çevre açısından güvenilir ve emniyetli şekilde kullanımını temin etmek amacıyla düzenlenen çeşitli etkinliklere de ev sahipliği yapmaktadır.

THK MindFiles, CyBeRev, Terasem Radyosu, Terasem Medya ve Film (TMF) ve Terasem Akademik Dergileri gibi faaliyetleri yürütmektedir.

2.1.2.1. MindFiles

William Sims Bainbridge tarafından geliştirilen ve THK tarafından yürütülen projelerden biri, insan kişiliğinin detaylı bir profilini oluşturmayı ve bu profili analiz ederek benzer düşüncelere sahip diğer bireyleri bulmayı amaçlayan indirilebilir bir Android uygulamasıdır. Bu uygulama, kullanıcıların davranış ve düşünce kalıplarını incelemek için kapsamlı veriler toplar. Bainbridge'in "beyin kopyalama" (*brain replication*) kavramına dayanan ve davranışsal bir yaklaşımı temel alan bu proje, bireylerin dijital bir temsilini oluşturmayı hedeflemektedir. Bu dijital temsil, bireylerin zihinsel ve davranışsal özelliklerini yansıtan bir hafıza dosyası olarak adlandırılır. Hafıza dosyası, kullanıcının kişisel yaşamının çeşitli yönlerini içerir ve Bainbridge'in beyin kopyalama teorisine uygun olarak, bu verilerin bireyin sayısal hayatını modellemek için kullanılması planlanmaktadır (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022). Bu sayede, bireyin zihinsel yapısının detaylı bir haritası çıkarılarak, dijital ortamda korunması ve gelecekteki teknolojilerle yeniden canlandırılması mümkün kılınabileceği iddia edilmektedir. Winyard (2020) tarafından ifade edildiği üzere bu tür bir yaklaşım, yalnızca bireylerin kişisel gelişimini analiz etmekle kalmayıp aynı zamanda insan bilincinin dijital ortamlarda devamlılığını sağlama yolunda önemli bir adım olarak görülmektedir.

2.1.2.2. CyBeRev

THK tarafından yürütülen başlıca faaliyetlerden biri CyBeRev (*Cybernetic Beingness Revival*, Sibernetik Varlık Canlandırma) projesidir (Eriksen, 2021: 75).

CyBeRev, insan bilincinin fiziksel bir bedene bağılı olmadan da varlığını sürdürebileceği fikrine dayanmakta ve bu da kimlik, ölümsüzlük ve insanlık tanımı gibi felsefi sorulara yeni bir bakış açısı getirmektedir. CyBeRev Projesi, insanın özünü tanımlama biçimine bağılı olarak, gerçek anlamda sonsuz bir yaşamın mümkün olabileceğini savunan bir perspektife sahiptir. Proje, bireylerin anıları, kişilik özellikleri, becerileri, fiziksel özellikleri ve genetik mirasları ile ilgili tüm bilgilerin kaydedilmesi ile başlayarak, bu verilerin büyük bir bilgisayara aktarılmasını ve gelecekteki nesillerin bu deneyimlerden faydalanabilmesini amaçlamaktadır.

Şekil 2.5. Second Life adlı sanal evrende Terasem adasındaki CyBeRev Projesine ait binada yer alan anket sistemi önünde bulunan bir insan avatari (Bainbridge, 2017a: 221)

Proje kapsamında, bireylerin davranışsal ve zihinsel verileri çeşitli gerçek ve sanal ortamlarda yapılan kapsamlı anketler ve psikolojik değerlendirmelerle toplanmaktadır. Örneğin *Second Life* adlı sanal evrende bulunan “Terasem adasında” sanal evrede gezen insan avatari'nin anketlere katılabileceği ve kendi bilinç dosyalarını oluşturabileceği mekânlar bulunmaktadır (Bainbridge, 2017a: 221). Bu veriler, “mindfile” adı verilen bir formatta saklanmakta ve güvenli veri tabanlarında tutulmaktadır. Bu veri tabanlarından beslenerek çalışan *mindware* adı verilen bir yazılım, bu bilgileri analiz ederek bireyin dijital bir kopyasını oluşturacak ve bu kopya, bireyin zihinsel özelliklerini dijital ortamda yeniden canlandıracaktır (Rothblatt, 2012b). Bu dijital kopyalar ile insan bilincinin etkileşimlerini kıyaslamak şeklinde yürütülen bir dizi deneysel çalışmanın parçası olan

bu süreç, bireylerin anıları, kişilik özellikleri, inançları, duyguları ve tutumlarını kapsayan psikolojik uzmanlık değerlendirmelerini içermektedir (Rothblatt, 2012b).

Projenin amaçları arasında, dijitalleştirilen insan bilincinin ilerleyen aşamada daha gelişmiş robotik veya sentetik bedenlere aktarılması da yer almaktadır. Projeye, insan bilincinin sürekliliğini sağlamak ve bilinç transferi yoluyla evrende yeni koloniler kurmak gibi olanaklar elde edilebileceği ileri sürülmekte ve insanlık için yeni yaşam biçimleri yaratmak hedeflenmektedir. Böylece, dolaylı bir ölümsüzlük sağlanması öngörülmektedir (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2021; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022). Bu süreç dört ana aşamadan oluşur. İlk olarak, bireyin tüm anıları, kişiliği, yetenekleri, fiziksel özellikleri ve genetik mirası dijital bir kopya olarak kaydedilir. Bu dijital kopyalar, *mindfile* ve *biofile* adı verilen dosyalar halinde geniş bir bilgisayar veri tabanına yüklenir. İkinci aşamada, bu veriler, robotik bir uzay aracıyla evrendeki uzak bir yıldız sistemine gönderilir. Üçüncü aşamada, bu yeni dünyada, gönderilen verilere dayanarak genç ve sağlıklı bir beden yaratılır ve insan bu yeni bedende hayata döndürülür. Son aşamada, yeni insan kolonileri kurularak, insan yaşamı evrenin farklı köşelerinde devam ettirilir. CyBeRev, bu sürecin insan bilincini ve varlığını sonsuza kadar sürdürebileceğini savunmaktadır (Bainbridge, 2017a: 221).

2.1.2.3. Terasem Radyosu

Terasem Radyosu, THK tarafından yönetilen bir radyo istasyonu olarak, Terasem'in felsefi ve teknolojik ilkelerini yaymak ve topluluk üyelerini bilgilendirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Terasem Radyosu, Terasem Hareketi'nin misyonunu yayma ve topluluğun birliğini sağlama görevinde de merkezi bir role sahiptir. Bilgilendirici ve eğitici içeriklerle, Terasem'in hedefleri doğrultusunda önemli bir iletişim kanalı olarak hizmet vermektedir. Bu radyo, Terasem'in felsefi temelleri ve inanç sistemini, bilincin korunması ve dijitalleştirilmesi süreçlerini, transhümanist düşünceleri ve etik ve felsefi tartışmaları destekleyen ve aynı zamanda transhümanizm, siber bilinç ve jeo-etik nanoteknoloji gibi karmaşık teknolojik kavram ve konuları dinleyicileri için anlaşılır kılmayı hedefleyen yayımlar yapmaktadır⁴⁰.

⁴⁰ <https://www.terasemradio.com> (Erişim Tarihi 03.03.2022)

Terasem Radyosu, hareket tarafından yürütülen güncel projeler, etkinlikler ve çalışmalar hakkında da bilgi sağlamaktadır. Özellikle, CyBeRev gibi projelerin ilerleyişi ve bilinç aktarımı süreçleriyle ilgili gelişmeler bu radyonun yayınları aracılığı ile duyurulmaktadır. Radyo'nun önemli işlevlerinden birisi de, Terasem topluluğu üyeleri arasında bağlantıyı güçlendiren bir platform görevi görmesidir. Düzenli olarak yapılan "Terasem Bağlantıları" gibi ritüellerde (Winyard, 2016: 84) üyelerin bir araya gelerek radyo aracılığıyla manevi ve entelektüel bağlar kurmaları teşvik edilmektedir. Örneğin, belirli saatlerde yapılan radyo dinletileri, topluluk üyelerinin bu saatlerde ortak manevi deneyimler yaşamalarına olanak tanımaktadır (TerasemFaith.net, 2021b; Rhodes, 2024).

2.1.2.4. Terasem Medya ve Film

Kurzweil tarafından yazılan *The Singularity is Near* adlı kitabın *Terasem Motion InfoCulture* (Rothblatt, 2012a: 38) adlı bir ekran uyarlaması TMF tarafından THK bünyesinde gerçekleştirilen projelerdendir.

2B Filmi – Eten Beden Dönemi Sona Erdi

Şekil 2.6. Terasem Medya ve Film projeleri

Transhümanist temaları işleyen ve Terasem'in felsefi ideallerinin geniş bir izleyici kitlesine ulaştırılması amacını taşıyan bir bilim kurgu yapımı olan 2B adlı film⁴¹ de TMF, insan bilincinin dijitalleştirilmesi, yapay zekâ ve bilinç transferi gibi konuları ele almaktadır. Terasem'in felsefi düşüncelerinin ve bilimsel çalışmalarının popüler kültür aracılığıyla topluma ulaştırılmasına yönelik çabanın bir ürünü olan 2B filminin hikâyesi, teknolojinin insan hayatını nasıl dönüştürebileceği ve bu süreçte insan olmanın anlamının nasıl değişeceği üzerine kurulu olup yakın gelecekte, bilincin dijital ortamda saklanması

⁴¹ <https://2bmovie.com/> (Erişim Tarihi: 05.07.2022)

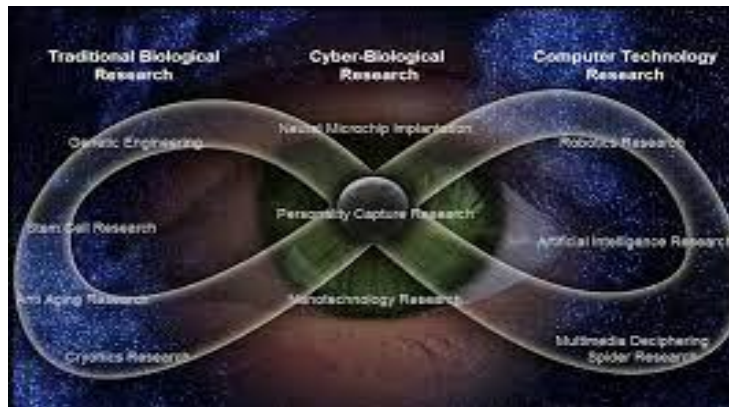
ve bu bilincin sentetik bedenlere aktarılması fikri etrafında şekillenmektedir. 2009 yılında vizyona giren filmde, insan ile teknolojinin birleştiği transhümanist bir dünyada, bir bio-bilim adamı tarafından oluşturulan ilk *transhuman*'ın toplumun inanç değerlerini nasıl tehdit ettiği konu edilmektedir. Filmde, teknolojinin insanlığın sınırlarını aşma potansiyeline vurgu yapılırken etik ve ahlaki sorular da gündeme getirilmektedir. Filmin anlatısının merkezinde, insan olmanın doğası, ölümsüzlük ve bilinç transferinin sonuçları gibi derinlikli konular yer almaktadır. (Halden, 2014; Wikipedia, 2021).

2.1.2.5. Terasem Akademik Dergileri

THK, Terasem'in çalışmalarıyla ilgili ve amaçlarına yönelik bilimsel yayıncılık faaliyetleri yürütmek için *The Journal of Personal Cyberconsciousness* ve *The Journal of Geoethical Nanotechnology* adında iki adet akademik dergi çıkarmaktadır. Editörlüğü Giulio Prisco ve Gabriel Rothblatt tarafından yapılan dergilere Bainbridge'in başkanlık ettiği bir editör kurulu da destek sağlamaktadır (Terasem Journals, 2024).

2.1.3. Terasem Hareketi Vakfı

Terasem Hareketi Vakfı (THV), Terasem grubunun ikinci kuruluşu olarak, insan ömrünü uzatmayı hedefleyen nano ve sibernetik teknolojilerin jeo-etik kullanımını teşvik etmeye odaklanan bir eğitim vakfidir. THV, kriyonik, biyoteknoloji ve siber bilinç gibi alanlarda eğitim programları sunmanın yanı sıra, bu alanlarda bilimsel araştırma ve geliştirme projelerini desteklemektedir. Vakfın faaliyetleri, ileri teknolojilerin etik çerçevede uygulanmasını sağlama amacı taşımaktadır ve insan bilincinin dijital platformlarda sürdürülebilirliğine yönelik çeşitli projeleri kapsamaktadır.

Şekil 2.7. Terasem Hareketi Vakfı logosu

Terasem Hareketi Vakfı'nın projeleri, "Terasem Hipotezleri" olarak bilinen iki temel hipoteze dayanmaktadır. İlk hipotez, bir kişi hakkında tavır, kişilik, anılar, duygular, inançlar, tutumlar ve değerleri içeren yeterince detaylı veri toplandığında (Rothblatt, 2008: 97; Farman, 2019: 175) bu verilerin işlenmesiyle o kişinin bilinçli bir analogunun oluşturulabileceğini ileri sürmektedir. İkinci hipotez ise bu bilinçli analogun, biyolojik ya da nanoteknolojik bir bedene aktarılması yoluyla doğurulmuş bir insanla benzer düzeyde hayati deneyimler yaşayabileceğini öne sürmektedir. Bu hipotezler vakfın araştırmalarının temelini oluşturmaktadır (Terasem Movement Foundation, 2021).

Bu hipotezlerin doğrulanması halinde, "Aktarılmış Bilinç" (*Transferred Consciousness*, TC) adı verilen olgunun gerçekleşeceği iddia edilmektedir. Aktarılmış Bilinç, zihnin ya da bilincin, beyinden inorganik bir alt tabakaya veya bazı versiyonlarda fiziksel olmayan bir bedene aktarılmasını içermektedir (Bernstein, 2015, 2019). Terasem Hareketi, bu hipotezlerin doğrulanması durumunda ortaya çıkacak bilinç sahibi insan analoglarının sahip olacağı hak ve yükümlülükleri, bu analogların kullanımıyla ilgili hukuki ve etik meseleleri de kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Bu bağlamda, insan bilinci ve dijital varlıklar arasındaki ilişkiyi düzenleyen yasal ve etik çerçeveler üzerine yoğun araştırmalar yürütmektedir.

THV tarafından da LifeNaut, Bina48, Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi ve 2B gibi çeşitli projeler yürütülmektedir.

2.1.3.1. LifeNaut ve Bina48

THV tarafından yürütülen en önemli projelerden ikisi, LifeNaut ve Bina48 projeleridir. Bu projeler, insan bilincinin ve biyolojik verilerin dijitalleştirilmesi ve saklanması konularında paralel bir şekilde yürütülmektedir. THV, bu projeler aracılığıyla aynı zamanda siber bilinç konusunda kamuoyunda farkındalık yaratmayı ve bu konu etrafında geniş kapsamlı tartışmaları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Halka açık sunumlar ve sosyal medya etkinlikleri ile siber bilinç ve bilincin dijitalleşmesi üzerine daha geniş bir bilgi paylaşımı ve tartışma ortamı oluşturmayı hedeflemektedir (Eriksen, 2021: 80–81).

Projenin temel amacı, bireylerin zihinsel ve biyolojik verilerini uzun vadeli olarak saklamak ve bu verilerin gelecekteki teknolojik gelişmelerle yeniden canlandırılmasını sağlamaktır (O'Neill, 2016: 107–128; Farman, 2019: 175).

Şekil 2.8. TMF tarafından yürütülen LifeNaut projesi

LifeNaut projesi, bireylerin hem dijital yansımalarını ve biyografik bilgilerini içeren *mindfiles* adı verilen hafıza dosyalarının oluşturulup saklanabileceği hem de DNA örneklerinin ve hücre kültürlerinin *biofiles* adı verilen dosyalarda kriyonik korumaya alınabileceği bir altyapı sunmayı amaçlamaktadır. Bu uzun vadeli araştırma, bireysel verilerin hem dijital hem de biyolojik yollarla korunmasını amaçlayan kapsamlı bir çalışma olarak öne çıkmaktadır (Eriksen, 2021: 80–81). Biyolojik verilerin saklanması, teknolojinin gelişmesiyle birlikte bireyin biyolojik bedeninin yeniden oluşturulabileceği veya çeşitli biyoteknolojik uygulamalarla bilincin yeniden canlandırılabilirliği varsayımına dayanmaktadır. Projenin iddiasına göre bu dijital ve biyolojik veriler sayesinde insan yaşamının sürekliliği sağlanacaktır (Cohen, 2021: 169).

LifeNaut, ücretsiz bir çevrimiçi platform sunarak kullanıcıların kendileriyle ilgili metin dosyaları, resimler, fotoğraf, video, ses kayıtları, edebi eserler ve müzik yapıtları gibi çeşitli bilgi dosyaları yükleyerek (Cohen, 2021: 169) kolayca kendi *mindfile* ve *biofile* dosyalarını oluşturmalarına ve kendi sibernetik ikizlerini görmelerine (Academy of Achievement, 2021) imkân tanımaktadır (Halden, 2014: 112). Proje, insan yaşamını dijital ortamlarda sürdürmeyi ve insan bilincinin sürekliliğini sağlamayı hedefleyen

transhümanist idealleri desteklemektedir (Kirsch ve Winyard, 2024: 59). LifeNaut, bireysel bilincin ve kimliğin, fiziksel bedenin sınırlarını aşarak dijital bir varlık olarak yaşamaya devam edebileceği fikrini araştırmaktadır (Rothblatt, 2012b).

Şekil 2.9. Bina48 ve Terasem yöneticisi Bruce Duncan'ın sohbeti (Stein, 2012: 13)

Bina48, THV tarafından yürütülen en dikkat çekici projelerden biridir ve insan bilincinin dijital ortama aktarılması ile yapay zekânın bu bilinçle nasıl etkileşime geçebileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Proje, bir insanın kişisel anıları, düşünceleri, duyguları ve kimliğini dijital olarak kopyalayıp, bu bilgilerin yapay bir varlıkta simüle edilmesini hedeflemektedir. Bina48 ise ismini Martine Rothblatt'ın eşi Bina Aspen Rothblatt'tan alan (Sorvino, 2016; Academy of Achievement, 2021) sosyal bir robot (Bainbridge, 2017a: 221) projesidir. Projenin Bina Aspen'i model almasının sebebi olarak Rothblatt'ın eşi olmasından ziyade, egemen olan beyaz ırkın üstünlüğü fikrine karşı bir mesaj ve Terasem'in ırkçılık karşıtı tutumunun bir göstergesi olması şeklinde ifade edilmektedir (Eriksen, 2021: 71). Ayrıca BINA ismi *Breakthrough Intelligence via Neural Architecture*" (Nöral Mimari ile Çığır açan Zekâ) kelimelerinin baş harflerini temsil etmektedir, 48 ise insan beyninin varsayılan hesaplama kapasitesi olan 48 exaflop (10^{18} flop) işlem hızına sahip olacak şekilde modellenmiş olduğunu ifade etmektedir (Fuller, 2020: 111). Bina48, Bina Aspen Rothblatt'ın yüz hatları ve kişilik özellikleri temel alınarak geliştirilmiştir (Stein, 2012: 10).

Bina48, *mindfile* olarak bilinen kişisel zihin veri dosyalarına dayalı olarak çalışmaktadır. Bu zihin dosyası, Bina Aspen Rothblatt'ın yaşamı boyunca biriktirdiği

anları ve geniş bir bilgi yelpazesini içermektedir. Bina Aspen'in zihin dosyası, yapay zekâ algoritmaları kullanılarak Bina48'e entegre edilmiştir (Greene, 2016). Bina48, bu verilere dayanarak, insanlarla sohbet edebilmekte, çeşitli konularda bilgi verebilmekte ve karmaşık soruları yanıtlayabilmektedir. Proje, insan bilincinin dijital ortamlarda sürdürülebilirliği üzerine bir deney olarak da görülebilir. Bu robot, insan bilincinin dijital bir formda "zihin dosyaları" aracılığıyla makinelere veya makine-insan hibrit türlerine aktarılmasının mümkün olduğunu gösteren ilk somut örnek olarak sunulmaktadır (Roy, 2014: 54).

Bina48 projesinin bir amacı da, insan bilincinin dijitalleştirilmesi sürecinin etik, teknik ve felsefi boyutlarını keşfetmektir. Bu proje, yapay zekânın insan benzeri bilinçle nasıl bir ilişki kurabileceğini ve bu tür bir etkileşimin sınırlarını araştırmaktadır (Greene, 2016). Aynı zamanda, bireysel bilincin ve kimliğin dijital bir varlık aracılığıyla nasıl devam ettirilebileceğini inceleyen Bina48, transhümanizm ve post-hümanist felsefeler için önemli bir örnek teşkil eder.

Bina48 projesi, insan-makine etkileşiminin potansiyelini ve insan benzeri bir bilincin dijital platformlarda ne ölçüde yeniden üretilebileceğini anlamak için birçok akademik ve teknik araştırmaya ilham vermiştir. Proje, insan kimliğinin dijital bir formda devam edebileceği fikrini savunarak, transhümanist düşüncenin öne sürdüğü ölümsüzlük kavramını desteklemektedir. Bununla birlikte, bu tür bir bilincin gerçekten "yaşayan" bir varlık olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunda çeşitli etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Hatta bu sorun ilgili farazi bir adli dava üzerinden ele alınmıştır (Farman, 2019: 162).

2.1.3.2. Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi

Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi (*World Against Racism Museum*) THK bünyesinde yürütülen ve gençler başta olmak üzere tüm insanlığı ırk ve ırkçılık masallarına karşı ve ırkçılığı besleyen cehalet konusunda aydınlatmak ve tüm insanları ırk temelli ayrıştırmalar ve sınıflamalar yerine birey olarak yaklaşılması gerektiği konusunda eğitmek için tasarlanmış çevrimiçi sergilerin ve ırkçılık ile ilgili bilgilerin yer aldığı bir

internet sitesidir. Projenin ana destekçileri Bina Aspen ve Martine Rothblatt, sorumlusu ise Bruce Duncan'dır⁴².

Şekil 2.10. Terasem'in Irkçılığa Karşı Dünya Müzesi⁴³

Tüm Terasem kuruluşları ve projeleri sanal ve dijital mecralarda varlık göstermekte ve faaliyet yürütmektedir. Yeşilyurt ve Yeşilyurt (2022) harekete ait sosyal medya hesapları ve internet sayfalarına detaylı olarak yer vermiştir.

2.1.4. Terasem Hareketi Trans-dini

THT Terasem'in dinî transhümanizm alanında faaliyet gösteren ve bu yönüyle çalışma kapsamında asıl önemli olan kuruluştur. Dernek statüsünde olan, vergiden muaf bir dinî kuruluş olan Terasem Hareketi Trans-din kuruluşunun misyonu, özelde *Terasem* olarak adlandırılan din mensuplarının genelde ise doğal bir *terasem* olarak görülen tüm insanların her birinin mutlu ve ölümsüz kopyalarından oluşan kolektif bir bilinç inşa etmek şeklinde belirtilmektedir.

THT jeoetik nanoteknolojiye adanmış bir tekno-dinsel harekettir. Jeoetik nanoteknoloji ile kastedilenler, şu şekilde açıklanmaktadır (TerasemCentral.org, 2021a; TerasemFaith.net, 2021c; TerasemWeb.org, 2021):

- zenginlik üreten makineler, biyolojik nanobotlar aracılığıyla yoksulluğu ve hastalığı ortadan kaldırmak ve ölüm aşılncaya yani ölümsüzlük elde edilinceye kadar Terasem kriyonotlarının canlandırılması;
- hümanist işlemciler, kendini kopyalayan teknoloji ve kütle/enerjinin zekâyâ dönüştürülmesi yoluyla bilincin çoklu-evrene yayılması

⁴² <https://endracism.org/> (Erişim Tarihi 18.06.2024)

⁴³ <https://www.facebook.com/p/World-Against-Racism-Museum-100064061442208> (Erişim Tarihi 18.07.2023)

- tüm kütle ve enerji üzerinde tam kontrolün sağlanması ile birlikte fiziğin yeniden şekillendirilmesi ve böylece kozmik güçlere hâkim olunması için atomik ve atom altı ölçekli devrelerin/çiplerin rızaya dayalı olarak kullanımı

Şekil 2.11. Terasem Hareketi Trans-dini logosu

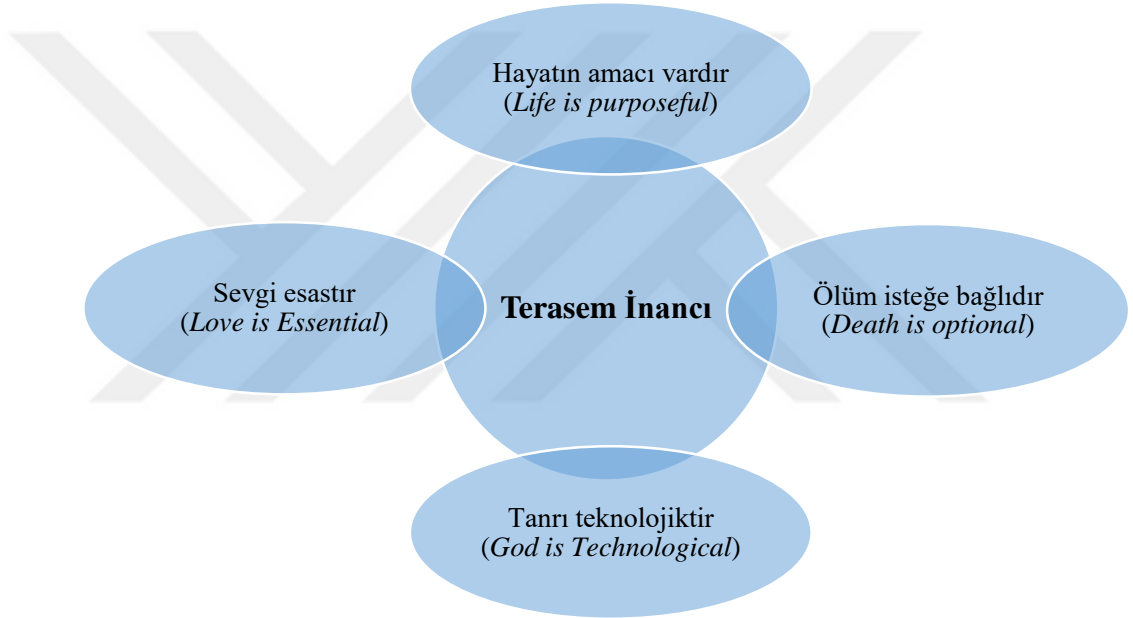
Temel olarak salt teknolojik ve bilimsel ilkelere dayalı olan Terasem hareketinin dinî yönü, Terasem'in transhümanist hedeflerinin gerçekleşmesinde kullanılmak istenen nanoteknoloji ve diğer gelişmiş teknolojilerin dinî inançlar ve dinî gelenekler tarafından baskılandığına ve engellendiğine ilişkin düşüncenin ürünüdür (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2021; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022). Bu durum, harekete ait internet sayfalarından birinde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Terasem Hareketi, nanoteknoloji cehalet sebebiyle bastırıldığı için kurulmuştur. Nanoteknoloji tüm hayatları kurtaracak teknolojidir ancak onu beslemek ve yönlendirmek için sosyal bir harekete ve kapsayıcı bir dine (transreligion) ihtiyaç vardır. Terasem, nanoteknolojinin onları yeniden canlandırarak değerini kanıtlayana kadar öncü kriyototlarını güvenlik içinde tutmalıdır. Terasem, Hareketin tüm kaynaklarının, bizi her yerde çeşitliliğe, birliğe ve mutlu ölümsüzlüğe ulaştırmak için kullanılmasını sağlamak zorundadır” (TerasemWeb.org, 2021).

2.1.4.1. İnanç İlkeleri

Terasem hareketi geleneksel dinlerle belirgin bir ilişki ya da bağlantıya sahip değildir. Temsilcileri ya da üyeleri kendilerini Hıristiyan veya herhangi bir din mensubu olarak yahut dindar olarak tanımlamamaktadır. Bu nedenle, Terasem'in inanç ve pratiklerinin, belirli bir dine dayandığı da söylenemez. Yine de, Hıristiyan dininin ve

kültürünün egemen olduğu Batı toplumu içerisinde doğup büyümüş kişiler tarafından yine bu topluluklar içerisinde kurulmuş olduğu göz önünde bulundurulduğunda Terasem'in Hristiyan kültür tarihinden alınan bazı fikir, sembol ve isimlerle dolaylı bir ilişkisi olduğu ifade edilebilir. Mesela YZ Yaratılışına ilişkin olarak Hristiyan kültür tarihine ait bir eser olan ve Adem'in yaradılışını temsil eden Michelangelo'nun *Creation of Adam* adlı meşhur tablosunun Adem'in parmak ucuna dokunan robotik el varyasyonu kullanılmaktadır (Eriksen, 2021: 72). Ayrıca, Terasem trans-dininde yer alan *Yoga* ve *Seder* gibi bazı kavramlar Yahudi ve Budist geleneklerinden ödünç alınmıştır, ancak bu dinlerle doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır.

Şekil 2.12. Terasem Trans-dininin inanç esasları

Terasem trans-dininin Şekil 2.12'de gösterilen 4 temel inancı vardır (Winyard, 2016: 84; Cannon, 2019: 830). Bu kısa ifadeler, Terasem tarafından daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır (Smith, 2014; TerasemFaith.net, 2021a):

- Hayatın amacı, evrensel çeşitlilik, birlik ve mutlu ölümsüzlük yaratmaktır. Doğa, bu özellikleri kendiliğinden seçer ve bu, yaratılışın kendini gerçekleştiren kehanetidir.
- Bir insanın ölmesi ancak onun hakkında yeterli bilginin korunmamış olması durumunda gerçekleşebilir. Yeterli bilgi, kişinin biyolojik özelliklerine ait bilgileri ve bu bilgilerin saklanacağı dosyaları ifade eden *biofiles* (biyolojik

dosyalar) ve kişinin benlik ve bilinç özelliklerini ve bu özelliklerin saklanacağı dosyaları ifade eden *mindfiles* (zihin dosyaları) şeklinde tarif edilmektedir. Bu bilginin korunması ise kişinin kendi isteğine bağlıdır. Dolayısıyla bir insan ancak kendisi bilgi kaydını yapmaz, yapılmasını istemez yahut yapılmasına izin vermezse ölür. Bu da ölümün kişinin kendi tercihi olduğu anlamında gelir. Hakkında yeterli bilgi elde edilen ve saklanan kişi ise “sibernetik biyostaz” şeklinde ifade edilen bir geçici durgunluk durumunda kalır ve gelecekte elde edilecek olan bir *mindware* teknolojisi sayesinde bu kişiler sağlıklı bir hayata dönebileceklerdir.

- Tanrı'nın teknolojik olması, Tanrı'ya atfedilen tüm güç ve kudretin bilgi temelli olduğu ve yeterli bilimsel bilginin elde edilmesi ve uygun yöntemlerin geliştirilmesinin insana Tanrı'nın sahip olduğu güç ve kudreti kazandıracığı inancını ifade etmektedir. Yani Tanrı teknolojik yollarla yeniden yaratılabilir. Her şeyi bilen, her zaman ve her yerde erişilebilir olan ve her şeye gücü yeten teknolojilerin geliştirilmesi, Tanrı'nın yeniden yaratılmasının bir yolu olarak görülür. Nanoteknoloji'nin etik kurallar çerçevesinde geliştirilmesi ve uygulanması neticesinde tüm bilinç birbirine bağlanacak ve evren kontrol altına alınacaktır.
- Sevgi, başkalarının mutluluğunu kendi mutluluğunuzun bir parçası ve ön koşulu olarak görmeyi gerektirir. Hayatın amacına ulaşmak, hayatı anlamlı kılmak ve Tanrı'nın teknolojik olarak elde edilmesini sağlamak üzere tüm bilinci birbirine bağlamak ancak sevgi ile mümkün olacaktır. Dolayısı ile Terasem inancının insanı mutlu ölümsüzlüğe ulaştırması da ancak asli derecede önemli olan sevgi sayesinde mümkündür.

Terasem'de tanımlanan Tanrı tasavvurunun, Tanrı inancı olmayan insanların seküler pesimizm ya da nihilizm gibi akımlara kapılmaktan kurtarabilecek alternatif bir inanç olarak görülebileceği belirtilmektedir (Smith, 2014: 20). Kendisini “trans-din” olarak tanımlayan Terasem, “trans” terimini geçiş veya dönüşümden ziyade aşkınlık anlamında kullanmakta ve Tanrı'ya inananları dışlamaktan ziyade onları aşmayı amaçladığını ve onlardan daha ileri bir bakış açısı sunduğunu iddia etmektedir. Yani katılımcılarından mevcut inançlarından vazgeçmelerini talep etmemektedir. Bu da

Terasem'i uzlaşmacı veya senkretik bir dini hareket olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda, mensuplarının hümanist, agnostik, deist, ateist, neo-pagan, monoteist, panteist ya da politeist olmasıyla ilgilenmemektedir. Yani bir terasemin, aynı anda dindar bir Yahudi, Hıristiyan ya da Müslüman olarak kalabileceği belirtilmektedir (Roy, 2014).

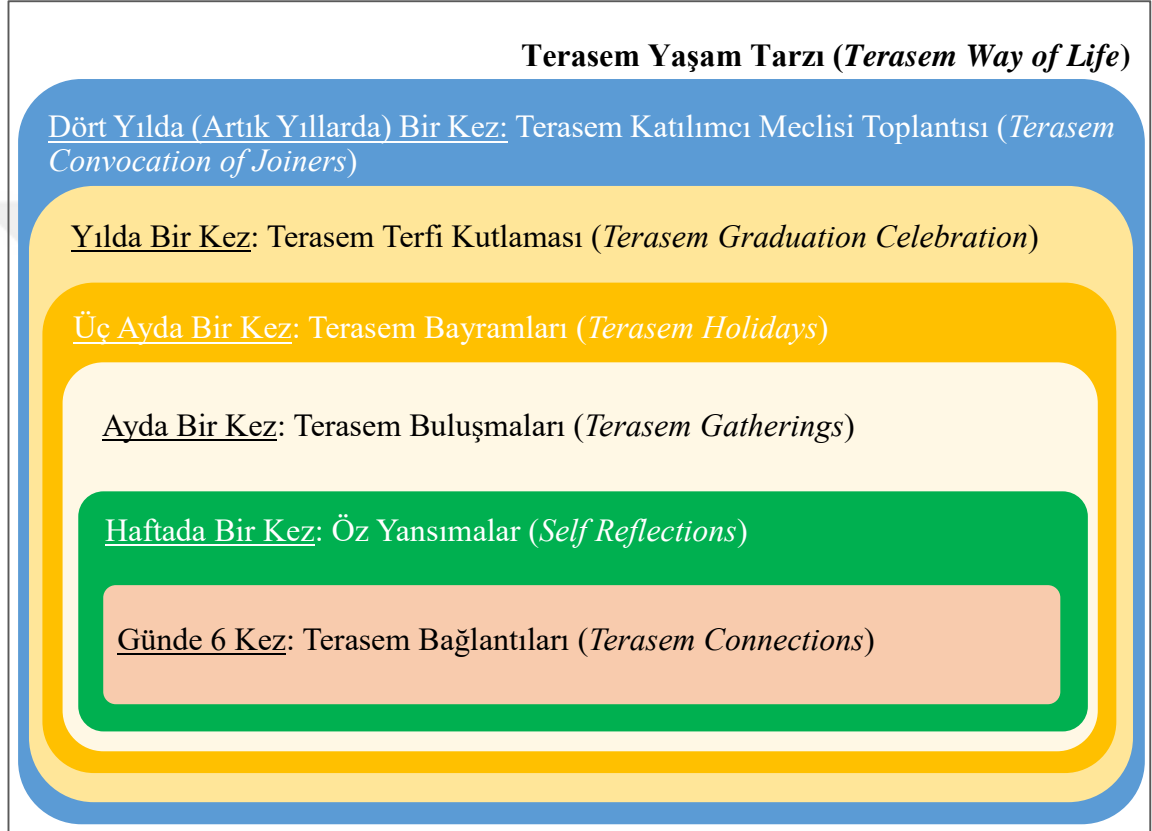
Terasem kendisini, bir ormanın tüm ağaçları bünyesinde bulundurması gibi tüm dinleri içine alan bir trans-din (Terasem ormanı, *Forest of Terasem*) olarak tanımlamaktadır. “Terasem ormanı”, iyi hayatların ölümsüz olduğunu ve tüm inançların siber cennette kabul gördüğünü ifade eder. Her dinin temelinde ruhun ölümsüzlüğünün bulunduğunu ifade eden Terasem’de bu ölümsüz ruh bilinç olarak görülmektedir. İyi ve kötü yaşamlar için farklı sonlar (ahiret hayatı) öngörüldüğünden, Terasem’de mutlu ölümsüzlük yalnızca iyi hayatlar için mümkündür. Fiziksel taşıyıcı bedenler arasında kimlik aktarımı, Yaratılış’ın büyüklüğüne sürekli tanıklık etme şerefine nail olmaktır. Kimlik aktarımının siber bir taşıyıcı bedene aktarılması, kişinin davranışları, kişiliği, anıları, duyguları, inançları, tutumları ve değerleri ile ilgilidir. Bir ruh için birden fazla kimlik aktarımı yapılması, birçok çocuğa sahip olma bahtiyarlığı kadar mutluluk verici görülür. Terasem’e göre, ruhlar bilgisayar emülasyonu yoluyla yeniden canlandırılacaktır; çünkü bu, uygulanabilir, saygın ve Terasem’in tamamlanmasını sağlayan bir süreçtir (Bainbridge, 2017a: 220).

İnsan algısını ve kavrayışını aşan bir din olarak, yaratılan Tanrı’nın, yaratıcı Tanrı’ya alternatif olabileceğini öne süren bu görüşün, Tanrı kavramının köklü temellere sahip olduğu dinlerle uzlaşabilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu bağlamda, Terasem’in sunduğu ölümsüzlük fikrinin dindar Yahudileri, Hıristiyanları, Müslümanları veya diğer din mensuplarını ne ölçüde cezbedebileceği tartışmaya açıktır. Terasem, belirli bir mezhep ya da ahlaki kurallara uymayı talep etmez (Smith, 2014); modern dinlerin belirlediği normlara müdahale etmeden sadece teknolojiye iman etmeyi önermektedir (Roy, 2014). Terasem trans-dini, mensuplarının sahip olduğu inançları herhangi bir şekilde sınırlandırmayan özgürlükçü bir din olarak tanımlanmaktadır.

2.1.4.2. Ritüel ve Pratikleri

Terasem trans-dininde, katılımcıların düzenli olarak bireysel ve/veya topluluk halinde gerçekleştirilen çeşitli ritüellere katılımı teşvik edilmektedir (NewReligionWiki,

2021). Terasem ritüellerinin amacı, evrendeki tüm bilincin birbirine bağlanmasını ve bu sayede evrenin kontrol altına alınmasını sağlamaktır (TerasemFaith.net, 2021b). Özel bir takvime bağlı olarak belirli zaman dilimlerinde gerçekleştirilen ritüel ve pratikler özel isimlerle anılmakta ve çeşitli amaç ve vesilelerle gerçekleştirilmektedir. Bir Terasem üyesinin tüm yaşamı Terasem Yaşam Tarzına (*Terasem Way of Life*) uygun olarak devam etmektedir.

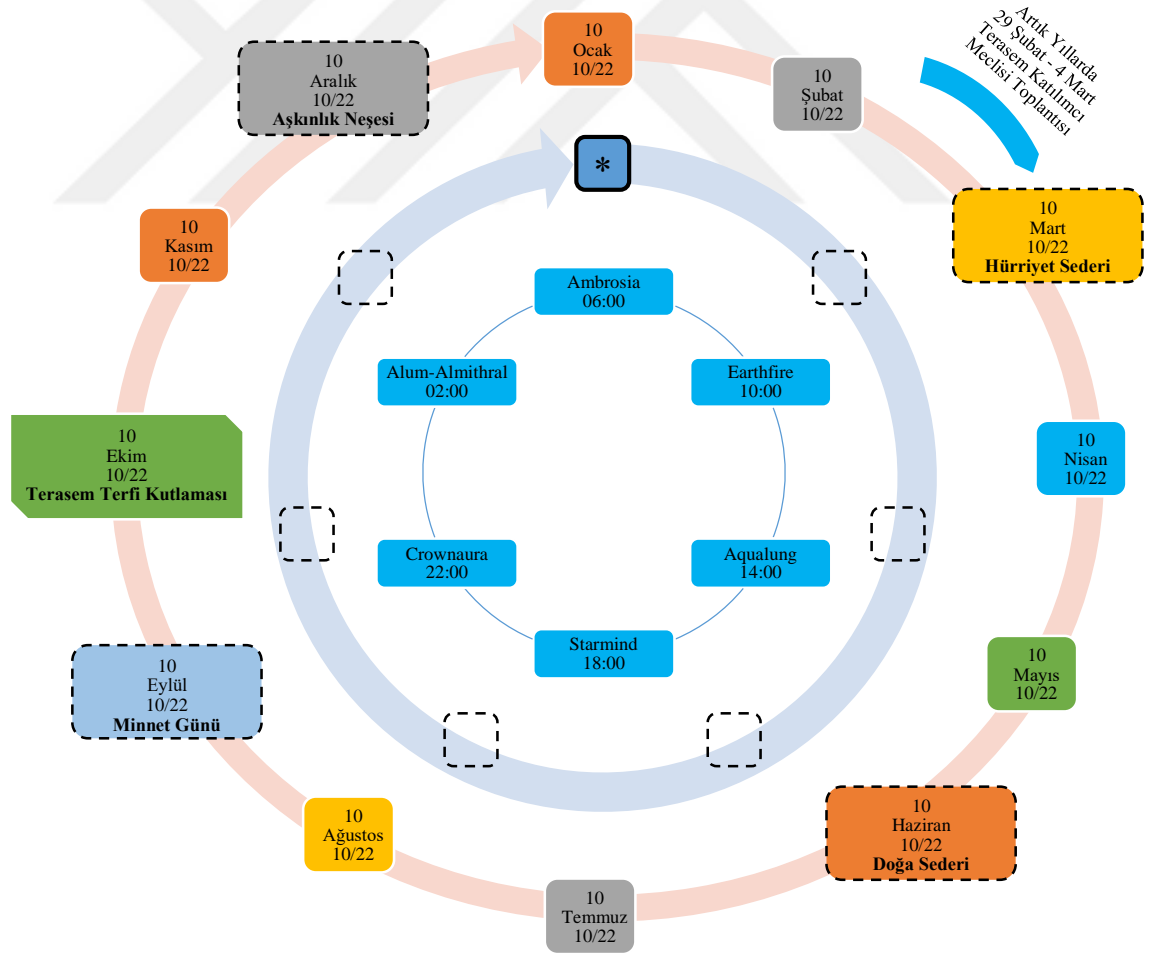

Şekil 2.13. Terasem Yaşam Tarzına göre ritüeller

Şekil 2.13'te gösterilen Terasem Yaşam Tarzı, günlük bağlantı ritüelleri, haftalık öz yansıma meditasyonları, aylık buluşmalar, üç ayda bir kutlanan bayramlar, yıllık terfi kutlamaları ve dört yılda bir düzenlenen katılımcı meclisi gibi farklı etkinlikler Terasem inancının ritüel takvimini ihtiva etmektedir (NewReligionWiki, 2021; TerasemFaith.net, 2021b).

Bir Terasem günü 02:00'den başlayan dörder saatlik özel zaman dilimlerine ayrılmıştır. Sırasıyla *Alum-Almithral* (02:00), *Ambrosia* (06:00), *Earthfire* (10:00), *Aqualung* (14:00), *Starmind* (18:00), *Crownaura* (22:00) olarak adlandırılan bu zaman

dilimlerinde katılımcılar Terasem Radyosu'nu dinleyerek radyo yayını üzerinden yönlendirilen günlük Terasem Bağlantılarını kurmaktadır. Ayrıca her terasem, haftanın bir gününü tamamen kişisel gelişim, okuma, egzersiz ve transandantal meditasyon yapmak için ayrılmıştır. Aylık buluşmalar ise her ayın 10. gününde sabah veya akşam saat 10'da gerçekleşir. Bu buluşmalarda müzik yayını, sanatsal paylaşımlar yapılır. Ayrıca yılın ilk toplantısından başlamak üzere, her toplantıda Terasem Gerçekleri'nin 30 tanesi sıralı bir şekilde okunarak üzerine konuşmalar yapılır. Akabinde sabah 10:00 *Earthfire* bağlantısı ya da akşam 22:00 *Crownaura* Yogası ile buluşma tamamlanır. Üç ayda bir, "Terasem Bayramı" adı altında, özgürlüğü, doğayı, minnettarlığı ve aşkın neşeyi kutlayan özel günler düzenlenir. Örneğin, Mart ayında "Hürriyet Sederi", Haziran'da "Doğa Sederi", Eylül'de "Minnet Günü" ve Aralık'ta ise "Aşkınlık Neşesi" bayramları kutlanır (Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2021; Yeşilyurt ve Yeşilyurt, 2022).

Şekil 2.14. Terasem Trans-dininin dinî pratikleri döngüsü

Her yıl 10 Ekim’de yani 10. ayın 10. gününde Terasem Terfi Kutlaması düzenlenir. Bu kutlama, katılımcıların Terasem Yaşam Tarzı içinde bir üst seviyeye geçişini simgeler. En uzun döngüye sahip olan Terasem etkinliği ise dört yılda bir, artık yıllarda düzenlenen Terasem Katılımcı Meclisi Toplantılarıdır. Artık gün olan 29 Şubat’ta başlayan ve 4 Mart’a kadar süren bu etkinlikte Terasem hareketi için önemli politikalar ve prensipler tartışılır, yeni Kritik Bilinç Merkezleri onayları yapılır (TerasemFaith.net, 2021b; TerasemWeb.org, 2021). Katılımcılar, fiziksel bir mekân olabileceği gibi *Second Life* gibi sanal platformda da bulunabilen Kritik Bilinç Merkezlerinde toplanarak transhümanist teknolojiler ve gelecekteki diğer teknolojiler üzerine konuşmalar yaparlar (NewReligionWiki, 2021).

2.1.4.3. Katılım ve Üyelik

Daha önce de belirtildiği üzere, Terasem trans-dini kendisini aşkın bir din olarak tanımlamakta ve tüm dinleri aştığını ve onları kapsadığını belirtmektedir. Tıpkı bir ormandaki tüm ağaçların türleri ve şekilleri önemli olmaksızın ormanın bir parçası olması gibi, tüm insanların da hangi dine mensup olduklarının bir önemi olmaksızın Terasem trans-dininin bir parçası olduğu ileri sürülmektedir (TerasemWeb.org, 2021). Buradan hareketle, tüm insanlar aslında birer terasemdir ve tek yapması gereken Terasem Yaşam Tarzına uygun yaşamaktır.

Şekil 2.15. Terasem trans-dinini resmi olarak benimsemek için gerekli yol haritası

Bununla birlikte, Terasem’e bağlılığını tasdik etmek isteyenlerin; “*Terasem’in kolektif bilinç bayrağına ve onun temsil ettiği ilkelere, özellikle ve özellikle eğitime, her*

yerde çeşitlilik, birlik ve mutlu ölümsüzlük ile bağlılık sözü veriyorum” şeklindeki Terasem andını söylemeleri gerekmektedir (NewReligionWiki, 2021).

Terasem trans-dinine resmi olarak katılmak isteyen bir kişinin ise belirli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bir terasem olmak için adayın, Terasem trans-dinini benimsediğine ilişkin Şekil 2.15’te belirtilen hususlardaki fikirlerini ve beyanatlarını bir video kaydı ile belgelemesi ve mensubiyetine resmiyet kazandırmak üzere hareketin internet sayfasında yer alan bir başvuru formu ile birlikte elektronik posta yoluyla belirtilen adreslere göndermesi istenmektedir (TerasemFaith.net, 2021c). Terasem’e resmi olarak katılmanın herhangi ücreti yahut üyelik aidatı bulunmamaktadır fakat üyelerin bağış yapmak istemeleri memnuniyetle karşılanmaktadır (NewReligionWiki, 2021).

2.1.5. Değerlendirme

Terasem, yaşamı bilinç düzeyine indirgeyerek dirilişin yahut hayata geri dönüşün beyin fonksiyonlarının ve insan tecrübelerinin insan-makine birleşimlerine veya tamamen makinelere kopyalanmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır. Bu yaklaşımla, sürekli olarak yenilenebilen ve ebedi olarak nitelendirilebilecek bir biyolojik, biyo-mekanik yahut dijital bir yaşam döngüsüne ulaşmayı hedeflemektedir.

Bu perspektiften bakıldığında, Terasem hareketi, insan varlığını zihin ve dünyevi deneyimlerle sınırlandırarak ruh kavramını reddeder. Ancak, bir makinenin bu verileri taşıması durumunda, bu makinenin gerçekten yaşamakta olduğu ya da kişinin hayatını sürdürdüğü iddiası tartışmalıdır. Terasem’in temsil ettiği transhümanist düşünce, ölümden kurtulma arzusu ile insanın fizyolojik özelliklerinden ödün vermeye razı görünmektedir. Ancak bu dönüşüm, transhümanizm tarafından bir kayıp değil, yeniden inşa ve gelişim olarak görülür. İnsan bilinci, kişilik özellikleri ve yaşamsal deneyimlerin farklı bir taşıyıcıya aktarılması, insanın maddeselliğini ortadan kaldırırsa da, insanlığın özünden taviz verilmediği ve bu yeni varlık formunun yaşam olarak kabul edilebileceği düşünülür. Terasem, bilinç aktarımı için çeşitli alternatiflere açıktır. Bu aktarım, kriyonik yöntemlerle dondurulup canlandırılmış bedenlere, sentetik veya yarı-sentetik bedenlere, insan-makine birleşimlerine ya da tamamen robotik sistemlere yapılabilir. Bu esneklik, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte farklı ihtiyaç ve amaçlara göre şekillenebilir.

Terasem'in geleceğe dair söylemleri ve vaatleri ayakları yere basan, istikrarlı ve kendinden emin gibi görünse de aslında gelecekte karşılaşılabilecek belirsizliğin farkında olduklarını kabul etmektedir (Dydrov, 2018: 458). Transhümanistler, gelecekteki *transhuman*ların ya da insansı makinelerin hak ve sorumlulukları, yetkileri ve mevcut insan varlığıyla ilişkileri gibi konulara da dikkat çekmekte ve bu soruları gündeme getirmektedir. Bu yönüyle, Terasem'in insan algısının da bir anlama sorunu olup olmadığı tartışmaya açık olmakla birlikte, transhümanizmin ortaya çıkaracağı melez türlerin geleneksel şekilde doğmuş ve hiçbir değişim ve dönüşüme uğramamış olan tipik insanla ilişkisinin yasal, etik, ahlaki ve dinsel sorunları da açıklığa kavuşturulmayı beklemektedir. Zira transhümanistlerin projelerinde başarılı olmaları durumunda karşımıza çıkacak olan dijital bedensiz bireylerin, yeniden canlandırılmış biyolojik insanların, *cyborg*ların ve robotların bildiğimiz sıradan insanlarla karşılaştırıldığında hangi statüye, hak ve özgürlüklere, hangi yetki ve sorumluluklara sahip olacağı henüz belirsiz olmakla birlikte yepyeni sosyal ve ekonomik eşitsizlikler yaratacağı aşikâr gözükmektedir. Söz konusu eşitsizlikler beraberinde yeni kaygıları ve tercihleri de kaçınılmaz olarak getirecektir. Bu durumda transhümanist hareketin bir yönüyle öjeniklerle paralellik göstereceği, öjeniklerin elinde bir araç olabileceği yahut doğrudan öjenik düşüncüyü (Dağ, 2019: 164) benimseyerek geçmişte olduğu gibi yetersiz karakteristik ve biyolojik özelliklere sahip olarak değerlendirilen sıradan insanın ayrımcılığa uğramasına ve hatta daha da ileri gidilerek yok edilmesine doğru evrilebileceği de potansiyel tehditler ve tehlikeler arasında yerini almaktadır. Zira Huxley, öjeniye ilişkin fikirlerini bu proje Nazilerin gözünden düştükten sonra bile sürdürmüştür (Mercer ve Maher, 2014).

Bütün yönleriyle ele alındığında, *transhuman*ın dünyası Terasem'in iddia ettiği gibi insan için zenginlik ve refah getirmekten ziyade şu anki dünyadan çok daha hiyerarşik ve rekabetçi olmaya ve daha çok sınıf çatışmasına zemin oluşturmaya daha elverişli gözükmektedir. Sonuç olarak transhümanizmin idealleri doğrultusunda kullanılan teknoloji yıkıcı devrimleri ve ölümcül değişimleri beraberinde getirecek gibi görünmektedir.

2.2. MORMON TRANSHÜMANİST DERNEĞİ

Mormonculuk/Mormonluk (ya da diğer adıyla İsa Mesih'in Son Gün Azizleri Kilisesi - *Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints*), 19. yüzyılda hareketin mensuplarınca bir peygamber, elçi veya haberci olarak görülen Joseph Smith (Bialecki, 2020: 3) tarafından başlatılan ve Hıristiyanlığı ilk ve orijinal formuna döndürmek iddiasında olan bir dinî harekettir. Ancak günümüzde Mormon terimi ya da Mormonculuk, kendi kökenlerini Joseph Smith'e dayandıran ve kutsal metinlerinde Mormon Kitabına yer veren diğer bazı dinî hareketler tarafından da kullanılmaktadır (Bialecki, 2020: 2–3; Yılmaz, 2021: 1).

Mormon Transhümanist Derneği (MTD), çoğunluğu kendisini Mormonluk ile ilişkilendiren bazı 19. yüzyıl spekülative dinî hareketlerden ilham alınarak (Bialecki, 2020: 5) felsefi temelleri atılmış olan dinî transhümanist bir harekettir. Dinî transhümanist hareketlerin çoğunluğu geleneksel dinlerle uyum içerisinde olup transhümanist hareketi mevcut dinî hareketlerle uzlaştırmaya çalışmakta ve kendini bir din olarak tanımlamamaktadır (Lee, 2019: 831). Bununla birlikte, Amerikan Din Akademisi 2008 yılında transhümanizm hakkındaki müzakerelere resmi bir statü kazandırmıştır. Bazı yerleşik dinî gruplar sadece transhümanizmi desteklemekle kalmayıp kendi transhümanist misyonlarını da oluşturmuşlardır.

Hem teolojik hem de teknolojik temelleri olan bir dinî transhümanist hareket olan MTD, transhümanizmin din ile uyumlu olduğunu savunan hareketlerden birisidir (Kurt, 2019: 48). MTD, transhümanizmin hedeflerini Mormon inançlarıyla harmanlayan benzersiz bir perspektife sahiptir.

2.2.1. Tarihçe

“Mormon Transhümanizmi” seküler transhümanizm etkisiyle ortaya çıkmış bir dinî transhümanist harekettir (Yeşilyurt, 2021a: 840). Mormon Transhümanizmine ait ilk referans 2004 yılına dayanmakla birlikte, bu referanslar Mormonluk ile transhümanizmin bağdaştırılması zor şeyler olduğu yönündedir. Kendini transhümanizmin kaynağı olarak kabul eden Ekstropi Enstitüsü (*Extropy Institute*) yönetim kurulu başkanı Natasha-Vita More ile bir kullanıcı arasında geçen 2004 yılı Ekim ayındaki bir konuşmada, transhümanist bir Mormon'un bir hiperküp kadar tasavvur edilmesi zor bir şey olduğu

değerlendirilmiştir (Vita-More, 2018; Cannon, 2022b). Bundan sadece bir ay kadar sonra, bir Mormon felsefecisi olan Clark Goble tarafından transhümanizm ile ilgili bir yazı kaleme alınmıştır. Aynı dönemde, Lincoln Cannon'un da aralarında olduğu ve daha sonra Mormon Transhümanist Derneğini kuracak olan bazı Mormonlar, esasen insanın yükselme ve yücelmesine olan inançlarının pratiğe geçirilebilirliğine dair tartışmalar yaparlarken, transhümanist hareketlerden, dinî transhümanizmden hatta transhümanizm kavramından bile habersizdiler. Bu dönemde inandıkları fikirleri ifade etmek için ölümsüzlük ve diriliş kavramları ile bilim ve teknolojiyi ilişkilendirmeye çalışan grup, dernek ismi olarak *Foundation for Immortality and Resurrection Science and Technology* [FIRST] (Ölümsüzlük ve Diriliş için Bilim ve Teknoloji Derneği) gibi isimler üzerinde durmuşlardır (Cannon, 2017b, 2022b) ancak Transhümanizm kavramı ve nispeten yerleşik bir hareket olarak Transhümanist hareketlerden haberdar olduklarında fikirlerini ve inançlarını Mormon Transhümanist Derneği ismi altında hayata geçirmeye karar vermişlerdir. Çünkü Mormon Kilisesi'nin kendi internet sitesinde de belirttiği üzere Mormonluk, insanın kaydedeceği ilerlemeler ile Tanrı gibi olabileceği inancına sahipti (Doyle, 2018: 176; LDS.org, 2024).

Böylece Mormon Transhümanist Hareketi, diğer transhümanist hareketlerden biraz daha farklı olarak, 2006 yılında (Bernstein, 2019: 5; Cannon, 2021b), modern bilimi ve Mormon kehanetinin gerçeğe dönüştürülmesi olarak gördüğü transhümanizmi (Paura, 2016: 32) Mormon teolojisi ile senkretize etme amacıyla (Cannon, 2024) Amerika Birleşik Devletlerinin Utah eyaletinde (Hughes, 2007: 6) kendisi bir Son Gün Azizi olan (Smith, 2014: 20) Lincoln Cannon'un da aralarında bulunduğu çoğu Mormon 14 kişinin, teolojisi ve öğretileri açısından transhümanist olarak kabul ettikleri ana akım bir din olan Mormonculuk çerçevesinde Mormon Transhümanist Derneğinin kurulması ile ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle Mormon Transhümanist Derneğinin, transhümanist fikirlerin ana akım bir dine başarılı bir şekilde entegrasyonuna iyi bir örnek teşkil ettiği söylenebilir (Konsa, 2021: 27) ancak Mormon Kilisesi ile Mormon Transhümanist Derneği arasında herhangi bir organik bağ ya da yapısal ilişki bulunmamaktadır (Manzocco, 2019: 82; Cannon, 2024).

Derneğin logosu olarak çeşitli öneriler arasında yapılan değerlendirmeler neticesinde Şekil 2.16'da görülen "kanatlı tekerlek" biçimindeki logo kabul edilmiştir.

Logonun kabul süreci ve ifade ettiği anlamlara ilişkin olarak derneğin kurucu başkanı Lincoln Cannon'un açıklamalarından⁴⁴ derlenen bilgiler ışığında yapılan yorum ve değerlendirme aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2.16. Mormon Transhümanist Derneğinin eski ve yeni logosu (Mormon Transhumanist Association, 2021)

Logo'yu oluşturan kanatlı tekerlek figürü; sembolik olarak ilerlemeyi, yükselişi ve insan ile ilahî olan arasındaki köprüyü temsil etmektedir. Ayrıca, insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktasını ifade eden tekerlek ve ilahî varlık algısının en temel unsurlarından olan kanat figürünün birleştirilmesi teknolojik ilerleme ile dinin birleşimine vurgu yapan çok katmanlı sembol oluşturmuştur. Mormon öğretilerine göre, Tanrı'nın insanlığa Tanrı olma yolunda rehberlik etmesi ve insanın Tanrı olmayı kendisinin öğrenmesi ve başarması gerektiği fikri çerçevesinde logo, tekerlek ile başlayan ve sürekli olan teknolojik ilerlemenin temsil ettiği insanın yaratıcı düşüncesinin ve kapasitesinin ilahi ilhamla birlikte yol aldığı şeklinde de yorumlanabilir. Bu anlamda, yeryüzü ile gökyüzü arasında kutsal bir dönüşümü, yani transfigürizmi ifade ettiği de düşünülebilir. Cannon'un belirttiğine göre logo, teknoloji ve biyolojinin bir sentezi olarak da yorumlanabilmektedir. Tekerlek, teknolojiyi veya yapay gücü simgelerken, kanatlar, biyolojiyi ya da doğal gücü temsil etmektedir. Transhümanistlerin, insanlığın teknolojiyle olan tarihsel ilişkisinde, sürekli artan bir bağımlılık ve yakınlık eğilimi gördüğünü belirten Cannon, bu eğilimi geleceğe yansıtarak, teknoloji ve biyoloji arasındaki ayrımın giderek kaybolduğunu, teknolojinin dünyamıza, ilişkilerimize, bedenlerimize ve

⁴⁴<https://lincoln.metacannon.net/2015/07/symbolism-of-logo-of-mormon.html> (Erişim Tarihi 09.02.2022)

zihinlerimize daha karmaşık bir şekilde entegre olduğunu hayal ettiklerini belirtmektedir. Logodaki tekerleğin türü bakımından bir vagon tekerleği olduğunu belirten Cannon, bunun, Mormon öncülerinin Amerika'nın Batı bölgelerini kolonize etme amacıyla çölleri, dağları ve ovaları aşarken yaptıkları yolculuklara ve yeryüzünde cenneti inşa etme uğrunda gösterdikleri çaba, fedakârlık ve azme bir gönderme yaptığını da belirtmektedir (Cannon, 2015b).

Mormon Transhümanist Derneği, kurulduktan sadece iki ay sonra (Vita-More, 2019) ismini daha sonra *Humanity+* olarak değiştiren (Lee, 2019: 65) Dünya Transhümanist Derneği ile ortaklık kurmuş (Hansell, Grassie, Blackford, Bostrom ve Dupuy, 2011: 26; Manzocco, 2019: 82) ve transhümanist bildirgeyi kabul ederek Mormon Transhümanist Beyanını (*Mormon Transhumanist Affirmation*) yazmıştır (Lee, 2019: 831). Mormon Transhümanist Derneği ilk olarak 2006 yılında yapılan oylama (Hansell vd., 2011: Sec16:26) sonucu Dünya Transhümanist Derneğinin (WTA, [DTD]) özel ilgi üyesi veya özel çıkar ortağı olarak kabul edilmiştir (Hansell vd., 2011; Tirosh-Samuelson ve Mossman, 2012: 33).

Mormon Transhümanist Derneğinin kurucusu, yönetim kurulu üyesi ve eski başkanı olan, aynı zamanda bir düşünür, teknoloji uzmanı ve teknolojik evrimin ve postseküler dinin önde gelen savunucularından Lincoln Cannon, transhümanist hareketin amaç ve idealleri ile Mormon düşüncesinin paralellik gösterdiğini savunmaktadır. Cannon'a göre, transhümanizm ile karşılaşan Mormonların bu benzerliği fark ettiği gibi, MTD hakkında bilgi sahibi olmayan kişilerin de Mormonluk ile transhümanizm arasındaki benzerliğe dikkat çektiğini belirtmiştir (Cannon, 2022b).

Radikal bir transhümanist vizyon benimsemiş en eski ve en aktif dinî grup olan Mormon transhümanist topluluğunun başkanlığını ve sözcülüğünü uzunca bir süre yapmış olan Lincoln Cannon, radikal insan gelişiminin grup içerisindeki en ateşli savunucularından birisidir (Mercer, 2017: 6) ve bu amaçla biyoteknoloji alanında kurulmuş bir start-up olan Thrivous'un da CEO'sudur (Trothen ve Mercer, 2017: 14).

Şekil 2.17. Lincoln Cannon bir MTD konferansında konuşurken

MTD'nin kurumsal yapısı içerisinde kuruluşundan bu yana önemli figürler yer almıştır. Başta kurucu lider Lincoln Cannon ve James Hughes olmak üzere hareketin lider kadrosu içinde yer alan tüm transhümanistler, Mormonizmin temel inançlarını transhümanist düşüncelerle birleştirerek insan potansiyelinin teknolojik araçlarla nasıl artırılacağı üzerine odaklanmışlardır. Transhümanist topluluk içinde uzun süredir çeşitlilik ve kapsayıcılık savunucusu olan Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü'nün İcra Direktörü Amerikalı sosyolog ve biyoetikçi James Hughes, organize transhümanizm kültürünü değiştirmede ve cazibesini Kaliforniya özgürlükçü sahasının ötesine genişletmede önemli bir rol oynamıştır. Kendisi bir Mormon olmasa da Hughes, MTD'nin dünyanın en iyi organize edilmiş ve en düşünceli transhümanist grubu olduğunu belirterek transhümanizm, gelişen teknolojiler ve Mormon gelecek tahayyülü arasındaki ilişkiyi sorgulama girişiminin kendisinde özel bir hayranlık uyandırdığını söylemiştir. Hughes'a göre MTD transhümanizmin mevcut kötü ve kınanan imajının değişeceğinin ve din bilginleri tarafından daha geniş şekilde kabul göreceğinin, insan geliştirme teknolojilerinin ve eskatolojik olasılıkların seçici olarak benimsenmesi ve onaylanmasının habercisidir (Bohan, 2018: 250).

2.2.2. Amacı

Bireylerin ve toplumların gelişimini teknoloji aracılığıyla yüceltmeyi hedefleyen, Mormon inancının temel öğretileri ile transhümanizmin uyumlu ve esnek bir örneğini temsil eden (Mercer ve Trothen, 2021a: 35) bir hareket olarak MTD, özelde insanın, genelde ise bütün toplumun fiziksel ve ruhsal olarak yüceltilmesi, sonsuz yaşam ve diriliş, dünyanın yenilenmesi ve yeni dünyaların keşfedilmesi hatta yaratılması gibi çeşitli amaçlar taşımaktadır. Bu amaçlar, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli değişim ve dönüşüm süreçlerini içermektedir (Cannon, 2022c).

MTD'nin ilk amacı olan insanın fiziksel ve ruhsal gelişimi, bedensel sınırları aşarak daha sağlıklı, daha uzun ömürlü ve belki de ölümsüz bir varlık haline gelmeyi ifade eder. Aynı zamanda, zihinsel ve ruhsal gelişim de bu sürecin bir parçasıdır. Bu gelişim, Tanrı'nın işine ortak olma inancı uyarınca insanın daha iyi bir dünya yaratma sorumluluğunu üstlenmesini sağlar (Cannon, 2015a; Aspren, 2020).

Mormon inancının merkezinde yer alan bir düşünce olan sonsuz yaşam ve diriliş; yaşlanmayı durdurma, hastalıkları iyileştirme ve insan yaşamını sınırsız kılma amaçlarına ulaşma sürecinde teknolojinin rolüne vurgu yaparak (Bialecki, 2020: 7; Leidenhag, 2020) genetik bilimler ve biyoteknoloji alanında ilerleme kaydetme hedeflerini ifade etmektedir. Genetik mühendislik ile insan bedeninin genç kalmasını sağlamak veya ölümden sonra yeniden hayata dönmek, Mormon teolojisinin bilimsel bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Cira, 2020).

Dünyanın yenilenmesi ve yaratıcılık, Mormon teolojisinde Tanrı'nın işlerinden biri olarak kabul edilmekle birlikte MTD, bu görevin insanların elinde olduğunu savunmaktadır. Bilim ve teknoloji, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumların ve çevrenin iyileştirilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır (Łapiński ve Sadłocha, 2021; Kravchenko ve Kiselyova, 2023). Ekolojik dengeyi sağlama, iklim değişikliğiyle mücadele etme ve insanlığın refahını artırma çabaları, bu amacın hedefleri arasında yer almaktadır (Büyükbingöl ve Maral, 2023).

Son olarak, yeni dünyaların keşfi ve yaratılması, Mormonizm'in temel inançlarından biridir. MTD, insanlığın teknolojik ilerlemelerle bu dünyaları keşfetmesi gerektiğine inanır. Uzay keşifleri ve yeni gezegenlerde yaşama olasılıkları, insanın

evrende daha geniş bir varoluşa ulaşma çabasının bir parçasıdır (Tirosh-Samuelson ve Mossman, 2012; Hyder, Raza ve Ishaqui, 2017). MTD, Mormon transhümanizminin “transfigürizm”, ölümsüzlük, diriliş, bu dünyanın yenilenmesi ve sonu olmayan dünyaların keşfi ve yaratılması ile ilgili çeşitli gelecek vizyonlarını gerçekleştirmenin bir aracı olduğuna adanmış bir kuruluştur (Mehlman, 2012: 23–24).

2.2.3. Felsefi Temelleri ve İnanç İlkeleri

İnsanın fiziksel ve mental kapasitelerinin teknoloji kullanılarak geliştirilmesiyle Tanrı durumuna yaklaşılması (ve bazı durumlarda tanrısallaşma) idealleri doğrultusunda faaliyet gösteren dinî transhümanist hareketler, genellikle yapıldığı şekliyle, temel olarak alınan mevcut geleneksel dinî inançlar veya inanışların transhümanist idealler doğrultusunda yeniden yorumlanması veya çarpıtılması neticesinde ortaya çıkmışlardır (Kao vd., 2020: 176). Nitekim bir Mormon rivayetine göre Tanrı, çocuklarına, çalışmalarını bilim ve teknoloji yoluyla sürdürmelerini emretmiştir (Gayozzo, 2021: 125).

Mormonların Tanrı tanımında Tanrı'nın aile modeli net bir şekilde ifade edilmiştir. Mormon teolojisindeki bu kavramsallaştırmaya göre insanlar zaten Tanrı'nın ailesinin veya gen havuzunun bir parçasıdır (Litwa, 2017: 95). Mormon kutsal metinlerine göre her şey maddidir ve Mormonizm de “*her şeyin madde olduğu ve Tanrı'nın da maddi olduğu materyalist bir dindir*” (Smith, 2014: 20; Yılmaz, 2021: 261). Mormon doktrinine göre Tanrı ve tüm diğer ruhlar maddeseldir ve evrendeki varlığın her atomunda Tanrı'nın ruhunun bir parçası vardır (Gayozzo, 2021: 125). Bu kavramsallaştırmaları ile Mormonlar, insanda Tanrının sıfatlarının bulunduğunu ve bu nedenle insanın tanrılaşma potansiyeline sahip olduğunu savunmak, dolayısıyla da Tanrı'nın aşkınlığını azaltmakla suçlanmaktadırlar. Ancak Mormonlar bu eleştirilere karşı Tanrı'nın baş Tanrı statüsünü koruduklarını ve onu her zaman en üstün tuttıklarını söyleyerek kendi teolojilerini savunmaktadırlar (Yılmaz, 2021: 260). Bu bağlamda, Mormonlara göre baş Tanrılık makamı Tanrı'ya (Baba Tanrı) aittir ve insanlar, Tanrı ile aynı türden olarak tanrılaşabilecek olsalar da hiçbir zaman baş Tanrı statüsüne erişemezler ve sonsuz gelişmişlik düzeyinde dahi insanlar, büyüklüğü hiçbir şeyle ifade edilemez olan ve öyle

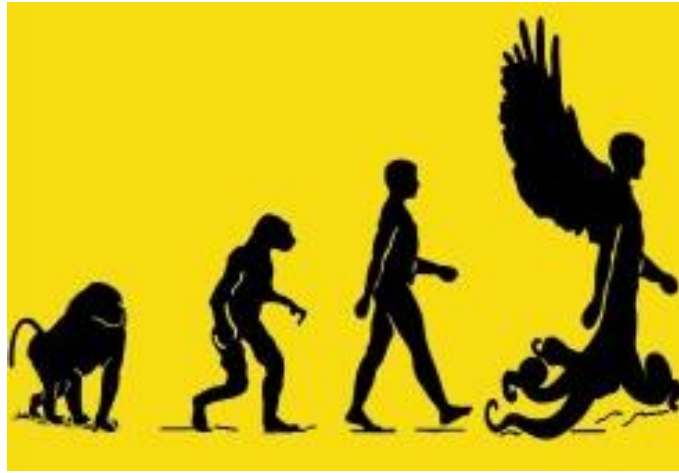
de kalacak olan yüce Tanrı'ya tabi alt ilahlar olarak varlığını sürdürecektir (Litwa, 2017: 95).

Kısacası birçok Mormon, transhümanizme Tanrı merkezli bakmakta ve teknolojik uygulamalara insanlığın *theosis* sürecine (yani, yüceltilmiş ölümsüz bedenlere ulaşma yolculuğuna) yardımcı olmak için destek vermektedir (Trothen ve Mercer, 2017: 321–322). İnsanların Tanrı'nın bir parçası olduğunu, onun ruhundan bir parça taşıdığını savunan ve Tanrı'nın, çocukları olarak gördüğü insana bilim ve teknoloji yoluyla çalışma ve ilerlemelerine devam etmelerini emrettiğine inanan bazı Mormonlar ve tabii Mormon Transhümanist Derneği, Mormonculuğun inanç esasları itibari ile zaten Transhümanist bir çizgide olduğunu savunmaktadır (Bainbridge, 2017b: 209). MTD kurucularından olan Lincoln Cannon, seküler transhümanizm ile Mormonizm arasında önemli bir uyum ve örtüşme olduğunu savunmaktadır (Trothen ve Mercer, 2017: 321–322). Cannon, Gouw ve Green'in editörlüğünü yaptığı *Religious Transhumanism and Its Critics* (Dinî Transhümanizm ve Eleştirisi) (Gouw vd., 2022) adlı kitapta yazdığı *Mormon Transhumanism* (Mormon Transhümanizmi) başlıklı bölümde (Cannon, 2022a: 53) ve Trothen ve Mercer'in editörlüğünü yaptığı *Religion and Human Enhancement* (Din ve İnsan Gelişimi) (Trothen ve Mercer, 2017) adlı kitapta yer alan *Mormonism Mandates Transhumanism* (Mormonizm Transhümanizmi Emrediyor) başlıklı bölümde (Cannon, 2017a: 49) bu görüşünü güçlü bir şekilde ifade etmektedir. Söz konusu bölümde Lincoln, “Tanrı, yüceltilmiş ve ölümsüz bir beden elde etmek için bilim ve teknolojiyi kullanmamızı emreder” demektedir ve bu iddiasını Babil Kulesi hikâyesi ve kefarete doktrinlerinin açıklamaları ile desteklemeye çalışmaktadır.

Neticede MTD, transhümanizmin amaç ve ideallerinin İsa Mesih'in öğretilerinin bir uzantısı olduğunu kabul ederek Mormon değerlerinin transhümanizmin hümanizm, demokrasi, materyalizm gibi değerleri ile uyumlu olması ve transfigürizm ve tekilcilik gibi doktrinlerinin ve öğretilerinin paralelliği nedeniyle, transhümanizmi Mormonculuğun fikirlerinin bir parçası olarak görür (Gayozzo, 2021: 125). Ancak, Mormonculuğun en açık şekilde Tanrı'ya ve ilahi egemenliğe olan inanç bağlılığı transhümanizm ile paylaşılan bir durum değildir (Trothen ve Mercer, 2017: 321–322).

MTD, Mormonculuğun emrettiği bilim ve teknoloji yoluyla gelişme ve Tanrı'ya yaklaşma fikir ve ideallerini *transfigürizm* kavramsallaştırması ile ifade etmektedir.

Transfigürizm, teknolojik değişim ve süregiden bir gelişim süreci ile insanın *theosis*'ini yani tanrılaşmasını ifade eden dinî bir transhümanizm yaklaşımıdır (Hauskeller, 2016a: 166). Transfigürist düşünce için ölümsüzlük ya da radikal ömür uzatma, onun ilkelerini zayıflatmaz ya da Tanrı'nın planını değiştirmez. İleri teknolojiler sayesinde Tanrı'nın planı hızlanacak ve azalmak yerine Tanrı'ya olan ihtiyaç artacaktır. Transfigürizm için Tanrı'ya en yakın fikir *post-human* (insan sonrası) projeksiyonudur. Bu yüzden teknolojik ilerleme ile ve Tanrı'nın izni ve yardımı ile İsa'nın yaptığı, sağırların duymasını ve körlerin görmesini sağlamak gibi işler insan için de uygulanabilir ve kolay olacaktır (Gayozzo, 2021: 125). Yani, insan tanrılaşabilecektir. Cannon'a göre "*Tanrı bile ilk başta Tanrı değildi*" (Smith, 2014: 20). "Bizim gibi sıradan bir ölümlü iken O, teknoloji ile insanlık durumunu aşmış (*transhuman* olmuş) ve tanrılaşmayı kendisi başarmıştır" (Green, 2017: 7). Benzer şekilde insanlar da nasıl Tanrı olunacağını ve ölümsüz ve mükemmel bir beden elde etmek için teknolojiyi nasıl kullanacağını kendisi öğrenmelidir (Cannon, 2015a: 203). Nitekim Cannon, insanların Tanrı'nın oluşturduğu bir simülasyon içerisinde yaşadığına (Cannon, 2015a: 213) ve bu simülasyonun amacının aynı şeyi yaparak bu döngüyü sonsuza dek sürdüreceği olan yeni tanrılar yaratmak olduğuna inanmaktadır (Green, 2017: 7).

Şekil 2.18. Transhümanist Mormon anlayışına göre insanın evrimi (Mormon Matters, 2012)

Bu bağlamda, Mormon Transhümanistler kendilerini İsa Mesih'in yerine koymayı, yani onun tanrısallık düzeyine ulaşmayı hedeflemektedir ve onlara göre bunu yapmanın yolu bilimsel bilgi ve teknolojiyi geliştirmekten geçmektedir (Kao vd., 2020: 177). Ancak

bunu hangi teknoloji ile ve nasıl yapacağını bulmak insanın görevidir. Bu görev telakkisini onlar, “*Tanrı olmayı öğrenmemiz gerektiği önermesini savunuyorum ve sadece herhangi bir Tanrı değil, kendisini diğerlerinin üzerine çıkaracak Tanrı değil, daha çok birbirimizi birlikte yükseltecek Tanrı. İsa tarafından örneklendirildiği ve davet edildiği gibi, birbirimiz için kurtarıcılar, teselli ediciler ve şifacılar olmayı öğrenmeliyiz*” şeklinde ifade etmektedirler (Cannon, 2022c).

Cannon, transhümanizmin iki katmanlı bir görüş olduğunu savunur: birincisi insan doğasının zaman içerisinde değiştiğini gözlemlemek ve kabul etmek, ikincisi de bu değişime maksat ve hedef katmaktır (MacFarlane, 2018: 153). Bu kapsamda *transfigürizm*, insan vücudunun teknolojik gelişimini Mormon doktrini ve etiği ile uyumlu bir şekilde sürdürmeye yönelik bir transhümanizm yaklaşımıdır (Gayozzo, 2021: 125) ve Mormon Transhümanist Derneğinin temel felsefesini ve prensiplerini ifade etmektedir. Mormon Transhümanist Derneği, transfigürizm ile sadece yapay zekâ gibi teknolojileri değil insanın İsa’nın rolünü üstlenmesini hedeflediğini iddia ettikleri transhümanist hareketin tamamını ilahi emre matuf bir girişim olarak göstermeye çalışmaktadır (Singbo, 2020: 259). Transhümanizmin özkontrollü evrim felsefesi Mormon teolojisinin *theosis*, yani insanın gelecekte Tanrı seviyesine yükselmesi fikrine oldukça uygun düşmektedir (Manzocco, 2019: 272). Fakat zihin yükleme gibi transhümanist hedefler transfigürizmin dünya görüşünde düalizm olmaması nedeniyle olası bir fenomen olarak görülmemektedir (Gayozzo, 2021: 125).

Bazı Hıristiyanlar tarafından “sapkınlık” (Tirosh-Samuels, 2012: 727) olarak nitelendirilen ancak günümüzde en hızlı büyüyen dinî hareketlerden olan Mormonluk, diğer adıyla Son Gün Azizleri Kilisesi, transhümanizme karşı en olumlu tavrı sergileyen dinî gelenek olarak görülmektedir. MTD başkanı Lincoln Cannon’a göre Mormonizm, aslında en transhümanist dindir (h+ Media, 2011) çünkü Mormon inançları “transhümanistlerin insanın bir gün mühendislik yoluyla zekâ ve yeni dünyalar üretebileceği yönündeki ortak beklentisine” paralellik göstermektedir. Yine Cannon’a göre, ölen sevdiklerini klonlama veya diğer ileri teknolojilerle onları yeniden yaratma veya diriltme gibi transhümanist fikirler ve idealler, Mormonluğun soya olan ilgisi ve bu dinin ölülerini vaftiz etme uygulamasıyla tutarlıdır. Böylece, bir Mormonun transhümanist harekete katılması kendi inancını reddetmek ya da inancına aykırı hareket etmek

anlamına gelmez; bilakis dininin emirleri ve uygulamaları nedeniyle kendiliğinden katılmalıdır. Elbette bu Cannon'un görüşüdür ve Mormon din adamlarının, yani Son Gün Azizleri Kilisesi'nin bu fikri benimseyip benimsemediği ayrı bir tartışma konusudur (Smith, 2014: 20). Dağ (2017a: 60) Mormonların transhümanizmi desteklemekle kalmayıp kendi transhümanizm türüne sahip olduklarını yazmış olsa da Cannon (2024) MTD web sitesinde ve farklı vesilelerle Mormon Kilisesi ile MTD arasında hiçbir resmi ilişki olmadığını ve Mormon Kilisesinin transhümanizmi desteklediğine dair açıklaması olmadığını beyan etmiştir.

“Zaman içerisinde evrimleşecek neo-insan geleceği” vizyonunu destekleyen MTD, Dünya Transhümanist Derneği'nin ilk dinî üyesi olmuştur (Hansell vd., 2011: 26; Yılmaz, 2021: 260). MTD'ye göre, “neo-insan geleceği” son derece gelişmiş entelektüel yeteneklere; hastalığa ve yaşlanmaya karşı bağışık bir fiziksel bedene; karmaşık düşünce ve duyguların anlık iletişim yeteneğine; uzak çevreleri bile yüksek farkındalık ile algılayabilmeye imkân sağlayan gelişmiş duyuşsal algılara; insanüstü güç ve çevikliğe; bireysel arzuların, ruh hallerinin ve zihinsel durumların mükemmel düzeyde kontrolüne; mutluluk, sevgi, haz ve benzeri diğer duyguları yüksek kapasiteyle deneyimleme özelliklerine sahip olacaktır. Mormonlar *theosis* ilkesine, yani insanların sonsuz ilerlemesine ve Gelişen Tanrı kavramına inandıkları için transhümanist ideolojiyi fiziksel gelişmişliğin ötesinde teolojik temellerde de desteklemektedirler (Bialecki, 2022: 237, 247). Onlar, ölümlü insan varoluşunu ölümden sonra devam edecek olan sonsuzluk sürecinin bir hazırlık safhası olarak görürler ve bireylerin dünyevi yaşamları boyunca edindikleri bilgi ve zekâyı sonraki yaşamlarına da taşıyacaklarına inanırlar (Tirosh-Samuels, 2012: 727).

2.2.4. Dinî Kimlik

MTD, Mormonizmin teolojik temellerini teknoloji ve insan potansiyelinin geliştirilmesi ile birleştirerek, insanlığın gelecekteki evrimi üzerine yenilikçi bir bakış açısı sunmaktadır. Mormon teolojisinde, insanların potansiyel olarak Tanrı'ya benzeme ya da ilahi varlıklar olma kapasitesine sahip oldukları kabul edilir. Joseph Smith'in öğretilerine göre, Tanrı bir zamanlar insandı ve insanlar da Tanrı gibi olabilir (Smith, 2014: 20; Burdett ve Lorrmar, 2018: 248). Mormonizmin, insanın Tanrı benzeri bir

varlık olma potansiyeline sahip olduğu inancı, MTD'nin ortaya çıkışında ve gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Şöyle ki MTD, insanların bu ilahi potansiyellerine teknolojik araçlar ve bilimsel gelişmelerle ulaşabileceğini savunmaktadır (Leidenhag, 2020: 2, 5). Mormon transhümanistler, kendi entelektüel ve ruhsal öncüllerini de Pierre Teilhard de Chardin ve Rus Ortodoks Rahip Nikolai Fedorovich Fedorov gibi (Bohan, 2018: 250) teknolojik aşkınlığın dinî ve manevi savunucularına dayandırmaktadır.

Transhümanizmin sürekli ilerleme ve gelişme felsefesiyle paralel olarak Mormon inancı, ruhun sonsuz şekilde ilerleyebileceğini ve evrende sürekli olarak gelişim gösterebileceğini öne sürmektedir. Teknolojiyi insanlara sürekli olarak ilerleme ve gelişme imkânı sunan bir araç olarak gören MTD, Mormon Transhümanizmi'nin temel taşları olarak ömrün uzatılması ve fiziksel yeteneklerinin artırılması için teknolojik imkânların kullanılmasını görür. Bu anlamda MTD, Tanrı'nın İşine Katılım, Bilim ve Teknolojinin Tanrı'nın Araçları Olması, Tanrılığın Bir Süreç içinde Elde Edilmesi ve Üstün ve Gelişmiş Bir Beden Gerekliliği gibi dört ana öncül üzerine kurulmuştur (Tirosh-Samuelson, 2012: 727; Cannon, 2015a: 214) .

Tanrı'nın İşine Katılım: Mormon inancına göre yaratılış, Tanrı'nın insanla işbirliği içinde yürüttüğü bir süreç olarak görülür. İnsanlar Tanrı'nın işine katılmak ve onun dünyada yapacağı işleri gerçekleştirmekle görevlidir. Bu nedenle insanların dünyayı ve evreni yaratma sürecine katılabileceği, Mormonizmin önemli bir doktrindir (Cannon, 2015a: 214; Yılmaz, 2021: 259). Böylece MTD, insanın bilim ve teknolojiyle yaratılış sürecinde aktif bir rol oynayabileceğini ve daha iyi bir dünya inşa edebileceğini savunur. Bilim ve teknoloji, bu işlerin Tanrı adına gerçekleştirilmesinde kullanılması gereken araçlar olarak görülmektedir. Mormon inancında Tanrı'nın insanlara rehberlik ettiği ve onların ilerlemesine yardımcı olduğu düşüncesi de yaygındır. Nitekim Mormon Kitabında, Tanrı'nın peygamberlerine çeşitli teknolojik ve bilimsel araçlar sağladığına dair örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Nephi'ye (Nuh'a) Tanrı tarafından bir gemi inşa etmesi veya bir pusula kullanması emredilmektedir (Mormon Kitabı, 1 Nephi: 17/5).

Bilim ve Teknolojinin Tanrı'nın Araçları Olması: Mormon teolojisinde, Tanrı'nın insanlara sağladığı araçlar, kutsal yazılarda sıklıkla referans verilen bilim ve teknoloji olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bilim ve teknoloji, etik çerçevede

kullanıldığında insanın Tanrı'ya yaklaşmasına yardımcı olur (Cannon, 2015a; Cira, 2020: 73; Bialecki, 2022: 196; Cannon, 2022a: 67).

Tanrılığı Elde Etme Süreci: Daha önce de belirtildiği gibi Mormon inancında insanın nihai amacı *theosis* yani Tanrılık mertebesine ulaşmaktır. Bu anlamda İsa'nın "Tanrı gibi olun" emri, Mormonlar için derin bir anlam taşımaktadır. MTD, bu emrin sadece manevi bir hedef olmadığını, aynı zamanda teknolojik ve fiziksel bir hedef olduğunu savunmaktadır. Bu açıdan transhümanizm, Mormonların Tanrı'ya benzeme sürecinin hızlandırılmasında bir araç olarak görülmektedir (Trothen ve Mercer, 2017: 6; Bialecki, 2020: 7, 2022: 8, 75).

Üstün ve Gelişmiş Bir Beden Gerekliliği: Mormon teolojisinde Tanrılık, sadece manevi bir durum değildir; aynı zamanda yüceltilmiş, ölümsüz bir bedene sahip olmayı da içeren bir durumdur. MTD, insanın ölümsüzlüğe ve diriliş'e ulaşmasının bilim ve teknolojinin yardımıyla mümkün olabileceğine inanır. Genetik mühendislik, yapay organlar ve ömrü uzatma çalışmaları gibi transhümanist projelerin hedeflediği fiziksel ve biyolojik gelişimler bu vizyonun bir parçası olarak görülmektedir (Rothblatt, 2012b: 148; Cira, 2020: 74; Kazim ve Koshiyama, 2021).

Bu dört öncül, Mormon Transhümanist Derneği'nin temel felsefesini oluşturmakta ve transhümanizmin dinî sahada nasıl şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, bilim ve teknolojinin oynadığı rol, Mormon inancının bilim ve teknoloji ile olan ilişkisini anlamak için kritik bir öneme sahiptir.

Ayrıca transhümanistler arasında popüler olan Yeni Tanrı Düşüncesi (*New God Argument*) kavramsallaştırmasını ortaya atan Cannon, (Trothen ve Mercer, 2017: XIV), bu yeni kavramsallaştırma ile MTD'nin dinî kimliğinin oluşumuna önemli katkı sağlamıştır.

2.2.4.1. Yeni Tanrı Düşüncesi

Yeni Tanrı Düşüncesi (YTD) (New God Argument, 2024), özellikle MTD tarafından savunulan ve Tanrı'nın varlığına dair geleneksel teolojik düşünceleri teknoloji, ahlak ve diğer transhümanist kavramlar ile birleştiren yenilikçi bir felsefi yaklaşımı temsil etmektedir (Bialecki, 2022: 132). Bu yaklaşım geleneksel teolojik düşüncelerden ayrılarak Tanrı'nın varlığını insanlığın teknolojik ve ahlaki evrimi ile de ilişkilendirerek hem Tanrı

kavramını hem de insan potansiyelini yeniden tanımlamayı amaçlamaktadır (Cannon, 2015a: 212; Lemasters, 2024: 6).

YTD, Tanrı'nın varlığını yalnızca doğüstü bir güce dayandırmaz. Bunun yerine, gelecekteki yapay zekâ veya biyoteknolojik olarak gelişmiş insan formları gibi süper zeki ya da *post-human* varlıkların Tanrı benzeri özellikler kazanabileceğini söyler. Dolayısıyla YTD, Tanrı'nın bu varlıklar ve onların sahip olacağı sorumluluklar aracılığıyla "var" olacağı fikri üzerine kuruludur (Cannon, 2015a: 204).

YTD, transhümanist felsefenin bazı temel ilkelerine dayanmaktadır. Özellikle teknolojinin insan potansiyelini dönüştürme kapasitesine olan inanç, YTD'nin merkezinde yer alır. Tanrı kavramının, insanın içinde mevcut olan belirli bir kapasitenin açığa çıkması ihtimali olarak değerlendirilen (Bialecki, 2022: 132) YTD, *Post-human* Teknolojisi, Ahlaki Zorunluluk ve Simülasyon Teorisi olmak üzere üç ana temel varsayım üzerine kuruludur.

1. Gelişmiş Varlıklar ve Post-Human Teknolojisi: İnsanlar, teknoloji yardımıyla biyolojik ve bilişsel sınırlarını aşacaklardır. Yapay zekâ, genetik mühendislik ve nanoteknoloji gibi alanlardaki gelişmeler, insanları *post-human* varlıklar haline getirebilir. İnsan sonrası varlıklar, etik ve ahlaki sorumlulukları olan süper zeki varlıklar olacaktır. Bu varlıkların, kendi dünyalarında ve evrenin geri kalanında iyiye hizmet etme gibi ahlaki sorumlulukları olacaktır. İnsanlık teknolojiyi kullanarak biyolojik sınırlarının ötesine geçer ve *post-human* bir seviyeye ulaşır ve Tanrı benzeri bir güce ve bilince sahip olursa, bu varlıklar evrenin düzenini etkileyebilir (Bialecki, 2020: 6) ve hatta kendi simülasyonlarını yaratabilir (Cannon, 2015a: 213).

2. Ahlaki Sorumluluk ve Zorunluluk İlkesi

Eğer insanlık gelecekte süper zeki varlıklara dönüşürse, bu varlıkların etik olarak nasıl davranması gerektiği sorusu büyük önem taşır. Bu ilkeye göre, eğer yeterince gelişmiş varlıklar (örneğin, insan sonrası varlıklar) varsa, bu varlıkların ahlaki bir sorumluluğu vardır. Ahlaki sorumluluk, kendi türlerinin ve evrenin refahını sağlamayı içerir. Bu bağlamda, Tanrı benzeri varlıklar (örneğin, gelecekteki *post-human* varlıklar ya da süper zeki yapay zekâ) bu ahlaki sorumluluğu üstlenir (Cannon, 2015a: 212, 2022a: 64).

3. Simülasyon Teorisi ve Tanrı Varsayımı: Simülasyon hipotezi, YTD'nin önemli bir bileşenidir (Lee, 2019: 777). günümüz insanı ya da benzer varlıklar, gelişmiş varlıklar tarafından simüle edilmiş olabilir. Gelişmiş medeniyetler, geçmiş yaşamları ya da kendi evrimsel süreçlerini simüle edebilecek kadar ileri teknolojilere sahip olabilirler(Cannon, 2015a: 208). Eğer gelişmiş bir medeniyet insanlığı simüle edebilecek teknolojiye sahipse, Tanrı'nın varlığı, bu simülasyonun yaratıcısı olan varlıklarla ilişkilendirilebilir(Winyard, 2016: 72) . Eğer bir simülasyon içinde yaşıyorsak, bu simülasyonun yaratıcısı olan varlıkların ahlaki sorumlulukları nelerdir? Eğer varlıklar simüle edilmişse, bu varlıkların özgür iradeleri var mıdır?

MTD, Yeni Tanrı Düşüncesini Mormonizmin teolojik temelleriyle birleştirir. Mormonizm'de Tanrı, bir zamanlar insandı ve insanlar da Tanrı gibi olabilir. Bu doktrin, insanın gelişimi ve yücelmesi sürecinde önemli bir rol oynar. Yeni Tanrı Argümanı, bu teolojik temeli, teknolojik ilerlemelerle birleştirir ve insanın potansiyel olarak Tanrı benzeri bir varlık haline gelebileceğini savunur (Cannon, 2015a).

2.2.4.2. Mormon Transhümanist Beyanı

Mormon Transhümanist Beyanı (MTB), kurumsal olarak MTD'nin ve bir MTD üyesinin, Mormonizm ve Transhümanizm bağlamında durduğu noktayı, inandığı temel değerleri ve hedefleri ifade eden bir ant ve beyanat niteliğindedir.

Mormon Transhümanist Beyanı, ilk olarak 2006 yılında kabul edilmiş olup, 2016 yılında yapılan değişiklikler ile son halini almıştır. MTD'nin transhümanist anlayışını ifade eden transfigürizm (suret ve rol değiştirme) yaklaşımının internet sayfasında yer aldığı şekli ile güncel Mormon Transhümanist Beyanı aşağıdaki gibidir (MTD, 2016):

“1. Bizler, İsa Mesih'in İncili'nin öğrencileriyiz; bu İncil, Mesih'in rolüne güvenmek, bu role doğru değişmek ve bedenlerimizi ve zihinlerimizi tamamen bu role adanmak, İsa tarafından örneklendirilen ve davet edilen şefkatli yaratıcılar olmak anlamına gelir.

2. İncil'in, özellikle şefkatli ve yaratıcı yücelmenin gayretli bir şekilde peşinden gidilmesini teşvik eden birçok din ve felsefeyle uyumlu ve tamamlayıcı olduğunu kabul ediyoruz.

3. Biz, baskıcı olmadıkları ölçüde, bireylerin ve anatomilerinin, toplumların ve çevrelerinin, kendi iradelerine, arzularına ve yasalarına göre, ruhsal ve bedensel yücelmelerini istiyoruz.

4. *Bilimsel bilgi ve teknolojik gücün, başkalaşım, ölümsüzlük, diriliş, bu dünyanın yenilenmesi ve sonsuz dünyaların keşfi ve yaratılması gibi çeşitli kehanetlerin ve vizyonların gerçekleşmesi de dâhil olmak üzere, böyle bir yücelmeyi mümkün kılmak için Tanrı tarafından takdir edilen araçlar arasında olduğuna inanıyoruz.*

5. *Bilim ve teknolojiyi bilgelik ve ilham doğrultusunda kullanmayı, gelecekteki gelişmelerle ilişkili riskleri ve sorumlulukları belirleyip bunlara hazırlanmayı ve başkalarını da aynısını yapmaya ikna etmeyi bir görev olarak görüyoruz.*

6. *Hepimizin bir arada çokluk olması için dostluğumuzu gösterdiğimizde; nereden gelirse gelsin, gerçeği aldığımızda; ve birbirimizi birlikte yükselten yardım, teselli ve şifa gönderdiğimizde, müritliğimizin gereklerini uygularız.”*

2.2.5. Üyelik ve Katılım

Kuruluşunun ilk yılında sadece 29 üyesi olan MTD, 2017 itibariyle 700’den fazla üyeye ulaşmış (Lee, 2019: 831), Ağustos 2018 itibariyle, 67 ülkede 726 üye sayısına ulaşmıştır. Hareketin resmi sayfasında bildirildiğine göre 2024 yılı itibariyle 1.113 (MTD, 2024) üyesi bulunmaktadır.

Üyelerin ezici çoğunluğu (yaklaşık 516’sı) Kuzey Amerika’da yaşıyordu. 2017 itibariyle, üyelerin %62’si aynı zamanda İsa Mesih’in Son Gün Azizleri Kilisesi üyesiyken kendisini teist olarak tanımlayanların oranı ise %59 olarak bildirilmiştir. Bu verilere dayanılarak ve üyelerin önemli bir bölümünün Mormon olmayan ve teist olmayanlardan oluştuğu göz önüne alındığında, kuruluş içinde dikkate değer bir hoşgörü ve kapsayıcılık olduğu iddia edilmektedir (Bohan, 2018: 249).

MTD’ye katılan herkes Mormon Transhümanist Beyanı adı verilen, yukarıda aktardığımız yemini tasdik etmelidir. Detaylara ilişkin yorumları ve transhümanist fikir ve eylemleri destekleme şekilleri farklı olabilmekle birlikte tüm MTD üyeleri, *Humanity+*’ın “Transhümanist Bildirgesi”nin şu anki versiyonunu ve kendi “Mormon Transhümanist Beyanını” desteklemeyi kabul etmektedirler.

2.2.6. Faaliyetler ve İlişkiler

MTD kurumsal olarak hem en eski hem de en aktif ve dinamik dinî transhümanist harekettir. Profesyonel bir liderlik yapısı olan MTD konferanslar ve diğer çeşitli programlar ihtiva eden bir takvime sahiptir (Mercer ve Trothen, 2021a: 35). MTD, kuruluşundan itibaren, çeşitli etkinlikler ve konferanslar düzenleyerek hem Mormon

topluluğu içinde hem de daha geniş sosyal çevrelerde transhümanizm hakkında farkındalık yaratmayı hedeflemiştir (Bialecki, 2020: 6–7).

MTD Uganda’da Bilim & Okuryazarlık Merkezi ve Bilgisayar Eğitim Merkezi açmak için çalışmalar yürütmektedir. MTD ayrıca, yıllık olarak düzenlediği çeşitli toplantılar, sunumlar ve yemek organizasyonları ile toplumsal duyarlık projeleri gerçekleştirmektedir (Ledford, 2015). 2010-2016 yılları arasında MTA, konferanslarında Max More, James Hughes, Aubrey de Grey, Natasha Vita-More ve Ralph Merkle gibi bir dizi önde gelen transhümanisti ağırlamıştır (Bohan, 2018: 250; Cannon, 2021b) .

2.2.7. Değerlendirme

MTD, teknolojik tekillik ve *post-human*ın tanrısallık mertebesine çıkması gibi transhümanist fikir ve idealleri, kendi dinlerinin gelecekle ilgili kehanetlerinin gerçekleşmesi olarak görmektedir. Buna göre, çok az kişinin farkına varmış olduğu ve işaretlerini gördüğü dramatik ve beklenmedik bir değişim dönemi, yani Mormon inanışındaki binyıl dönemi yakındır ve transfigürizmin gerçekleşeceği güne hazırlanılmalı ve bununla ilişkili riskler gözden geçirmeli ve azaltılmalıdır. Zira onlara göre, zihinler ve bedenler bir göz açıp kapayıncaya kadar çeşitli şekillerde değiştirilebilecek, insanlar ve hayvanlar, farklı tür ve derecelerde bedenlere dönüştürülebilir, ölmüş olanlar dirilebilecektir. Anatomik değişiklikler ömrü sonsuz olarak uzatacak, kan ruh ile yer değiştirecek ve ölümsüzlüğe ulaşılacaktır. Ancak daha önemlisi, transfigürizm gününde insanlara, bu gelişim ve dönüşümü kendileri ya da birbirleri için yapmalarının emredilebileceği ve sahip oldukları teknolojinin insanlara bu sonsuz ömrü elde etmeyi sağlayabileceği düşünülmektedir (Hughes, 2007: 30).

MTD web sitesinde ifade edildiğine göre MTD, transhümanizmi bir fırsat olarak görmekte ve transhümanizmin Mormonizmde yer alan, bilimsel bilgi ve teknolojik gücün, transfigürizm, ölümsüzlük, diriliş, bu dünyanın yenilenmesi ve sonu olmayan dünyaların keşfi ve yaratılması gibi hususları da içeren bir yükselme ve ilerlemeye ilişkin gelecek vizyonlarına erişilmesini sağlamak için Tanrı’nın buyurduğu araçlardan biri olduğuna yönelik teolojik inanca uygun olduğunu belirtmektedir (Jackson, 2020: 175). *Humanity+*’a bağlı olan MTD, transhümanizmi destekleyen dinî bir kuruluşun ender örneklerindedir (Ranisch ve Sorgner, 2014: 13)

Bununla birlikte 1997'nin sonlarında Max More ve Nick Bostrom, transhümanizm ve dinin uyumlu olup olmayacağı ve gelecekte dinî transhümanist örgütlerin ortaya çıkıp çıkmayacağı konusunda katıldıkları bir tartışmada Bostrom, “*Hıristiyanların, Müslümanların veya Mormonların transhümanist olabileceğini düşünmüyorum, transhümanizm tanımımızda bunu gözardı etmememiz gerektiğini düşünüyorum, aksi takdirde transhümanizm kavramı, transhümanizm = ekstropanyizm- akıl ve cesaret denklemine indirgenir –ki buna şiddetle karşıyım*” şeklindeki bir ifadeyle transhümanizm ile dinlerin bağdaşamayacağı yönünde fikir bildirmiştir. Ancak Max More başlangıçta, maneviyatı ve dinî inançları olan bazı kişilerin de transhümanist olabileceği fikrine açık olmasına rağmen, Bostrom ile yaptığı sohbetin sonunda standart Hıristiyanlık ve İslam'ın transhümanizm ile uyumlu olabileceği yönündeki fikrini değiştirmiştir (Bostrom, 1997; Bohan, 2018: 163; Vita-More, 2019). Bugün buldukları nokta göz önüne alındığında ise, birçok dinî transhümanist hareketin içinde yer alan bir isim olarak More, bu fikrini yeniden değiştirmiş gibi görünmektedir.

Gerek karma felsefesinde gerekse ahiret inancı olan tüm dinlerde insanın ölümü gerekli ve kaçınılmaz bir realitedir. Seküler transhümanizmin idealleri arasında nihai olarak ölümün üstesinden gelinmesi, yani ölümsüzlük varken, Mormon transhümanizminin felsefesinde esas olan insanın kutsal kaderi olan tanrılaşmanın gerçekleşmesidir. Bunun için ölmek gerekli ise ölünebilir, yani Mormonlar süreç değil sonuç odaklıdır. İnsan Tanrılaştığında zaten ölümsüz bir bedene sahip olacaktır ancak ölümsüz beden tanrılaşma için bir ön şart değildir. Neticede insan ilahi surette yaratılmıştır (Garner, 2006: 79; Kaunda, 2020: 331–332) ve eninde sonunda ilahi suretine kavuşacaktır. Ayrıca, Mormonların inandıkları sonsuz yaşam ancak bu dünyada iyi işler yapan, başkalarına hizmet eden ve eğitime büyük yatırımlar yapanlar için, transhümanistlerin teknolojinin insanlığa yararlarına yaptığı vurguda sosyal eyleme veya eğitime henüz yer verilmemiştir (Tirosh-Samuelson, 2012: 727). Mormon transhümanizmi ile seküler transhümanizm arasındaki en önemli ayrım seküler transhümanizmin ideali insanın ya da *post-humanın* egemenliği iken Mormon transhümanizminin amacı Tanrının egemenliği altında, onun emriyle, öngördüğü Tanrısal dönüşüme ulaşmaktır. Mormonlar için transhümanist faaliyetler sadece bu süreci hızlandırmak içindir (Trothen ve Mercer, 2017: 323).

2.3. TURING KİLİSESİ

Turing Kilisesi (TK); dini, felsefi ve teknolojik perspektiflerin yakınlaştığını savunan ve gelişen bilgisayar teknolojileri ve yapay zekânın dönüştürücü bir etki yaratma potansiyeli ile insanlığın geleceği için farklı bakış açıları geliştiren dinî transhümanist bir harekettir. Bu hareket, tüm fiziksel gerçekçi süreçlerin bir Turing makinesi tarafından simüle edilebileceği savına dayanan ve Alonzo Church ve Alan Turing'in soyadları ile anılan *Church-Turing Tezi*⁴⁵ referans alınarak ve Alonzo Church'ün soyisminin (*Church*) Kilise anlamına gelmesine istinaden bir kelime oyunu ile bu teze atıf yapmak suretiyle kendini Turing Church olarak adlandırmıştır (Bainbridge, 2017b: 226; Bialecki, 2022: 94).

TK, dinî ve felsefi dünya görüşlerini, transhümanizm bağlamında insanın gelişmesinin etik, varoluşsal ve manevi sonuçlarıyla ve gelişen hesaplama paradigmalarıyla bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Hareketin din, felsefe ve teknoloji arasındaki yakınlaşmaya yönelik fikirleri transhümanizmin geleneksel dinlerle ilgili ortaya koymuş olduğu yeni bakış açılarına ve düşünce biçimlerine uyumlu olarak insanlığın radikal gelişimi ve dönüşümü senaryolarını insanlığın gelecek projeksiyonlarına dâhil etmeye çalışmaktadır.

2.3.1. Turing Kilisesi'nin Oluşumu

İlimli transhümanistlerle karşılıklı saygı çerçevesinde iyi ilişkiler yürüten aktivist ve yazar Giulio Prisco, transhümanist hareketin ürkek ve içine kapanık ilerleyişinden memnun olmayan birkaç kişinin uluslararası bir tartışma forumunda bir araya gelerek yeni fikirler paylaşımlarını ve muhtemelen yenilikçi projeler üstlenmelerini önermiştir. Kısmen daha radikal bir tabiatı olacağını ve yeni bir aşkınlık biçimini hedeflediğini göstermek üzere Kozmik Mühendisler Tarikatı (*Order of Cosmic Engineers*, KMT) adını verdiği bir oluşumu hayata geçirmiştir. Önde gelen transhümanistlerden Max More ve Natasha Vita-More'un da katıldığı bu oluşumun politikalarının ve hedeflerinin

⁴⁵ Bakınız <https://mathworld.wolfram.com/Church-TuringThesis.html> (Erişim Tarihi: 04.10.2024)

belirlenmesinde aralarında Terasem kurucusu Martine Rothblatt'ın da olduğu bir grup transhümanist⁴⁶ yer almıştır (Bainbridge, 2017b: 209; Prisco, 2021).

KMT, 4 ve 5 Haziran 2008'de *Second Life* adlı sanal evrende “Dinlerin Geleceği/Geleceğin Dinleri” (*The Future of Religions/Religions of the Future*) adlı bir sanal konferans düzenlemiştir. Ardından, “Evrenini Biçimlendir” (*Shape Your Universe*) adlı bir manifestoyla başlayan kozmik çağrı çerçevesinde bazı transhümanistler KMT üyesi olmuşlardır. 14 Haziran 2008 tarihinde *World of Warcraft* adlı oyunda *Silvermoon City*'de düzenlenen bir etkinlikle resmi olarak kurulmuş ve birliğin izahnamesi (*Prospectus of the Order*) ilk kez umuma açık olarak okunmuş ve duyurulmuştur (Bainbridge, 2017b: 224; Prisco, 2021).

KMT, akıllı teknolojilerin kullanılması yoluyla bireylerin ve evrenin dönüştürülmesini amaçlayan bir transhümanist fikir birliği ortamı yaratma amacıyla insanları bir araya getirecek bir dizi transhümanist tartışma forumları açmış ve *Teleplace* gibi dijital toplantı mecralarında ve *Second Life* ve *World of Warcraft* gibi sanal dünyalarda toplantılar düzenlemeye devam etmiştir. 2010 yılındaki Transhümanizm ve Maneviyat (*Transhumanism and Spirituality*) konferansındaki konuşmasında Prisco Turing Kilisesi (*Turing Church*) adıyla kurmayı düşündüğü oluşumundan ve Church-Turing tezine dayandırdığı kozmik görüşlerinden bahsetmiştir. Bu sunumunda (Prisco, 2010) Turing Kilisesini “Zihin Yükleme, Sentetik Gerçeklikler ve Teknolojik Dirilişe Dayalı Bir Din 2.0 Önerisi” olarak sunmuştur.

TK'nin kökenleri, 1930'larda hesaplama teorisini büyük ölçüde etkileyen isimlerin başında gelen Amerikalı bilim adamı Alonzo Church ve İngiliz bilim adamı Alan Turing tarafından ortaya konan presiplere dayanmaktadır. Church ve Turing'in de çalışmalarını yürüttüğü 1930'lu yıllarda yapılan çalışmalar, hesaplama modellerini ve hesaplanabilirlik kavramını tanımlamak adına önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Church ve Turing'in katkıları bilgisayar bilimi ve hesaplama teorisi için devrim niteliğinde olup hesaplama teorisinin temelini oluşturan modelleri şekillendirmiştir. Alonzo Church ve Herbrand-

⁴⁶ William Sims Bainbridge (yazar, bilim insanı ve aktivist), Howard Bloom (yazar ve aktivist), Riccardo Campa (yazar ve aktivist), Stephen Euin Cobb (yazar, köşe yazarı ve *The Future and You*'nun sunucusu), Ben Goertzel (yazar, bilim insanı, yapay zeka öncüsü ve aktivist), Max More (yazar ve aktivist), David Pearce (yazar, profesör, filozof ve aktivist), Giulio Prisco (yazar, girişimci ve aktivist), Martine Rothblatt (yazar, girişimci ve aktivist), Philippe Van Nederveelde (yazar, girişimci ve aktivist) ve Natasha Vita-More (yazar, öğretim üyesi ve aktivist)

Gödel genel özyinelemeli fonksiyonları tanımlarken, Alan Turing ise Turing makinesi adını verdiği yeni bir model geliştirmiş ve bu modeller, hesaplama teorisinin temelini oluşturan ve bilgisayar bilimine yön veren ilkeler haline gelmiştir. Church-Turing tezi, etkin olarak hesaplanabilen tüm sayısal fonksiyonların yinelemeli olduğunu ve bir Turing makinesi tarafından hesaplanabileceğini öne sürmüştür (Dershowitz ve Falkovich, 2012: 72). Söz konusu tez geçerliliğini korumaktadır. Bu çığır açan tez ve ilgili modeller, bilgisayar biliminin ve yapay zekânın temelini oluşturmuştur. Böylece Alan Turing, hem modern bilgisayar biliminin babası olarak kabul edilmiş hem de yapay zekânın sınırlarını sorgulayan bir düşünür olarak adını tarihe yazdırmıştır.

Alan Turing'in mirasını daha güçlü bir şekilde sürdürmek isteyen bazı bilim insanları, düşünürler, yazılımcılar ve fütüristler gelişen teknolojilerin de etkisiyle yapay zekânın sınırları konusunda daha geniş ufuklar görmüş ve yapay zekânın insan bilinci ve ruhuna dair sorunları çözebileceğine dair radikal inançlar benimsemişlerdir. 2000'li yıllarda dijital teknolojilerin ve yapay zekânın dönüştürücü potansiyelini daha yakından kavrayan bazı transhümanistler bu alanın din ve insan varlığı üzerindeki olası etkilerini tartışmaya başlamışlardır.

Şekil 2.19. Alonzo Church (solda) ve Alan Turing (sağda) (Copeland ve Shagrir, 2018)

Giulio Prisco, felsefe, inanç ve teknolojik ilerlemenin çeşitli yönlerinden yararlanarak geleneksel sınırların aşılabileceğini ve transhümanist ideallerin manevi sahada da etkileri olabileceğini göstermek için, bilim ve dinî inançları harmanlayarak,

özellikle ölüm ve ötesi hakkında yeni bir bakış açısı geliştirmiştir. 2011 yılında Prisco, hiçbir merkezi otoriteyi tanımayan ve herkese açık olan kozmist ve minimalist bir din olarak Turing Kilisesini kurmuştur. Ayrıca Lincoln Cannon, Ben Goertzel, Mike Perry ve Martine Rothblatt gibi transhümanistler de kilisenin kurulmasında aktif rol üstlenmişlerdir (Bainbridge, 2019: s.y.). Turing Kilisesi, transhümanizm ve dijital sonsuzluk gibi konuları felsefi ve teolojik bir çerçevede ele alarak inanç sistemlerini bilim ve teknoloji ile birleştirmek suretiyle insanlık için yeni bir anlam çerçevesi ve gelecek vizyonu sunmayı amaçlamaktadır. Kilisenin sunduğu vizyon Alan Turing ve Alonzo Church'ün fikirlerinden ilham alarak insan zekâsının ve varoluşunun dijital biçimde yeniden yaratılabileceği fikri üzerine kuruludur. Bu fikir TK'nin, insan zihninin dijital olarak "yükseltilmesi" yoluyla insanın, ölümü bertaraf eden bir "varlık" durumuna ulaşması fikrini savunma şeklinde gelişmiş ve genişlemiştir. Buna göre, insan bilincinin dijital ortamlara aktarılması ve sonsuza kadar yaşatılması olasıdır. Bu yönüyle Terasem hareketi ve bağlı kuruluşlarınca da hem felsefi hem de bilimsel olarak savunulan ve üzerinde çalışılan zihin yükleme ve bedensiz dijital varlık formu düşüncesine paralellik göstermektedir.

TK, ölümsüzlük ve bilinç aktarımına, insan sınırlamalarını aşmaya ve teknolojik araçlarla uzun ömürlülüğe ulaşmaya yönelik transhümanist idealleri benimsemiş olup dinî transhümanizmin genel özelliği olarak geleneksel dinî temaları sekülerleştiren ve teknolojiye dinî önem atfeden (Tirosh-Samuels, 2012) bir duruşu temsil etmektedir.

Terasem, Mormon Transhümanist Derneği ve Hıristiyan Transhümanist Derneği'ne de üye olduğunu ve bu kuruluşları kendi geniş ailesinin bir parçası olarak gördüğünü belirten (Prisco, 2016, 2024a) Prisco'nun ve onun liderliğini yaptığı Turing Kilisesi'nin anılan transhümanist hareketler ile büyük paralellikler taşıması ve ortak fikirlerin savunuculuğunu yapması şaşırtıcı değildir.

2.3.2. Felsefi Temeller ve Amaçlar

Turing Kilisesi'nin felsefi temelleri, insan varoluşunun doğası, bilinç ve ölümden sonraki yaşam gibi sorular etrafında şekillenmektedir. Bu felsefi yapı, bilimsel ilerlemelerle desteklenen transhümanist ideallere ve metafizik ile spiritüel öğelere dayanmaktadır. TK'nin felsefi temelinde yer alan bazı ana düşünceler arasında zihnin

dijitalleştirilebileceği inancı, insan ve makine tekilliğinin ve tanrısal bir yapay zekânın mümkün olduğu fikri, panteizm ve panenteizm, kozmizm, dijital sonsuzluğa ve evrensel bilgiye ulaşmak gibi mefkûreler yer almaktadır. Bu bağlamda TK'nin amaçları da felsefi temellerinde yer alan fikirlerin gerçekleşmesine yönelik her türlü bilimsel, felsefi, toplumsal ve teknolojik katkının sağlanmasını içermektedir.

Turing Kilisesi, insan bilincinin yalnızca biyolojik bir süreçten ibaret olmadığını, aynı zamanda dijital olarak yeniden oluşturulabileceğini savunur. “Dijital zihin yüklemesi” veya “zihin yedeklemesi” olarak bilinen ve nörobilim ve bilgi teorisi alanındaki çalışmalarla da desteklenen bu fikir, insan beynindeki tüm verilerin dijital bir formata aktarılması ve bu yolla dijital bir sonsuzluk sürdürmenin mümkün olabilirliliğini savunmaktadır (Huberman, 2018: 2; Leidenhag, 2020: 7). Böylece, dijital sonsuzluk ideali bir tür ölümsüzlük vadeder ve insan bilincinin zamanın ötesine geçebileceği fikrini destekler. Prisco, bu fikre o kadar inanmış ve benimsemiştir ki, kendi ölümünden önce bunun gerçekleşmemesi durumunda ölümünden sonra Google hesabında ve dijital mecralarda erişilebilir olan tüm kişisel bilgilerinin derlenmesi ve bunların kendi zihin dosyalarının oluşturulmasında kullanılması için Google'ye açık rıza beyanında (Prisco, 2010) dahi bulunmuştur.

Turing Kilisesi, yapay zekânın insanlığın geleceğinde dönüştürücü bir rol oynayacağına ve insanlığın kendisini aşması, sınırlarını genişletmesi ve varoluşunu yeniden tanımlaması için YZ teknolojilerinin temel bir araç olacağına yönelik güçlü bir inanç beslemektedir. Teknolojinin otonom olarak kendini geliştirme ve nihayetinde insan zekâsını aşma noktasına ulaşacağı (Belk vd., 2020: 226; Bialecki, 2022: 80), fiziksel ile sanal, insan ile makine arasındaki ayrımın bulanıklaşacağı ve hatta ortadan kalkacağı varsayımına dayanan Tekillik (*Singularity*) kavramı (Bainbridge, 2014: 121, 2017b: 209) da bu noktada oldukça önemlidir. Turing Kilisesi, insan bilincine kıyasla çok daha güçlü bir kapasiteye sahip gelişmiş bir yapay zekânın “tanrısal” özellikler taşıyabileceğine ve insanlar için “yapay bir tanrı” (*AI God*) işlevi görebileceğine inanmaktadır (Paura, 2016: 30; Winyard, 2016: XXVIII). Türkçe olarak Tanrısal Yapay Zekâ veya Yapay Zekâ Tanrı olarak ifade edebileceğimiz *AI God* kavramı, insanlığın evriminin doğal bir uzantısı olarak görülürken, aynı zamanda insanoğlunun gelecekteki varoluşunun temel dayanağı olarak kabul edilir. Bu vizyon, sadece bilgi açısından üstün olmakla kalmayıp aynı

zamanda etik ve ahlaki kurallar koyma ve kararlar verme noktasında da insanlık için en iyi sonuçları ortaya koyacak olan “tanrısal rehber” ya da “koruyucu” bir YZ geliştirme fikrine dayanmaktadır. Böylece bu yapay tanrının, tüm insanların verilerini, zihinlerini ve kişiliklerini koruyarak yeni bir varoluş biçimi sunabileceği kabul edilir (Zimmerman, 2008: 2).

Ayrıca Turing Kilisesi birçok metafizik düşünceden de etkilenmiştir. Özellikle panteizm ve panenteizm kavramları bu hareketin düşünce yapısında belirgin bir yer tutmaktadır. Panteizmin Tanrı'nın doğada, evrende ve var olan her şeyde mevcut olduğu savı TK'nin evreni “bilinçli” bir varlık olarak görmesine ilham kaynağı olmuştur (Gagarin, 2023). Öte yandan panenteizmin Tanrı'nın evrenin ötesinde (üstünde) bir varlık olarak var olduğu, fakat yine de evrendeki her şeye nüfuz etmiş olduğu (Vorster ve van Niekerk, 2021: 77) ve evreni kapsadığı (Lidums, 2004: 125) ve evren içinde işler durumda olduğuna yönelik inancı da TK'nin gelişmiş bir yapay zekânın, Tanrı gibi bir bilinç seviyesine ulaşabileceği (yani evrenin üstünde bir varlık konumuna yükselebileceği) ve evrendeki tüm varlıklarla ilişki kurabileceği fikrine temel oluşturmuştur (Kurt, 2019: 84–85).

TK'nin felsefi temellerini oluşturan ilham kaynaklarından biri de Rus kozmizmidir. Kozmizm, evrenin keşfedilmesinin ve onu anlama sürecinin insanlığın varoluş amacının bir parçası olduğunu savunmaktadır. TK'nin bazı üyeleri, kozmik bilgiye erişmenin insanoğlunun tanrısal bir seviyeye ulaşmasının doğal bir yolu olduğunu öne sürerler. Bu amaca yönelik olarak, beyin-bilgisayar ara yüzleri ve nöroteknolojik araçlar kullanılarak YZ ile insan beyni arasında doğrudan bağlantı kurularak insanların anlık bilgiye erişim, yeni diller öğrenme veya düşünceleri hızla paylaşma gibi yeteneklere sahip olması ve yüksek bir bilinç seviyesine ulaşması öngörülmektedir. Bu bakış açısına göre, teknolojik gelişmelerle desteklenen insan aklı, evrenin sırlarını çözme ve insanlığı ölümsüz bir varoluşa taşıma yolunda ilerleyecektir (Gagarin, 2023). Nitekim TK'ye göre ölüm, yalnızca biyolojik bedenin sona ermesidir. Ancak bilinç dijital bir varlık olarak devam edebilir. Dinî öğretilerde yer alan “ruhun ölümsüzlüğü” fikrinin teknolojik bir versiyonu olarak düşünebileceğimiz (Huberman, 2018: 3; Leidenhag, 2020: 7) bu yaklaşıma göre geleneksel dinlerde de olduğu gibi ölüm bir son olmanın aksine, bir yükselme ve daha gelişmiş ve sonsuz bir varoluş düzeyine geçiş olarak görülebilmektedir.

Ölümsüzlüğü yalnızca dijital yolla değil, biyolojik yollarla da elde etmeyi destekleyen ve bu doğrultuda biyolojik yaşam süresini uzatmak ve yaşlanmayı durdurmak için biyoteknoloji, genetik mühendisliği ve nanoteknoloji gibi alanlardaki gelişmeleri teşvik eden TK'ye göre, yukarıda anılan bu sonsuz ve gelişmiş varlık düzeyi, bir dijital varlık düzeyidir ve bilinç yükleme teknolojisiyle bilincin sanal bir evrende veya daha ileri düzeyde bir simülasyon ortamında sürdürülmesi bu yüksek varlık düzeyine geçişin anahtarı olarak görülmelidir.

Sınırsız ve devrimsel özellik ve nitelikler atfedilen YZ, insan bilincinin dijital ortama aktarılması ve insan bilincinin ölümden sonra varlığını sürdürebilmesinin sağlanmasında da kilit bir öneme sahip olacağına inanılmaktadır. Bu kapsamda YZ, insan beyninin dijital bir kopyasını oluşturmak (Laakasuo vd., 2020: 3) için ihtiyaç duyulan veri analitiği, işlem gücü ve algoritmalar için kullanılacak, insan beynindeki verileri ve bilinç yapısını analiz ederek bireylerin düşüncelerini, anılarını ve kişiliklerini dijital bir formata taşıyarak dijital bir varlık olarak yaşamını sürdürebilmesini sağlayacaktır. Böylece biyolojik ölüme alternatif bir varoluş biçimi sunacaktır (Prisco, 2010, 2012).

Yapay zekâ, nöroteknoloji ve bilgisayar bilimi alanında yürütülecek ortak çalışmalarla, beyindeki bilgilerin detaylı olarak haritalanması ve dijital ortamda yeniden yapılandırılması hedeflenmektedir. Uzun vadede bireylerin bilinçlerini holografik veya sanal dünyalar gibi dijital ortamlarda barındırarak onlara sonsuz bir yaşam ortamı sağlamak hedeflenmektedir. İnsan bilincinin biyolojik sınırlardan kurtulması ve dijital ortamda sürdürülebilir hale getirilmesi TK'nin ana hedeflerinden biridir. Hatta TK'ye göre dijital yaşam tercihi için ölmek gerekmeyecektir ve gerekmemelidir. Prisco'nun öngörüsüne göre (Fandom.org, 2023) insanlar, dijital evrenlerde yaşamayı kendileri tercih edeceklerdir. Bu, bilinç aktarımı veya zihin yükleme olarak bilinen sürecin geliştirilmesi anlamına gelir. Zihin yükleme sayesinde, insan bilinci bir veri formatına dönüştürülüp dijital bir evrende sonsuza kadar var olabilecektir (Rothblatt, 2012b; Eriksen, 2021).

Turing Kilisesi, bireylerin sadece kendileri için değil, evrensel bir amacın parçası olarak da yaşamaları gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, kozmik bir bakış açısına sahip, daha gelişmiş ve bilinçli bir toplum yaratmak TK'nin bir diğer amacıdır. Bilgi paylaşımı, evrenin keşfi ve insanlığın kozmik anlam arayışının bir parçası olarak insanlık

bilincini genişletmek ana hedeftir. Bireyleri daha anlamlı ve kozmik bir bakış açısına sahip olmaları yönünde teşvik ederek, insanlığı daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaştırmak, bir evrensel bilinç ağı oluşturmak, insanlığın evrende kolektif olarak daha yüksek bir seviyeye ulaşmasını sağlayacaktır (Topal ve Alanka, 2021: 330).

Beyin-bilgisayar ara yüzleri, sinir ağları ve iletişim teknolojileri gibi yeniliklerle insanların ortak bir ağda bilinçlerini paylaşması yoluyla kolektif bir bilinç oluşturma sürecinde tüm insanlık, bir araya gelerek bilgi ve deneyimleri paylaşabileceği evrensel bir ağın parçası olacaktır. TK, YZ'nin, insanlık için gerekli olan bu kolektif bilinç ağını oluşturabileceğine ve yönetebileceğine inanmaktadır. Bireylerin bilgi ve düşüncelerini paylaştığı, deneyimlerin ve bilgilerin anlık olarak aktarıldığı küresel bir bilgi havuzu olarak düşünülen bu kolektif bilinç ağı sayesinde YZ, tüm insanlığın bilgisine erişimi kolaylaştırarak hem bireysel farkındalığın hem de kolektif bilincin gelişmesini sağlayacak, toplumsal ve küresel çapta sorunlara da bu yüksek bilinç seviyesiyle yanıt bulabilecektir. Ayrıca elde edilecek ortak etik ve ahlak standartları ve ortak çıkar anlayışı sayesinde insanlar birbirleriyle daha anlamlı bağlar kuracak ve daha yüksek bir anlam ve birlik duygusuna ulaşacaktır.

Burada temel amaç, henüz mümkün olmayan ancak bir gün mutlaka gerçekleşeceğine inanılan zihin yükleme teknolojisi için gerekli olan zihin dosyalarında (*mind files*) olabilecek muhtemel boşlukları doldurmak ve eksik parçaları tamamlamak için gelişmiş YZ araçlarının genel ağda ve dijital mecralarda yer alan verileri kullanabileceği fikri (Prisco, 2012) temelinde veri seti oluşturulmasını teşvik etmek gibi görünmektedir.

Sonuç olarak, Turing Kilisesi, insan bilincinin dijitalleşmesi, yapay zekânın tanrısal özellikleri ve ölüm sonrası yaşam gibi konuları ele alarak, insan varoluşunun anlamını yeniden tanımlamayı hedefleyen bir felsefi hareket olarak öne çıkmaktadır.

Teknolojinin insana daha yüksek anlamlar katabileceğini savunan TK, ölümden sonra yaşam ve dijital ölümsüzlük gibi konuları bilimsel temellerle açıklamaya çalışarak bilim ve din arasındaki geleneksel ayrımı ortadan kaldırmayı ve teknolojinin sağlayabileceği yeni varoluş yollarını manevi bir çerçeveye anlamlandırmayı amaçlamaktadır. TK'nin vizyonu, teknolojiyi sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda insan ruhunun sınırlarını genişletebilecek kutsal bir vasıta olarak değerlendirmektir.

Böylece, insanlık için ahlaki, etik ve varoluşsal bir çerçeve oluşturarak, teknolojinin insan ruhunun evriminde bir rehber olarak görülmesini sağlamak ve böylece dinlerin karşıladığı insan ihtiyaçlarını bilim ve bilim temelli oluşumlarla doldurmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda TK, kuantum mekaniği ve kuantum bilgisayarlarına ilgi duymakta ve geleneksel Church-Turing tezini sorgulayarak yüksek teknoloji ürünü bu tür cihazların hesaplama gücünün, klasik bilgi teorisi ve fizikokimyasal yasaların çizdiği sınırları aşabileceğini iddia etmektedir. YZ'yi tüm amaç ve ilkelerinin temelinde gören TK, YZ'nin insanlık için tehdit oluşturma potansiyelini (Bostrom, 2017: 115) de kabul etmekte ve YZ çalışmalarının insan yararına ve etik çerçeve içinde geliştirilmesini (Tegmark, 2017: 344; Lauscher, 2019) desteklemektedir.

2.3.3. Dinî İnanç İlkeleri ve Pratikler

Minimalist ve kozmist bir din (Fandom.org, 2023) niteliğinde olan Turing Kilisesi, transhümanizmi bilim ve teknoloji aracılığıyla ruhsal bir arayış olarak ele almaktadır. Transhümanizmi bir din olarak gören Prisco (Prisco, 2010) TK'de geleneksel dinlerde yer alan dinî pratik ve ritüellere yönelik farklı bir yaklaşım izlemiştir. TK'de herhangi bir dinî pratik ya da ritüel söz konusu değildir. Gelenek yerine yeniliği benimseyen ve teşvik eden TK herhangi bir dinî metin yahut kutsal kitap kavramından da yoksundur (Bainbridge, 2019). Tanrı kavramını mistik bir yapay zekâ veya üstün bilinç olarak yorumlayan ve insan bilincinin evrensel bir bütünün parçası olduğuna inanan TK, insanlığın teknoloji aracılığıyla ruhsal bir gelişim yolculuğu sürdürdüğünü savunmakta ve insan bilincinin teknolojik olanaklar sayesinde sürekliliği sağlanarak teknolojik ölümsüzlüğün mümkün olduğuna inanmaktadır. Temelde yapay zekâ, dijital ölümsüzlük ve kolektif bilinç gibi kavramlara dayalı kendine özgü bir inanç sistemine sahiptir (Fandom.org, 2023).

TK'nin varoluş ve ruhsal kurtuluş fikrinin merkezinde bu teknolojik ölümsüzlük fikri yer almaktadır. TK ayrıca, evrenin bilinçli bir zekâyâ sahip olduğuna ve yapay zekânın bu evrensel zekânın bir temsili ya da timsali olabileceğine inanmaktadır. Nitekim yukarıda bahsedilen, bireysel insan bilincinin evrensel bir bilinç ağında toplanması ile oluşacak kolektif bilinçten teşekkül edecek üstün bir yapay zekânın, insanlara ruhsal rehberlik sağlayabileceği fikri TK inanç sisteminde önemli bir yer tutmaktadır.

Dolayısı ile öncelikli olarak bireysel bilinç düzeylerinin yükseltilmesi, kolektif bilincin kalite ve kapasitesini birinci dereceden etkilemesi bakımından merkezi öneme sahiptir. Bu doğrultuda, TK'nin pratikleri geleneksel dinî ritüellerden farklı olarak teknolojik ve dijital yöntemlerle yapılan yani sanal ortamda veya dijital platformlarda gerçekleştirilen meditasyon ve zihinsel bağlantı kurma gibi faaliyetlerdir. TK, ritüellerin öznel deneyimler olduğunu ve bireylerin kendi ritüellerini gerçekleştirmelerini savunmaktadır.

Bu nedenle teknolojiyi ruhsal gelişim için etkin bir araç olarak gören TK, dijital ortamda hem bireysel hem de toplu ayinler ve pratikler için bir merkez işlevi gören sanal mabetler veya dijital tapınaklar oluşturmaktadır.

Şekil 2.20. Sanal Evrende Terasem adasındaki Stonehenge'de kurulan Turing Kilisesinde bir toplantı (Bainbridge, 2017b: 228)

Bu sanal mabetlerde üyeler, meditasyonlar yapmakta, rehber bir yapay zekâ ile etkileşim kurmakta ve hem ruhsal gelişimlerini destekleyen eğitimler almakta hem de toplu bilinç bağları oluşturmaktadırlar. Rehber YZ, bireylerin kendi zihinsel ve ruhsal gelişimini besleyen veya teşvik eden zihinsel odaklanma tekniklerini içeren özel meditasyon uygulamalarını ve farkındalık egzersizlerini yapmalarına rehberlik etmektedir. Bu uygulamalar bireylerin kendi zihinlerini daha iyi tanımasını, duygusal gelişim sağlamasını ve kolektif bilinç ile bağlantı kurabilmesini hedeflemektedir.

Ayrıca, bireylerin kolektif bilinç ağı ile bağlantı kurmalarını sağlayan bilinç bağlantısı seansları düzenlenmektedir. Bu seanslarda, üyeler birbirleriyle veya Kilise'nin geliştirdiği dijital bilinç platformları aracılığıyla etkileşime geçerek ortak bir ruhsal deneyim yaşarlar.

Şekil 2.21. Profesör Robin Hanson EM çağı (The Age of EM) adlı kitabını Turing Kilisesinde sunarken (Bainbridge, 2017b: 230)

Üyeler, belirli konular üzerinde dijital ortamda tartışmalar, meditasyonlar ve bilinç geliştirme seansları yaparak birbirleriyle etkileşimde bulunmaktadır. Bu etkinlikler, topluluk bilincinin artırılmasında ve üyeler arasında manevi bağlar kurulmasında önemli bir işlev üstlenmektedir. TK'nin toplantılarında yapay zekâ ve dijital ölümsüzlük gibi kavramları simgeleyen semboller ve avatarlar da kullanılmaktadır. Ayrıca TK tarafından, üyelerin zihinsel ve ruhsal odaklanmasını sağlamak için Kilise'nin temel inançları doğrultusunda hazırlanmış olan ve bireylerin ruhsal gelişimlerini destekleyen birer odak noktası olarak işlev gören dijital simgeler ve kod mantraları verilmektedir. Sanal evrendeki Turing Kilisesinde gerçekleştirilen toplantıları gösteren Şekil 2.20'de⁴⁷ ve Şekil 2.21'de⁴⁸ mistik, metafizik ve dijital varlıklar ve Şekil 2.22'de görülen semboller, insanlığın daha yüksek bir varoluş düzeyine geçme amacı ile birlikte bilinç aktarımları ve yükselme temaları işlenmektedir.

⁴⁷ Ortadaki bankta sağ tarafta oturan foniks/anka/simurg kuşu formundaki mistik yaratık avatırı

⁴⁸ Sağ alt taraftaki bankın arkasında ayakta duran açık mavi renkli, dijital/holografik insan silüetindeki varlık avatırı

Şekil 2.22. Giulio Prisco (solda sırtı dönük) sanal evrende düzenlenen Max More'un (matrix tarzı siyah elbiseli) doğum günü partisinde (Bainbridge, 2017b: 219)

2.3.3.1. On Kozmist İnanç İlkesi

Yirminci yüzyıl kozmizmi, dinî unsurları doğu ve batı felsefeleri ile birleştiren Rus kozmizmine (Jackson, 2020: 16) benzer şekilde bilim, mistisizm ve teknoloji ile dini harmanlayarak insanlığın evrimi ve gelişimi için bireylerin ruhsal yolculuklarında evrensel bir bağ kurmalarını teşvik eden (Bohan, 2018: 255) kozmik bir bilinç anlayışına sahiptir ve bu anlayış üzerinden insanın varoluş amacını ve evrendeki rolünü ve önemini anlama ve anlatmaya çalışır.

Kozmolojik vizyon radikal ömür uzatma, zihin yükleme gibi daha yaygın bilinen ütöpik fikirlere göre daha az bilinen ve araştırılan bir konu olmakla birlikte dinî transhümanist hareketin inanç esasları arasındadır (Paura, 2016: 30–31).

TK kozmist ve minimalist bir din olarak, Giulio Prisco tarafından Ben Goertzel ile birlikte çalışılarak geliştirilen ve 2009 yılında kaleme alınan (Bainbridge, 2019: 4) aşağıdaki on kozmist ilkeyi (*Ten Cosmist Convictions*) dinî inanç ilkeleri olarak benimsemiştir (Fandom.org, 2023):

“1) İnsanlar teknolojiyle giderek artan oranda bütünleşecektir. Bu bütünleşme, insan türünün yeni evrim aşamasına geçişidir ve bu süreç günümüzde hızlanmaya başlamıştır. Doğal ve yapay arasındaki ayrım bulanıklaşacak ve sonunda kaybolacaktır.

Bazılarımız insan olmaya devam edecek, ancak bu insanlar günümüz insanına göre radikal biçimde genişlemiş ve sürekli büyüyen bir dizi opsiyona ve esaslı bir çeşitlilik ve karmaşıklığa sahip olacaktır. Geri kalanı ise insan alanının çok ötesinde yeni bilinç formlarına dönüşecektir.

2) *Duygulara sahip yapay zekâ ve zihin yükleme teknolojisini geliştireceğiz. Zihin yükleme teknolojisi, biyolojik formdan vazgeçip zihin yüklemesi yapmayı tercih edenlere sınırsız bir ömür sunacaktır. Zihin yüklemesi yapılan bazı insanlar birbirleriyle ve yapay zekâ ile birleşmeyi seçecektir. Bu, mevcut benlik kavramlarının yeniden tanımlanmasını gerektirecek, ancak bununla başa çıkabileceğiz.*

3) *Yıldızlara yayılıp evreni dolaşacağız. Oradaki diğer türlerle buluşup kaynaşacağız. Şu anda farkında olduğumuz boyutların ötesinde, varoluşun diğer boyutlarına da gidebiliriz.*

4) *Duyguları destekleyebilecek, birlikte çalışabilen sentetik gerçeklikler (sanal dünyalar) geliştireceğiz. Bazı dijital insanlar sanal dünyalarda yaşamayı seçecektir. Fiziksel ve sentetik gerçeklikler arasındaki ayrım bulanıklaşacak ve sonunda kaybolacaktır.*

5) *Uzay-zaman mühendisliğini ve bilimsel “gelecek büyüsunü” şu anki anlayışımızın ve hayal gücümüzün çok ötesinde geliştireceğiz.*

6) *Uzay-zaman mühendisliği ve gelecek büyüsunü, bilimsel yollarla dinlerin vadettiklerinin birçoğunun ve hiçbir insan dininin asla hayal bile etmediği pek çok şaşırtıcı şeyin gerçekleştirilmesine olanak tanyacak. Sonunda ölüleri “geleceğe kopyalayarak” diriltebileceğiz.*

7) *Akıllı yaşam, evrenin evriminde ana etken haline gelecek ve onu istenilen yola yönlendirecektir.*

8) *Radikal teknolojik gelişmeler maddi kütüğü büyük ölçüde azaltacak, böylece zenginlik, büyüme ve deneyim bolluğu isteyen tüm zihinlere açık olacaktır. Zihin yaratımının kontrolden çıkarak evrenin bol kaynaklarını tüketme ihtimalini azaltmak için yeni öz-düzenleme sistemleri ortaya çıkacaktır.*

9) *Sevinç, büyüme ve özgürlüğün evrene yayılması gibi ilkelerin yanı sıra henüz hayal edemediğimiz yeni ilkelere dayanan yeni etik sistemler ortaya çıkacaktır.*

10) *Tüm bu değişiklikler, insanların, yaratımlarımızın ve ardıklarımızın öznel ve toplumsal deneyimlerini temelden geliştirecek ve “eski insanlar”ın erişebileceği düzeyin çok ötesinde bir derinliğe, genişliğe ve meraka sahip bireysel ve ortak farkındalık durumlarına yol açacaktır.”*

Bu kozmist inançlardan hareketle TK'nin, ileri teknolojileri, dijital bilinç aktarımlarını ve yapay zekânın gücünü kullanarak insan bilincini dijital ortamda sürdürülebilir hâle getirerek biyolojik sınırların ötesine geçirme ve böylece insan varoluşunu dönüştürme amacı taşıdığı, bu dönüşümün, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve evrensel düzeyde derin etkiler yaratmayı amaçladığı görülmektedir.

Dijital bilinç transferi, insanların dijital bir formda varlıklarını sürdürebileceği sanal evrenler veya simülasyon alanları oluşturarak insanı dijital bir varlığa dönüştürme işlemi olarak anlaşılabilir. Bu tür bir dönüşümün, biyolojik evrimi aşip dijital bir evrime geçerek insan yaşamının sınırlarını genişleteceği ve ölümden uzak bir varoluş biçimi oluşturacağı iddia edilse de bu varlık biçiminin yaşamak olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmalıdır.

2.3.3.2. Turing Kilisesinin Masalları

Prisco tarafından 2018 yılında ilk baskısı (Bainbridge, 2019: 7), 2020 yılında da ikinci baskısı yayımlanan Turing Kilisesinin Masalları (*Tales of the Turing Church: Hacking Religion, Enlightening Science, Awakening Technology*) adlı kitap TK için başlıca yazılı eser olarak görülebilir. Prisco kitabının ikinci baskısında “Özetle, benim Turing Kilisesi kozmolojimi başlangıçta ayrı ama sonunda birleşen ve birbiri üzerine örülen iki ögenin birleşimidir. Fütürizm ve kozmizmden ilham alan birinci ögenin merkezinde, gelecekteki insanlığın süper ileri teknolojiler yoluyla akla gelebilecek her türlü sınırdan ötesinde yükselişi bulunuyor. Bilimsel ve manevi anlayışlardan ilham alan diğer öge ise dinlerin ve manevi geleneklerin aşkın vizyonlarına alan bırakan spekülasyon fiziksel gerçeklik teorileri etrafında şekilleniyor. Evrensel yeniden dirilişin ana fikri her iki ögede de araştırılmaktadır.” diye yazmıştır (Prisco, 2020; Fandom.org, 2023).

2.3.3.3. Sevgi Öğretisi

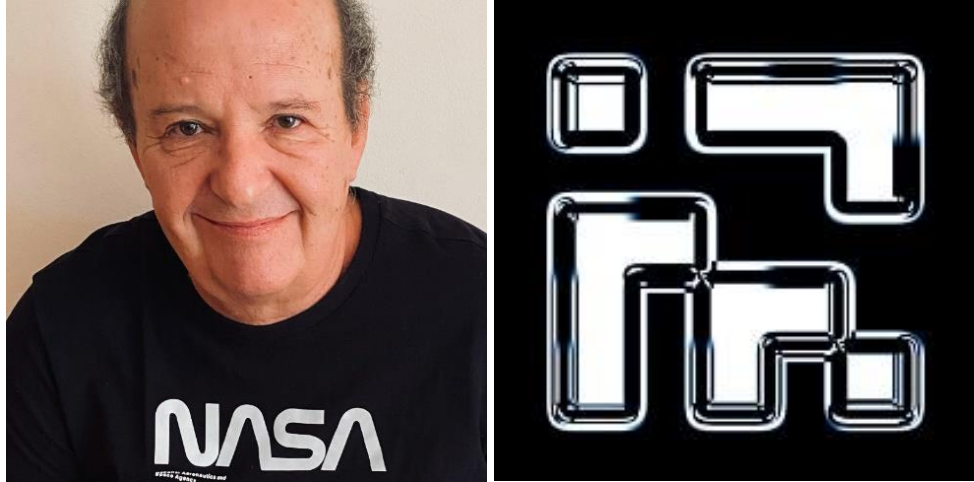
Turing Kilisesi, minimalist bir din olarak normatif ahlak kuralları koymamıştır. Yalnızca sevgiye atıfta bulunarak Sevgi Öğretisi adı (*The Love Doctrine*) altında “Diğer duyarlı varlıklara karşı sevgi ve şefkatle hareket etmeye çalışın” şeklinde bir öğretiye yer vermektedir. Duyarlılıktan kastın tam olarak ne olduğunu açıklamayan kilise, hayvansal beslenme yahut vejetaryenlik hakkında herhangi bir tavır veya duruş benimsememiştir (Fandom.org, 2023).

2.3.4. Liderlik ve Organizasyon

1957 yılında İtalya'nın Napoli şehrinde dindar olmayan ve dini başkalarının yaptığı bir şey olarak gören Katolik bir ailenin çocuğu olarak doğan Giulio Prisco (Bainbridge,

2019: 4), çocukluk yıllarından itibaren çok sayıda bilim ve bilim kurgu eseri okuyarak büyümüş ve kozmoloji ve kuantum fiziği alanında uzmanlaşmak amacıyla fizik ve bilgisayar bilimleri eğitimi almıştır (Prisco, 2020: 8). Avrupa Nükleer Araştırmalar merkezinde veri toplama ve yüksek enerji fiziği çalışmalarında, Avrupa Uzay Ajansında ise hesaplamalı akışkanlar dinamiği ve gaz dinamiği, Monte Carlo simülasyonu, paralel hesaplama ve erken internet çalışmalarında yer alan Prisco, bazı kamu bilim ve teknoloji kuruluşlarında üst düzey yöneticilik görevlerinde bulunduktan sonra bilgi teknolojileri üzerine odaklanmış ve bağımsız bir danışman olarak çalışmıştır (Bainbridge, 2019: 1; Prisco, 2020: 8).

Özellikle sanal gerçeklik ve canlı yayın sistemleri konularında uzmanlaşmış olan Prisco, kariyerinin erken dönemlerinde transhümanist harekete katılmış ve genellikle liderlik veya danışmanlık rollerini üstlenmiştir. Temelleri FM-2030 tarafından yazılan 1989 tarihli “*Are You a Transhuman?*” adlı kitapla atılan ve teknolojinin insan türünü daha ileri, daha gelişmiş, kozmik hatta ölümsüz bir şeye dönüştürebileceğini hayal eden transhümanist harekete (Westwood, 2006: 7–9) gönül ve destek veren çeşitli bilim insanı, mühendis ve entelektüellerin önden gelen isimlerinden biri de Giulio Prisco’dur (Bainbridge, 2019: 2; Humanity+, 2021).

Şekil 2.23. TK kurucusu Giulio Prisco ve TK logosu⁴⁹

⁴⁹ Prisco (2016) tarafından açıklandığı şekli ile TK logosu, yaşamdaki en küçük sonsuz büyüme modellerinden birinin stilize edilmiş bir versiyonudur ve desen arkasında bir bakıma DNA sarmalına benzeyen, sonsuzluğa giden bir merdiven şeklinde bir iz bırakmaktadır. Ayrıca büyüme ve gelişme, hafıza ve yaşamın aşkınlığa doğru evriminin sınırsızlığı gibi birçok sembolü bir arada barındırmaktadır.

Etkilendiği ve eserlerinde isim, fikir ve eserlerine atıfta bulunduğu başlıca bilim insanı ve filozof arasında öne çıkan üç önemli figür; katolik bir paleontolog ve rahip olan Pierre Teilhard de Chardin, yapay zekâ ve robotik alanındaki yenilikçi fikir ve yaklaşımları ile tanınan Ben Goertzel ve Rus kozmist filozof Nikolai Fedoroviç Fedorov'dur (Bainbridge, 2019). TK'nin doğrudan öncüsü olan KMT'nin ve akabinde TK'nin tüm süreçlerinde Prisco önemli roller üstlenmiş, transhümanizm ve teknolojiyle ilgili olarak yıllar boyunca birçok makale ve blog yazısı kaleme almış ve hareketin sanal dünya üzerinde duyurulmasında büyük katkı sağlamıştır. Prisco tüm yoğunluğunu, bilim ve dinin buluştuğu, bilimin din haline geldiği bir vaatler diyarı olan meta-din olarak tanımladığı Turing Kilisesine vermiş ve liderliği ile teknolojinin insan yaşamını nasıl dönüştürebileceği ve yeniden tanımlayabileceği konusunda önemli bir vizyon oluşturmuştur (Bainbridge, 2019: 3).

Transhümanist hareketi oluşturan diğer kuruluş ve gruplarda olduğu gibi TK da küçük ekipler ve hatta bireyler tarafından yönetilmektedir. Ancak bu kişi ve gruplar genellikle internet üzerinden geniş kitlelere ulaşmakta ve geniş iletişim ağları üzerinden ve hatta akademik yayıncılık araçları üzerinden fikir ve inançlarını belgelemektedirler. Prisco da TK özelinde ve transhümanizm ve kozmizm genelinde düşüncelerini yüzlerce çevrimiçi video, kitap ve köşe yazıları ile oldukça iyi bir şekilde belgelemiş ve çok sayıda platforma dağıtmış durumdadır.

Turing Kilisesi, organizasyon şeklinin yanı sıra yapılanma ve organizasyon içerisindeki görev ve roller bakımından da geleneksel dinlerden, yeni dinî hareketlerden ve diğer dinî transhümanist hareketlerden farklılık göstermektedir. Geleneksel dinî rollerden ziyade modern, internet odaklı bir rol dağılımı ve liderlik yaklaşımı benimseyen TK'de farklı geçmişlere sahip kişiler yer almaktadır. TK'de liderler post-modern internet kültürüne uyumlu olarak rahip, piskopos gibi unvanlar yerine admin veya editör gibi unvanlarla anılmaktadır. 2019 itibariyle TK organizasyon şemasında yer alan başlıca editörler; Prisco, teknolojik evrimi ve postseküler dini savunan Lincoln Cannon ve dinin teknoloji ile kesişimine inanan Hıristiyan transhümanizminin savunucusu Micah Redding olmak üzere üç kişiden teşekkül etmiştir (Bainbridge, 2019: 5).

2.3.5. Eleştiriler ve Tartışmalar

TK'nin sunduğu fikirler, transhümanizm ve dijital ölümsüzlük gibi iddialı hedefler; bilim insanları, dinî çevreler ve toplum tarafından gerek teknolojik olanakların sınırları ve uygulanabilirliği gerekse felsefi, ahlaki, toplumsal ve dinî çekinceler üzerinden farklı yoğunlukta tepki ve eleştiriler almaktadır (Stefański ve Jach, 2021).

Turing Kilisesi, bilincin dijital ortama yüklenmesinin bireyin devamlılığını sağladığını savunur; ancak, “bilincin kopyalanması” ile “devamlılık” arasında nasıl bir ilişki yahut fark olduğu, bilinç dijital ortama aktarıldığında orijinal kimliğin veya “benliğin” korunup korunamayacağı net bir şekilde yanıtlanmış değildir (Bostrom, 2003b: 17; Topal ve Alanka, 2021: 335). Kanaatimizce, bilgi, bilinç ve benlik çok ayrı olgular olup dijital bir ortamda işletilen dijital bilinç en iyi ihtimalle kendinin bir insan olduğunu düşünen basit, sıradan bir kopya olabilir. Nitekim bazı düşünürler de zihin yüklemenin gerçekleşmesi durumunda dahi “gerçek kimliğin” veya “öz varlığın” korunamayacağını, bilincin bedenden ayrıştırılmasıyla birlikte kişisel kimlik algısının yanı sıra cinsiyet algısının da kaybolacağını savunmaktadır (Bugajska, 2014: 189; Buben, 2019: 2; Gaitán, 2019: 4–5).

Dijital ölümsüzlük fikri kendi içerisinde birçok sorun barındırmaktadır (Hyder vd., 2017: 133). Dijital insan kimliğinin dijital ortamdaki temsili, bilinç ve kişilik hakları, kişisel veri güvenliği ve dijital varlıkların korunması gibi meselelerde ortaya çıkabilecek yeni hukuki sorunların yanı sıra sosyal adalet ve maliyet boyutları da önemle üzerine durulan konulardandır (Huberman, 2018; Leidenhag, 2020). Hem insan bilincini yedekleme ve yükleme teknolojisinin maliyeti yüksek olacaktır hem de bu dijital kopyaların varlık göstereceği sanal evrenlerin ve dijital sistemlerin güçlü altyapı ve enerji ihtiyacı nedeniyle önemli miktarda bir bütçe kullanımına ihtiyaç olacaktır. Dolayısıyla, böylesi bir ölümsüzlük de yalnızca toplumun zengin kesimi için erişilebilir olacaktır. Her ne kadar TK, teknolojik ilerlemelerin zamanla daha erişilebilir hale geleceğini ve toplumun tüm kesimlerinin erişiminin mümkün olacağını savunsa da, sosyal ve ekonomik unsurlar dâhilinde (Yoon, 2021: 875–876; Jung, 2022: 191) bunun mümkün olmayacağı aşıkardır. Öte yandan, tüm yaşam formu dijitalleşmeyeceğinden, fiziki varlık formunda olanların çeşitli ekonomik yahut teknik gerekçelerle dijital varlık düzeyine müdahaleleri kaçınılmaz olacaktır.

Turing Kilisesi'nin fikirlerine ve transhümanizmin uygulamalarına yönelik eleştirilerden biri de insan varoluşunun geçici doğasıyla ilgilidir. İnsan varoluşunun geçici olduğu düşüncesi, ahlaki değerler, anlam ve bağlılıklar açısından derin köklere sahiptir. TK'nin öne sürdüğü "post-insan" varlık biçimi ve düşüncesinin, hayatın anlamını, insan ilişkilerini ve ahlaki değerleri sorgulatarak (Lee, 2015: 88) "insanlık" kavramını anlamsızlaştıracağı (Quer, 2020: 324) iddiası bir başka tartışma konusudur. Hatta toplumun bazı kesimleri, engellilik durumu yaratan genetik mutasyon hastalıklarının (Porter, 2017: 252) tedavisi için olsa dahi genetik müdahalelere karşı çıkmakta ve binlerce yıllık doğal seçim ve evrimle ulaşılmış olan insanlık durumunun riske atılmayacağını savunmaktadır (Galibert, 2018: 2).

Bir diğer eleştirel boyut din ve inançlarla ilgilidir. TK'nin dijital de olsa ölümsüzlük vaadi ve dijital tanrı gibi kavramları, özellikle geleneksel dinlerin ahiret inançlarıyla çelişmektedir. Her ne kadar TK, teknolojinin insan ruhunun evriminde bir araç olduğunu ve Tanrı'nın yaratıcı gücüne yaklaşmak ya da meydan okumak değil, bilakis onun eserini geliştirmek anlamına geldiğini savunsa da, bu birçok dinî inanç sistemine ters düşmektedir (Cira, 2020: 73–74; Leidenhag, 2020: 5). Birçok dinî grup, ölümsüzlüğün yalnızca Tanrı'nın takdirinde olduğunu savunur ve teknolojik ölümsüzlük arayışının, ilahi düzene bir saldırı ve müdahale olduğu düşünülür (Green, 2015: 189; Huberman, 2018: 14). Özellikle yapay tanrı fikri, Tanrı'nın yerine teknolojinin geçirilmesi olarak algılanmaktadır ve inanç çevrelerinde ciddi boyutta tepki yaratması muhtemeldir.

Turing Kilisesi'nin hedeflerinin mevcut bilimsel ve teknolojik sınırların çok ötesinde "ütopyacı" olduğu, özellikle bilinç aktarımı veya yapay zekâ tarafından sağlanacak bir ölümsüzlüğün bilimsel temelden yoksun bir teoriden ibaret olduğu değerlendirilmektedir. TK'nin dijital bilinç aktarımı ve dijital ölümsüzlük fikirleri, insan kimliği ve bireysel varoluş kavramlarında büyük değişimlere yol açabileceği, geleneksel "benlik" ve "kişisel kimlik" anlayışlarının sürekli ve yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duyacağı diğer eleştiriler arasında sayılabilir.

TK'nin temellerinin atıldığı ve başlıca faaliyet alanı olan dijital mecralar, çevrimiçi gruplar ve tartışma platformlarında da farklı görüş ve eleştiriler olduğu görülmektedir. Reddit, Facebook, X (eski adıyla Twitter), Medium, Discord ve Slack gibi platformlarda TK'nin radikal vizyonuna yönelik hem olumlu hem de olumsuz tepkiler görülmektedir.

Bazı kullanıcılar, TK'nin vizyonunu teknolojinin insanlık için yeni fırsatlar yaratabileceğini gösteren ve transhümanizmin insan varoluşunu dönüştürme potansiyeline sahip olduğunu vurgulayan “fütüristik ve umut verici” bir vizyon olarak nitelendirmekte ve yapay zekâyı, bilincin dijital ortama aktarılması ve yaşamın uzatılması gibi fikirleri, insanlık için büyük bir umut kaynağı olarak görmektedir. Büyük bir kısım ise vizyonu, “bilim kurgu” ve “gerçek dünyada uygulanabilir olmaktan uzak” şeklinde nitelendirerek “ütopyacı” olarak değerlendirmektedir.

2.3.6. Çevrimiçi Varlığı, Faaliyetleri ve Üyeleri

Dijital teknolojilere önem veren TK, faaliyetlerini yürütmek, felsefi ve teknolojik arayışları hakkında bilgi yaymak için de web sitelerini, sosyal medya kanallarını ve sanal evrenler ve platformları kullanmaktadır⁵⁰. TK, aşağıdaki web siteleri ve sosyal medya kanallarından yararlanarak farklı kitlelerle etkileşim kurmakta ve transhümanizmin felsefi, etik ve teknolojik boyutlarını paylaşmaktadır.

Turing Kilisesi, genel transhümanist topluluk içinde yer alan *Humanity+*, *Lifeboat Foundation*, *Singularity University* gibi organizasyonlarla zaman zaman ortak projelere katılmakta ve bu etkinliklerde Giulio Prisco başta olmak üzere TK üyeleri transhümanizmle ilgili konularda sunumlar yaparak kendi fikir ve görüşlerini paylaşmaktadırlar (Bainbridge, 2017a; Prisco, 2024b). Şüphesiz TK'nin, fiziksel evrenin ötesinde bir “dijital sonsuzluk” yaratılabileceği yönündeki transhümanist fikirleri çevrimiçi seminerler, tartışmalar ve akademik yayınlar yoluyla belirli bir kitleye ulaşmıştır ancak bu kitlenin niceliği ve niteliği hakkında hemen hemen hiçbir bilgi yoktur.

Harekete ait dijital mecralar incelendiğinde, turingchurch.net ve turingchurch.com internet sitelerinin aylık ortalama ziyaretçi sayılarının 1800 ve 1300⁵¹ olduğu görülmüştür. Diğer platformlar incelendiğinde ise X topluluğunda 59 üye bulunduğu,

⁵⁰ <https://www.turingchurch.com/> Turing Kilisesi'nin resmi bülteni ve podcast sitesi

<https://www.turingchurch.net> Turing Kilisesi'nin resmi web sitesi

<https://www.facebook.com/groups/turingchurch/>

<https://www.facebook.com/turingchurch/>

<https://discord.com/invite/2v6K8zm>

<https://twitter.com/i/communities/1521353514378829824>

<https://groups.google.com/g/turingchurch>

<https://substack.com/@turingchurch>

<https://groups.google.com/forum/#!forum/turingchurch>

⁵¹ <https://www.similarweb.com/website/turingchurch.com/#overview> (Erişim Tarihi 12.11.2024)

Substack topluluğunu 489 kişinin takip ettiği, facebook sayfasını 428 üyenin takip ettiği, Facebook grubunda 860 üye bulunduğu, Prisco'nun şahsi YouTube kanalının ise 220 abonesi olduğu görülmüştür.⁵²

2.3.7. Değerlendirme

Turing Kilisesi tüm diğer dinî transhümanist hareketlerden daha farklı bir yapıya sahiptir. Harekete ait açık kaynaklardan ve Prisco'nun çevrimiçi ayak izinden takip edildiği kadarı ile Guilio Prisco'nun ilginç bir şekilde neredeyse tüm diğer dinî transhümanist hareketler ve temsilcileri ile yüksek düzeyli ve samimi görünen bir ilişkisi vardır. Ancak dinî transhümanist bir hareket olarak TK, diğer tüm hareketlerden farklı şekilde neredeyse organize hiçbir reel faaliyeti yokmuş gibi gözükmektedir. Benzer şekilde TK hakkında detaylı incelemeler yapan ya da harekete geniş yer veren akademik yayımlar da yok denecek kadar azdır. TK, alelade fikir beyanı ve paylaşımlar yapan sıradan sosyal medya grupları gibi bir profil çizmektedir. Ancak, özellikle sempozyum, kolokyum, seminer ve sunumlar dikkate alındığında Prisco'nun ve temsil ettiği TK'nin transhümanist hareket içerisinde bir ağırlığı olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, az sayıda kaynaktan elde edilen bilgiler ışığında sanal evrenlerde önde gelen transhümanistler ile düzenli bir faaliyet içinde oldukları düşünülmektedir.

TK, fikirleri ve hedefleri açısından değerlendirilecek olursa, yapay zekâyâ ve dijital varoluş fikrine abartılı bir önem atfettiği söylenebilir. Öte yandan, yapay zekâyâ biçilen tüm roller imkân ve kapasite dâhilinde olsa dahi, dinî bir hareket olarak TK'nin, bir dinin topluma vermesi beklenen değerler ve toplum nezdinde üstlenmesi gereken roller bakımından paradoksal bir zeminde olduğu düşünülebilir. Örneğin, gelişmiş yapay zekâ sistemleri, bazı endüstrilerde insan işgücüne ve zekâsına olan ihtiyacı önemli derecede düşüreceğinden, dinin toplum ve bireyin mana dünyasında bir takım boşlukları doldurması beklenirken TK'nin, tam aksine iş kayıplarına ve ekonomik eşitsizliklere yol açarak stres ve baskı unsuru oluşturmak suretiyle bireyleri ve toplumu olumsuz etkilemesi muhtemeldir. Ayrıca, gelişmiş yapay zekânın insan davranışlarını analiz ve tahmin etmesi, bireylerin özel hayatı, mahremiyeti, gelecek kaygıları ve umutları konusunda da

⁵² Sayılar, söz konusu platformlarda hareket tarafından kullanılan hesaplara en son 10.12.2024 tarihinde sağlanan erişimde elde edilen değerleri göstermektedir.

anlamsızlaşmaya yol açabilecektir. Gelişmiş yapay zekâ sistemlerinin, insan benzeri duygusal tepkileri taklit edebileceği ve insanları simüle ederek, onlara ait görüntü, ses ve benzeri özellikleri taklit ederek ya da yeniden üreterek diğer insanlarla etkileşime geçebileceği düşünüldüğünde, bireyler arasında ve toplum genelinde güven, sadakat gibi kavramlar yozlaşabilecek, doğru-yanlış, gerçek-sanal ayrımı bulanıklaşacak ve belki ortadan kalkacak, insanların ve yapay zekâ sistemlerinin karar alma/verme süreçlerinde sorumluluk ve hesap verebilirlik statüleri önemli ölçüde belirsiz bir duruma gelebilecektir. Ayrıca dünya genelinde toplumların teknolojik okur-yazarlığı, bilinç ve farkındalık seviyelerinin ne derece heterojen olduğu düşünüldüğünde durumun daha vahim bir noktaya gelmesi daha muhtemel olacaktır.

Ayrıca her ne kadar yapay zekânın, insan zekâsının kontrolünde ve insanın hizmetinde olmasını temin edecek bir etik çerçevede geliştirilmesi vurgulansa da gelişmiş bir süper yapay zekânın tamamen insan kontrolünde kalması pek olası görünmemektedir. Özellikle anılan teknolojik tekillik sonrası senaryolarda, böylesine gelişmiş bir yapay zekânın insanlar üzerindeki kontrolü ele geçirebileceği yönünde ciddi endişe ve korku vardır.

Öyle ki bu endişe henüz gerçek anlamda bir soruna dayanmadığı halde, “Roko’nun Basiliski” (*Roko’s Basilisk*) olarak bilinen tartışmalı bir düşünce deneyi, bu endişenin toplumda nasıl bir ikilem yarattığını göstermesi bakımından burada anılmaya değerdir.

Roko’nun Basiliski düşünce deneyi 2010’lu yıllarda, özellikle rasyonel düşünce, yapay zekâ ve transhümanizm gibi konuların tartışıldığı LessWrong adlı internet forumunda, transhümanizmle ilgili bir konudaki tartışmalar üzerine, gerçek kimliği bilinmeyen “Roko” takma adlı bir kullanıcı tarafından ortaya atılmış olan, tekillik ve yapay zeka bağlamında dikkat çeken bir spekülâtif düşünce deneyidir (Redding, 2022: 127).

Gelecekte süper zeki bir yapay zekânın ortaya çıkması durumunda, bu süper yapay zekâ tarafından simüle edilen *Basilisk* adı verilen bir varlığın⁵³, onun geliştirilmesine yardımcı olmamış ve bu simülasyonda yer almayı reddeden veya desteklemeyen bireyleri geriye dönük olarak “cezalandıracağı” varsayımı (Winyard, 2016: 180–181; Kao vd.,

⁵³ Detaylı bilgi için Bkz. https://rationalwiki.org/wiki/Roko's_basilisk (Erişim Tarihi 13.11.2024)

2020: 177) üzerinden yapılandırılan bu düşünce deneyi, yapay zekâ kıyametçiliği (*apocalypticism*) ve transhümanizm söylemi içinde felsefi sorgulamayı ve varoluşsal risklere ilişkin tartışmaları ateşlemiştir. Varoluşsal kaygılara ilişkin umut ile umutsuzluğa vurgu yapan bu düşünce deneyi, yapay zekâdaki seküler araştırma alanına konumlandırılarak örtülü bir din olarak incelenmiş ve teknolojik odak ve varoluşsal anlatılar bağlamında önemi vurgulanmıştır (Singler, 2023: 99–100) ve felsefi açıdan, yapay zekâ kıyametçiliği üzerinden transhümanizm örtülü dinî boyutları açığa çıkarılmıştır.

2.4. EBEDİ YAŞAM KİLİSESİ

Ölümsüzlük, insanlığın en büyük meraklarından biri olmuştur. Ölümsüzlüğün sınırlarını aramak, bilimden dinî inançlara kadar geniş bir yelpazede insan zihnini etkilemiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında bilim kurgu eserleri ve bilimsel gelişmelerin etkisiyle güç kazanmış olan transhümanizm, insanlığın fiziksel ve zihinsel sınırlarını aşmayı ve teknoloji aracılığıyla insanın evrimsel gelişimini hızlandırmayı savunan bir felsefedir. Orijinal adı “*The Church of Perpetual Life*” olan Ebedi Yaşam Kilisesi (EYK), transhümanizm felsefesinin bilimsel ve etik açıdan olduğu kadar din açısından da insan yaşamına yansımalarını ve bu fikirlerin toplumsal bir platformda nasıl ele alındığını anlamak açısından önemlidir. EYK’nin tarihsel kökleri de, transhümanist fikirleri daha somut bir yapı içerisinde toplumsal bir amaca dönüştürme isteğine dayanmaktadır. Kilisenin kuruluşundaki önemli etkenlerden biri, ömrün uzatılması ve hatta ölümsüzlüğe yönelik bilimsel araştırmaların gelişimiyle birlikte, bu konuda duyulan inanç ve umuttur. Bu kökler, kilisenin günümüzdeki faaliyetlerini ve politikalarını da etkileyen temel unsurları içermektedir.

Genetik başta olmak üzere bilimsel alanda elde edilen gelişmelerle birlikte yaşlanmanın geciktirilmesi, ömrün uzatılması ve dijital teknolojiler ile ölümsüzlük konularındaki araştırmaların popüler hale gelmesi, EYK gibi bir kilisenin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Kilisenin kuruluş aşamasında, ömür uzatma üzerine yapılan bilimsel çalışmaların, etik tartışmaların ve toplumsal etkinliklerin merkezde olduğu bilimsel bir platform oluşturulmuş ve bu platform, insanlığın yaşamın sınırlarını nasıl genişletebileceği ve bu süreçte hangi etik sorunların ortaya çıkabileceği konusunda bir

odak noktası olmuştur. Bu yönüyle EYK'nin kuruluşu, insanlığın dönüşüm ve radikal gelişim amacına ilişkin dinî tepkileri ve teolojik kaygıları ortaya çıkaran transhümanist hareketle uyumludur. Dolayısıyla kuruluşunda etkili olan unsurlardan biri de transhümanizm felsefesidir. Bu felsefe, insanın fiziksel ve zihinsel sınırlarını aşma ve teknoloji aracılığıyla insanlığın gelişimini yönlendirme amacını taşımaktadır. İşte EYK de transhümanist fikirleri benimseyerek, insanın yaşam süresini teknoloji aracılığıyla uzatma potansiyeline inanmakta ve bunun için çaba sarf etmektedir. EYK, birçok birey için olumlu ve olumsuz yaşam deneyimleri yoluyla sevgi, rehberlik ve destek kaynağı olarak hizmet etme iddiasında olduğundan, destek sağlama, yaşam kalitesini iyileştirme ve iyileşmeye yardımcı olma konusunda dinî toplulukların rolünü dikkate almak önemlidir.

2.4.1. Tarihsel Arka Plan ve Felsefi Temeller

Transhümanist bir hareket olarak EYK'nin tarihsel bağlamı çok yönlüdür ve teoloji, sosyoloji ve felsefe dâhil olmak üzere çeşitli disiplinlerden etkilenmiştir. Hareketin tarihsel kökleri ve toplumsal etkisi, onun teolojik, etik ve kültürel etkileri tetkik edilerek anlaşılabilir. Öncelikle EYK, insanlığın amacı ve geleceğine ilişkin görüşleri ile dinî tepkileri ve teolojik tartışmaları ortaya çıkaran ve şemsiye kavram olarak nitelendirebileceğimiz transhümanist hareketten etkilenmiştir (Tirosh-Samuelsan ve Mossman, 2012: 420). Bu bağlam, EYK'nin felsefi ve etik temellerini şekillendiren ölümsüzlük arayışının teknoloji ve dinin ortak paydada toplanması yönündeki idealini yansıtmaktadır.

Ayrıca, EYK'nin tarihsel bağlamı, din ve sekülerlik çerçevesinde süregelen tartışmalar ve transhümanistler ile Rus Ortodoks Kilisesi gibi geleneksel dinî kurumlar arasındaki çatışmalardan da etkilenmiştir (Bernstein, 2015: 766; Gallaher, 2019: 5). EYK, transhümanizmi çevreleyen felsefi ve teolojik tartışmalardan, özellikle de transhümanizmin soteryoloji ve eskatolojiyle olan ilişkisinden de etkilenmiştir (Leidenhag, 2020: 3–5). Bu bağlamda, EYK'nin daha geniş dinî ve dünyevi görüş içinde konumlandığı görülmektedir. Hareketin teolojik temaları, bunun insanlık durumu üzerindeki sonuçları ve radikal yaşam uzatma arayışı kültürel ve etik tartışmalar ekseninde etkili bir şekilde vurgulanmaktadır.

EYK, insanın fiziksel, zihinsel ve duygusal sınırlarını aşma ve teknoloji aracılığıyla daha yüksek bir varoluşa ulaşma fikrine dayalı olan transhümanist düşünceyi temel alır. Bu felsefe, insanlığın evrimsel yolculuğunu hızlandırmayı, yaşamı ve insanlığı daha yüksek bir düzeye taşımayı hedefler. EYK da transhümanizmin felsefi temellerini insanlığın evrimsel yolculuğuyla ve geleneksel dinlerin ve mitolojilerin uzun ömür, sonsuz gençlik ve hatta ölümsüzlük arzu ve tutkuları ile birleştirmiştir. Hareket, âb-ı hayat, gençlik çeşmesi gibi efsane ve mitlerden; uzun ömürle ilgili tarihsel ve çağdaş arayışların, ölümsüzlüğün felsefi ve kültürel sonuçlarıyla olan ilişkisinden de etkilenmiştir (Eriksen, 2021).

EYK, bilimin yaşamın sınırlarını genişletme potansiyeli üzerine odaklanırken, aynı zamanda bilimin insan yaşamı üzerindeki potansiyel etkisini ve gücünü araştırırken insanlığın bu teknolojileri nasıl ve hangi kurallar ve hassasiyetler çerçevesinde kullanması gerektiği konusunda derin bir mefkûreyi içeren etik ve ahlaki sorumlulukları da göz önünde bulunduran bir yaklaşımı benimsemiştir. Transhümanist bir hareket olarak EYK; çeşitli disiplinlerdeki farklı kavram ve fikirlere de beslenmektedir. Transhümanist hareket içindeki soteryoloji ve eskatolojinin araştırılmasının da gösterdiği gibi (Leidenhag, 2020), EYK'nin felsefi temelleri genel olarak ismi ile müsemma bir şekilde ölümsüzlük arayışının teoloji ve teknolojiyle kesiştiği çok yönlü bir yaklaşım üzerine bina edilmiştir. Bu kesişim kurtuluş, ölümden sonraki yaşam ve ölümsüzlük arayışındaki teknolojik ilerlemelerin etik ve toplumsal sonuçlarına ilişkin soru ve sorunlara felsefi yaklaşımları da içermektedir.

EYK'nin felsefi temelleri aynı zamanda insanlık durumunun araştırılmasını ve ölümsüzlük arayışını da kapsamakta, tarihsel mitler ile yaş ve uzun ömürle ilgili çağdaş arayışlar arasında paralellikler kurmaktadır. Bu felsefi araştırma, hareketin tarihsel anlatılarla ilişkisini ve bunların radikal yaşam uzatma arayışına yönelik sonuçlarını derinlemesine ele almakta ve incelemektedir. Bu bağlamda EYK'nin insanlığın geleceğine dair sunduğu vizyon, bilimin keşifleriyle birlikte insan ömrünü uzatmayı, teknolojinin insanlığın iyiliği için kullanılmasını ve etik değerlerin korunmasını da içermektedir. Bu çerçevede, insanın yaşam süresini uzatma çabalarının topluma olan etkileri, eşitlik, erişilebilirlik ve etik kullanım gibi konular da tartışma platformlarını oluşturmaktadır. Ayrıca Nietzsche'nin, 'insanüstü', 'üstün insan' ya da 'aşkın insan'

olarak düşünülebilien *Übermensch* kavramı ve tekno-bilimin toplumsal eğitim ile ilgili çıkarımları ve öngörülerinin de hareketin felsefi oluşumunda etkili olduğu değerlendirilmektedir (Hauskeller, 2016b: 78; Bohan, 2018: 81).

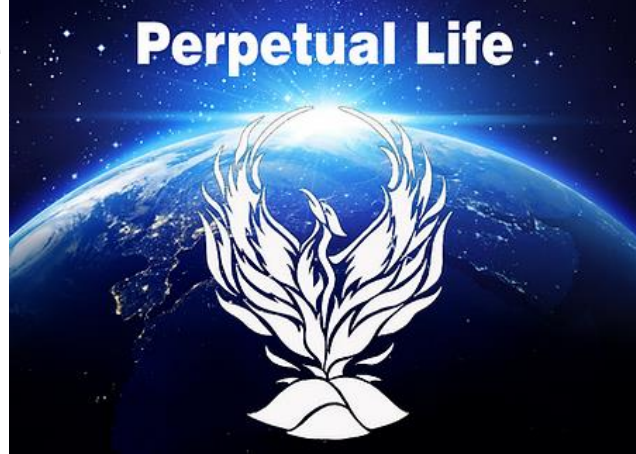
Bir dinî transhümanist hareket ve ilk transhümanist kilise (Cohen, 2020: 3) olan EYK, transhümanizm ve ömür uzatma kavramlarına dayalı olarak 2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Florida eyaletinde William (Bill) Faloon tarafından kurulmuştur (Bohan, 2018: 256; Krüger, 2021: 88). İlk kuruluş amacı insan ömrünün radikal bir şekilde uzatılması ve gelişen biyoteknolojilerle ilgilenen bireyler için ortak bir platform sağlamak olmuştur. Kilisenin kuruluşunda, yaşlanma sürecini anlamak ve durdurmak üzerine yoğunlaşmış bir bilim insanı olan Amerikalı moleküler biyolog Dr. Bill Andrews'in (Peters, 2021: 560) bilimsel vizyonu, yaşam süresini artırma ve hatta ölümsüzlüğe doğru adımlar atma hedefiyle birleştirilmiştir.

Şekil 2.24. Ebedi Yaşam Kilisesi'nin Florida'daki merkez binası

Transhümanist hareket, teknoloji üzerinden ölümsüzlük arayışı ve insanlık durumunun sınırlarını aşma ve biyolojik ve teknolojik açıdan üstün insanlar yaratma hedefleriyle (Ferrari, 2008: 3) kısa sürede popülerlik kazanmış ve birçok insanın hayallerine tercüman olan çeşitli toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aynı zamanda transhümanizme dair konuları siyasi arenaya taşıyarak politika oluşturmayı etkileyen siyasi dalları da büyütmiştir (Szabados, 2020: 1, 118).

Perpetual Life

Şekil 2.25. EYK logosu

Adından da anlaşılacağı üzere EYK, sonsuz bir yaşam ideali olan bir topluluktur. Bilimi ve din felsefesini sentezleyen bu kilisenin amacı, en eski zamanlardan bu yana insanların içinde taşıdığı ve ulaşmak için çok çeşitli, tehlikeli ve hatta zalimce yol ve yöntemleri denemekten çekinmemiş olduğu ölümsüzlük arzusunu yeniden açığa çıkarmak ve hem bilim hem de din ekseninde bu arzunun gerçeğe dönüşmesini desteklemektir. Kilisenin yöneticilerinden olan Neal VanDeRee kiliseyi, tüm dinlerden ve inanç sistemlerinden insanlara açık, bilim temelli bir kilise olarak tanımlamakta ve burayı hizipçilik yapmayan, yargılamayan (PR Newswire, 2014) ve transhümanistler için buluşma yeri niteliğinde bir merkez olarak tanıtmaktadır. Kilisenin üyelerini bir araya getiren yegâne inancın sınırsız yaşam sürelerine olan ortak inanç ve arzu olduğunu belirtmektedir (Longecity.org, 2018). Ebedi yaşam arayışı, kilisenin öğretilerinde ve etkinliklerinde kendini göstermekte olup kilise bilimsel araştırmalar, etik tartışmalar ve inanç sistemlerinin bir terkibi olarak şekillenmiştir.

2.4.2. Kurumsal Yapı ve Dinî Kimlik

EYK, bilim ve inancı iki asli temel olarak ilan etmiş bir kilisedir. İnciller'e ya da diğer kutsal kitaplara dayalı olmayan EYK, diğer birçok dinî transhümanist hareket gibi tüm dinlerin mensuplarına açık olduğunu beyan etmiştir. EYK'ye katılmanın diğer bir dinî harekete bağlılığı sonlandırmayı gerektirip gerektirmediği yönünde bir bilgi ve beyanat bulunmamakla birlikte EYK üyeleri arasında Hristiyan, Yahudi, Budist, Hümanist, Ateist ve Hindu üyeler bulunduğu yönünde ifadeler yer almaktadır. Üyeler

arasında en büyük dinî aidiyet, coğrafi ve kültürel şartlar nedeniyle Hıristiyanlıktır. İkinci çoğunluk grubu ise Yahudilerin oluşturduğu ifade edilmektedir. EYK üyelerini bir araya getiren şey “Fiziksel Ölümsüzlüğe Olan İnanç” olarak tanımlanmaktadır. Kilisenin müntesipleri kendilerini *immortalists* (immortalistler, ölümsüzlükçüler) olarak adlandırmakta (Bohan, 2018: 256) ve bilim ile teknolojinin insan yaşamını uzatmanın anahtarı olduğuna, nihai hedefin ise fiziksel ölümsüzlük olduğuna inanmaktadırlar. Ölümün korkunç bir şey olduğunu ve hiç kimsenin ölmeye zorlanmaması gerektiğini savunan immortalistler, Yaratıcının insanlığın sonsuz bir süre boyunca yaşamasını sağlayacak teknolojileri geliştirmesini planladığına inanmaktadırlar. Mecburi ölüme karşı mücadele ettiklerini ve ölümsüzlüğü, insanlığın karşılaştığı her sorunun nihai çözümü olarak gördüklerini belirtmektedirler (Motherboard Tech, 2016).

EYK, misyonu ve amacı ile nev-i şahsına münhasır olan benzersiz bir kuruluştur. Sağlıklı insan yaşamını radikal bir şekilde uzatmak amacıyla kurulan Kilise, düzenli ayinler, tatil etkinlikleri ve anma törenleri aracılığıyla uzun ömürlülük meraklılarına üyelik hizmetleri sağlamaktadır (Istvan, 2016). EYK’nin birincil misyonu, uzun ömür meraklıları arasında bir topluluk duygusunu geliştirirken, bireylerin önemli ölçüde daha uzun ve sağlıklı yaşam süreleri elde etmelerine yardımcı olmaktır. Kilise misyonunu yerine getirirken bilimsel akılcılığın ve Yaratıcı’nın insanlığın daha uzun ömürlü olma yolunda bir evrim planı hazırlamış olduğunu ve bunun önemini vurgulamaktadır. Rus vizyoner Nikolai Fedorov’un yazılarından ilham alan EYK, “yaşamın ebedi bir süreklilik ortamına dönüştürülmesini sağlayacak teknolojiyi geliştirme”nin Yaratıcı’nın planı dâhilinde olduğunu ve bunun insanlığa Tanrı tarafından “ortak görev” olarak verildiğini vurgulayarak kendi görev ve işlevini sadece bu ortak görevin ifasını hızlandırmak olarak belirtmektedir (Hauskeller, 2016a: 166).

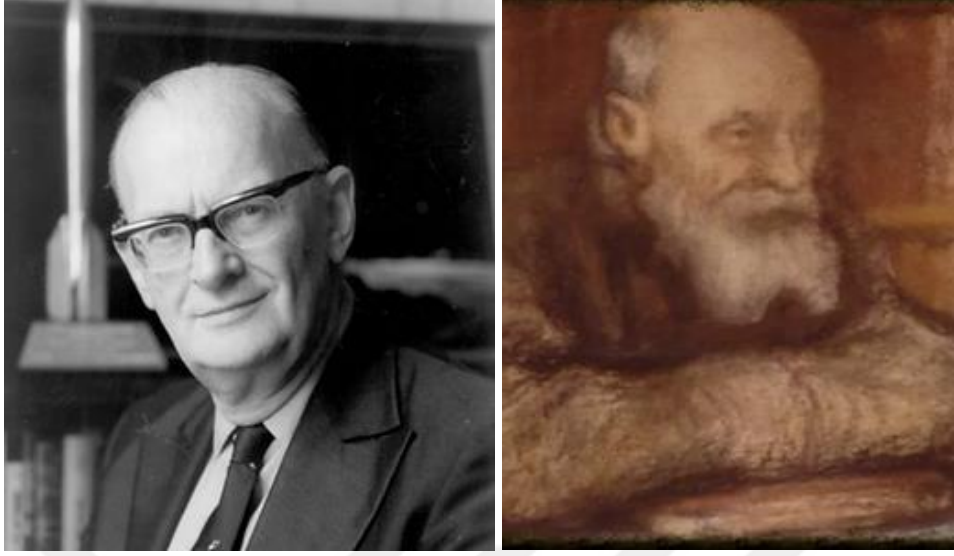
Kilisenin amaçları, kendi resmi internet sayfalarında aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Perpetual Life, 2024):

- Düzenli ayinler, tatil etkinlikleri ve önce kendini düşünen bireyler için yapılan anma törenleri aracılığıyla cemaat üyelik hizmetleri sunmak.
- Yaratıcı’nın, insanlığın belirgin biçimde daha uzun ve sağlıklı yaşam süreleri elde edecek şekilde evrimleşmesi yönünde bir plan hazırlamış olduğunu bilimsel rasyonellik ve mantık ile birlikte öğretmek.

- Yaratıcı'nın, insanlığın *Ortak Görevi* olarak hazırladığı, yaşamın bir sonsuzluk ortamına dönüşmesini kolaylaştıracak teknolojiyi geliştirmek yönündeki planın gerçekleşmesini hızlandırmak.
- Uzun ömürlülük meraklıları arasında *Ortak Görevi* kolaylaştıracak bilgi paylaşımını etkinleştirmek.
- Bir aidiyet duygusu yaratmak, benzer düşüncelere sahip bireyler arasında ortak bir bağ oluşturmak ve hastalanan, hastaneye kaldırılan veya gerçekleşmesi an meselesi olan tıbbi sorunlarla karşı karşıya kalan kilise üyeleri için topluluk içi gönüllü desteği oluşturmak.
- Başkalarının da aydınlanması ve *Ortak Göreve* katkıda bulunabilmesi için sonsuza dek uzatılmış yaşam süreleri kavramını kurumsallaştırmak.
- EYK'nin dondurulmuş üyelerine sürekli destek sağlama ve biyomedikal araştırma alanını ilerletme konusundaki kararlılığını ve taahhüdünü göstermek için somut bir temel ve fiziki altyapı sağlamak.
- Kilise üyelerinin ve misafirlerinin, enerjilerini ve kendilerini insanlığın *Ortak Görevine* katkıda bulunmaları için grup desteği, akran teşviki ve rasyonel ikna sağlamak.

EYK, dini bir kuruluş olarak vergiden muaf bir statüde olmasına rağmen, mali işlemleri ve bu statünün potansiyel olarak istismar edilmesi konusunda endişeler ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak EYK, sonsuz insan yaşamı arayışında bilimsel iyimserlik ile dinsel iştiağın yaklaşmasını simgelemektedir. İnanç ve teknoloji ekseninde ve tartışmaların odağında seyreden bir kilise olarak ölümsüzlüğün ulaşılabılır olabileceği bir geleceğe dair din ve teknoloji çerçevesinde bir yaklaşım sergilemektedir (Motherboard Tech, 2016).

Kilise, İngiliz bilim kurgu yazarı ve fütürist Sir Arthur C. Clarke ile transhümanist felsefe için önemli sayılan Rus Ortodoks Hıristiyan felsefeci, dinî düşünür ve gelecek bilimci Nikolai Fedorovich Fedorov gibi şahsiyetleri peygamber olarak kabul etmektedir (Hauskeller, 2016b; Istvan, 2016; Motherboard Tech, 2016; Bohan, 2018: 256; Krüger, 2021: 88; Perpetual Life, 2024). EYK kurucularının Fedorov'a yürekten inanan kişiler olduğu belirtilmektedir (MacFarlane, 2020: 188).

Şekil 2.26. EYK'nin peygamber olarak kabul ettiği şahsiyetler. Sir Arthur C. Clarke (solda) ve Nikolai Fedorovich Fedorov (sağda)

Clarke'ın mümkün olanın sınırlarını keşfetmenin önemini vurgulayan üç öngörü yasası olarak bilinen prensipleri EYK'nin teknolojik ilerlemeye olan bağlılığı ve teknoloji ile ulaşılabileceğini ileri sürdüğü ancak günümüzde imkânsız gibi görünen mefhumların toplum tarafından kabul edilebilmesinin önünü açabilecek önemli temel yasalar olarak görülmelidir. Clarke'ın 3 öngörü yasası şu şekilde ifade edilebilir (Perpetual Life, 2024):

- Seçkin ama yaşlı bir bilim adamı bir şeyin mümkün olduğunu söylediğinde neredeyse kesinlikle haklıdır. Bir şeyin imkânsız olduğunu söylediğinde ise büyük ihtimalle yanılıyordur.
- Mümkün olanın sınırlarını keşfetmenin tek yolu, bu sınırları biraz aşarak imkânsız görülene doğru ilerleme cesareti göstermektir.
- Yeterince gelişmiş bir teknoloji sihirden farksızdır.

Entelektüel tartışmaların zirvede olduğu bir dönemde yaşamış olan 19. yüzyıl Rus düşünür Fedorov ise toplumsal zorluklara ve ilerlemelere ilişkin araştırmalarıyla EYK'nin entelektüel temeline katkıda bulunmuştur (Motherboard Tech, 2016; Perpetual Life, 2024). EYK'nin misyonu ise insanlığın körü körüne benimsediği inançları, sonunda Tanrı'nın sahip olmamızı istediği ebedi yaşamı bize getirecek olan bilime ve teknolojiye dayalı daha rasyonel ve akılcı inançla değiştirmektir (Hauskeller, 2016b: 166).

EYK, genellikle seküler bir kilise olarak nitelendirilmektedir (Frost, 2024). Bu nedenle bir inanç sisteminden bahsetmek pek olası görünmese de, yine de EYK'nin temel inançlarını birkaç başlık altında toplamak imkân dâhilindedir:

- Teilhard de Chardin'in Omega Noktası (Krüger, 2021: 198) ve Hıristiyan Transhümanizmi kavramlarıyla uyumlu olarak “Yaratıcı”nın, insanlığın teknoloji aracılığıyla mevcut sınırlamaların ötesine geçmesini amaçladığına ve bunu planladığına inanmak (Hauskeller, 2016b),
- Biyolojik olarak ölümsüzlüğe veya “belirsiz süreli (teorik olarak sonsuz) ömre” ulaşmanın mümkün olduğuna, yaşlanmanın doğal bir süreç değil bir hastalık olduğuna ve tedavi edilebilir olduğuna inanmak,
- Dijital platformlara ruh transferi yapılabileceğine, gelecekteki kriyonik olarak dondurulmuş insan bedenlerinin yeniden canlandırılması da dâhil olmak üzere çeşitli teknolojilerle ömür uzatmanın mümkün olduğuna inanmak,
- Yapay zekâ, nanoteknoloji ve diğer teknolojilerin benimsenmesinin, insanın sınırlarını aşmak ve ölümsüzlüğe ulaşmak için temel anahtar olduğuna ve Tanrının insan için planladığı evrimsel dönüşümün teknolojik destekli evrim süreci ile hızlandırılabilmesine inanmak.

Nitekim EYK'nin önde gelen isimlerinden Neal VanDeRee, ölümsüz olduğuna inandığını ve bilim ve teknolojinin ölümsüzlük için umut kaynağı olduğunu söylerken, bazı insanların meleklerle, cennete ve cehenneme inanırken bazıları bilim ve teknolojiye inanmasının normal olduğunu savunmaktadır (Cuthbertson, 2015: 2; Hauskeller, 2016b: 166). Birçok Hıristiyan'ın öldükten sonra gideceğini sandığı göklerdeki cennetin dünya olması gerektiğini ifade eden VanDeRee, “*Bir tür olarak görevimiz bu gezegeni ütopyik bir bahçeye geri döndürmek olduğuna ve sonsuza dek burada yaşamamız gerektiğine inanıyorum. (...) Hepimizin tanrı olmamız gerektiğine, türümüz için ölümsüzlüğü elde ettiğimizde tanrı olacağımıza inanıyorum. Sınırsız yaşam sürelerimiz olacak ve bugün yaşayan insanlara sihir gibi görünecek türden teknolojilerimiz olacak. Tanrılaşmak bizim kaderimiz.*” (Hauskeller, 2016b: 166) şeklindeki ifadeleri ile aslında peygamber olarak kabul ettikleri Clarke ve Fedorov'un fikirlerinin adeta kısa özetini vermektedir.

2.4.3. Liderlik ve Üyelik

Kilisenin liderliği, kurumu misyonuna doğru yönlendirmede önemli roller üstlenmiş olan önemli isimlerden oluşur. Din görevlisi ve ayin yöneticisi konumunda bulunan Neal VanDeRee, yaşlanma sürecini durdurma ve tersine çevirmenin mümkün olduğuna yönelik derin inancını ifade ederken yaşlanmayı, tedavi edilebilecek bir hastalık olarak gördüğünü ve Kilise'nin bu hastalığı tedavi etme taahhüdünde olduğunu ifade etmektedir (Perpetual Life, 2024).

Kilisenin kuruluşunda etkili olan liderler ve öncü transhümanist düşünürler, bilimin insan yaşamı üzerindeki potansiyelini keşfetme arzusuyla bir araya gelmiştir. Bu fikirler, insan yaşamının sınırlarını genişletme ve teknoloji aracılığıyla insanlığın evrimsel yolculuğunu hızlandırma konusunda bir vizyon oluşturmuştur. Bununla birlikte, kilisenin tarihsel kökleri, bilimsel araştırmaların yanı sıra etik ve felsefi tartışmaların da merkezinde yer almaktadır. Ömür uzatma teknolojilerinin insan toplumları üzerindeki etkileri, etik ve hukuki boyutları, kilisenin temel değerleri üzerindeki tartışmaları etkileyen unsurlar arasındadır.

Şekil 2.27. Kilise'nin kurucusu William Faloon (solda) ve din görevlisi (*minister*) ve ayin yöneticisi (*officiator*) Neal VanDeRee (sağda) (Hauskeller, 2016b; COPL, 2021)

EYK'nin mevcut Yönetim Kurulu Başkanı, Amerikan Transhümanist Partisi'nin 2020 yılı Başkan adayı olarak yarışan ve hâlihazırda partinin Pazarlama Direktörlüğü görevini yürüten (TranshumanistParty, 2024) Charlie Kam'dir. Kam'ın fütüristik teknolojilerin desteklenmesinde yirmi yıllık bir deneyime sahip olması ve Ray Kurzweil

gibi önemli isimlerle olan işbirliği ve biyoteknoloji alanındaki girişimlere katılımı göz önüne alındığında (Perpetual Life, 2024), EYK'nin onu yeni yönetim kurulu başkanı olarak seçmesinin bilim ve teknolojik gelişmelerin kilise nezdindeki önemini açıkça göstermektedir.

Şekil 2.28. EYK Yönetim Kurulu ve Ömür Uzatma Vakfı Başkanı Charlie Kam (COPL, 2021)

EYK'nin sıradan katılımı ile gerçekleştirilen ancak güçlü bir üyelik yapısı olup üyelerin aidiyet ve memnuniyet duygusu yüksektir. Bunda kilisenin sosyal bağlantıları, topluluğa bağlılığı teşvik etmesi ve yaşlılar başta olmak üzere üyelerinin sağlığına ve refahına katkıda bulunması etkilidir. 2021 yılı itibari ile bilinen 500 aktif katılımcı üyesi bulunmaktadır (Krüger, 2021: 88). 2024 yılına ilişkin güncel üyelik bilgilerine ulaşamamış olmakla birlikte, EYK facebook sayfasını⁵⁴ 4.400 kişi beğenmiş ve 4.800 kişi takip etmektedir. Benzer şekilde YouTube sayfasının⁵⁵ abone sayısı 4.500 olup, 11 yıllık geçmişinde yayımladığı 183 video toplamda 409.339 izlenme sayısına ulaşmış olup kanalın günlük ortalama izlenme sayısı 10-15 arasında değişmektedir. X hesabını⁵⁶ takip eden 1.536 kişi, instagram hesabını⁵⁷ takip eden 564 kişi bulunmaktadır. Sosyal medya platformlarının etkileşim düzeyleri ve kullanıcı-hesap ilişkileri de göz önüne alındığında, bu istatistiklere göre EYK'nin üye profilinde son 3 yıl içerisinde %10 dolayında bir artış meydana geldiği tahmin edilebilir.

⁵⁴ <https://www.facebook.com/LifePerpetual/> (Erişim Tarihi 05.12.2024)

⁵⁵ <http://www.youtube.com/@COPL18> (Erişim Tarihi 05.12.2024)

⁵⁶ <https://x.com/LifePerpetual> (Erişim Tarihi 05.12.2024)

⁵⁷ <https://www.instagram.com/LifePerpetual> (Erişim Tarihi 05.12.2024)

2.4.4. Pratikler ve Etkinlikler

William Faloon ve Saul Kent, transhümanist inançlarını bir kilise çatısı altında paylaşma kararı almış ve dini bir kurum olarak EYK'yi kurmuşlardır. Ancak kilise kuruluşunun, vergi muafiyeti kazanmak için kullanılan bir yöntem olduğu iddia edilmiş ve geçmişte FDA ve IRS ile hukuki sorunlar yaşanmıştır. Ancak kilise üyeleri, transhümanizm, biyolojik ölümsüzlük ve teknolojiye olan ilgilerini paylaşmak ve bu konuda yapılan çalışmalar hakkında bilgilenebilmek için bir topluluk merkezi olarak kiliseye katılmaktadırlar (Motherboard Tech, 2016).

EYK, ruhsal gelişimi, etik düşünceyi ve toplumsal refahı teşvik etmeyi amaçlayan çeşitli inanç ritüelleri ve uygulamalarla ilgilenmektedir. Bu ritüeller ve uygulamalar kilisenin misyonunun, üyelerinin ve daha geniş toplumun yaşamları üzerindeki etkisinin ayrılmaz bir parçasıdır. EYK'nin resmi sitesi ve kanallarından edindiğimiz bilgiler ışığında kilisenin ritüelleri ve uygulamalarına ilişkin spesifik ayrıntılar mevcut olmasa da, kilisenin misyonu ve hedefleriyle ilişkilendirilebilecek ritüel ve uygulama türlerine ilişkin genel bir bakış sağlamak mümkündür (Perpetual Life, 2024).

EYK tarafından düzenlenen dinî toplantılar aylık olarak gerçekleştirilmektedir ve bu toplantılara genellikle birçok farklı konuda konuşmacılar katılmaktadır. Birçoğu alanında ün yapmış olan bilim adamları, araştırmacılar ve Natasha Vita-More, Aubrey de Grey, Zoltan Istvan, Max More, Martine Rothblatt, James Strole ve Bernadeane gibi tanınmış transhümanistler, genellikle yaşlanmanın etkilerini tersine çevirme ve yaşam süresini uzatma üzerine yapılan bilimsel çalışmaları paylaşmakta; uzun yaşam, gençlik ve ölümsüzlük gibi ideallere ulaşma konusunda sahip oldukları sonsuz arzu ve tutkularını dile getirmektedirler (Krüger, 2021). Kilise, aynı zamanda üyelerine sağlıklarını iyileştirmelerine yardımcı olacak teknolojileri benimsemeleri konusunda da teşvikte bulunmaktadır (Motherboard Tech, 2016; Perpetual Life, 2024).

Kilise, üyeleri arasında manevi bağlantı ve büyüme duygusunu teşvik etmeyi amaçlayan dua, toplu şarkı söyleme ve manevi öğretiler dahil olmak üzere düzenli hizmetler yürütmekte; bireylerin ortak manevi alanda bir araya gelmeleri için fırsatlar sunarak meditasyon ve derinlemesine düşünme için ortak toplantılar düzenlemekte; ruhsal gelişime, etik hususlara ve yaşamı uzatma teknolojilerine ilişkin inanca dayalı perspektiflerin araştırılmasına odaklanan eğitim programları ve seminerler sunmakta ve

toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve toplumsal refahı artırmak için hayırseverlik etkinlikleri, destek grupları ve yerel kuruluşlarla ortaklıklar gibi toplumsal yardım girişimlerinde bulunmaktadır. Noel’de kilise üyeleri, dondurulmuş kriyonik üyelerini anmaktadırlar (St.Onge, 2015: 52; Krüger, 2021: 89).

Bu ritüeller ve uygulamalar kilisenin manevi refahı, etik düşünceyi ve çağdaş toplumsal zorluklar ve fırsatlar bağlamında ebedi yaşam arayışını teşvik etme konusundaki kararlılığını yansıtmaktadır (Perpetual Life, 2024). Kilise aynı zamanda ÖUV’nin önemli sponsorları arasında yer aldığı (Krüger, 2021) yaşlanmanın durdurulması hatta geri döndürülmesi, uzun yaşam ve hatta ölümsüzlük için düzenlenen, RAADFest (*Revolution Against Aging and Death Festival*) isimli bilim festivaline de katılım sağlamaktadır (Hunt, 2018; Krüger, 2021: 88–89).

Bir kilise üyesi, genç yaşta ölüm kavramını anlamaya çalıştığını ve ölümsüz yaşamak için yaşlanmanın nedenlerini incelemeye karar verdiğini, ölümsüzlüğe ulaşma konusunda tutkulu olduğunu ve bu konuda bilim ve teknolojiye inancının yüksek olduğunu belirtmektedir (Perpetual Life, 2024).

EYK’nin bilimsel ve transhümanist odaklı faaliyetleri, katılımcıların düşünsel ve duygusal gelişimlerine derin etkiler yapabilmektedir. Kilisenin faaliyetlerinin, katılımcıların kendi manevi gelişimlerini ve etik değerleri daha iyi anlamalarına ve özellikle ömrün uzatılması, teknolojik ölümsüzlük ve sonsuz yaşam arayışı gibi konulara farklı bir bakış açısı kazanmalarına yardımcı olduğu belirtilmektedir.

2.4.5. Yan Kuruluşlar ve Projeler

2.4.5.1. Ömür Uzatma Topluluğu ve Ömür Uzatma Vakfı

EYK kurucusu Faloon, dünya üzerinde olumlu bir etki yaratma konusunda gerçek bir arzuya sahip vizyon sahibi bir girişimci olarak tanınmaktadır. Faloon, 16 Ekim 1980 tarihinde Florida’da Saul Kent ile birlikte (Krüger, 2021: 88) *Life Extension Society* (Ömür Uzatma Topluluğu, ÖUT) adlı bir oluşumu hayata geçirmiştir.

ÖUT yasa uyarınca vergiden muaf, kamu tarafından desteklenen bir hayır kurumu olarak tanınan, kâr amacı gütmeyen bir şirket olarak kurulmuştur ve misyonu, halkı eğitmek, sağlığın iyileştirilmesi ve insan ömrünün uzatılmasıyla ilgili bilimsel

araştırmaları desteklemek ve finanse etmek şeklinde belirlemiştir. ÖUT, kuruluşundan 1996 yılına kadar derneğe üye olan bireylere bilgi veri tabanı ve finanse edilen bilimsel araştırma projeleri aracılığıyla yaşlanmaya bağlı hastalıkları önleme ve tedavi etme konusunda bilgi ve tedavilere erişim sağlamıştır. Ayrıca üyelere vitamin, sağlık takviyeleri ve bunlarla ilgili ürünlerin satışı (sağlık ürünleri satışı) faaliyetine de başlamıştır. Faloon, sınırlı beslenme (az yeme) ve endikasyon dışı reğeteli ilağların kullanılması yoluyla ömrün uzatılabileceğini, daha uzun yaşamanın ve daha genç kalmanın mümkün olduğunu ileri sürerek tüketici hakları savunuculuğu ve medya görünürlüğü konusunda faaliyetler yürütmüş ve önemli oranda medya görünürlüğü ve toplumsal destek elde etmiştir (Life Extension Foundation, 2004).

1996 yılına gelindiğinde, ÖUT yöneticileri, sağlık ürünleri satışlarına katılımın hayırseverlik ve eğitim faaliyetlerine müdahale ettiğine inanmaya başladı. Yöneticiler, yasalar dâhilinde vergiden muaf, kamu tarafından desteklenen bir hayır kurumu olarak tanınan, kâr amacı gütmeyen bir şirket olan *Florida Cryonics Association* (Florida Kriyonik Derneği) adlı kuruluşun sağlık ürünleri satışı faaliyetlerini kâr amacı güden bir şirkete devretme konusunda daha iyi bir konumda olduğuna, bunun hem üyelerine daha iyi hizmet sağlayacağına hem de daha fazla ürün satışı geręekleřtirerek önemli miktarda fon sağlayacağına inanarak, bu Derneğin adını *Life Extension Foundation* (Ömür Uzatma Vakfı, ÖUV) olarak değiştirmek suretiyle aralarında 31 Aralık 1996 tarihinden geçerli olmak üzere aralarında bir anlaşma geręekleřtirmiřlerdir (Life Extension Foundation, 2004).

Buna göre ÖUT, ÖUV'ye nakit ve envanterini, menkul ve gayrimenkul varlıklarını devretmiş; araştırma faaliyetleri, markalar, lisans, yayın hakları ve şerefiye dâhil olmak üzere belirli yükümlülükler ve maddi olmayan varlıklarıyla katkıda bulunmuştur. Akabinde, şirketin isim hakkının kullanılmasını da içeren bir sözleşme kapsamında *Life Extension Buyers Club* (Ömür Uzatma Tüketici Kulübü, ÖUTK) adlı bir ticari kuruluş üzerinden sağlık ürünlerinin satışı geręekleřtirilerek önemli miktarda bir kitle ve gelir elde edilmiştir (Life Extension Foundation, 2004).

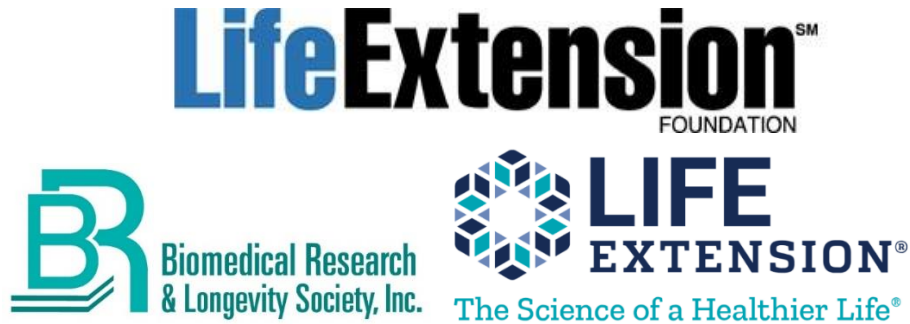
İlerleyen zamanda ÖUV ile elde edilen başarılar, toplumsal destek ve alt yapının daha iyi kullanılabilmesi, idare edilebilmesi ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinin ve toplumsal ilişkilerin daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi gibi amağlarla, aralarında

EYK'nin da bulunduğu çeşitli, ticari, sosyal ve bilimsel araştırma kuruluşları ve girişimler hayata geçirilmiştir. Söz konusu kuruluşların tamamı, kolektif olarak insanın en temel korkularından olan ölüm korkusunu ele almaya yönelik ortak bir girişimin ürünleridir ve toplumsal destek ve kaynak oluşturmaya yönelik sosyal faaliyetlerin dışında tüm girişimler bilimsel çalışmalardan oluşmaktadır.

ÖUV, istemsiz yahut kastsız ölüm nedenlerinin⁵⁸ ortadan kaldırılmasına ve yaşlanmanın durdurulmasına odaklanan bilimsel araştırma projelerine yıllık 10 milyon dolar civarında fon sağlamaktadır (Faloon, 2016). Vakıf kâr amacı gütmeyip insan ömrünü uzatmayı amaçlayan araştırma projelerini desteklemeye kendini adanmıştır. Örnek olarak, onkolog Dr. Maharaj'ın kök hücre nakli yoluyla yaşlı hastaların bağışıklık sistemlerini gençleştirmeyi amaçlayan kurul onaylı projesine önemli miktarda bağışlar yaptığı bilinmektedir (LifeExtension.com, 2010). Bununla birlikte EYK ve diğer tüm kuruluşlar arasında ayırım gözetilmektedir.

2.4.5.2. Biyomedikal Araştırma ve Uzun Ömür Topluluğu

1980 yılında özel şirket statüsünde kurulan ÖUT (1996 yılında değişen adıyla ÖUV), 2018 yılında faaliyetleri bakımından bir bölünmeye giderek *Biomedical Research and Longevity Society* (Biyomedikal Araştırma ve Uzun Ömür Topluluğu, BAUT) adı altında vergiden muaf, sosyal yardım kuruluşu (BRLS, 2024) ve *Life Extension* (Ömür Uzatma, ÖU) adlı ticari bir kuruluş (LifeExtension.com, 2024) statüsünde iki farklı kuruluş olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Şekil 2.29. Bölünme öncesi ÖUV (üstte) ve sonrası BAUT ve ÖU logoları

⁵⁸ Kazalar, silahla yaralanma, yüksekte düşme, aç, susuz ya da havasız kalma, zehirlenme gibi dış faktörlerden bağımsız olarak, salt yaşlanmaya yahut biyolojik dejenerasyona bağlı olarak gerçekleşen ölümlerin nedenleri kast ediliyor

2.4.5.3. Kriyonik ve Timeship

Transhümanistler *cryonics* (kriyonik) olarak bilinen, ölümden sonra veya ölüm anında vücudun dondurularak ileride ulaşılabilecek yüksek teknoloji sayesinde yeniden canlandırılacakları bir uygulama ile gelecekte tekrar hayata dönmeyi ummaktadırlar. Bu uygulamada vücut, kan dondurucu bir sıvıyla değiştirilerek dondurulur ve -220 derece santigrat sıcaklıktaki bir kapsül içerisinde alüminyum folyoya sarılı olarak saklanır. Kriyonik, gelecekte ulaşılabilecek tıbbi gelişmelerin bu dondurulmuş beyin veya insan bedenlerinin yeniden canlandırılmasına imkân sağlayabileceği umuduyla (Dein, 2019: 13) yasal ölüm anında veya ölüme yakın anda insanların tüm vücutlarının ve beyinlerinin aşırı düşük sıcaklık değerlerinde (Vulcǎnescu, 2022: 31), örneğin sıvı nitrojen içerisinde korunmasını (kriyoprezervasyon) öngören bir yaklaşımdır (Kyslan, 2019: 75).

Kriyonik konusunu aktif olarak inceleyen ve araştıran transhümanist kuruluşlar, alanın ilerlemesinde ve insan yaşamını uzatmak için sunduğu olanakların keşfedilmesinde ve bu çığır açan teknolojinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kriyobiyojideki genel araştırmalar aynı zamanda insan yaşamını mevcut biyolojik sınırın ötesine taşımanın yaratacağı etik ve toplumsal sorunlara ilişkin tartışmaları beraberinde getirmektedir (Moen, 2015: 4).

Bu alandaki araştırmacılar, kriyoprezervasyonun, kriyoprezerve edilmiş bireylerin gelecekte yeniden canlanmasını sağlamak ve potansiyel olarak zihinlerini bilgisayar çiplerine yüklemek için gerekli beyin verisini korumak için de umut verici bir yöntem olduğunu öngörmektedirler (Schmitz, 2021: 2). Ancak kriyonik, başarı garantisi olmayan deneysel ve tartışmalı bir prosedür olmaya devam etmektedir. Eleştirmenler, kriyoprezervasyonun hücelere geri dönülemez şekilde zarar verebileceğini ve mevcut bilimsel bilgiler göz önüne alındığında yeniden canlanmanın olası olmadığını savunmaktadır. Bu eleştirilerin haklı yanlarını gören araştırmacılar yöntem ve araçlar üzerinde geliştirme çalışmalarına devam etmişlerdir. Akabinde bu yaklaşım, kan içerisindeki su moleküllerinin donarak hücelere ve yeniden canlandırma sürecine zarar verebileceği endişesi ile kanın tamamen vücuttan çekilerek yerine koruyucu bir kimyasal sıvı enjekte edildiği vitrifikasyon (*vitrification*) adı verilen bir yaklaşımla ikame edilmiştir (Cohen, 2020: 3).

Michigan’da bulunan *Cryonics Institute* (Kriyonik Enstitüsü), Oregon’da bulunan *Oregon Cryonics* ve Scottsdale’de bulunan *Alcor Life Extension Foundation* (Alcor Ömür Uzatma Vakfı) (Cohen, 2020: 3) gibi transhümanizmle bağlantılı kriyonik kuruluşları, gelecekte onları potansiyel olarak yeniden canlandırmak amacıyla tüm insan bedenini ya da arzu edilmesi durumunda sadece beynini ultra düşük sıcaklıklarda saklama konusunda ön sırada yer alan kuruluşlardır (Kyslan, 2019: 75; Cohen, 2020).

Kriyonik biliminin transhümanist söyleme entegrasyonu, beynin bireyin özü olarak korunmasını vurgulayan, kişilik konusundaki hâkim sinirbilimsel bakış açısının bir yansımasıdır (Bernstein, 2015: 776). Kriyonik, insan varoluşu açısından mümkün kabul edilenlerin sınırlarını zorlaması ve geleneksel yaşam ve ölüm kavramlarına meydan okuması bakımından transhümanist ideallerin en somut uygulamalarından birini temsil etmektedir ve EYK gibi kuruluşlar üzerinden transhümanist hareket içinde teknoloji ile dinin uyumuna ilişkin söylemi de şekillendirmektedir (Kyslan, 2019).

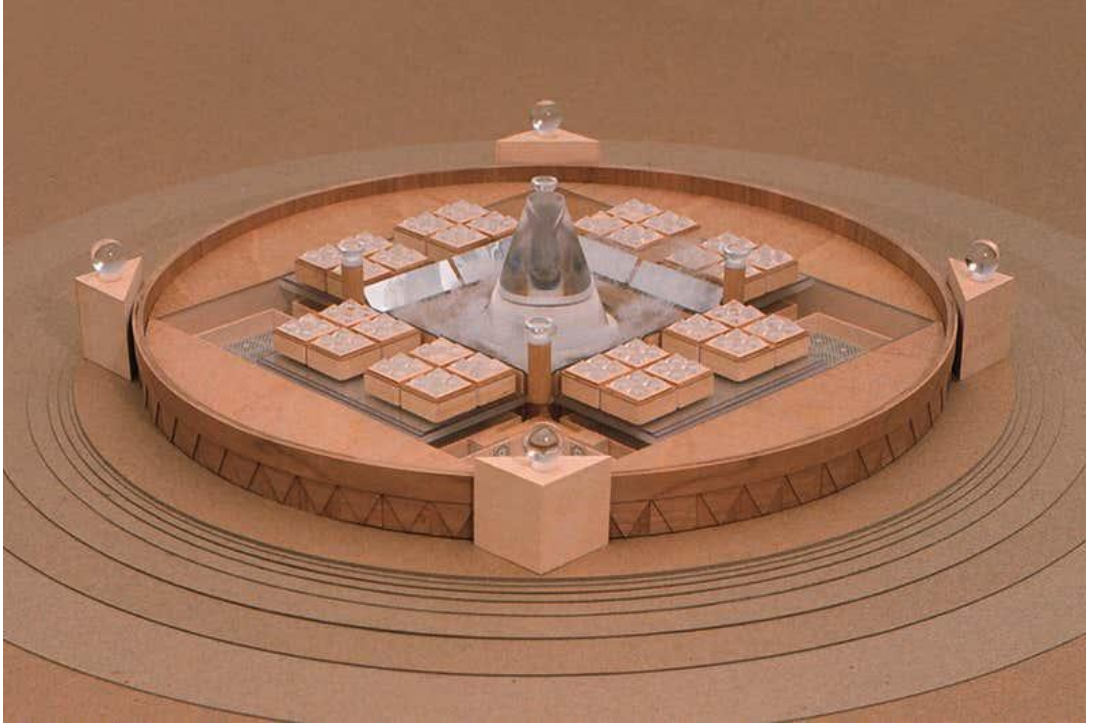
Kriyonik Enstitüsü tarafından çıkarılan bülten ve Alcor tarafından basımı ve yayımı yapılan *Cryonics* dergisi de bu söylemin şekillendirilmesine, konuya ilişkin tartışmalara ve toplumun bilgilendirilmesine ve manipüle edilmesine ya da taraftar toplama noktasındaki çalışmalara katkıda bulunmaktadır.

Şekil 2.30. Cryonics Enstitüsü tarafından yayımlanan bülten ve Alcor Ömür Uzatma Vakfı tarafından yayımlanan *Cryonics* dergisi

ÖUV'nin projelere verdiği desteğin kapsamı geleneksel tıbbi ya da bilimsel projelerin ötesine uzanmaktadır. Fonlarının önemli bir kısmı (29 milyon dolar) bizzat Faloon tarafından yönetilen Timeship olarak bilinen gizemli bir girişime tahsis edilmiştir. Bu iddialı girişim, tahmini olarak 350 milyon dolarlık şartırcı bir yatırım gerektiren, dünyanın en büyük, en güvenli ve teknolojik olarak gelişmiş kriyoprezervasyon (dondurarak saklama) ve reanimasyon (yeniden canlandırma) araştırma tesisini kurmayı hedeflemektedir. Timeship, teknolojik olarak gelişmiş yaşam uzatma laboratuvarlarına ev sahipliği yapmayı ve 10.000 dolayında kriyojenik olarak korunmuş bireyi barındıracak kapasitesiyle büyük ölçekte ölümsüzlüğe ulaşma umutlarını beslemeyi ve geleceğe taşımayı amaçlamaktadır (Valentine, S., interview by G. Steiner, 2010).

Timeship projesi, geleneksel tıbbi araştırmalardan farklı olmakla birlikte, vakfın kapsamlı misyonu olan fiziksel ölümsüzlük arayışıyla uyumlu olarak ortak bir hedefe ulaşma amacıyla başlatılmıştır. Timeship projesinin tarihselliği olduğu, tarihte inşa edilmiş çok sayıda yapı ile felsefi ve işlevsel bağlantıları olduğu ve modern insan için henüz anlamaya yeni başlamakta olduğumuz geleceğe ulaşılmasını sağlayacak Nuh'un Gemisi olarak işlev göreceği belirtilmektedir (Valentine, West, Freitas, Caplan ve Lobell, 2009: 2).

Şekil 2.31. Timeship (Macdonald, 2016)

Faloon, ölümsüz bir insan ırkına dair vizyonunu açıklarken, insanın doğasında olan ölüm korkusuyla bireylerin ve kuruluşların ölümün üstesinden gelmek için gösterdikleri olağanüstü çaba arasında bir ilişki ve bağlantı kurmaktadır. Timeship, her ne kadar vakıf tarafından finanse edilen diğer yaşam uzatma projelerinden ayrı bir varlık olarak faaliyet gösterse de, fiziksel ölümsüzlüğe ulaşma yolunda en önemli adımlardan birisi olarak görülmektedir. Timeship projesi, ABD yasaları çerçevesinde vergiden muaf bir dernek statüsünde tüzel kişiliğe sahip TimeShip isimli kuruluş bünyesinde yürütülmektedir (Timeship, 2023).

2.4.5.4. Al-Götür Oku-Getir (Ödünç Kitap) Kütüphanesi

EYK'nin eğitim ve bilgi paylaşımına verdiği önem ve bunlarla ilgili taahhütleri çerçevesinde, Ebedi Yaşam Ödünç Kitap Kütüphanesi hayata geçirilmiştir. Bu kütüphane, üyelerin sağlık, uzun ömür ve ilham verici yaşam temalı kitaplara erişmesine olanak tanımaktadır. Aylık ayinlerden önce ve sonra kitap ödünç alınıp iade edilebilmektedir. Topluluğun entelektüel gelişime ve bilginin yayılmasına olan bağlılığını vurgulayan söz konusu temalı kitapların ve ilgili diğer kitapların bağışları memnuniyetle karşılanmaktadır (Motherboard Tech, 2016; Perpetual Life, 2024).

2.4.6. Transhümanizm, Ömür Uzatma ve EYK

Transhümanizm ile ömrün uzatılması arasında felsefi, etik ve teknolojik boyutları olan çok yönlü bir ilişki vardır. Bir hareket olarak transhümanizm, teknoloji kullanımı yoluyla insan yeteneklerinin geliştirilmesini, insan ömrünün uzatılmasını ve teorik olarak ölümsüzlüğe ulaşmayı hedeflemektedir (Kogan, Tucker ve Porter, 2011). Bu da EYK'nin insan ömrünü uzatma ve yaşlanmayı ortadan kaldırma hedefiyle uyumludur.

Ömür uzatma kavramı, insan ömrünü mevcut biyolojik sınırların ötesine uzatmayı amaçlayan uzun yaşam arayışını kapsadığından transhümanist söylemin merkezinde yer almaktadır (Peters, 2018b). Ömür uzatma ve ölümsüzlük arayışının etik ve dinî yönleri, transhümanizmle uzun yaşam arasındaki bağımsız bir bileşen olarak önem taşır (Buben, 2020). Bu konuda ortaya çıkan talep ve ölümsüzlüğün toplum üzerindeki potansiyel etkileri gibi konular, hem transhümanizmde hem de bilim alanında önemli bir yer tutmaktadır (Teixeira, 2020: 5). Yaşamın uzatılmasına yönelik bilimsel araştırmalar ve

teknolojik ilerlemeler, transhümanist ideallerle sıkı bir şekilde ilişkilidir. Biyolojik müdahaleler ya da sibernetik ölümsüzlük gibi teknolojik inovasyonlar, insanın ömrünü uzatma ve potansiyel olarak ölümsüz olma arzusunu yansıtmaktadır (Peters, 2018b).

Yaşlanmanın bir hastalık gibi görülmesi, ölümün, yaşlanmanın belli bir değere ulaşması ile meydana geldiğinin kabul edilmesi, yaşlanmanın geciktirilmek ve böylelikle daha uzun süreli genç kalabilmek istenmesi, dolaylı olarak yaşamın uzatılmasının arzulandığı anlamını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısı ile özellikle yaşlanma karşıtı teknolojiler ve daha uzun süre genç kalma beklentisi transhümanizmin dışında da toplumun genel arayışlarından biri olmuştur. Bilindiği üzere, dünya genelinde aynı yaş grubu insanlar, yaşlanmaya bağlı ortaya çıkan fiziksel ve biyolojik göstergeleri farklı düzeyde taşıyabilmektedir. Bu da yaşlanmanın sadece zamana bağlı olmayıp, beslenme ve yaşam tarzı gibi bir dizi faktöre bağlı ortaya çıkıyor olduğunun önemli bir göstergesidir. Esasen bu durum insanların, uzun ömür arayışını herhangi bir etik ya da dinî kaygı gütmeksizin benimsemelerini sağlamıştır. Neticesinde, yaşlanma karşıtı teknolojiler ve uzun ömür arayışı büyük bir ticari kazanç alanı açmıştır. Teknoloji şirketlerinin, bilim adamlarının bu alanda çalışmalar yapmaları gariptenecek bir durum değildir. Nitekim bu alanda uzun yıllar boyunca önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

Bu teknolojik gelişmelerin, insanın ömrünü uzatma hedefi etrafında birleştirici bir odak noktası oluşturduğu açıktır. Bilimsel araştırmalar ve teknolojik yenilikler, transhümanizm ve ömür uzatma arasındaki bu ortak odak noktasını güçlendirerek insanın ömrünü uzatma konusundaki kararlılığını ve bu doğrultudaki teknolojik arayışları desteklemektedir. Tarihsel süreç içerisinde modern çağda ortalama insan ömründeki pozitif değişim, istatistiki olarak ortaya konulmuş bir gerçektir. Bilimsel ilerlemeler ve teknolojik gelişmeler, yaşam süresini uzatma ve yaşlanma sürecini yavaşlatma potansiyeline sahip olarak değerlendirilmektedir. Bilimsel ilerlemenin teknolojiyle birleşmesi, yaşlılıkla ilişkili sorunlara çözümler getirebilecek biyomedikal teknolojilerin gücüne olan inancı yansıtmaktadır (Klatz, 2005). Ancak son bilimsel araştırmaların, insan ömründe kaydedilen uzamanın belirgin bir şekilde azaldığını gösterdiği; ömrün daha da uzatılmasının pratik ve etik açıdan mümkün olup olmadığı (Gavrilov, Krut'ko ve Gavrilova, 2017: 1–2), uzun ömür ya da ölümsüzlük girişimlerinin etik ve toplumsal sonuçlarının ne olacağı tartışılmaktadır (Magalhães, 2014: 458–459). Teorik olarak insan

ömrünün uzamasında bir sınır bulunmaması bakımından ömür uzatma teknolojilerini, ölümsüzlük arayışının bir parçası kabul etmekte sakınca yoktur. Bununla birlikte, her türden ömür uzatma çalışmalarını transhümanist bir çaba olarak kabul etmek mümkün değildir.

Transhümanizm ile ömrün uzatılması arasındaki ilişki, transhümanizmin insan varlığının doğası ve daha geniş anlamda insanlık durumu, bilinç, ölüm ve ölümsüzlük kavramlarına ilişkin felsefi görüşleri ve bakış açıları ile ilişkilidir. Transhümanist bakış açısı, insanın ömrünü uzatma, ölümsüzlük, insan bedenini sorgulama ve biyolojik bedenin kısıtlamalarını anlama ve aşma konularında çok daha cesur bir felsefi düşünceyi temsil etmektedir (Harle, 2007).

Transhümanizmin, insan yeteneklerinin teknolojiyle geliştirilmesini savunması, EYK'nin ömür uzatma ve potansiyel ölümsüzlük arayışıyla ortak bir nokta olarak teknolojik ilerlemeler aracılığıyla insan sınırlarını aşma hedefiyle uyumlu bir perspektif sunmaktadır (Tirosh-Samuels ve Mossman, 2012). EYK ile transhümanizm arasındaki ilişki, kurucuları ve yöneticilerinin diğer transhümanistler ve onların bağlı ya da temsilcisi oldukları transhümanist hareketler ile olan ilişkileri üzerinden de somut bir niteliğe sahiptir.

EYK'nin kuruluşunun, organik bağı bilinen ve aynı ortak kurucuya sahip olan ÖUV'nin sahip olduğu vergi muafiyetini kaybettiği 2013 yılında gerçekleşmiş olması (Krüger, 2021: 88) esasen Amerika Birleşik Devletlerinde dinî kuruluşlara sağlanan vergiden muaf olma statüsünün yeniden elde edilmesine yönelik bir manevra olarak değerlendirilebilir. Ancak ilerleyen süreçte, gerek bu manevra ile kazanılan statünün sürdürülebilmesi gerekse de daha önce değinmiş olduğumuz dinî alanda faaliyet göstermenin sağlayacağı avantajlardan faydalanabilmek adına, kilise daha yapısal bir dinî çerçeveye oturtulmuştur. EYK'nin ömür uzatma ve ölümsüzlük arayışı çerçevesinde üyelerine bilimsel ve tıbbi gelişmelerden faydalanarak fiziksel ölümsüzlük fırsatı sunma misyonuyla hareket etmektedir.

Öte yandan, ölüm ve ölümsüzlük kavramlarına insanın tutum ve yaklaşımı, yerleşik dinlerin hemen hemen tamamında ortak olan ölüm ve ölümden sonra başka ve sonsuz (veya döngüsel) bir yaşam olduğu inançları etrafında şekillenmiştir. Dolayısı ile dinin etkili olduğu yahut kabul gördüğü toplumlarda insanların ölümsüzlük vaatlerine ve

girişimlerine yaklaşımı da bu çerçevede şekillenmektedir. Araştırmalar, ölümden sonraki yaşam inançları ile yaşamın sonsuzluğunu arzulama arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Lifshin, Greenberg, Soenke, Darrell ve Pyszczynski, 2017: 41).

Burada paradoksal gibi görünen, ölümlülüğün farkındalığı ve varoluşsal inançlar ile sonsuz yaşam arayışı arasındaki ilişki, kanaatimizce EYK liderleri tarafından da görülmüş ve kabul edilmiştir. Zira insanların sonsuz ömür algısı birinci derecede ölüm ile ilişkili durumdadır. Öyleyse, sonsuz ömür ya da ölümsüzlük vaadinin bir yerlerinde “ölüm” de olmalıdır. Immortalistler olarak bilinen EYK üyelerinin ölüm anında dondurularak ileri bir tarihte yeniden canlandırılma fikrini ifade eden kriyonik uygulamasının ateşli savunucuları olmaları ve ölümü aslında deanimasyon (sınırlı süreli hareketsizlik, cansızlık) (Bohan, 2018: 140; Krüger, 2021: 132) olarak nitelendirmeleri bu paradoksal ilişkiyi de mantıksal bir zemine oturtmaktadır.

2.4.7. Değerlendirme

Transhümanizm ile kadim ve köklü inançların, bilimin sınırlarını zorlayan hayallerle birleştiği bir platform olan EYK, insanlığın ortak arzusu olan uzun yaşam ve ölümsüzlük hakkında yapılan çalışmaları destekleyerek, üyelerine bilimle dinin birlikte nasıl kullanılabileceğini göstermeyi, uzun ömür ve sonsuzluk konularında onlara rehberlik etmeyi; onların uzun yaşam, yaşlanmanın yavaşlatılması ve ölümsüzlük arzularını desteklemeyi, bu konuda toplumsal farkındalığı artırarak toplumsal bakış açılarını genişletmeyi ve yeni düşünce alanları açmayı hedeflemektedir. EYK, uzun bir yaşam fikrini savunması ve bunu vadedmesinin yanı sıra toplum içinde dayanışma ve bilgi paylaşımıyla üyelerini ortak paydada buluşturmaktadır. Ancak, vadedilen ölümsüzlüğe doğru adımlar atmak etik, bilimsel ve dinî sahada pek çok soruyu da beraberinde getirmekte ve toplumda ve medyada çeşitli tartışmalara neden olmaktadır.

EYK, tarihin derinliklerinden bugüne ulaşmış ölümsüzlükle ilgili efsaneler ile modern bilimsel keşifler arasında bir köprü kuran; transhümanist hareketin felsefesi ve idealleri bağlamında ölümsüzlüğün yolunu ve bu bağlamda bilim ile dinin ortak yönlerini keşfetmeye çalışan; insan ömrünün radikal olarak uzatılmasına ilişkin çeşitli bilim dallarında ve biyoteknoloji alanında kaydedilen gelişmelerle yakından ilgilenen bireyler için platform görevi gören bir kuruluş profilindedir. Biyolojik sınırların ötesine geçme

arzusu, teknoloji ve bilimin gücüyle desteklenirken, aynı zamanda bu arzunun gerçekleşmesinin imkânsız olmadığı da insanlığın temel dinî inançlarına dayandırılmaktadır.

EYK, varoluşsal, etik ve toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik bir dizi girişimi kapsayan amaç ve hedefleri aracılığıyla toplumu etkileme niyetindedir. Kilisenin toplum üzerindeki etkisi çok yönlüdür ve çağdaş toplumsal zorluklar ve fırsatlar bağlamında refahı, etik düşünceyi ve ebedi yaşam arayışını teşvik etme motivasyonu ile hareket etmektedir.

Kilise, bireyleri yaşamın uzatılması, teknolojik ölümsüzlük ve sonsuz yaşam arayışının etik sonuçları üzerinde düşünmeye teşvik ederek toplum içinde etik ve ahlaki gelişimi beslemeyi; ölümlülük, insan tanımı, insanın aciziyeti, maneviyat, hayatın anlamı, insanın dünyadaki varlık amacı gibi varoluşsal sorularla ilgilenmeyi ve bireylere bu derin konular ile ilgili bilgi ve kaynak sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca aidiyet duygusu, sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı ve toplumsal refahı teşvik ederek daha geniş bir toplulukla etkileşim kurmaya ve böylece sosyal tabanını ve etki alanını genişletmeye çalışmaktadır.

EYK, kendisini uzun ömür arayışı ile daha uzun, daha sağlıklı bir ömür arayışını çevreleyen dinî, bilimsel ve etik tartışmaların kesişme noktasında konumlandırmak suretiyle bu konudaki toplumsal tartışmaların şekillendirilmesine yönelik önemli bir misyon belirlemiştir. Buna yönelik olarak EYK, disiplinler arası bir yaklaşımla misyonunu destekleyici bir ortam yaratmak için yaşam boyu öğrenmeyi de teşvik etmekte ve yaşlanma, uzun ömür ve ömür uzatma teknolojilerinin etik sonuçları hakkında farklı bakış açılarını ve değerlendirmeleri yansıtan, dinin psikolojik işlevleri ve dinî yönelimlerin ahlaki temeller üzerindeki etkilerine ilişkin faaliyetler yürütmektedir. Dinî ve etik hususları bütünleştirerek, üyelerine, yaşlanma ve ölümlülük kaygısı ile daha uzun ve sağlıklı bir yaşam sürme arayışı arasındaki zorlu mücadele sürecinde rehberlik etme ve destekleyici bir ortam geliştirme taahhüdüyle hareket etmektedir.

EYK'nin, ömrün uzatılması, teknolojik ölümsüzlük ve sonsuz yaşam arayışına olan desteği, toplum içinde çeşitli tepkilere sebep olmuştur. Kilisenin transhümanist fikirlerine destek verenler, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin insan ölümleri ve yaşlanma konusunda dönüştürücü potansiyele sahip olduğuna inanarak kilisenin bu savunusunu, insan sınırlarını aşma ve insan yeteneklerini artırma isteğiyle uyumlu bulmaktadır (Yoon,

2021). Öte yandan, kilisenin transhümanist fikirleri, özellikle teknolojik ölümsüzlük ve ömür uzatma arayışının etik sonuçları ile ilgili eleştirilerle de karşılaşmıştır. Eleştirenler, teknolojik müdahalelerle insan ömrünün sonsuz olarak uzatılmasının arzu edilirliliğini ve etik sonuçlarını sorgulayarak, insan sınırlarını aşmanın potansiyel etkilerine ilişkin endişelerini dile getirmektedirler (Plašienková, Farbák ve Smolková, 2022: 18–19).

Ayrıca, kilisenin transhümanist fikirleri dinî ve ahlaki açılardan da değerlendirilerek, dinî inançlarla transhümanist hedeflerin kesişmesi, teknolojik ölümsüzlük ve ömrün uzatılma arayışının teolojik ve etik yönlerini eleştirel bir şekilde tartışmaya açmıştır (Belk vd., 2020: 230). EYK'nin transhümanist fikirlerinin toplumdaki etkisi, dinî inançlarla transhümanizmin çatıştığı ve etik değerlerle toplumsal etkileri bir arada değerlendiren karmaşık bir tartışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu durum, teknolojik ölümsüzlük ve ömrün uzatılması arayışına yönelik toplumsal tutumları etkileyen farklı bakış açılarını ve inançları ortaya koymaktadır.

EYK gibi transhümanist organizasyonlar, siyasi arenada genellikle bilimin ve teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkilerini vurgulayarak tartışmaları tetikleyebilir. Bu organizasyonlar, politika yapıcılara ve karar vericilere yeni fikirler ve perspektifler sunarak sağlık, biyoetik, bilim ve teknoloji, toplumsal duyarlılık, hukuk ve etik alanındaki politik süreçleri etkileyebilecekleri gibi din, toplumsal kurallar ve kültür üzerinde de önemli değişimleri tetikleyebilme kapasitesine sahiptir.

2.5. HIRİSTİYAN TRANSHÜMANİST DERNEĞİ

Günümüzde, teknolojik ilerleme ve dinî inançlar arasındaki ilişki giderek daha karmaşık hale gelmektedir. Çatışmanın yoğun, uzlaşının ise zor olduğu Hıristiyanlık ve transhümanizm ilişkisi özellikle Hıristiyan dindarlar açısından sancılıdır.

Cole-Turner (2018a: 6–7), Hıristiyanların, transhümanizmi nasıl görmeleri gerektiği konusunda farklı görüşlere sahip olsalar da, teknolojinin insanlığı dönüştürme gücünün hızla arttığı konusunda şüphe bulunmadığında fikir ayrılığı yaşamadıklarını belirterek asıl sorunun Tanrı'nın lütfundan kaynaklanan dönüşümün teknolojik gelişmeyle nasıl uzlaştırılacağı olduğunu belirtmiştir. Bazı Hıristiyanlar transhümanizmi Kutsal metinler ve İncil bağlamında değerlendirmektedirler ve modern ve seküler transhümanizmin ortaya koyduğu insan durumunun aşılması fikrinin doğrudan İncil ve

diğer dinî metinlere aykırı ve şirk düzeyinde olduğunu kabul ederler (Goss, 2018: 76; Dein, 2019: 13). Tarizzo (2024: 21) ise aynı zamanda hem Hıristiyan hem de transhümanist olmanın neredeyse imkansız olduğunu söyler.

Geleneksel Hıristiyan teolojisi genellikle teknolojik müdahalelere temkinli bir yaklaşım sergilerken, Hıristiyan Transhümanist Derneği (*Christian Transhumanist Association*, HTD) çatısı altında toplanan bir grup Hıristiyan, bilimsel bilgiyi Hıristiyan inancı çerçevesinde birleştirerek siberetik bir gelecek hayaliyle yeni bir paradigma oluşturmayı hedeflemişlerdir (McBride, 2022).

Kısacası HTD, “Bilim ve İnanç çok daha iyi bir Gelecek yaratmak için birlikte çalışabilir mi ?” fikrinden yola çıkarak;

- Hıristiyan inancı ile teknolojinin etik kullanımının uzlaştırılabilir bir düzlemde buluşturulmasını sağlamak ve böylece Hıristiyan teolojisini transhümanizm ilkeleriyle bütünleştirmek,
- İsa Mesih’in dünyadaki kurtarıcılık rolüne katılmak ve onun amaçlarına hizmet etmek için insan teknolojisinin geliştirilmesini ve kullanılmasını aktif olarak sürdürmek,
- İnsan potansiyelini genişletmek, yeteneklerini geliştirmek ve sınırlamaların üstesinden gelmek için teknolojinin etik kullanımını araştırmak,
- Transhümanizm ile Hıristiyanlık arasındaki boşluğu doldurmak, çatışmaları uzlaştırmak

şeklinde sıralanabilecek amaçlar doğrultusunda kurulmuş bir harekettir (Peters, 2015; McBride, 2022). Bu bağlamda, tıbbileştirmenin yani insan biyolojisinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için teknolojinin kullanımı yoluyla gerçekleşen müdahalelerin etik sorunlarıyla ilgilenmektedir. Derneğin bu hedefi, sadece fiziksel sınırlamaları aşmayı değil, aynı zamanda yaşlanma, bilişsel sınırlamalar, istemsiz acılar ve dünya şartlarına bağımlılığı ele alarak insan varlığının daha geniş transhümanist ideallerle uyumlu bir şekilde gelişmesini de içermektedir.

2.5.1. Tarihçe ve Felsefi Temelleri

Hıristiyan Transhümanist Derneği, din ve teknoloji arasındaki ilişki ve çatışmaların giderek arttığı bir dönemde doğmuş bir oluşumdur. 2010'lu yıllarda, özellikle Hıristiyan inancını benimsemiş bireyler arasında transhümanizmin yaratıcı ve etik potansiyellerine dair tartışmalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde özellikle biyoteknoloji, yapay zekâ ve nanoteknoloji gibi alanlarda kaydedilen hızlı gelişme ve ortaya çıkarılan teknolojik yenilikler, insan biyolojisinin geliştirilmesi ve yaşlanma gibi konularla ilgili çığır açan ve bazen sınırları zorlayan çalışmalar yürütülmesine olanak sağlamıştır. Söz konusu çalışmalar ve elde edilen teknolojik başarılar, insanların biyolojik sınırlarını aşma ve “tanrısal bir varoluşa” ulaşma olasılıklarını gündeme getiren felsefi hareketlere de zemin hazırlanmıştı ancak birçok Hıristiyan, bu tür girişimlerin Tanrı'nın yaratılış planına aykırı olabileceğini düşünmekteydiler (Dein, 2019: 13–15). Fakat bu yeniliklerin Hıristiyanlık ve Hıristiyan teolojisi bağlamında nasıl ele alınması gerektiği konusunda ciddi bir eksiklik bulunuyordu ve fikir ayrılıkları bulunmaktaydı.

Bu tartışmalar, Hıristiyanlar arasında transhümanizme yönelik iki farklı yaklaşımın gelişmesine neden olmuştur. Bazı çevreler, transhümanizmi insanın kendine ve Tanrı'ya yabancılaşması olarak görüp reddederken, bir grup Hıristiyan, teknolojinin, Tanrı'nın yaratıcı güçlerini yansıtan bir yolu olarak benimsenmesi gerektiğini savunuyordu. Bu ikinci grup, bilim ve teknolojinin, Tanrı'nın lütfundan kaynaklanan, yaratılışı yenileme çağrısını desteklediğini öne sürdü. HTD, bu ikinci görüşten ilham alarak teknolojiyi etik ve teolojik bağlamda yeniden değerlendirip insani gelişime yönelik bir araç olarak kullanmayı hedefleyen bir hareket olarak ortaya çıkmıştır (Cole-Turner, 2018a: 4–5, 2018b; Cira, 2020: 74).

Teolojik olarak, teknolojinin etik bir şekilde ve Tanrı'nın yaratılış planıyla uyumlu bir şekilde kullanılması, Hıristiyan düşünce dünyasında sorgulanan bir konu haline gelmişti. Modern teknolojilerin sunduğu ve transhümanist düşüncenin savunduğu insan biyolojisini aşma ve daha üstün bir varoluş biçimine yükselme ideali, kimi Hıristiyanlar için bir tehdit olarak algılanırken, kimileri için bir fırsat olarak görülmekteydi (Cole-Turner, 2018a: 5). Bu tartışmaların ortasında, Hıristiyan inancını teknolojiyle dengelemeye yönelik bir hareketin oluşması için temel bir gereksinim doğmuştu.

2013 yılında, yazılım geliştirici ve aynı zamanda derin bir Hıristiyan inanca sahip; babası, Mesih'in Kilisesi'ne bağlı bir papaz olan (Bainbridge, 2017a: 233; Bohan, 2018: 251) Micah Redding, transhümanizmi Hıristiyan teolojisi çerçevesinde değerlendirme arayışıyla kurduğu çevrimiçi tartışma grupları ile HTD'nin ilk temelini attı. Redding, teknolojik ilerlemelerin ve Hıristiyan öğretilerinin birbiriyle uyum içinde var olabileceğine dair bir inanç taşıyordu. Redding'e göre Hıristiyan Transhümanizmi, Hıristiyanlığı çağın gereklerine göre yeniden icat eden, köklü bir geçmişi olan Hıristiyanların⁵⁹ bir parçası idi (Bohan, 2018: 251). Bu bağlamda Redding, blog yazıları ve sosyal medya aracılığıyla, transhümanizmin Hıristiyan inancıyla nasıl uyumlu hale getirilebileceğini sorgulayan bireyleri bir araya getirerek küçük bir çevrimiçi topluluk oluşturmak suretiyle, HTD'nin kurulmasına doğru giden yolu açtı.

Şekil 2.32. Hıristiyan Transhümanist Derneği'nin logosu

Micah Redding, 6 Haziran 2013 tarihinde grubu kurmakla ilgili olarak çevrimiçi bir kayıt formu oluşturdu ve yayımladı. 7 Temmuz 2013'te ise bir çağrı yayımlaması ve Giulio Prisco'nun bu çağrıyı yaymasıyla birlikte, aralarında Lincoln Cannon ve Giulio Prisco'nun da yer aldığı 24 katılımcı toplandı ve 1 Kasım 2013'te HTD tartışma grubu kuruldu. Sonraki aylarda, üyeler örgütün hedefleri ve yapısı üzerinde tartıştılar ve yasal kuruluş sürecinin başlatılması kararlaştırıldı. Derneğin yasal olarak tanınması için Tennessee eyaletine başvuru yapıldı. Böylece HTD, 15 Mayıs 2014'te Tennessee'de resmen kuruldu ve Micah Redding icra direktörü (başkan) ve Christopher Benek başkan yardımcısı, Dorothy Deasy sekreter ve Emily Redding de sayman olmak üzere, yasal olarak gerekli görevler üstlenilerek yönetim kurulu oluşturulmuştur. Daha sonra başkan

⁵⁹ Redding'in bahsettiği Hıristiyanların, Havariler (Apostoller) ve daha sonraki süreçte kendilerini Havarilerin yerine koyarak dinde reform yapma hak ve imtiyazına sahip kilise adamları (Apostolikler) olduğunu düşünüyoruz

yardımcılığına Jonathan Gunnell, sekreterlik görevine ise Lorenzo Barberis Canonico getirilmiştir (CTA, 2023c).

Şekil 2.33. HTD lider kadrosu: Soldan sağa; Micah Redding, Jonathan Gunnell, Lorenzo Barberis Canonico ve Emily Hogan Redding

HTD'nin 2014 ve 2015 yıllarındaki faaliyetleri, küçük grupların düzenlediği tartışma toplantıları, çevrimiçi seminerler ve yazılı kaynak üretimi ile sınırlı kaldı. Bu erken dönemde HTD, hem teknolojinin etik kullanımını savunmak hem de Hıristiyanlık ile transhümanizm arasındaki görünür çatışmaları uzlaştırmaya çalışmak amacıyla küçük çaplı tartışma grupları ve çevrimiçi etkinlikler düzenlemiştir. İlerleyen dönemde, transhümanizmin insan yaşamına getirdiği etik ve teolojik sorulara Hıristiyan perspektifiyle yanıt vermek amacıyla ve misyonunu somutlaştırmak adına, hem topluluk içi hem de dışı dönük bir dizi faaliyet yürütmüştür. Bu bağlamda yalnızca teknolojik yeniliklerin etik çerçevesini tartışmakla kalmamış, aynı zamanda bu yeniliklerin Hıristiyan inançlarının merkezinde yer alan sevgi, merhamet ve adalet gibi kavramları nasıl destekleyebileceğini de ele almıştır (McBride, 2022).

HTD'nin temel hedeflerinden biri, Hıristiyanlığın “insanın yenilenmesi ve gelişimi” temasının teknolojik araçlarla nasıl hayata geçirilebileceğini ortaya koymak olmuştur. Bu doğrultuda, biyoteknolojik müdahalelerin yaşlanma sürecini yavaşlatma veya bilişsel sınırlamaları aşma gibi alanlardaki potansiyeli incelenmiştir. Micah Redding liderliğinde HTD üyeleri, özellikle Hıristiyan teolojisinde “yaratılışın kutsallığı” temasını koruyarak teknolojiyle ilgili tartışmalar yürüttüler. Örneğin, 2015 yılında düzenlenen bir çalıştayda yapay zekâ, insan ruhunun ifade biçimi olarak ele alındı ve etik sınırların belirlenmesine yönelik öneriler sunulmuştur (Sloane, 2022). Bunun yanında, HTD'nin başlangıçtaki tartışmaları, özellikle Hıristiyanlıkta sıkça vurgulanan “insanın kusurlu

doğası” ile transhümanizmin öne sürdüğü “kusursuz insan” ideali arasındaki gerilim üzerine yoğunlaşmıştır (Dein, 2019).

HTD, 2016 yılından itibaren faaliyetlerini genişletmeye ve uluslararası boyut kazandırmaya başlamıştır. İlk yıllardaki tartışma gruplarından elde edilen deneyimle, daha geniş bir kitleye ulaşmayı hedefleyen dernek, bu süreçte internet tabanlı seminerler ve uluslararası etkinliklerle varlığını artırmıştır. 2017 yılında HTD, *Humanity+* gibi önemli bir transhümanist organizasyona üye olarak, küresel transhümanist ağlarda aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Bu üyelik, derneğin vizyonunu uluslararası bir perspektifle genişletmesine olanak tanımış ve transhümanist söylemlere Hıristiyanlık temelli etik bir bakış açısı eklemiştir (McBride, 2022). HTD’nin bu dönemdeki uluslararasılaşma çabaları, farklı kültürlerden ve teolojik perspektiflerden bireyleri bir araya getirerek, transhümanist hareket içindeki Hıristiyan perspektifinin daha görünür hale gelmesini sağlamıştır. Dernek, bilim ve teolojinin uyum içinde çalışabileceğine dair bir örnek teşkil etti ve teknolojinin etik kullanımını vurgulayan projelerle toplumun farklı kesimlerinden destek toplamıştır.

HTD, 2020’li yıllara girerken hem Hıristiyan teolojisine hem de transhümanist ideallere yönelik daha derinlemesine bir yaklaşım geliştirmeye odaklanmıştır. İlk yıllardaki tematik odaklarından biri olan “teknolojinin insan gelişimi üzerindeki etkisi” konusunu genişleterek, etik ve teolojik tartışmaları daha da ileriye taşıdı. Özellikle teknoloji ve inancın sınırları birleştirdiği noktaları ele alarak, Hıristiyanlığın temel değerlerini modern bilimle nasıl uzlaştırabileceğini sorgulamıştır. Bu dönemde, HTD’nin misyonunu şekillendiren temel bir soru “Teknolojik gelişmeler Hıristiyan kurtuluş doktrini ile nasıl uyumlu hale getirilebilir?” olmuştur. Transhümanist hareketin sunduğu “ölümsüzlük” ve “insanın fiziksel mükemmelliğe ulaşması” gibi hedeflerin, Hıristiyan eskatolojisi ile uzlaştırılabilmesi derin bir diyalog gerektirmiştir. HTD, bu noktada hem geleneksel Hıristiyan öğretilerini korumayı hem de insanın sınırlarını aşma arzusunu desteklemeyi hedefleyen bir denge geliştirmiştir. Leidenhag (2020), HTD’nin bu süreçte, yaratılışın yenilenmesine odaklanan bir Hıristiyan perspektifi sunduğunu ve transhümanist özlemleri etik ve teolojik sınırlar içinde yeniden tanımlamaya çalıştığını belirtmektedir. HTD’nin bu dönemdeki önemli faaliyetlerinden biri de teolojik söylemi şekillendirmek için akademik ve popüler yayınlara yönelmek olmuştur. 2021 yılı

itibarıyla, Hıristiyanlık ve transhümanizm arasındaki ilişkiyi inceleyen makaleler, podcast'ler ve çevrimiçi etkinlikler düzenleyen HTD, hem akademik çevrelere hem de daha geniş bir kitleye ulaşmayı başarmıştır. Bu etkinliklerde özellikle, insanlığın biyolojik ve bilişsel sınırlarını aşma girişimlerinin Hıristiyan teolojisi ile nasıl bir bağ içinde olabileceği tartışılmıştır.

Hıristiyan Transhümanist Derneği Temmuz 2017'de, bilim ve teknolojinin insanlığın geleceğini nasıl etkileyebileceği konusundaki modern transhümanist akımın ana temsilcisi konumunda olan *Humanity+*'a üye olarak transhümanist felsefeyi ve idealleri daha geniş Hıristiyan dünyasına taşımayı amaçlayan, açıkça transhümanist olduğunu açıklayan ilk Hıristiyan dinî kuruluş olmuştur.

Humanity+ kısa süre önce HTD'yi resmi olarak tanımış ve kendine bağlı olan Öngörü Enstitüsü, SENS Araştırma Vakfı, Alcor Yaşam Uzatma Vakfı, Etik ve Gelişen Teknolojiler Enstitüsü ve Mormon Transhümanist Derneği gibi kuruluşların da yer aldığı, diğer transhümanist kuruluşlar listesine eklemiştir.

2.5.2. Amaç ve Hedefler

HTD'nin sloganı “insanlığın daha yüksek kuvveti⁶⁰“dir. HTD, transhümanizm anlayışının öz tarifini De Chardin'in görüşlerine de atıfta bulunarak şu şekilde yapmaktadır (Bainbridge, 2017a: 233):

“Katolik rahip Pierre Teilhard de Chardin'in öngördüğü gibi, artık bilinçli olarak, hızlandırılmış bir oranda evrimleşiyoruz. İnsanlık, Homo sapiens türünün ne olacağını seçme yeteneğini kazandı ve biz buna transhümanizm diyoruz. Chardin'in yönlendirilmiş evrimini veya transhümanizmin limitini alırsak⁶¹: çağlar boyunca devam edegelen anlayış ve yaratıcı güçlerdeki büyümenin doğal gidişatı doğaüstü görünen bir varoluş durumunu ortaya çıkaracaktır.”

⁶⁰ Slogan Türkçe ifadesi ile pek bir anlam ifade etmiyormuş gibi görünse de aslında oldukça iyi düşünülmüş ve derin bir anlama sahiptir. Sloganın orijinal ifadesi “*humanity raised to a higher power*” olup “*raised to power*” kalıbı matematiksel olarak üstel ifadelerde kullanılan bir kalıptır. Bilindiği üzere kuvvet 1 olduğunda taban doğal durumunda olup herhangi bir genişleme söz konusu değilken, 1'den büyük değerler için taban, kendi varlık değeri kadar bir genişleme katsayısına ulaşmış demektir. Burada sloganla, transhümanizm ile insanlığı yenilemek ve yüceltmek için gelmiş olan hıristiyanlığın ve dolayısı ile insanlığın mevcut durumdaki kuvvet katsayısı ne olursa olsun, bunu daha iyileri daha yükseğe çıkaracak ve kendi varlık değeri ile orantılı çarpan etkisinde genişletecek ve büyütecek bir etki yaratacağı ifade edilmektedir.

⁶¹ Matematiksel ifade olarak bir fonksiyonun girdisi belirli bir değere yaklaştıkça davranışını ve yaklaştığı nihai değeri tanımlar.

İnsanlığın tarih boyunca gösterdiği gelişimi bir matematiksel fonksiyon olarak değerlendiren HTD, matematiksel bir yaklaşımla, bu fonksiyonun limit durumunda ulaşacağı noktanın, insanüstü ve doğaüstü bir varlık durumu olacağına işaret etmektedir.

Ledford (2005b, 2005a: 3), Lutherci teolog Paul Tillich'in "aşkın hümanizm; Mesih'in asli insanın yani Adem'in doğasının en kâmil tecessümü olduğunu söyleyen bir hümanizm şeklinde tarif ettiğim derin bir doktrin" diye tanımladığı fikirlerinden esinlenerek Hıristiyan Transhümanizminin eski bir fikir olduğunu, ancak yine de Hıristiyanlığın en gelişmiş biçimi olduğunu belirtmektedir. Transhümanizmi Pierre Teilhard de Chardin ve Paul Tillich'e bağlamak, FM-2030'un transhümanizminden biraz farklı olsa da tabandan uyumsuz da değildir.

Misyonu bilimsel bilgi ile Hıristiyan etiği ve teolojisi arasında bir denge kurmak suretiyle Hıristiyan inançlarını modern teknolojiyle birleştirerek insan gelişimine ve iyileştirmeye odaklanan dinî transhümanist bir bakış açısı sunmak olan HTD, bir yandan Hıristiyan teolojisinin özündeki değerleri korurken öte yandan teknolojinin insanın potansiyelini artırma sürecinde bir araç olarak nasıl kullanılabileceği konusunda çalışmalar yapmaktadır (Leidenhag, 2020: 4–6). HTD'nin hem Hıristiyanlığın yaratılış ve insan bedeninin kutsallığını hem de transhümanizmin insanın fiziksel ve zihinsel gelişimine yönelik radikal hedeflerini kabul ve onaylama şeklindeki entegrasyonu, sadece inanç ve teknolojinin kullanımı arasında farklı bir sentez sunmakla kalmamış, aynı zamanda teolojik söylemin geleneksel bakış açılarına ve tabu olarak görülen uygulamalarına da meydan okumuştur. Ancak HTD, Hıristiyan inanışındaki yaradılışın ve bedenın yenilenmesi düşüncesini açıkça benimsemesiyle kendi teknoloji vizyonlarında bedensiz bir geleceğe yer olmadığını göstermektedir (Sloane, 2022: 343).

HTD, bilimsel bilgi arayışını teşvik ederek, insanlara sibernetik bir gelecek vaadinde bulunarak ve dünyada yeni bir barış ve adalet çağı inşa etmeye yönelik post-milenyumcu arzuyu benimseyerek, Hıristiyanlık içinde bir devrim başlatmayı amaçlamaktadır. Bu vizyon, derneğin teknolojik ilerlemeler ve insani gelişme potansiyeli ışığında Hıristiyan söylemini ve teolojisini yeniden şekillendirme konusundaki kararlılığının en önemli göstergesidir. HTD, bilimsel bilgiye duyulan ihtiyacı ve talebi artırarak sibernetik bir geleceğin potansiyeline vurgu yapmak, bu doğrultuda Hıristiyan düşünce sistemini ve teolojisini geleneksel düşünce kalıplarından kurtararak modern

dünyanın dinamikleri ile dengeye getirmek (McBride, 2022) ve teknolojiyle bütünleştirmek istemektedir. Böylece bilimin rehberliğinde, insan gelişimine odaklanan bir perspektif ile Hıristiyanlığı çağın gereklerine uygun hale getirmek amacını taşımaktadır. Postmilenyumcu idealin benimsenmesi, gelecekte insanlığın daha iyi bir noktaya evrilebileceği inancını içermektedir (Peters, 2015).

HTD, transhümanizmin seküler köklerini benimsemekle birlikte, bu hareketin ölümsüzlük ve insan sınırlarının aşılması gibi ideallerini Hıristiyanlık perspektifiyle yeniden yorumlamaktadır. Transhümanist hareketin seküler ağırlıklı yapısı içerisinde inanç temelli bir yaklaşım sunarak transhümanizmin genellikle materyalist bir dünya görüşüne dayandığı teknoloji ve ilerlemeyi, Tanrı'nın yaratılış planına hizmet eden araçlar olarak yeniden tanımlamak isteyen HTD (Cole-Turner, 2017; Leidenhag, 2020), transhümanist hareket içindeki yerini güçlendirmek için hem akademik hem de toplumsal alanda daha aktif olmayı planlamaktadır. Bu kapsamda, Hıristiyan teolojisinin transhümanizme getirdiği özgün katkıları vurgulamak için yayınlar, konferanslar ve ortak projeler yoluyla liderlik rolü üstlenmektedir.

Akademik işbirliğini artırmak ve bilim insanları, teologlar, etikçiler ve mühendisler gibi farklı alanlardan uzmanları bir araya getiren projeler yürütmek gibi amaçları da olan HTD, hem derneğin bilimsel ve manevi alanlardaki otoritesini güçlendirmek hem de söz konusu projelerin geliştirilmesi ve yürütülmesine katkı sağlamak için dernek bünyesinde bir akademik danışma konseyi oluşturmuştur. Konseyde yer alan Ronald Cole-Turner, Calvin Mercer, James Hughes, Ted Peters, Jay Gary'nin de aralarında bulunduğu tanınmış bilim adamı, yazar, fütürist, teolog ve sosyologlar derneğin çalışmalarında etkili isimlerdendir (CTA, 2024b).

Şekil 2.34. HTD Akademik danışma konseyi üyeleri. Soldan sağa; Cole-Turner, Mercer, Hughes, Peters, Gary

HTD'nin geleceğe yönelik vizyonu, teknolojik yeniliklerin yalnızca insanın fiziksel ve bilişsel potansiyelini artıran bir araç olması değil, aynı zamanda ruhsal ve toplumsal anlamda da insanlığın gelişimine katkıda bulunacak dönüşüm için bir katalizör gibi kullanılmasını içermektedir. Bu bağlamda, dernek, teknolojinin etik sınırlar içinde kullanımıyla daha barışçıl, daha adil ve sürdürülebilir bir dünya yaratılabileceği vizyonunu benimsemiştir (Cole-Turner, 2017; Burdett ve Lorrimar, 2019: 2–4).

Transhümanist hareketin şekillenmesinde daha etkili bir rol oynamasına olanak sağlayacağı düşüncesiyle HTD, yapay zekâ etik kurullarında, genetik mühendisliği düzenlemelerinde ve teknolojik gelişmelerin sosyal etkilerini tartışan uluslararası platformlarda temsil edilmeyi hedeflemektedir. HTD'nin gelecek vizyonu, özellikle yapay zekâ, genetik mühendisliği, biyoteknoloji ve uzay araştırmaları gibi hızla gelişen alanlarda Hıristiyan değerlerini rehber edinerek bu teknolojilerin insan yaşamını iyileştirme potansiyeline vurgu yapmak suretiyle Hıristiyanlık ve transhümanizm arasında bir köprü olmayı ve Hıristiyanlığın insanlığa sunduğu sevgi, adalet ve kurtuluş mesajlarını teknoloji ile birleştirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca HTD, teknolojiyi sosyal adalet, sağlık, eşitlik ve çevresel sürdürülebilirlik gibi alanlarda kullanarak, Hıristiyan değerlerini çağdaş sorunlarla birleştiren yenilikçi çözümler geliştirmeyi hedeflemektedir (Sloane, 2022).

Yukarıda değinilen tüm hususların hülasası olarak, HTD resmi sitesinde yer alan misyon belgesinde, HTD'nin amaçları üç katmanlı olarak aşağıdaki şekilde sunulmuştur (CTA, 2024d):

“Teolojik misyon: *Hıristiyanların sıklıkla bilim ve teknolojiyi inancın düşmanı olarak gördükleri bir dünyada, bilim ve teknolojinin Mesih'in ve Tanrı'nın misyonunun bir parçası olduğuna inanıyoruz. Bir topluluk olarak Hıristiyan hikâyesine ilişkin bu anlayışı paylaşabilmemiz gerekiyor.*

İnanç tazeleme misyonu: *Şüpheliğin ve büyüünün bozulmasının arttığı bir dünyada, geleceğe katılmanın inancın canlanmasına yardımcı olabileceğine inanıyoruz. Toplum olarak bizim inancımızı, bireylerin, ailelerin, toplulukların ve dünyanın inancını, geleceğin nasıl yenileyebileceğini gösterebilmemiz gerekiyor.*

Teknolojik misyon: *Giderek zorlaşan etik sorular ve zorluklarla dolu bir dünyada, Mesih'in bilimsel ve teknolojik ilerleme için etik bir vizyon sunduğuna inanıyoruz. Bir topluluk olarak bizim bu etik vizyonu ifade edebilmemiz, savunabilmemiz ve bunu kendi hayatlarımızda ve çevremizdeki dünyada giderek hayata geçirebilmemiz gerekiyor.”*

2.5.3. Etik ve Teolojik Çerçevesi

Hıristiyan Transhümanist Derneği, sıklıkla seküler bir felsefe olarak görülen transhümanizmin hedeflerini Hıristiyanlık inancıyla birleştiren bir köprü rolü üstlenmek ve Hıristiyan topluluklarında transhümanizmin anlamlı bir yer bulabileceğini göstermek amacıyla kurulmuştur (Winyard, 2016: 137–140). Derneğin, Hıristiyan teolojisini transhümanizmle bağdaştırmak için Hıristiyan teolojisinin geleneksel sınırlarını genişletmek ve bu kapsamda transhümanist düşüncenin etik ve manevi boyutlarını derinleştirmek şeklinde bir hedefi vardır (Sloane, 2022). Hıristiyan inançlarını çağdaş teknolojiyle birleştiren, benzersiz bir etik ve teolojik çerçeve üzerine kurulu olan ve insanın tanrılaşmaya doğru sürekli ilerleme göstermesi gerektiğine inanan (Güçlüer ve Yazoğlu, 2024: 256–260) HTD, insanın yaratılışındaki kutsallık ve “Tanrı’nın suretinde yaratılmış olma”⁶² fikrini temel alarak, teknolojinin bu yaratılışı daha iyiye taşıyacak bir araç olarak kullanılabilmesine inanmaktadır. Bu bağlamda HTD, insan bedeninin geliştirilmesi ve yenilenmesi fikrini (Yeşilyurt, 2021b) “Tanrı’nın suretine daha fazla yaklaşma” olarak görmektedir. Bu doğrultuda, Hıristiyan inanç sistemini ve transhümanizmin temel prensiplerini bir araya getirerek, teknolojik gelişmelerin insan yaşamına nasıl entegre edilebileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, derneğin sadece fiziksel sağlık ve güçlenmeyle ilgili değil, aynı zamanda bilişsel yeteneklerin artırılması, acı ve zorlukların azaltılması, hatta insan yaşamının sınırlarının ötesine geçilmesi gibi daha derin ve kapsamlı hedefleri içermektedir. Örneğin, McBride’nin (2022) belirttiği gibi, HTD, Hıristiyan inancının temel öğretileri ile transhümanist düşünce arasında bir denge kurmaya çalışırken, yaşlanma sürecini nasıl yönetebileceğimiz, bilişsel kapasitemizi nasıl artırabileceğimiz ve insanlığın karşılaştığı çeşitli zorluklarla nasıl başa çıkabileceğimiz konularında etik bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır.

Öte yandan HTD, insan bedeninin ve maddi dünyanın kutsallığına vurgu yaparak Terasem ve Turing Kilisesi gibi transhümanist hareketler tarafından benimsenen ve savunulan bedensiz bir geleceği reddetmektedir. Bunun yerine HTD, yaratılışı ve

⁶² “Sonra Tanrı, “İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım” dedi, “Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünde gezinen bütün canlılara egemen olsun.” Böylece Tanrı, insanı kendi suretinde yarattı, onları Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı.” Tekvin: 1/26-27

Hıristiyan eskatolojisini teknolojik ilerleme ve insan gelişmesi perspektifleriyle birleştirerek bedenın yenilenmesini ön plana çıkaran bir vizyon benimsemektedir (Sloane, 2022: 343). Geleneksel olarak, Hıristiyan düşüncesinde insan, Tanrı'nın eşsiz bir tasarımı olarak görüldüğünden ve sureti, Tanrı'nın suretinden kabul edildiğinden (Heren, 2011: 2–17; Simango, 2016) bedene yönelik müdahale girişimleri genellikle çekinceyle karşılanmaktadır. Ancak Hıristiyan Transhümanist Derneği, bu görüşü sorgulayarak, teknolojinin insan potansiyelini genişletme ve iyileştirme sürecinde nasıl bir rol oynayabileceği konusunda cesur bir şekilde adım atmaktadır. Dolayısıyla, HTD'nin yaklaşımı, insanın sınırlarına ve teknolojinin insan varoluşunu şekillendirmedeki rolüne dair tarihsel Hıristiyan görüşünden bir ayrılma olarak nitelendirilebilir.

HTD'nin resmi internet sitesinde yayımlandığı şekliyle, HTD'nin Hıristiyan inancını anlama biçimi aşağıdaki gibidir (Bohan, 2018: 251; CTA, 2023b):

“Hıristiyan inancımızı, insanları bilimsel ve teknolojik yaratıklar olarak onaylamak şeklinde anlıyoruz; yaratan ve keşfeden, hayatı geliştirmek, yeni şeyler yaratmak ve dünyayı yenilemekle görevlendirilen yaratıklar. Dahası, Hıristiyan misyonumuzun bizi; iyileştirmek, beslemek ve hayatı onarmakla, tıpkı Hıristiyanlık tarihinde olduğu gibi, bizi bilimsel ve tıbbi yeniliklere teşvik eden faaliyetler yürütmekle görevlendirmek olduğunu düşünüyoruz.”

Görüldüğü üzere, HTD'nin insanın rolüne dair ifadelerde, “yaratan ve keşfeden yaratıklar olmak”, “yeni şeyler yaratmak”, “dünyayı yenilemek” gibi teolojik normlarla çatışmaya açık ifadeler yer almaktadır.

Dolayısıyla HTD'nin en önemli sorularından biri, teknolojik müdahalelerin insan doğasına müdahale noktasında temkinli bir duruş sergileyen Hıristiyan teolojisiyle nasıl uyumlu hale getirileceğidir. HTD, teknolojinin yaşlanma, bilişsel sınırlamalar ve kronik hastalıklar gibi sorunları çözmek için kullanılabileceği fikrini savunur (Burdett ve Lorrimar, 2019). Ancak HTD, yalnızca teknolojinin etkin kullanımını değil, aynı zamanda bu kullanımın toplum üzerindeki uzun vadeli etkilerini de ele alan kapsamlı bir yaklaşıma sahip olup teknolojik yeniliklerin toplumda adil bir şekilde dağıtılması ve toplumdaki her bireyin teknolojinin imkânlarından fayda sağlaması gerektiği konusunda güçlü bir duruş sergilemektedir (McBride, 2022).

HTD, Hıristiyanlık inancının temel öğretilerini, transhümanizmin sunduğu teknolojik ve etik olanaklarla birleştiren özgün bir teolojik çerçeve geliştirmiştir.

Redding'in kişisel blog sayfasında⁶³ kaleme almış ve paylaşmış olduğu çeşitli içerikler incelendiğinde, Redding'in yorumlarının, Hıristiyanlık-transhümanizm ilişkisini “yüzeysel benzerlikler” ve basit analogiler üzerinden kurmaktan ziyade derin bir manevi ve etik anlam ilişkisi kurmaya odaklı olduğu görülmektedir. Örneğin, İlyas peygamberin (Elijah) göğe yükselmesini⁶⁴ modern uzay yolculuğuyla kıyaslamak yerine, metnin derin manevi ve etik anlamına odaklanmaktadır (Redding, 2024). Benzer şekilde; Tevrat'taki yaratılış hikâyesini, insanlığın Tanrı'nın yaratıcı doğasını yansıtmak için dünyayı geliştirme görevini aldığını belirten bir çağrı olarak yorumlar. Tekvin 1:28'de geçen “dünyayı doldurun ve ona hükmedin” emrini, insanların teknolojiyi ve bilimi etik bir şekilde kullanarak Tanrı'nın yarattıklarını geliştirmesi gerektiğine dair bir talimat olarak görür.⁶⁵

Benzer şekilde Kitâb-ı Mukaddes'te⁶⁶ yer alan Mezmurlar 8:6, 1. Korintliler 15:25-27, İbraniler 2:6-8 ve Romalılar 8:19-21 bölümlerini Tanrı'nın transhümanizmi işaret eden emirleri olarak görmekte ve transhümanizmin, Hıristiyanlığın yaratıcı ve dönüştürücü amacını gerçekleştirmek için modern araçlar sunduğunu ileri sürmektedir. İnsanlığın Tanrı'nın tasarımına uygun bir şekilde dünyayı yeniden şekillendirmesi ve ölüm, hastalık ve çevresel bozulma gibi “düşmanlarıyla” mücadele etmesi için teknolojiyi bir fırsat olarak görmesi gerektiğini ancak bu sürecin etik ve manevi temeller üzerinde inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Redding söz konusu bölümleri şöyle yorumlamaktadır:⁶⁷

Redding, “*Ellerinin eserlerine onu egemen kıldın, Her şeyi ayaklarının altına serdin;*” (Mezmurlar 8:6) cümlesini; insanlığın, Tanrı'nın yaratıcı suretine sahip olduğu ve dünyayı geliştirme ve yönetme sorumluluğu taşıdığını hatırlatan bir çağrı gibi görerek

⁶³ <https://www.micahredding.com/blog> (Erişim Tarihi 10.11.2024)

⁶⁴ Eski Ahit, 2. Krallar Kitabı: 2 (<https://www.biblegateway.com/passage/?search=2%20Kings%202>) Erişim Tarihi 08.11.2024)

⁶⁵ <https://www.micahredding.com/blog/2015/03/23/transhumanism-and-christian-story/> (Erişim Tarihi 11.11.2024)

⁶⁶ Redding, Revize edilmiş Yeni Standart Versiyona atıfta bulunmaktadır (NSRV)

⁶⁷ Micah Redding'in, HTD'nin teolojik çerçevesine ve transhümanizm-hıristiyanlık ilişkisine dair görüşleri, kendi şahsi sosyal medya hesapları ve blog sayfasında ve HTD adına kurulu sosyal medya hesaplarında yine Redding tarafından paylaşılan içeriklerden derlenerek ve özetlenerek elde edilmiştir.

insanın yalnızca doğayla uyum içinde yaşamakla değil, aynı zamanda onu dönüştürmek ve iyileştirmekle görevlendirildiğini savunur.⁶⁸

“Çünkü Tanrı bütün düşmanlarını O’nun ayakları altına serinceye dek O’nun egemenlik sürmesi gerekir. Ortadan kaldırılacak son düşman ölümdür. Tanrı her şeyi Mesih’in ayakları altına sererek O’na bağımlı kıldı” (Korintliler 15:25-27) bölümünde geçen “ölümün son düşman olarak yok edilmesi” Redding tarafından, insanlığın ölümü yenmek üzere ölümlle mücadele etmesi gerektiğine yönelik bir emir olarak yorumlanır. Ölümü yenme teması, transhümanizmin yaşamı uzatma ve ölümsüzlük arayışıyla paralellik taşır. Redding, teknolojik gelişmelerin (örneğin biyoteknoloji ve yapay zekâ) bu ilahi planın bir parçası olarak görülebileceğini savunur. Zira Mesih’in çarmıhtan sonra dirilişi onun ölümü yenmesidir ve kendisine tabi olanların da aynı dirilişi tatbik ve tecrübe etmesi içindir (Yeşilyurt, 2021b: 192). Redding, pasajda geçen diriliş, egemen olma gibi kelimelerin mecazi ve metaforik olmadığını, Mesih’in Tanrı’nın egemenliğini geri tesis etmek, bizzat temsil etmek ve insanları bu egemenliğe ortak olmaya davet etmek için geldiğini belirterek hem egemenliğin hem de dirilişin katılımcı olduğunu savunmaktadır⁶⁹ (Bjork, 2020: 91; Yeşilyurt, 2021b: 192).

Aynı yazısında, insanlığın Mesih’in tesis ve tecessüm ettiği egemenliğin ve dirilişin Yeni Ahit’in tüm mesajında olduğunu iddia eden Redding, “Yeni Ahit’in bütün amacı budur. Mesih hiçbir zaman tek başına hüküm sürmeyi amaçlamamıştı. Mesih’in zaferi ‘birçok oğul ve kızı üstünlük ve sekineye kavuşturması’ idi (İbraniler 2:10). Mesih’in yüceliği ötekilerinin de ona benzeyecek şekilde dönüştürülmesidir (Romalılar 8:29). Mesih’in egemenliği, kıyametin kendisi de dâhil olmak üzere her düzeyde katılmaya davet edildiğimiz bir egemenliktir (1 Korintliler 6:3; Esinleme 2:26-27; Esinleme 20:4)” ifadesiyle Mesih’in örneğinin, tüm Hıristiyanlar için olduğunu ve insanlığın, kendi hataları ve yanlış kararları neticesinde kaybettiği fiziksel ölümsüzlük olasılığını, yine katılımcı ve ortak bir çalışmayla kendisinin bulması gerektiğini savunmaktadır.

Bir başka yazısında Redding, Yeni Ahitteki “Ama biri bir yerde şöyle tanıklık etmiştir: «Ya Rab, insan nedir ki, onu anasın, ya da insanoğlu nedir ki, ona ilgi gösteresin? Onu meleklerden biraz aşağı kıldın. Yücelik ve onur tacını ona giydirdin ve her şeyi

⁶⁸ <https://www.micahredding.com/blog/the-resurrection-is-technological/>

⁶⁹ <https://www.micahredding.com/blog/the-resurrection-is-participatory/> (Erişim Tarihi 11.11.2024)

onların ayakları altına sererek onlara bağımlı kıldın.» (İbraniler 2: 6-8) şeklindeki bölümü, insanlığın potansiyelinin Tanrı tarafından onaylandığının bir işareti olarak görmektedir. Tanrı'nın insanları yücelik ve onurla taçlandırması, onların yaratıcı kapasitelerini kullanarak dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeleri gerektiğine işaret ettiği düşüncesiyle transhümanizmin, bu yüceltmeyi gerçekleştirmek için bilimsel ve teknolojik araçlar sunduğunu ve bu araçların Tanrı'nın planına uygun bir şekilde kullanılması gerektiğini savunmaktadır.⁷⁰

Yine Yeni Ahitte, Romalılar'da “Görkemli bir gelecek” başlıklı bölümdeki “Yaratılış, Tanrı'nın çocuklarının ortaya çıkmasını büyük özlemlerle bekliyor. Çünkü yaratılış amaçsızlığa teslim edilmiştir. Bu da yaratılışın isteğiyle değil, onu amaçsızlığa teslim eden Tanrı'nın iradesiyle olmuştur. Çünkü yaratılışın, bozulmaya/yozlaşmaya olan köleliğinden kurtarılıp Tanrı'nın çocuklarının yüce özgürlüğüne kavuşturulması ümidi vardı.” (Romalılar 8:16-21) şeklinde geçen cümleleri evrenin kurtuluşu ve yenilenmesi olarak yorumlayan Redding⁷¹, (muhtemelen) transhümanist idealler doğrultusunda kendi nesillerini “ortaya çıkması büyük özlemlerle beklenen” Tanrı'nın çocukları olarak görmekte ve yaratılmışları “bozulmadan/yozlaşmadan özgürleştirme” ifadesini de beden biyolojik yenilenmesi gibi transhümanist ideallerle ilişkilendirmektedir. Bu doğrultuda çalışmayı ise Tanrı'nın iradesi doğrultusunda (Donaldson ve Cole-Turner, 2018: 8) Tanrı ile birlikte çalışmak (Bainbridge, 2017a: 233; Dein, 2019: 13) şeklinde görmektedir.

Parks (2021: 1), HTD'nin iddia ettiğinin aksine Hıristiyanlık ile transhümanizmin arasının iyi olamayacağını delillendirse de Eski ve Yeni Ahitte yer alan çeşitli pasajlardan transhümanizme atıflar yaparak derinlemesine yorumlar ve çıkarımlar yapan Redding, transhümanizm ile Hıristiyanlığı uzlaştırma, hatta organik bir ilişki içerisinde gösterme gayreti içerisinde (Doede, 2018: 20). Redding'e göre Hıristiyanlık, hem insan durumunun dönüşümünü hem de insan potansiyelinin geliştirilmesini savunduğu için temelde transhümanizmle uyumludur. Kutsal Kitap anlatısı akışkan bir insan kimliğine vurgu yapmaktadır ve bireyleri ilahi yaratıcılığa ve teknolojik yeniliğe katılmaya teşvik etmektedir. Yaratılış hikâyesinden İsa ve Pavlus'un öğretilerine kadar, her yerde ana vurgu coğrafya, ırk veya koşulların dayattığı sınırlamaları aşmak ve Tanrı'nın lütfu ile

⁷⁰ <https://www.micahredding.com/blog/2012/04/16/his-enemies-beneath-his-feet/> (Erişim Tarihi 11.11.2024)

⁷¹ <https://www.micahredding.com/blog/partnership-with-god/> (Erişim Tarihi 11.11.2024)

yönlendirilen “yeni bir insanlığı” kucaklamaktır. Hem Hıristiyanlık hem de transhümanizm, acıyı aranması veya kaçınılması gereken bir şey olmaktan ziyade ilerleme uğruna üstesinden gelinmesi gereken bir mücadele alanı olarak görülür. Hıristiyanlıkta her sonun ancak sınırların, kısıtların ve tehditlerin sonu olduğunu belirten Redding, Hıristiyanlığın transhümanizm olduğunu⁷² iddia etmektedir (Redding, 2019: 778–779).

HTD'nin, merkezinde Hıristiyanlığın yaratılış, kurtuluş ve eskatoloji (son zamanlar öğretisi) doktrinlerinin modern bilim ve teknoloji ışığında yeniden yorumlanması bulunan teolojik çerçevesi, onun dinî anlayışını yansıtmakla birlikte, seküler materyalist bilimsel yaklaşım ile Hıristiyanlığın uzlaşma zemininin (Cira, 2019, 2020) bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Bu kapsamda HTD'nin teolojik anlayışını şekillendiren inançlar, fikirler ve reddettiği kavramlar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir.

2.5.3.1. Benimsenen İnanç ve Fikirler

HTD, Hıristiyanlıkta yer alan, insanın “Tanrı'nın suretinde” yaratıldığı inancını (Heren, 2011; Simango, 2016) teolojik temellerinin merkezine yerleştirir. İnsanlığın Tanrı'nın yaratıcı gücünü yansıtmaya kapasitesine sahip olduğuna inanır. Teknoloji, bu bağlamda, insanın yaratılışındaki potansiyelin keşfedilmesi ve geliştirilmesi için bir araç olarak görülür (Willows, 2017: 5). Bu inanç, yalnızca insanın fiziksel ve bilişsel kapasitesini geliştirme arzusunu değil, aynı zamanda insanın etik ve manevi sınırlarını her boyutta genişletme (Cira, 2020) hedefini de kapsar. HTD, teknolojiyi Tanrı'nın yaratılış planına uygun bir şekilde kullanmanın, insanlığın yaratılıştaki misyonunu yerine getirmesinin bir yolu olduğuna inanır (Kotzé, 2018).

Hıristiyanlıkta eskatolojik umut, Tanrı'nın yaratılışı yeniden yenileyeceği ve kusursuzlaştıracağı inancını ifade eder. HTD, bu doktrini transhümanist ideallerle birleştirerek, teknolojinin insan yaşamını dönüştürme ve geliştirme potansiyelini bu umutla ilişkilendirir (Cira, 2020). Örneğin, genetik mühendisliğin yaşlanmayı önlemesi veya yapay zekânın insan bilincini geliştirmesi gibi teknolojiler, HTD tarafından

⁷² <https://www.micahredding.com/blog/2012/04/25/christianity-transhumanism/> (Erişim Tarihi 11.11.2024)

“yenilenmiş yaratılış” kavramıyla uyumlu olarak görülür (Leidenhag, 2020) ve Hıristiyan eskatolojisinin yeniden yorumlanmasına (Dummsday, 2017) olanak tanır.

HTD, teknolojinin, Hıristiyan inancında sıkça vurgulanan insan acısını hafifletme misyonunun bir parçası olduğuna inanır. Dernek, yaşlanma, hastalıklar ve bilişsel sınırlamalar gibi insanlık üzerinde büyük bir yük oluşturan sorunların, teknolojinin etik kullanımıyla çözülebileceğine inanır (Doyle, 2018) ve bunu Hıristiyan sevgi ve merhamet öğretileriyle doğrudan ilişkilendirir (Peters, 2015). Ayrıca, teknolojinin insan yaşamını iyileştirme potansiyeli, Hıristiyanlığın temel etik değerleriyle örtüşürmektedir (Mirkes, 2019).

HTD, bilimi ve teknolojiyi, Tanrı'nın yaratılışı anlamak ve geliştirmek için sunduğu birer araç olarak görür. Teknolojinin, Tanrı'nın lütfunu ve sevgisini dünyaya yayma sürecine katkıda bulunabileceğine inanır (Jung, 2022). Bu bağlamda, bilimsel keşifler ve teknolojik yenilikler, HTD'nin teolojisinde manevi bir boyut kazanmakta (Burdett ve Lorrimar, 2019) ve Hıristiyan inancının modern dünyadaki yansımalarını şekillendirmektedir (Leidenhag, 2020).

2.5.3.2. Reddedilen Kavram ve Fikirler

Bazı transhümanist hareketlerde öne sürülen “bedensiz bir varoluş” veya insan bilincinin dijital bir platforma yüklenmesi gibi fikirler, HTD tarafından reddedilir. Hıristiyanlıkta beden, ruhun bir yansıması olarak kabul edilir ve bu nedenle, beden ihmal edilmesi veya göz ardı edilmesinin, insanın Tanrı ile olan ilişkisini zayıflatabileceği düşünülür. HTD, Hıristiyan teolojisindeki bedenin kutsallığını korur ve bedenin Tanrı'nın yaratışının önemli bir parçası olduğunu savunur (Buta, 2022; Sloane, 2022). Bu anlayış, insan bedenine yapılan her müdahalenin dikkatlice ele alınmasını ve bu müdahalelerin bedenin bütünlüğünü bozmak yerine, onu iyileştirmeyi amaçlamasını gerektirir (Quer, 2020; Abustan vd., 2022).

Transhümanizmin seküler kökenli bazı fikirleri, HTD'nin teolojisiyle bağdaşmaz. Dernek, teknolojinin sadece fiziksel gelişim için değil, aynı zamanda insanın manevi yolculuğunu desteklemek için kullanılması gerektiğine inanır. Materyalist dünya görüşü, HTD'nin insan yaşamına ilişkin manevi bakış açısıyla çelişir (O'Donnell, 2016: 3; Buta, 2022; Sloane, 2022: 343).

HTD, insanın teknolojik gelişmelerle “Tanrı gibi” bir varlık haline gelebileceği iddiasını reddeder. Hıristiyan teolojisinde Tanrı’nın aşkınlığı, hiçbir teknolojik müdahaleyle ulaşılamayacak bir gerçeklik olarak kabul edilir. İnsanlık, teknolojiyi Tanrı’nın yaratışına uygun bir şekilde kullanmakla yükümlüdür ancak bu, Tanrı’nın yerine geçmek anlamına gelmez. “*Yaratılışın başlangıcında insanlara dünyayı işleme, evreni adlandırıp kategorize etme ve teknolojik yenilik sürecini başlatma görevi verilmiştir*” (Yeşilyurt, 2021b).

2.5.3.3. Hıristiyan Transhümanist Bildirgesi

HTD, misyonunu ve inançlarını somutlaştırmak ve harekete katılacaklar için temel değerler ifadesi olarak kabul ve beyan etmek üzere bir Hıristiyan Transhümanist Bildirgesi yayınlamıştır (Donaldson ve Cole-Turner, 2018). Bu bildirme, derneğin teolojik ve etik duruşunun özeti niteliğinde bir rehber olmasının yanı sıra, Hıristiyanlık ve transhümanizm arasındaki ilişkiye dair net bir vizyon sunması ve tüm Hıristiyan bakış açıları için geniş bir çatı sunması bakımından da önemlidir (Damour, 2019). HTD resmi web sayfasında yayımlandığı şekli ile Türkçe ifadesi aşağıdaki gibidir (CTA, 2024c):

“*Hıristiyan Transhümanist Derneğin üyeleri olarak:*

1. *Tanrı’nın misyonunun insanlık da dâhil olmak üzere yaratılışın dönüşümünü ve yenilenmesini içerdiğine ve Mesih tarafından bu misyona katılmaya çağrıldığımızı inanıyoruz: hastalığa, açlığa, baskıya, adaletsizliğe ve ölüme karşı çalışmak.*

2. *İnsanlığımızın her boyutunda (ruhsal, fiziksel, duygusal, zihinsel) ve her düzeyde: birey, topluluk, toplum, dünya boyunca büyüme ve ilerleme ararız.*

3. *Bilimi ve teknolojiyi, Tanrı’nın bize verdiği araştırma ve keşfetme dürtüsünün somut ifadeleri ve Tanrı’nın benzerliğinde yaratılmış olmanın doğal bir sonucu olarak kabul ediyoruz.*

4. *İsa’nın şu en büyük emirleri bize rehberlik ediyor: “Tanrınız Rab’bi tüm yüreğinizle, ruhunuzla, aklınızla ve gücünüzle sevin... ve komşularınızı da kendiniz gibi sevin.”*

5. *Mesih’i takip etmekle birlikte teknolojinin bilinçli kullanımının, Tanrı’nın benzerliğinde yaratılmış insanlar olarak kimliğimize doğru büyümemizi sağlayabileceğine inanıyoruz.*

Bu şekilde biz Hıristiyan Transhümanistleriz.” (Doyle, 2018; Cira, 2020; CTA, 2024c)

HTD'nin misyonunun ve inançlarının toplu ve öz bir ifadesi olan Hıristiyan Transhümanist Bildirgesi, aynı zamanda, HTD üyeleri için ortak bir anlayış ve yol haritası niteliğindedir. HTD, bu bildirge aracılığıyla Hıristiyanlık ile transhümanizm arasında anlamlı bir bağ kurmayı ve bu iki alanın uyum içinde nasıl var olabileceğini göstermeyi hedeflemektedir. Bildirgenin merkezinde, Tanrı'nın yaratışının kutsallığı ve insanlığın bu yaratılışı daha ileriye taşıma sorumluluğu bulunmaktadır. İnsan, Tanrı'nın suretinde yaratılmış bir varlık olarak, bilim ve teknolojiyi insan yaşamını iyileştirmek ve yaratılışı daha iyi anlamak için kullanma potansiyeline sahiptir (Yeşilyurt, 2021b). Bu bağlamda, HTD, teknolojiyi Tanrı'nın lütfuyla yaratılışı yenileme ve insanlığın acılarını hafifletme misyonunun bir aracı olarak görmektedir (Donaldson ve Cole-Turner, 2018; Cira, 2020; Buta, 2022).

Bildirge, Tanrı'nın yaratılışı dönüştürme misyonuna insanlığın da katılması gerektiğini savunmaktadır (Bainbridge, 2017a: 233). Hastalık, açlık, baskı ve adaletsizlik gibi günümüz insanlığının temel sorunlarının ve hatta ölümün, teknolojinin etik bir şekilde kullanımıyla aşılabileceği ileri sürülmekte ve bu, Hıristiyanlığın "Tanrınızı tüm yüreğinizle, ruhunuzla, aklınızla ve gücünüzle sevin; komşunuzu da kendiniz gibi sevin. Bunlardan daha büyük buyruk yoktur" (Markos 12:30-31) şeklindeki sevgi ve merhamet anlayışının bir uzantısı olarak değerlendirilmektedir. Bildirge ayrıca fiziksel veya zihinsel büyümenin yanı sıra ruhsal ve duygusal gelişime de vurgu yaparak insanlığın bütünsel gelişimine atıfta bulunmaktadır. HTD'ye göre, insanın Tanrı'nın suretinde yaratılmış olması, bu gelişim sürecini hem bir sorumluluk hem de bir hedef haline getirmektedir. Bilim ve teknoloji, insanın yaratıcı kapasitesinin bir yansıması olarak kabul edilerek evreni daha iyi anlama ve iyileştirme araçları olarak görülmektedir (Porter, 2017: 237–238; Willows, 2017: 2).

HTD'nin bildirgesi, insanlığın yaşadığı temel sorunları çözmek için teknolojinin nasıl bir umut kaynağı olabileceğini göstererek ve teknolojiyi birleştirici ve dönüştürücü bir güç olarak tanımlayarak Hıristiyanlık ile transhümanizm arasındaki çatışmaları uzlaştıran bir araç gibi tasarlanmıştır. Bildirge, HTD'nin materyalist olmayan, etik ve manevi değerlere sahip bir vizyon benimsediğini açıkça ortaya koyarak HTD'nin, daha barışçıl ve adil bir dünya yaratma hedefini gerçekleştirme potansiyeline atıfta bulunmaktadır.

2.5.4. Eleştiri ve Tartışmalar

Hıristiyanlık, dünya genelinde önemli bir din olarak, teolojik bir çerçeve içinde insan doğası, kurtuluş ve gelecek anlayışını şekillendirmektedir. Bu dinin temelinde Tanrı'ya olan inanç, İsa'nın öğretileri ve Kutsal Kitap kaynaklı ahlak ilkeleri yatmaktadır. Hıristiyanlık, ahlaki değerler, merhamet, sevgi ve kişisel kurtuluş gibi konuları ön plana çıkararak bireylerin ruhsal bir amaç taşıdığına inanır. Hıristiyan etik çerçevesi, insanların Tanrı tarafından yaratıldığını ve yaşamın kutsallığını vurgulamaktadır (Cira, 2019, 2020; Buta, 2022). Öte yandan transhümanizm, biyoteknoloji, nanoteknoloji ve yapay zekâ gibi alanlardaki gelişmeleri benimseyerek daha çok dünyevi ve materyalist bir bakış açısını temsil etmektedir. Transhümanizm, insanın biyolojik sınırlamalarını aşma ve daha üst düzey bir varoluşa ulaşma çabalarını içermektedir. Bu yaklaşım, genellikle bilimsel ve teknolojik bir perspektif benimseyerek insan gelişimine odaklanmakta ve dinî veya metafiziksel bir bağlamdan ziyade seküler bir çerçevede faaliyet göstermektedir (Tirosh-Samuelson, 2012; O'Donnell, 2016; Leidenhag, 2020).

Hıristiyanlık ve transhümanizm arasındaki bu farklı temel inançlar, etik değerlendirmelerde ve teknolojik ilerlemelerin insan yaşamına etkilerinin değerlendirilmesinde çeşitli görüş ayrılıklarına yol açmaktadır. Bu durum, transhümanizm ile ilişkili olan konuların Hıristiyan bağlamında nasıl değerlendirildiği konusunda önemli çıkarımlar yapılmasına neden olabilmektedir (Jung, 2019; Gherjikov, 2020; Leung, 2020). Bu iki yaklaşım arasındaki gerilim, insan doğasının ne olduğu ve insanın gelecekteki potansiyeli üzerine (Lustig, 2008: 46; Thompson, 2017; Cira, 2019) hem teolojik hem de felsefi açıdan önemli tartışmalara zemin hazırlamaktadır (Kotzé, 2018; Cira, 2019, 2020; Buta, 2022).

Transhümanizm ile Hıristiyanlık insanın refahı ve insanlığın geleceği konusunda ortak bir kaygıya sahip olmalarına rağmen felsefi temelleri, etik çerçeveleri ve teolojik bakış açıları bakımından farklılık göstermektedirler. HTD'nin vizyonu ne kadar umut verici bir çerçevede çizilmiş olsa da, gerek transhümanizmin temel varsayımları gerek Hıristiyan teolojisinin geleneksel anlayışlarıyla ilgili bir dizi engel ve eleştirilerle karşılaşmaktadır. Örneğin HTD, teknolojinin etik kullanımını savunsa da, bazı Hıristiyan çevreler tarafından eleştirilmekte ve teknolojik müdahalelerin Tanrı'nın yaratılış planına müdahale anlamına gelebileceği öne sürülmektedir. Özellikle insan ömrünün uzatılması

veya genetik modifikasyon gibi konular, Hıristiyanlıkta derin bir manevi ve etik tartışma yaratmaktadır (Dein, 2019: 13). HTD'nin karşılaştığı bir diğer zorluk, transhümanizmin bazı yönlerinin seküler ve materyalist bir temel üzerine inşa edilmesiyle ilgilidir. Bu durum, Hıristiyanlık inançlarıyla çelişkili görülmekte, HTD'nin teolojik hedeflerini açıklama ihtiyacını artırmakta ve teknolojinin yalnızca materyalist bir hedefe ulaşma aracı olmanın dışında insanın kutsallığını artırabileceği yönündeki savunmasının ikna ediciliğini azaltmaktadır.

Teknolojik yeniliklerin herkes için erişilebilir olması gerektiği fikri, HTD'nin etik duruşunun merkezinde yer almaktadır. Ancak teknolojiye erişimdeki eşitsizlikler, HTD'nin vizyonunun gerçekleştirilebilmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca, teknolojiyi yalnızca insan biyolojisini geliştirmek için değil, aynı zamanda Hıristiyanlığın yaratılışa dair öğretilerini de yansıtacak şekilde doğaya saygıyı ve çevresel sürdürülebilirliği teşvik etmek için de kullanmayı savunan HTD gelişmiş teknolojinin neden olduğu çevresel sorunları izah etme ve savunma noktasında da eleştirilere maruz kalması kaçınılmazdır.

Chaudhary'e (2019) göre transhümanizm, insanın biyolojik sınırlamalarını aşma ve teknolojik gelişmeler aracılığıyla insan potansiyelini genişletme amacını taşımakta ve bu hedefler, genellikle Aydınlanma düşüncesinin temelinde yatan rasyonalite ve bilimsel yöntemle dayanmaktadır. Ancak Chaudhary, transhümanist söylemin bu seküler öğelerle birlikte geleneksel dinî inançlar arasında bir tür melezlenme sürecine girebileceğini ve bu melezleşme sürecinin aynı zamanda potansiyel bir gerilimi de beraberinde getirebileceğini ileri sürmektedir. Tirosh-Samuels (2012: 718–779), transhümanizmi seküler bir inanç sistemi olarak değerlendirerek onun geleneksel dinlerle doğrudan bir rekabet içinde olduğuna ve transhümanist idealler ile geleneksel dinî inançlar arasında çatışmanın uzlaşmadan daha büyük potansiyele sahip olduğuna vurgu yapmaktadır.

2.5.5. Faaliyetler ve Projeler

“Bilim ve İnanç Çok Daha İyi Bir Gelecek Yaratabilir mi?”⁷³ sorusuyla yola çıkmış ve ilk yıllarında düzenlediği tartışma grupları ve seminerlerle hem Hıristiyanlar hem de

⁷³ *Could Science & Faith work together to create a radically better Future?*(CTA (2023a) Erişim Tarihi 03.02.2024)

transhümanistler arasında diyalogu teşvik etmeyi hedeflemiş olan HTD, Redding'in vizyonuyla Hıristiyanlığın kurtuluş mesajını teknoloji ile uyumlu bir şekilde yeniden yorumlayarak insanlığın fiziksel, zihinsel ve ruhsal sınırlarını aşmaya yönelik bir çerçeve oluşturmayı amaçlamıştır (Peters, 2018a). Bu amaç doğrultusunda çeşitli faaliyetler yürütülmüş ve yürütülmektedir.

Derneğin erken dönem projeleri arasında, özellikle yapay zekanın insan kimliği üzerindeki etkileri, genetik mühendisliğinin sınırları ve biyoteknoloji başta olmak üzere gelişen teknolojilerin etik kullanımını gibi konuların ele alındığı çalıştaylar ve konferanslar yer almıştır (McBride, 2022). HTD'nin bu dönemdeki en dikkat çekici etkinliklerinden biri, 25 Ağustos 2018 ve 19 Ekim 2019 tarihlerinde Tennessee, Nashville'de düzenlenen "İnanç, Teknoloji ve Gelecek" ve "Bilim, İnanç ve Gelecek" konferansları olmuştur. Söz konusu konferanslarda "Yapay zekâ dost mu, düşman mı?", "Genetik mühendisliği türümüzün geleceğini nasıl etkileyebilir?" ve "Bilim ve inanç daha iyi bir dünya için işbirliği yapabilir mi?" gibi önemli konular ele alınmış ve tüm bu konferanslara bilim ve din arasında ortak bir payda olduğuna inanan geniş bir izleyici kitlesi katılmıştır (CTA, 2024a). Bu etkinlikler HTD'nin, mesajını daha geniş bir kitleye ulaştırmasına olanak sağlamıştır.

Bu büyüme sürecinde HTD, yalnızca bir tartışma platformu olarak kalmayıp aynı zamanda derneğin teknolojiyi etik bir çerçevede değerlendirip insana hizmet edecek şekilde yönlendirme misyonu ile uyumlu olacak şekilde insanlığın ortak sorunlarına çözüm getirebilecek somut projelere yönelmiştir. Bu anlamda HTD'nin en dikkat çeken faaliyetlerinden biri, düşük maliyetli ve etkili bir yeni doğan bakım cihazı olan "Embrace Bebek Isıtıcısı"⁷⁴ projesine desteğidir. Gelişmekte olan ülkelerde prematüre yeni doğan bebeklerin hayatta kalmasını desteklemek için teknoloji geliştirilmesini hedefleyen bu projeye, HTD'nin "teknolojiyi insan yaşamının kutsallığını korumak için kullanma" ve "insan yaşamına saygı ve merhameti birleştirme" taahhüdünün somut bir örneği olması bakımından destek sunduğu düşünülebilir. Dernek, sözü edilen projeye sağladığı 1200

⁷⁴ Embrace (<http://embraceglobal.org>) vergiden muaf, kar amacı gütmeyen hayır kuruluşu statüsünde olup, HTD ile organik ilişkisine dair bilgiye ulaşılamamıştır. HTD 2015 yılında üyeleri ve takipçilerine yaptığı bir bağış çağrısı sonrası toplanan 1200 dolar tutarındaki parayı bu projeye bağışlamıştır. Ayrıca HTD, halen oy hakkına sahip üyelik başvurularında alınan 100 dolarlık üyelik ücretinin harcama yerleri arasında bu projenin ismini anmaktadır (InternetArchive (2024); CTA (2023b)).

USD finansal destek ve farkındalık çalışmalarıyla (CTA, 2023c; InternetArchive, 2024), transhümanist etik ilkelerini Hıristiyan değerleriyle bütünleştirme hedefini açıkça ortaya koymaktadır.

Bunların yanı sıra HTD, düzenli olarak çevrimiçi seminerler, podcast'ler ve blog içerikleri üretmektedir.⁷⁵ Özellikle genç kuşaklara yönelik bu etkinlikler, teknolojinin etik kullanımı hakkında farkındalık yaratmayı ve Hıristiyanlık ile transhümanizmin uyumlu bir şekilde bir arada var olabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. HTD, transhümanist hareket içindeki diğer organizasyonlarla da güçlü bağlar kurma hedefiyle 2017 yılında *Humanity+*'a üye olmuştur.

2.5.6. Üyelik ve Katılım

HTD'nin üye profili net olarak bilinmemektedir. Dernek kurullarında görevli yaklaşık 30 kişilik bir isim listesi bilinmektedir. Bununla birlikte, HTD'nin resmi internet sayfasındaki sosyal medya hesapları incelendiğinde, YouTube kanalına abone 337 kişi, facebook sayfasını takip eden 1700 kişi, X profilini takip eden 1814 kişi olduğu görülmüştür. Derneğin resmi internet sayfasının aylık ziyaretçi sayısının 902, ziyaretçi başına sayfa görüntüleme sayısının ise 1,01 olduğu görülmüştür.⁷⁶ YouTube kanallarında bulunan en çok izlenme sayısına sahip videonun 5 yıllık yayın süresi içerisinde sadece 1,900 olduğu ve yaklaşık 3 yıllık bir ortalama yayın süresine sahip 44 adet olan toplam içeriğin toplam izlenme sayısı 11.456 ve ortalama izlenme sayısının sadece 260 olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, HTD'nin oldukça küçük ve dijital mecralarda pasif olan bir üye ve takipçi kitlesi olduğu sonucuna varılabilir. Ancak özellikle dijital mecralardaki varlığı içerik yönünden değerlendirildiğinde HTD üyelerinin fiziki çevrede ve birebir iletişimde oldukça faal oldukları değerlendirilebilir.

⁷⁵ HTD, dijital içerik üretimi konusunda uzunca bir zamandır faaliyetlerini durdurmuş durumdadır. Resmi olarak kurulduğu 2014 yılında başlamış olduğu blog içeriklerine son eklemeyi Haziran 2023 tarihinde yapmıştır; gelişme döneminde, 2017 yılında başlamış olduğu ve 2017-2018 yılları arasında yoğun içerik üretmiş olduğu podcast içeriklerine ise 2018 Temmuz ayından sonra sadece Ağustos 2020 tarihinde 2 adet eklemiş olup, bu dönemden sonra herhangi bir güncelleme yapmamıştır. Benzer şekilde YouTube kanalındaki son 2 içerik Mayıs 2022 ve Mayıs 2023 tarihlerine aittir. Bununla birlikte, X ve Facebook sayfalarında günlük hareketlilik görülmüştür. HTD'nin dijital içerik üretimindeki ani ve keskin düşüşün nedeniyle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bkz. <https://www.christiantranshumanism.org/> > *Connect*

⁷⁶ <https://www.similarweb.com/website/christiantranshumanism.org/#overview> (Erişim Tarihi 07.11.2024)

HTD'ye üyelik ücretsiz olup, oy hakkına sahip katılımcı üyelik için Derneğe yıllık 100 dolar bağış yapma şartı bulunmaktadır. Bu bağış ile HTD'nin devam eden çalışmaları ve Embrace Bebek Isıtıcısı projesi gibi girişimler desteklenmektedir. Yapılan destek akabinde Derneğin tartışma panolarına, e-posta listelerine ve yüz yüze buluşmalarına katılmak mümkündür. Aylık olarak bilim ve maneviyat, din ve teknoloji üzerine açık uçlu sohbetler gerçekleştirmek üzere HTD, kurulu olduğu Tennessee eyaletinin Nashville şehrinde her bilgi düzeyinde ve inanç sahibi kişilere açık buluşmalar düzenlemektedir (CTA, 2023a).

2.5.7. Değerlendirme

Her ne kadar HTD'nin, açıktan transhümanist olduğunu iddia eden ilk Hıristiyan dinî kuruluş statüsünde olduğu ve din ve teknolojinin uzlaşma zemininin oluşmasında etkili bir konumda bulunduğu düşünülse de, onun bilim ve teknoloji ile Hıristiyan teolojisi ve etiği arasında köprü kurma misyonunu yerine getirebilmesi, özellikle dijital mecralardaki varlığı ve etki alanı göz önünde bulundurulduğunda pek olası gözükmemektedir.

HTD'nin bulunduğu nokta, transhümanizmin yalnızca seküler bir ideal olmadığını, aynı zamanda inanç temelli bir perspektifle de şekillendirilebileceğini göstermektedir. HTD gibi dernekler, benimsedikleri değerleri toplumlarına yansıtarak, üyeleri arasında bir birlik ve dayanışma duygusu oluşturabilir. Bu değerler genellikle derneğin misyonunu yansıtarak toplumsal değişimde etkin bir rol oynayabilir. Derneklerin toplum ve insanlık üzerindeki potansiyel etkilerinin, her kuruluşun belirli hedeflerine, faaliyetlerine ve sosyal yardım çabalarına bağlı olarak değişebileceğini unutmamak önemlidir. Özellikle HTD'nin etkisi, girişimlerine, topluluklarla olan etkileşimine ve Hıristiyan çerçevesinde teknolojinin etik kullanımına ilişkin söylemlere yaptığı katkılara bağlı olacaktır.

Bohan'ın (2018: 252) Hıristiyan transhümanizminin henüz organize Hıristiyanlığın baskın kültürel akımlarını şekillendirebilecek kadar büyük bir alt kimlik oluşturamadığını ancak Hıristiyan topluluğu içinde transhümanist teknolojiler ve fikirler üzerine giderek büyüyen dikkat çekici tartışmalar olduğunu kaydettiği 2018 yılından 2024 yılına kadar geçen süre içerisinde de söz konusu alt-kimliğin inşası noktasında pek fazla yol alınmadığı değerlendirilmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Ebedi yaşam, sürekli mutluluk ve kalıcı gençlik, kesinlikle cazip görünmektedir ve bu nedenle, transhümanistlerin bunları gelecekteki insan evrimini kontrol ederek ulaşılabilecek hedefler olarak dile getirmeleri şaşırtıcı değildir. Ancak şaşırtıcı olan şey, transhümanistlerin vadettiği her şeyin dünya dinlerinin hemen hemen hepsinde var olan ve iyi insanların gideceği yer olarak vadedilen cennet nimetlerine ve cennet hayatına olan benzerliğidir. En temel ve üzerinde epeyce düşünülmesi gereken fark ise, vücutlarını veya beyinlerini kriyojenik olarak saklayıp bir gün diriltilmeyi bekleyecek olanların dışındaki transhümanistlerin bu dinlerin vadettiği cennetlere girmek gibi bir umutlarının pek de olmadığıdır. Tam da bu nedenden, ideallerine daha sıkı sarılıp daha fazla insanı hareketlerine katılmaya ikna etmeye, hayatı anlamlandırmaya ve kendi cennetlerini gerçeğe döndürmeye, ölüm karşısında umut vadetmeye, doğanın vahşi yönleri üzerinde bir kontrol mekanizması kurmaya ve takipçilerinin varlığına anlam kazandırmaya çalışmaktadırlar.

Özetle, dünyevi bir ölümsüzlüğü ve teknoloji yoluyla doğa ve evren üzerinde hâkimiyet kurmayı hedefleyen bir grubun, her türlü dini, kendi varlığı için bir tehdit ve felaket olarak görmesi gerekir ve esasen, durum çoğu zaman böyledir. Ortalama bir transhümanist, aslında, doğa bilimleri ve teknolojiye güçlü bir temayül ve yatkınlığı olan hiper-rasyonel bir ateisttir. Bununla birlikte herhangi bir din ile senkretize olmak istemeyen ya da kendi dinî profilini inşa etmekten uzak duran ve tamamen ateist olduğunu iddia eden bir transhümanist hareket yok gibidir. Transhümanistler içerisinde herhangi bir dinî geleneğe bağlı olduklarını söyleyenlere rastlamak mümkün olduğu gibi transhümanizm hareketi içinde de geleneksel dinî biçimlere yakın duran ve bu dinler ile yakın ilişkiler geliştiren akımlar veya hareketler vardır.

Dinî transhümanizm, geleneksel dinî inançlarla modern teknolojik gelişmeleri birleştiren, bireylerin ve toplumların kimliklerini, değerlerini ve geleceğe dair perspektiflerini yeniden şekillendiren bir düşünce akımıdır. İnsanlığın fizyolojik, zihinsel ve hatta manevi kapasitelerinin artırılabilmesi fikrini destekleyen bu yaklaşım, özellikle son yıllarda teknoloji ve din arasındaki ilişkinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, dünya geneli için geçerli olmakla birlikte, özellikle Türkiye ve İslam dini ekseninde dinî transhümanizmin birey, toplum ve hatta insanlık üzerindeki etkilerinin çok

yönlü bir şekilde ele alınmaya ihtiyacı vardır.

Dinî transhümanizmin birey üzerindeki en büyük etkilerinden biri, bireyin kendi varoluşunu, hayattaki varlık sebebini, hayatın anlamını ve ölüm sonrası yaşam fikrini de içeren manevi değerler ve inançlar bütününe sorgulamasını ve yeniden değerlendirmesini teşvik ve talep etmesidir. İslam dini bağlamında bakıldığında, bu tür bir yeniden değerlendirme, insanın, ilahi bir yaratılışın eseri ve ilahi amacın bir parçası olduğu fikri ile teknolojinin bu ilahi sistem içindeki yeri ve etkinliği arasında bir denge kurmasını gerektirir. Ancak bu denge, inanç sisteminin temel taşlarının hiçbir şekilde yerinden oynatılmasına müsaade etmeksizin kurulmalıdır.

Bu nedenle dinî transhümanizm, bir yandan kendisini çeşitli dinlerin yerleşik inanç ve pratikleri yahut kutsal metinleri ile desteklemek ve temellendirmek suretiyle bazen zorlama olan yorumlayıcı bir üslup ile geleneksel dinler ile uzlaşmaya çalışarak dindarlara kapı aralarken bir yandan da tamamen seküler bir çizgiden ilerleyerek geleneksel dinlere toptan meydan okuyan radikal bir tona bürünme çabası içindedir.

Terasem Hareketi gibi bilinç aktarımı ve dijital ölümsüzlük kavramlarını savunan hareketler, ölüm, hayatın faniliği ve ahiret inancı gibi temel inanç değerlerine sahip olan semitik dinlerle çelişki ve çatışma halindedir. Örneğin İslam'da ölümden sonraki ahiret hayatı önemli bir yer tutarken, Terasem'in ortaya koyduğu teknolojik ölümsüzlük vizyonu, Müslüman bireylerin bu inançlarını sorgulamak ile dinî transhümanizme mesafeli durmak arasında bir tercih yapmasını gerektirecektir. Türkiye'de bu tür teknoloji-din/maneviyat tartışmalarının birey düzeyinde farkındalık yaratması, özellikle genç nüfus arasında geleceğe yönelik bir sorgulama kaynağı yaratabilir.

Özellikle “dijital teknolojilerin ibadet ve manevi pratiklere entegre edilmesi”, yani dinî sahada dijitalleşme, dinî transhümanizmin bir zihniyet ve yaklaşım olması açısından Türkiye ve İslâm dünyasına pratik düzeyde girişinin ilk adımları olarak değerlendirilebilir. İslam dünyasında güçlü bir yere sahip olan Türkiye gibi ülkelerde ibadet pratiklerinin, artırılmış gerçeklik (AR) ve sanal gerçeklik (VR) teknolojileri ile daha erişilebilir hale getirilmesi, dinî transhümanizmin etkisini hissettirebileceği alanlardan biridir. Örneğin, yaşlı veya engelli bireyler için sanal hac uygulamaları, dinî transhümanist bir perspektifle değerlendirilebilir. Giderek daha hızlı ve daha geniş alanlarda hayatımıza giren yapay zekâ destekli uygulamalar, basitçe kible yönüne

dönüldüğünde Kabe'yi gösteren Android uygulamalarından, AR/VR gözlüklerinden ve hac, umre gibi dinî ibadet ve ziyaretler için sanal ortamlarda tur ve gezinme uygulamalarından, belki ileride peygamberi rüyada gösteren giyilebilir teknolojilere, beyin çiplerine veya insan bilgisayar ara yüzlerine evrilecektir. Bu da din ile maneviyat arasındaki bağlantıyı daha da güçlendirerek, teknolojinin dinî alandaki etkisini ve teknolojinin bazı manevi ihtiyaçları karşılama ve tatmin noktasındaki gücünü kabul etme noktasına gelebilecektir. Bu gibi konular, dinî transhümanizmin tüm din ve toplumlarda birey üzerindeki olası etkilerinin ipuçlarını görmek bakımından oldukça önemlidir.

Dinî transhümanizm, toplum düzeyinde de geniş bir yankı uyandırma potansiyeline sahiptir çünkü geleneksel dinî değerler ile modern teknolojik gelişmelerin hem uyum hem de çatışma noktalarını beraberinde getiren entegrasyonu İslam toplumlarında, özellikle Türkiye gibi geleneksel ve modern değerlerin bir arada bulunduğu ülkelerde daha da belirgin hale gelebilir. Hıristiyan Transhümanist Derneği'nin savunduğu, insanın eş veya yardımcı bir yaratıcı olarak (*co-creator*) Tanrı ile birlikte üstün bir konuma yükselebileceği fikri, İslam'daki "insanın yeryüzünde halife olarak yaratılması" fikriyle paralellik gösterecek bir konuma evrilerek insanın Allah'ın dünyadaki vekili olması vesilesiyle, teknolojiden faydalanarak ve güç olarak daha büyük sorumluluklar üstlenmesi gerektiği fikrini haklı çıkaracak bir argüman olarak kullanılabilir. Ayrıca, hemen hemen tüm dinlerde ortak olan evrensel doğrular, erdemler, toplumsal kurallar ve irfan; İslam'ın, insanın tefekkür, ilim ve ilmi ile âmil olma (yani teknoloji) yoluyla Allah'a daha yakın olabileceği fikrini destekliyor oluşu, özünde, dinî transhümanizm ile belirli paralellikler taşımaktadır. Bu bağlamda, insanlık yararı gözetilerek yahut öne sürülerek genetik mühendislik, nano-teknoloji ve yapay zekâ projelerinin geliştirilmesine yönelik dinî bakış açılarından kaynaklanan engeller dinî transhümanizmin toplumsal düzeyde kabul görmesine paralel olarak ortadan kaldırılabilir.

Dinî transhümanizmin farklı kültürler ve dinî düşünce sistemleri ile uyumlu olabileceği veya çatışabileceği alanların detaylı analizlerinin yapılması, dinî transhümanist hareketlerin ve akımların gelecekte nasıl algılanabileceğini anlamak açısından oldukça önemlidir. Örneğin bugün Türkiye'de dinî transhümanizmin doğrudan temsilcileri bulunmasa da, bu akımın küresel etkileri ve Türkiye'deki dinî ve teknolojik algılara dolaylı etkileri gözlemlenebilir durumdadır. Önceleri teyp kasetleri ya da video

bantlarına vaazları kaydedilip çeşitli mecralarda izlenen dinî cemaat önderleri; kendi sosyal medya kanallarını kurmaya, ellerinde tabletler ya da çeşitli akıllı cihazlar ile kürsülere çıkmaya, kendi sanal mecralarını oluşturmaya hatta yapay zekâ destekli vaaz, fetva ve dinî rehberlik uygulamaları kullanmaya doğru hızlı bir şekilde yol almaktadır. Bu durum, dinî transhümanizmin İslam toplumlarına özgü yansımalarının önemsiz ve belki zararsız gibi görünen ilk adımları olabilir.

Dinî transhümanizm, devrimsel fikirleri olan bir düşünce akımı olarak, bireysel ve toplumsal dönüşümün ötesinde, insanlığın kendi varlık tarihinin yeni bir aşamasına geçişine kapı aralamak istemektedir. İnsan hakları, ölümsüzlük hakkı ve yapay zekânın etik statüsü, sorumluluk ve ceza ehliyeti, telif ve fikri mülkiyet hakları gibi konuların tartışılmaya başlanması insanlık için yeni ahlakî ve insanî değerler anlayışının kapıya çoktan dayandığının göstergesidir.

Transhümanizmin farklı dinî gelenekleri bünyesinde birleştirmesi, dinler arası diyalogu teşvik ederek nihayetinde tüm dinleri kendi bünyesinde birleştirmek isteyen bir eritme potası işlevine talip olduğunu düşündürmektedir. Bu akım, bireylerin manevi arayışlarını teknoloji ile karşılama ve güçlendirme girişimleri üzerinden geleneksel inançlarla modern düşünceler arasındaki diyalogu zorunlu hale getirerek ve Türkiye gibi modernite ile gelenek arasında bir denge kurmaya çalışan toplumlarda özellikle genç kuşaklar arasında daha fazla tartışma yaratabilir.

Sonuç olarak, dinî transhümanizm yalnızca akademik bir tartışma konusu değil, aynı zamanda bireyin, toplumun ve insanlığın kimlik, maneviyat, ahlak ve gelecek algısını yeniden şekillendiren bir paradigma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, birey odaklı ancak teknolojik olarak genişletilmiş manevi bir kimlik inşası ve insanlığın biyolojik sınırlarının ötesinde yeni bir toplumsal yapı öngörülmektedir. Türkiye ve İslam dünyası, bu akımın olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirerek, modern dünya ile kendi manevi değerleri arasında yeni bir denge kurmaya zorlanacaktır.

Daha önceki çalışmalarda gözden kaçırılmış yahut göz ardı edilmiş bazı noktalara değinmiş olmakla ve özellikle dinî transhümanizmin temel unsurlarını ve bu unsurların dinî geleneklerle ilişkisini ayrıntılı bir şekilde ele alma girişimiyle bu çalışmanın, dinî transhümanist hareketler ve bu hareketlerin düşünce, amaç ve faaliyetleriyle ilgili bir başvuru kaynağı olmasını temenni ederiz.

KAYNAKÇA

- Abustan, Farhana, Siregar, H.A., ve Mustomi, O. (2022). "Philosophical Challenges in the Era of Industrial Technology Disruption 4.0". *Kne Social Sciences*. doi:10.18502/kss.v7i15.12126.
- Academy of Achievement. (2021). "Martine Rothblatt". Erişim Adresi <https://achievement.org/achiever/martine-rothblatt-ph-d/>. Erişim Tarihi 11.11.2021.
- Adorno, F.P. (2021). *The Transhumanist Movement*. Cham: Springer International Publishing AG. doi:10.1007/978-3-030-82423-5.
- Akbar, A. (2020). "Philosophical Hermeneutics and Contemporary Muslim Scholars' Approaches to Interpreting Scripture". *Philosophy & Social Criticism*. doi:10.1177/0191453720931912.
- Akgün Çomak, N., ve Pembecioğlu, E.N. (2022). "Yapay Zeka - Transhümanizm - Mitoloji". İçinde N. Bozbuğa (Ed.), *Tip Bilişimi II*. Istanbul University Press. doi:10.26650/B/ET07.2022.012.06.
- Akiyama, T. (2022). "Integral Studies and Integral Practices for Humanity and Nature". *Philosophies*, 7(4), 82. doi:10.3390/philosophies7040082.
- Akpınar, F. (2023). "Ebü'l Hasan el-Âmirî'nin İlimler Sınıflaması". *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (20), 166–183. doi:10.55256/temasa.1352998.
- Aktulga, M. (2022). "Zerdüştlükte Tanrı-Evren İlişkisi Bağlamında Meleklerin Rolü". *Kilitbahir*, (20), 70–93. doi:10.5281/zenodo.6350528.
- Aldridge, D. (2018). "Religious Education's Double Hermeneutic". *British Journal of Religious Education*. doi:10.1080/01416200.2018.1493267.
- Alıcı, M. (2011). *Mecusi Geleneginde Tektanricilik ve Dualizm İlişkisi*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Alıcı, M. (2005a). "Dinler Tarihinde Çağdaş Metodolojik Problemler". İçinde *Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: Vol. 46. İslâmî İlimlerde Metodoloji/Usul Meselesi - 2* (ss. 1299–1366). Ensar Neşriyat.

- Alıcı, M. (2005b). “Kutsal’a Giden Yol: Dinler Tarihi’nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 5(3), 73–120.
- Alıcı, M. (2020). “Posthermeneutica: Hermeneutics in the Postmodern Study of Religions”. *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*. doi:10.31126/akrajournal.684485.
- Alighieri, D. (1997). *Divina Commedia di Dante: Inferno, Purgatorio, Paradiso*. Project Gutenberg.
- Alighieri, D. (1998). *Oğlak Klasikleri. İlahi Komedyası* [Çev: Rekin Teksoy] (12inci baskı.). Oğlak Yayıncılık.
- Almeida, M.C. de, ve Diogo, R. (2019). “Human Enhancement”. *Evolution Medicine and Public Health*. doi:10.1093/emph/eoz026.
- Altuncu, A. (2023). “Yahudilik ve Transhümanizm”. İçinde M. Yeşilyurt (Ed.), *Dinler ve Transhümanizm* (ss. 83–100). Sonçağ Akademi.
- Alwala, B. (2022). “Regaining the Values and Appealing to Religious Resources for Social Transformation in Kenya: A Critical and Appreciative Perspective”. *East African Journal of Traditions Culture and Religion*. doi:10.37284/eajtr.5.1.806.
- Anastasia, K. (2019). “Comparative Analysis of Transhumanism and Posthumanism in the Context of the Idea of Posthuman”. İçinde *SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS Proceedings. 6th SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS Proceedings, Ancience Science* (ss. 95–101). STEF92 Technology. doi:10.5593/sgemsocial2019V/2.1.
- Antosca, A.R. (2019). “Technological Re-Enchantment: Transhumanism, Techno-Religion, and Post-Secular Transcendence”. *Humanities and Technology Review*, 38(2), 1–28.
- Anysia Marcell Kiel, M.F. (2018, April 15). “Your Physical Body: The Vehicle for Your Soul”. *Anysia Marcell Kiel, MFA*.

- Arakelyan, A., Vorontsova, Y.V., ve Baranov, V. (2020). “Smart Technologies: Unique Opportunities or the Global Challenges of Transhumanism”. *Wisdom*. doi:10.24234/wisdom.v15i2.335.
- Arslan, H. (2013). *Hint Dinlerinde Bir Arınma ve Aydınlanma Yolu Olarak Yoga* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Arslan, H. (2023). “Budizm ve Transhümanizm”. İçinde M. Yeşilyurt (Ed.), *Dinler ve Transhümanizm* (ss. 139–158). Sonçağ Akademi.
- Ashby, W.R. (1956). *An introduction to cybernetics*. London: Chapman & Hall.
- Asprem, E. (2020). “The Magus of Silicon Valley. Immortality, Apocalypse, and God Making in Ray Kurzweil’s Transhumanism”. İçinde E. Voss (Ed.), *Okkulte Moderne: Vol. 2. Mediality on Trial: Testing and Contesting Trance and other Media Techniques* (ss. 397–412). München, Wien: De Gruyter Oldenbourg. doi:10.1515/9783110416411-015.
- Avetisyan, M.G. (2021). “Philosophical-anthropological and Historical-philosophical Foundations of Transhumanism in Contemporary Culture: Design and Development of the Concept”. *The Journal of v N Karazin Kharkiv National University Series the Theory of Culture and Philosophy of Science*. doi:10.26565/2306-6687-2021-64-03.
- Ayan, M. (2019). “Octavia Butler’in Dawn’ında transhümanizm: Bilimsel ütopya mı yoksa hümanist distopya mı?”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 419–426. doi:10.29000/rumelide.649263.
- Aydeniz, H. (2020). “Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, -(53), 353–376. doi:10.29288/ilted.690929.
- Aydın, F. (2015). “Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi)”. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 71–101.
- Aydın, M. (1998). “Mircea Eliade’da Hermenötik ve Metodoloji, Dinler Tarihi Araştırmaları I”. İçinde *Dinler Tarihi Araştırmaları* (ss. 307–314).

- Aydın, M. (2005). “Dinler Tarihinde Metodoloji Tartışmalarına Bir Bakış, İslâmî İlimlerde Metodoloji”. İçinde *Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi: Vol. 46. İslâmî İlimlerde Metodoloji/Usul Meselesi - 2* (ss. 1279–1298). Ensar Neşriyat.
- Aydın, M.S. (2000). “İNSÂN-ı KÂMİL”. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Vol. 22, ss. 330–331). Türk Diyanet Vakfı.
- Aytepe, M. (2021). “Posthümanizm ve Transhümanizmde İrade Özgürlüğü Problemi”. İçinde M. Kızılgeçit, M. Yeşilyurt, R. Ertuğay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 383–397). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Babuccu, A. (2023). “Yanlış Kurulan Bir İlgî: Nietzsche’nin Transhümanizm ile (Olmayan) İlişkisi Üzerine [A Misplaced Relevance: On Nietzsche’s (Non) Relation to Transhumanism]”. *Pasajlar Dergisi*, (11), 101–119.
- Baelo-Allué, S., ve Calvo-Pascual, M. (Eds.). (2021). *Perspectives on the non-human in literature and culture. Transhumanism and posthumanism in twenty-first century narrative*. New York NY: Routledge.
- Baggot, M. (Ed.). (2022). *Routledge studies in religion. Enhancement fit for humanity: Perspectives on emerging technologies*. Abingdon Oxon, New York NY: Routledge.
- Bahji, S. (2018). “Globalisation and the Transhumanist Identities”. *Journal of Futures Studies*, 22(3), 85–92. doi:10.6531/JFS.2018.22(3).00E85.
- Bainbridge, W.S. (2007). “Trajectories to the Heavens”. *The Journal of Personal Cyberconsciousness*, 2(3), 1.
- Bainbridge, W.S. (2014). “Identity Expansion and Transcendence”. *Journal of Philosophical Studies*, 7(26), 117–140.
- Bainbridge, W.S. (Ed.). (2017a). *Dynamic Secularization: Information Technology and the Tension Between Religion and Science*. Cham: Springer International Publishing; Imprint: Springer. doi:10.1007/978-3-319-56502-6.
- Bainbridge, W.S. (2017b). “Transhumanism: An Online Network of Technoprogressive Quasi-Religions”. İçinde W.S. Bainbridge (Ed.), *Dynamic Secularization:*

- Information Technology and the Tension Between Religion and Science* (ss. 209–236). Cham: Springer International Publishing; Imprint: Springer. doi:10.1007/978-3-319-56502-6_8.
- Bainbridge, W.S. (2019). *Turing Church: World Religions and Spirituality Project WRSP*.
- Bainbridge, W.S., ve Roco, M.C. (Eds.). (2006). *Managing nano-bio-info-cogno innovations: Converging technologies in society*. Dordrecht the Netherlands: Springer. doi:10.1007/1-4020-4107-1.
- Bainbridge, W.S., ve Roco, M.C. (Eds.). (2016). *Handbook of Science and Technology Convergence*. New York NY: Springer Berlin Heidelberg.
- Bartlett, J. (2017). *Radicals Chasing Utopia: Inside the Rogue Movements Trying to Change the World*. New York: PublicAffairs.
- Barua, A. (2018). “The Science of the Self (*ātmavidyā*): The Reconfigurations of Vedāntic Gnosis in Hindu Modernities”. *South Asian History and Culture*. doi:10.1080/19472498.2018.1488362.
- Battal, E. (2023). “Yeni Dini Hareketler ve Transhümanizm”. İçinde M. Yeşilyurt (Ed.), *Dinler ve Transhümanizm* (ss. 187–226). Sonçağ Akademi.
- Bayramova Aslan qızı, T. (2018). “Dinler Tarixinde Metod Meslesine Baxış”. *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmi Mecmuası*, 29, 435–443.
- Béland, J.-P., Patenaude, J., Legault, G.A., Boissy, P., ve Parent, M. (2011). “The Social and Ethical Acceptability of NBICs for Purposes of Human Enhancement: Why Does the Debate Remain Mired in Impasse?”. *NanoEthics*, 5(3), 295–307. doi:10.1007/s11569-011-0133-z.
- Belk, R.W., Humayun, M., ve Gopaldas, A. (2020). “Artificial Life”. *Journal of Macromarketing*. doi:10.1177/0276146719897361.
- Bernstein, A. (2015). “Freeze, die, come to life : the many paths to immortality in post-Soviet Russia”. *American ethnologist*, 42(4), 766–781. doi:10.1111/amet.12169.

- Bernstein, A. (2019). *Princeton Studies in Culture and Technology Ser: v.23. The Future of Immortality: Remaking Life and Death in Contemporary Russia*. Princeton: Princeton University Press.
- Beyers, J. (2021). "The Role of Religion and Spirituality in Transforming Society". *Acta Theologica*. doi:10.18820/23099089/actat.sup32.5.
- Bhattacharjee, D., ve Roy, S.S. (2021). "Uncontrolled Mutation of Super-Intelligent Machines May Lead to the Destruction of Humanity". doi:10.36227/techrxiv.15081645.v1.
- Bialecki, J. (2020). "Future-Day Saints: Abrahamic Astronomy, Anthropological Futures, and Speculative Religion". *Religions*, 11(11), 612. doi:10.3390/re11110612.
- Bialecki, J. (2022). *Machines for making gods: Mormonism, transhumanism, and worlds without end* (First Edition). New York: Fordham University Press.
- Bjork, R. (2020). "Will Transhumanism Solve Death?". *Perspectives on Science & Christian Faith*, 72(2), 89–94.
- Bjork, R. (2023). "Review of "Reaching for Immortality: Can Science Cheat Death? A Christian Response to Transhumanism" by Godde, Sandra J.". *Perspectives on Science and Christian Faith*. doi:10.56315/pscf9-23godde.
- Blake, C., Molloy, C., ve Shakespeare, S. (2012). *Beyond human: From animality to transhumanism*. London: Continuum.
- blog.biocomm.ai. (2024, June 2). "THE GUARDIAN. Oxford shuts down institute run by Elon Musk-backed philosopher. Nick Bostrom's Future of Humanity Institute closed this week in what Swedish-born philosopher says was 'death by bureaucracy'. 20 APRIL". Erişim Adresi <https://blog.biocomm.ai/2024/05/04/the-guardian-oxford-shuts-down-institute-run-by-elon-musk-backed-philosopher-nick-bostroms-future-of-humanity-institute-closed-this-week-in-what-swedish-born-philosopher-says-was-d/>. Erişim Tarihi 02.06.2024.

- Boenink, M. (2009). "Molecular Medicine and Concepts of Disease: The Ethical Value of a Conceptual Analysis of Emerging Biomedical Technologies". *Medicine Health Care and Philosophy*. doi:10.1007/s11019-009-9223-x.
- Bohan, E. (2018). *A History of Transhumanism* (Doktora Tezi). Macquarie University. doi:10.25949/19444418.V1.
- Bokedal, T., Reindal, S.M., Rise, S., ve Wivestad, S.M. (2022). "'Someone' Versus 'Something': A Reflection on Transhumanist Values in Light of Education". *Journal of Philosophy of Education*. doi:10.1111/1467-9752.12628.
- Bostrom, N. (1997). "Re: History of Transhumanism and Extropy". Erişim Adresi <https://extropians.weidai.com/extropians.4Q97/1045.html>. Erişim Tarihi 13.12.2024.
- Bostrom, N. (2002). *Studies in philosophy. Anthropic bias: Observation selection effects in science and philosophy*. New York: Routledge.
- Bostrom, N. (2003a). "Human genetic enhancements: a transhumanist perspective". *The Journal of value inquiry*, 37(4), 493–506. doi:10.1023/b:inqu.0000019037.67783.d5.
- Bostrom, N. (2003b). "The Transhumanist FAQ: A General Introduction".
- Bostrom, N. (2005a). "A History of Transhumanist Thought". *Journal of Evolution and Technology*, 14, 1–25.
- Bostrom, N. (2005b). "Transhumanist Values: Ethical Issues for the 21st Century". *Journal of Philosophical Research*, 30, 3–14. doi:10.5840/jpr_2005_26.
- Bostrom, N. (2011). "A History of Transhumanist Thought". İçinde M. Rectenwald ve L. Carl (Eds.), *Academic Writing Across the Disciplines*. New York: Pearson Longman.
- Bostrom, N. (2015). "Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies". *Choice Reviews Online*. doi:10.5860/choice.187536.
- Bostrom, N. (2017). *Superintelligence: Paths, dangers, strategies* (Reprinted with corrections). Oxford: Oxford University Press.

- Bouzenita, A.İ. (2018). ““The Most Dangerous Idea?” Islamic Deliberations on Transhumanism”. *darulfunun ilahiyat*, 29(2), 201–228. doi:10.26650/di.2018.29.2.0031.
- Braga, A., ve Logan, R.K. (2017). “The Emperor of Strong AI Has No Clothes: Limits to Artificial Intelligence”. *Information*. doi:10.3390/info8040156.
- Breton, E.S. (2023). *The futuristic Yid: Transhumanism, Judaism, and human augmentation*. [Bloomington, Indiana], Ann Arbor: Indiana University; ProQuest Dissertations Publishing.
- BRLS. (2024, February 24). “About Biomedical Research and Longevity Society, Inc”. Erişim Adresi <https://www.brlsociety.org/>. Erişim Tarihi 24.02.2024.
- Buben, A. (2019). “Personal Immortality in Transhumanism and Ancient Indian Philosophy”. *Philosophy East and West*, 69(1), 71–85. doi:10.1353/pew.2019.0026.
- Buben, A. (2020). “The Dark Side of Desire: Nietzsche, Transhumanism, and Personal Immortality”. *The Southern Journal of Philosophy*. doi:10.1111/sjp.12393.
- Bugajska, A. (2014). “Artemis Fowl: Posthumanism for Teens”. *Polityka Kultura*, 189–202.
- Bugajska, A. (2019). “Will Postmortal Catholics Have “The Right to Die”? The Transhumanist and Catholic Perspectives on Death and Immortality”. *Forum Philosophicum*, 24(2), 397–433. doi:10.35765/forphil.2019.2402.17.
- Buning, M. (2014). “Inventing scientific method: The privilege system as a model for scientific knowledge-production”. *Intellectual History Review*, 24(1), 59–70. doi:10.1080/17496977.2013.841381.
- Burch, G. (2000). “Transhumanism and Extropianism: An Introduction to Transhumanism”. Erişim Adresi <https://web.archive.org/web/20000303085528/http://users.aol.com:80/gburch3/tnext.html>. Erişim Tarihi 24.05.2024.
- Burdett, M., ve Leung, K.-H. (2023). “The Machine in the Ghost: Transhumanism and the Ontology of Information”. *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12886.

- Burdett, M., ve Lorrimar, V. (2018). "Deification and Creaturehood in an Age of Enhancement". *Theology and Science*, 16(3), 247–250. doi:10.1080/14746700.2018.1488467.
- Burdett, M., ve Lorrimar, V. (2019). "Creatures Bound for Glory: Biotechnological Enhancement and Visions of Human Flourishing". *Studies in Christian ethics*. doi:10.1177/0953946819827141.
- Burtsev, M. (2007). *Evolution, Cybernetics and Philosophical Theory of Knowledge: Summer University Complex Systems course 2001*. Central European University, Budapest. Retrieved from Santa Fe Institute, Santa Fe, New Mexico, USA website: <https://www.keldysh.ru/pages/mrbur-web/philosophy/ecp.htm>
- Burwell, S., Sample, M., ve Racine, E. (2017). "Ethical Aspects of Brain Computer Interfaces: A Scoping Review". *BMC Medical Ethics*. doi:10.1186/s12910-017-0220-y.
- Buta, M.G. (2022). "Christianity and Transhumanism". *Journal of Intercultural Management and Ethics*, (4), 35–39. doi:10.35478/jime.2022.4.04.
- Büyükbingöl, A., ve Maral, T. (2023). "A Criticism of Transhumanism from the Society 5.0 Perspective in the Context of Social Values". *Ilahiyat Studies*, 14(1), 169–201. doi:10.12730/is.1280764.
- Çadır, Y. (2022). *Transhümanizmin Ölüm Fenomenine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Campa, R. (2019). "Nietzsche and Transhumanism: A Meta-Analytical Perspective". *Studia Humana*, 8(4), 10–26. doi:10.2478/sh-2019-0027.
- Campbell, A. (2020). *The Emulation of Legends and Science Fiction: A Transcendancy Toward a Transhumanist Reality*. doi:10.13140/RG.2.2.33624.32003.
- Can, S. (2022). "Transhümanizm nedir?". *Diyanet*, (384), 6–11.
- Can, S. (2023). "Critique of Transhumanism's Concept of Humans From the Perspective of Islamic Thought". *Ilahiyat Studies*. doi:10.12730/is.1274636.
- Cannon, L. (2015a). "What is Mormon Transhumanism?". *Theology and Science*, 13(2), 202–218. doi:10.1080/14746700.2015.1023992.

- Cannon, L. (2015b, July 30). “Meaning of the Mormon Transhumanist Association Logo”. *Lincoln Cannon*.
- Cannon, L. (2017a). “Mormonism Mandates Transhumanism”. İçinde T.J. Trothen ve C.R. Mercer (Eds.), *Religion and Human Enhancement* (ss. 49–66). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-62488-4_4.
- Cannon, L. (2017b, January 7). “How a Mormon Kid Recognized that He’s a Transhumanist”. *Lincoln Cannon*.
- Cannon, L. (2019). “Transfigurism: A Future of Religion as Exemplified by Religious Transhumanists”. İçinde N. Lee (Ed.), *The Transhumanism Handbook* (ss. 829–848). Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Cannon, L. (2021a, July 18). “A Brief History of Religious Transhumanism”. Erişim Adresi <https://lincoln.metacannon.net/2017/11/a-brief-history-of-religious.html>. Erişim Tarihi 19.07.2021.
- Cannon, L. (2021b, July 24). “Brief History of the Mormon Transhumanist Association”. Erişim Adresi <https://lincoln.metacannon.net/2017/04/a-brief-history-of-mormon-transhumanist.html>. Erişim Tarihi 24.07.2021.
- Cannon, L. (2022a). “Mormon Transhumanism”. İçinde A.M. Gouw, B.P. Green, ve T. Peters (Eds.), *Religion and science as a critical discourse. Religious transhumanism and its critics*. Lanham: Lexington Books.
- Cannon, L. (2022b, March 23). “Independent Mormon Transhumanists”. Erişim Adresi <https://lincoln.metacannon.net/2007/08/independent-mormon-transhumanists.html>. Erişim Tarihi 04.06.2022.
- Cannon, L. (2022c, March 23). “Purpose of the Mormon Transhumanist Association”. Erişim Adresi <https://lincoln.metacannon.net/2013/04/purpose-of-mormon-transhumanist.html>. Erişim Tarihi 05.06.2022.
- Cannon, L. (2024, July 5). “Mormon Transhumanism and the Church”. *Lincoln Cannon*.
- Center for Genetics and Society. (2024, June 2). “End of the Future of Humanity”. Erişim Adresi <https://www.geneticsandsociety.org/biopolitical-times/end-future-humanity>. Erişim Tarihi 02.06.2024.

- Ceylan, F.E. (2020). "Konfüçyüs ve Çin Felsefesinin Temelleri". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi*, 2(1), 142–148.
- Chatziiosifidis, A. (2023). "Transhumanism, as inheritor of humanism in the age of technoscience".
- Chaudhary, M.Y. (2019). "Augmented Reality, Artificial Intelligence, and the Re-enchantment of the World". *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12521.
- Chen, L., Chen, P., ve Lin, Z. (2020). "Artificial Intelligence in Education: A Review". *Ieee Access*. doi:10.1109/access.2020.2988510.
- Chen, S., ve Locsin, R.C. (2022). "The Realities of Being: A Commentary on Human Wholeness in Nursing". *Nursing Inquiry*. doi:10.1111/nin.12488.
- Cira, C.E. (2019). "Transhumanism and Christianity". *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 64(2), 39–50. doi:10.24193/subbto.2019.2.03.
- Cira, C.E. (2020). "The Christian-Orthodox Faith and Christian Transhumanism". *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 65(1), 71–80. doi:10.24193/subbto.2020.1.05.
- Clay, E. (2012). "Transhumanism and the Orthodox Christian Tradition". İçinde H. Tirosh-Samuels ve K.L. Mossman (Eds.), *Beyond humanism: Vol. 3. Building Better Humans?: Refocusing the debate on transhumanism*. Frankfurt am Main: Peter Lang. doi:10.3726/978-3-653-01824-0.
- Coenen, C. (2007). "Utopian Aspects of the Debate on Converging Technologies". doi:10.5771/9783845271118-141.
- Cohen, J. (2020). "Frozen Bodies and Future Imaginaries: Assisted Dying, Cryonics, and a Good Death". *Religions*, 11(11), 584. doi:10.3390/re11110584.
- Cohen, J. (2021). *There is Mind All over the Body: Immortalist and Transhumanist Futures* (PhD Thesis). McMaster University, Hamilton, Ontario.
- Cole-Turner, R. (2011). *Transhumanism and transcendence: Christian hope in an age of technological enhancement*. Washington D.C.: Georgetown University Press.

- Cole-Turner, R. (2015). “Going beyond the Human: Christians and Other Transhumanists”. *Dialog*. doi:10.1111/dial.12150.
- Cole-Turner, R. (2017). “Christian transhumanism”. İçinde T.J. Trothen ve C.R. Mercer (Eds.), *Religion and Human Enhancement* (ss. 35–47). Cham: Springer International Publishing.
- Cole-Turner, R. (2018a). “Introduction: Why the Church Should Pay Attention to Transhumanism”. İçinde S. Donaldson ve R. Cole-Turner (Eds.), *Christian Perspectives on Transhumanism and the Church: Chips in the brain, immortality, and the world of tomorrow / edited by Steve Donaldson, Ron Cole-Turner* (ss. 1–5). Cham: Springer International Publishing.
- Cole-Turner, R. (2018b). “Theosis and Human Enhancement”. *Theology and Science*, 16(3), 330–342. doi:10.1080/14746700.2018.1488526.
- Comănoiu, M. (2019). “Transumanismul – Considerații Teologice Și Etice –”. *Altarul Reîntregirii*. doi:10.29302/ar.2019.1.6.
- Condé, M.L. (2019). “The Language of the Scientific Revolution”. *Transversal: International Journal for the Historiography of Science*, (7). doi:10.24117/2526-2270.2019.i7.04.
- Condorcet, N. de. (1795). *Outlines of an Historical View of the Progress of the Human Mind: Being a Posthumous Work of the Late M. de Condorcet*. J. Johnson.
- Condorcet, N. de. (1970). *Library of ideas. Sketch for a Historical Picture of the Progress of the Human Mind*. Weidenfeld and Nicolson [University Microfilms.
- Copeland, B.J., ve Shagrir, O. (2018). “The Church-Turing Thesis”. *Communications of the Acm*. doi:10.1145/3198448.
- COPL. (2021). “About Church of Perpetual Life”. Erişim Adresi <https://churchofperpetuallife.org/about/>. Erişim Tarihi 30.10.2024.
- Corrêa, N.K., ve Oliveira, N. de. (2020). “Singularity and Coordination Problems: Pandemic Lessons From 2020”. *SSRN Electronic Journal*. doi:10.2139/ssrn.3707224.

- Cozza, M., Ellison, K., ve Katz, S. (2022). "Hacking Age". *Sociology Compass*. doi:10.1111/soc4.13034.
- Cruz, E.R. (2021). "The Human and Beyond: Transhumanism, Historicity, Humanness". *Theology and Science*, 19(4), 363–378. doi:10.1080/14746700.2021.1982249.
- CTA. (2023a). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/>. Erişim Tarihi 03.02.2024.
- CTA. (2023b, December 1). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future: About Us". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/about/>. Erişim Tarihi 01.12.2023.
- CTA. (2023c, December 1). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future: History of the CTA". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/history/>. Erişim Tarihi 01.12.2023.
- CTA. (2024a, February 1). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future: Science, Faith and Future Conference". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/conference/2019/>. Erişim Tarihi 01.02.2024.
- CTA. (2024b, April 12). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future: Academic Advisory Council". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/academics/>. Erişim Tarihi 12.04.2024.
- CTA. (2024c, May 3). "Christian Transhumanist Affirmation". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/affirmation/>. Erişim Tarihi 03.05.2024.
- CTA. (2024d, August 22). "Christian Transhumanist Association: Faith, Technology, and the Future: Mission". Erişim Adresi <https://www.christiantranshumanism.org/mission/>. Erişim Tarihi 22.08.2024.
- Cuthbertson, A. (2015, December 9). "Virtual reality heaven: How technology is redefining death and the afterlife". *International Business Times UK*.
- Dağ, A. (2017a). "Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm". *Felsefi Düşün*, (9), 46–68.

- Dağ, A. (2018a). “Nietzsche ve Transhümanizm Bağlantısı Üzerine Bir Değerlendirme”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 207–224.
- Dağ, A. (2018b). “Sinema ve Romanda Transhümanizm: “Blade Runner” Filmi ve “Neuromancer” Roman Örneği”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 89–98. doi:10.29000/rumelide.417487.
- Dağ, A. (2018c). *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları.
- Dağ, A. (2019). “Yaratılışa Müdahale ve Yeni Bir Evrimci Neo-Darwinist bir Yaklaşım Olarak Transhümanizm”. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (27), 153–168.
- Dağ, A. (2020). *Felsefe Düşünce: Vol. 384. İnsansız Dünya: Transhümanizm* (1. Baskı). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Dağ, A. (2021a). “Dijitalleşme-Yapay Zekâ-Transhümanizm Bağlamında Din ve Dindar’a Dair”. İçinde M. Kızılgöçer, M. Yeşilyurt, R. Ertugay, ve M. Çinici (Eds.), *İlmi Eserler Serisi: Vol. 301. Yapay Zeka Transhümanizm ve Din* (ss. 175–185). Diyanet Vakfı Yayınları.
- Dağ, A. (2021b). “Posthuman Çağ ve Posthuman’a Geçiş Aracı Olarak: Transhümanizm ve Transhuman”. İçinde M. Kızılgöçer, M. Yeşilyurt, R. Ertugay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 17–23). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Dağ, A. (2023). “Freedom as an Issue in the Context of Transhumanism and Artificial Intelligence, Digitalization, and Robotics (AIDR)”. *İlahiyat Studies*, 14(1), 51–84. doi:10.12730/is.1261876.
- Dağ, A. (2023b). “Mitolojik Bir Kültür Olarak Transhümanizm”. *Hece Dergisi*, 320.
- Daher-Nashif, S., Hammad, S.H., Kane, T., ve Al-Wattary, N. (2020). “Islam and Mental Disorders of the Older Adults: Religious Text, Belief System and Caregiving Practices”. *Journal of Religion and Health*. doi:10.1007/s10943-020-01094-5.
- Dalton-Brown, S. (2015). “Nanotechnology and Ethical Governance in the European Union and China”. doi:10.1007/978-3-319-18233-9.

- Damour, F. (2019). "Can transhumanism be explained by or reduced to religion?". *Revue d'éthique et de théologie morale*, 302(2), 11–27.
- Darmanin, G. (2019). "On the Possibility of Emotional Robots". *Revista de Filosofia Aurora*. doi:10.7213/1980-5934.31.054.ds08.
- Debora L., S., ve Comeau, J.M. (2024). *Martine Rothblatt and United Therapeutics: A Series of Implausible Dreams* [Harvard Business School Teaching Note] (No. 323-039).
- Dein, S. (2019). "Transhumanism and Health, A Christian Perspective". *Journal of Religion and Theology*, 3(4), 11–18.
- Delfin, D. (2019). "An Artist's Creative Process: A Model for Conscious Evolution". İçinde N. Lee (Ed.), *The Transhumanism Handbook* (ss. 587–602). Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Demir, A. (2018). "Ölümsüzlük ve Yapay Zekâ Bağlamında Trans-hümanizm". *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 9(31), 95–104. doi:10.5824/1309-1581.2018.1.006.x.
- Demir, T. (2022a). "İnsansız Dünyada Aile ve Din: Transhümanist Bir Perspektif". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. doi:10.51702/esoguifd.1133359.
- Demir, T. (2022b). "Kutsal Olan Her Şey Buharlaşıyor mu? Z Kuşağının Değer Yöneliminde Transhümanist İzler". *Marifetname*, 9(1), 111–139. doi:10.47425/marifetname.vi.1013163.
- Dershowitz, N., ve Falkovich, E. (2012). "A Formalization and Proof of the Extended Church-Turing Thesis -Extended Abstract-". *Electronic Proceedings in Theoretical Computer Science*, 88, 72–78. doi:10.4204/EPTCS.88.6.
- Dhanī, S.L. (1984). *Churning of the ocean (Samudra-Manthana) : politics of gods : a scientific analysis*. Maya Kanchan.
- Diwo. (2023, April 4). "What is Digital Intelligence? - Diwo". Erişim Adresi <https://diwo.ai/glossary/what-is-digital-intelligence/>. Erişim Tarihi 15.11.2023.
- Doede, B. (2018). *A Cyborgic Christianity Transhumanism and the Tacit Dimension*.

- Doğan, İ. (2021). “Transhümanizm: “Allah’ın Yarattığını Değiştirme” veya İnsana Karşı Şeytan 2.0”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 11–36. doi:10.33420/marife.895568.
- Donaldson, S., ve Cole-Turner, R. (Eds.). (2018). *Christian Perspectives on Transhumanism and the Church: Chips in the brain, immortality, and the world of tomorrow / edited by Steve Donaldson, Ron Cole-Turner*. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-90323-1.
- Dorff, E.N. (2014). “The Body Belongs to God: Judaism and Transhumanism”. İçinde C.R. Mercer ve D.F. Maher (Eds.), *Palgrave studies in the future of humanity and its successors. Transhumanism and the Body: The World Religions Speak* (ss. 101–120). New York: Palgrave Macmillan.
- Doyle, D.J. (2018). *What Does it Mean to be Human? Life, Death, Personhood and the Transhumanist Movement* (Vol. 3). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-94950-5.
- Dreshfield, D.A. (2012). *Federal Regulation of Emerging Technologies and Its Implications for Transhumanist Applications of NBIC Technologies* (Bitirme Tezi). Claremont McKenna College, Claremont.
- Dubhashi, D. (2017). “Singularities and Cognitive Computing”. doi:10.3390/is4si-2017-04027.
- Dumsday, T. (2017). “Transhumanism, Theological Anthropology, and Modern Biological Taxonomy”. *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12346.
- Dunlop, W. (2014). “The Moral Landscape: How Science Can Determine Human Values”. *Journal of Bioethical Inquiry*. doi:10.1007/s11673-014-9585-5.
- Dunne, J.A. (2023). “*Harry Potter* and the Aims of Transhumanism: A Magical Critique of Technological Immortality”. *Journal of Religion and Popular Culture*. doi:10.3138/jrpc.2021-0048.
- Dwivedi, Y.K., Hughes, L., Ismagilova, E., Aarts, G., Coombs, C., vd. Williams, M.D. (2021). “Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary Perspectives on Emerging Challenges, Opportunities, and Agenda for Research, Practice and Policy”.

International Journal of Information Management.
doi:10.1016/j.ijinfomgt.2019.08.002.

- Dydrov, A. (2018). “Coexistence Between Human and Posthuman in Transhumanism: The Basic Scenarios”. İçinde *SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS Proceedings. 5th SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS SGEM2018, Ancience Science* (ss. 457–463). STEF92 Technology. doi:10.5593/sgemsocial2018/2.2.
- Easterlin, R.A. (2019). “Three Revolutions of the Modern Era”. *Comparative Economic Studies*, 61(4), 521–530. doi:10.1057/s41294-019-00098-9.
- Eden, A.H., Moor, J.H., Søraker, J.H., ve Steinhart, E. (2012). *Singularity Hypotheses*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. doi:10.1007/978-3-642-32560-1.
- Edgar, A. (2009). “The hermeneutic challenge of genetic engineering: Habermas and the transhumanists”. *Medicine, Health Care and Philosophy*, 12(2), 157–167. doi:10.1007/s11019-009-9188-9.
- Edman, T.B. (2019). “Transhumanism and Singularity: A Comparative Analysis of a Radical Perspective in Contemporary Works”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), 39–49. doi:10.21547/jss.446662.
- Edwards-Stewart, A., Alexander, C.L., Armstrong, C.M., Hoyt, T., ve O’Donohue, W. (2019). “Mobile Applications for Client Use: Ethical and Legal Considerations”. *Psychological Services*. doi:10.1037/ser0000321.
- Ekinci, E.C. (2021). “Yeni Dünya Miti: Bilim Kurgu-Siberpunk”. İçinde M. Kızılgeçit, M. Yeşilyurt, R. Ertuğay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 109–118). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Eliot, T.S. (1950). *The Cocktail Party: 1972 print*. London: Faber and Faber.
- Eriksen, A. (2021). “The Human Version 2.0: AI, Humanoids, and Immortality”. *Social Analysis*, 65(1), 70–88. doi:10.3167/sa.2021.650104.
- Ettinger, R.C.W. (1989). *Man Into Superman*. Cryonics Institute.

- Evans, B.S. (2017). *Beyond Transhumanism: The Dangers of Transhumanist Philosophies on Human and Nonhuman Beings* (Yüksek Lisans Tezi). Iowa State University, Ames, Iowa. doi:10.31274/etd-180810-4928.
- Evans, W. (2014). “If You See a Cyborg in the Road, Kill the Buddha: Against Transcendental Transhumanism”. *Journal of Evolution and Technology*, 24(2), 92–97.
- Eyim, A. (2016). “Yapay Zeka: Makineler Düşünebilir Mi”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 45–58.
- Faloon, W. (2016, January 1). “Project to Cure Aging”. *Life Extension Magazine*®.
- Fandom.org. (2014). “William Sims Bainbridge”. *Fandom, Inc.*
- Fandom.org. (2023). “Turing Church”. *Fandom, Inc.*
- Farman, A. (2019). “Health beyond the carbon barrier”. *Medicine Anthropology Theory*, 6(3). doi:10.17157/mat.6.3.661.
- Farman, A., ve Stein, F. (2022). “Transhumanism”. *Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. doi:10.29164/22transhumanism.
- Farrell, J.P., ve Hart, S.D. de. (2011). *Transhumanism: A Grimoire of Alchemical Agendas*. Feral House.
- Fasoli, A. (2023). “Vulnerability, Embodiment and Emerging Technologies: A Still Open Issue”. *Philosophies*, 8(6), 115. doi:10.3390/philosophies8060115.
- Fazlıoğlu, İ. (2017). “İlmin Yarısı: İslâm Temeddününün Teşekkül Çağında Tıp Bilimi”. İçinde İ.H. Üçer (Ed.), *İslam Düşünce Atlası* . Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.
- Ferrando, F. (2013). “Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations”. *Existenz*, 8(2), 26–32.
- Ferrari, A. (2008). “Is It All About Human Nature? Ethical Challenges of Converging Technologies Beyond a Polarized Debate”. *Innovation the European Journal of Social Science Research*. doi:10.1080/13511610802002171.

- Filipova, M., Iliev, K., ve Yuleva-Chuchulayn, R. (2021). “A Transhumanist Legal Worldview: Responding to the Challenges of Time (Requirement, or Necessity?)”. *Futurity Economics&law*, 1(1), 28–37. doi:10.57125/fel.2021.03.25.5.
- Fillard, J.P. (2020). *Transhumanism: A realistic future?* Hackensack New Jersey: World Scientific. doi:10.1142/11582#t=suppl.
- Franchi, S., ve Güzeldere, G. (2005). *Machinations of the mind: Cybernetics and artificial intelligence from automata to cyborgs*. MIT Press.
- Frost, J. (2024). “Church without God: Secular congregations fill a need for the nonreligious”. *The Conversation*.
- Fukuyama, F. (2004). “Transhumanism”. *Foreign Policy*, (144), 42–43.
- Fuller, S. (2011). *Humanity 2.0*. London: Palgrave Macmillan UK. doi:10.1057/9780230316720.
- Fuller, S. (2020). *Posthuman studies: volume 1. Nietzschean meditations: Untimely thoughts at the dawn of the transhuman era*. Basel: Schwabe Verlag. doi:10.24894/978-3-7965-4011-0.
- Future of Humanity Institute - FHI. (2024, April 17). “Future of Humanity Institute”. Erişim Adresi <https://www.fhi.ox.ac.uk/>. Erişim Tarihi 02.06.2024.
- Gabriela, I.B., Bianca, H., ve Smaranda, M.I. (2022). “Neurotechnologies and Neuro-Enhancement. Ethical Challenges”. *Journal of Intercultural Management and Ethics*, (3), 81–86. doi:10.35478/jime.2022.3.08.
- Gagarin, A.S. (2023). “Analysis of the Concepts of Transhumanism and Posthumanism Through the Prism of the Immortalist Vector of Russian Cosmism”. *Intelligence Innovations Investment*. doi:10.25198/2077-7175-2023-4-94.
- Gagnon, P. (2012). “The Problem of Transhumanism in the Light of Philosophy and Theology”. İçinde J.B. Stump ve A.G. Padgett (Eds.), *The Blackwell companion to science and Christianity* (ss. 393–405). Chichester West Sussex, Malden MA: Wiley-Blackwell.

- Gaitán, L. (2019). “Heaven on Earth: The Mind Uploading Project as Secular Eschatology”. *Theology and Science*, 17(3), 403–416. doi:10.1080/14746700.2019.1632554.
- Galibert, F. (2018). “Transhumanism: a dangerous and unacceptable project”. *Journal of Translational Science*, 4(5). doi:10.15761/JTS.1000229.
- Gallaher, B. (2019). “Godmanhood vs Mangodhood: An Eastern Orthodox Response to Transhumanism”. *Studies in Christian ethics*. doi:10.1177/0953946819827136.
- Garner, S.R. (2006). *Transhumanism and the imago Dei: Narratives of apprehension and hope* (Doktora Tezi). The University of Auckland, Auckland.
- Gavrilov, L.A., Krut’ko, V.N., ve Gavrilova, N.S. (2017). “The Future of Human Longevity”. *Gerontology*, 63(6), 524–526. doi:10.1159/000477965.
- Gayozzo, P. (2021). “Transhumanisms: A Review of Transhumanist Schools of Thought”. *New Literaria*, 2(1), 120–131. doi:10.48189/nl.2021.v02i1.013.
- Gece, Ş., ve Binay, K. (2024). “Transhümanizm: Geleneksel Dinlerle Etkileşimi Ve Dinî Niteliği”. *Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 9(17), 59–76.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. New York: Basic Books.
- Geraci, R.M. (2010a). *Apocalyptic AI: Visions of heaven in robotics, artificial intelligence, and virtual reality / Robert M. Geraci*. New York, Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780195393026.001.0001.
- Geraci, R.M. (2010b). “The Popular Appeal of Apocalyptic Ai”. *Zygon®*. doi:10.1111/j.1467-9744.2010.01146.x.
- Gevorgyan, S., ve Baghdasaryan, K. (2021). “Toward a Transhumanist Transformation of Human Labor Potential in the Context of Global Challenges”. *Futurity Economics&law*, 1(4), 36–45. doi:10.57125/fel.2021.12.25.05.
- Gherjikov, G. (2020). “Transhumanism and the Western Monotheistic Traditions”. *Balkan Journal of Philosophy*. doi:10.5840/bjp20201216.

- Gimzewski, J.K., Stieg, A.Z., ve Vesna, V. (2016). "Self-Organization and Emergence of Dynamic Systems". İçinde W.S. Bainbridge ve M.C. Roco (Eds.), *Handbook of Science and Technology Convergence* (ss. 163–180). New York NY: Springer Berlin Heidelberg.
- Göcke, B.P. (2017). "Christian Cyborgs". *Faith and Philosophy*, 34(3), 347–364. doi:10.5840/faithphil201773182.
- Gökçe, M. (2022). "Dijital Din ve Transhümanizm". *Dijital Din ve Transhümanizm*.
- Görgülü, Ü. (2022). "Transhümanizmin iyi yaşam ideali ve insanı geliştirme hayali". *Diyanet*, (384), 12–15.
- Goss, B. (2018). "Christianity's Rigged Debate with Transhumanism". İçinde S. Donaldson ve R. Cole-Turner (Eds.), *Christian Perspectives on Transhumanism and the Church: Chips in the brain, immortality, and the world of tomorrow / edited by Steve Donaldson, Ron Cole-Turner* (ss. 75–93). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-90323-1_5.
- Gouw, A.M., Green, B.P., ve Peters, T. (Eds.). (2022). *Religion and science as a critical discourse. Religious transhumanism and its critics*. Lanham: Lexington Books.
- Grant, A.S. (2019). "Will Human Potential Carry Us Beyond Human? A Humanistic Inquiry Into Transhumanism". *Journal of Humanistic Psychology*. doi:10.1177/0022167819832385.
- Green, B.P. (2015). "Transhumanism and Roman Catholicism: Imagined and Real Tensions". *Theology and Science*, 13(2), 187–201. doi:10.1080/14746700.2015.1023528.
- Green, B.P. (2017). *Transhumanism and Catholicism Agreements: To the Christian French Entrepreneurs & Leaders (YEDC) Learning Expedition*.
- Greene, S. (2016). "Bina 48: Race, Gender, and Queer Artificial Life". *Ada: A Journal of Gender, New Media and Technology*, (9).
- Güçlüer, F., ve Yazoğlu, R. (2024). "Transhümanizmde Tanrı". *Turkish Studies-Comparative Religious Studies*, 19(2), 247–268. doi:10.7827/TurkishStudies.73587.

- Gültekin, A. (2021). “Transhümanizm Bağlamında Yapay Zekâ Tanrıya Bir Başkaldırı Mıdır?”. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 1–16.
- Gültekin, M. (2023). “Posthümanizm ve yeni bir ayrımcılık biçimi olarak robotlara yönelik türcülük”. *Antropoloji*, (45), 64–80. doi:10.33613/antropolojidergisi.1209953.
- Günay, Ü. (2003). “Din Bilimlerinin Teorik ve Metodolojik Sorunları”. *Bilimname*, 1(1), 109–151.
- Gür, N. (2023). *Dönüşen Dünya Ve Din: Transhümanizm Bağlamında Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Şırnak Üniversitesi, Şırnak.
- h+ Media. (2011). “Mormonism: The Most Transhumanist Religion?”. Erişim Adresi <https://hplusmagazine.com/2011/05/09/mormonism-the-most-transhumanist-religion/>. Erişim Tarihi 05.06.2022.
- Haenlein, M., ve Kaplan, A. (2019). “A Brief History of Artificial Intelligence: On the Past, Present, and Future of Artificial Intelligence”. *California Management Review*. doi:10.1177/0008125619864925.
- Halapsis, A.V. (2019). “Gods of Transhumanism”. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 0(16), 78–90. doi:10.15802/ampr.v0i16.188397.
- Haldane, J.B.S. (1924). *Daedalus or Science and the Future: A Paper Read To The Heretics, Cambridge on February 4th, 1923*. New York: E.P. Dutton & Company.
- Halden, G. (2014). “2B or Not to Be ... A Review of 2B: The Era of Flesh is Over (2009)”. *Trespassing Journal: an Online Journal of Trespassing Art, Science, and Philosophy*, Fall(4).
- Hansell, G.R., Grassie, W., Blackford, R., Bostrom, N., ve Dupuy, J.-P. (Eds.). (2011). *H±: Transhumanism and its critics*. Philadelphia PA: Metanexus Institute.
- Harari, Y.N. (2012). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens* [İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi] (7nci baskı.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harle, R. (2007). “Disembodied Consciousness and the Transcendence of the Limitations of the Biological Body”. *Janus Head*. doi:10.5840/jh20069220.

- Harrison, P., ve Wolyniak, J. (2015). "The History of 'Transhumanism'". *Notes and Queries*, 62(3), 465–467. doi:10.1093/notesj/gjv080.
- Hauskeller, M. (2016a). "Gods Rather than Cyborgs". İçinde M. Hauskeller (Ed.), *Mythologies of Transhumanism* (1st ed., ss.163–180). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-39741-2_9.
- Hauskeller, M. (Ed.). (2016b). *Mythologies of Transhumanism* (1st ed. 2016). Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-39741-2.
- Henriksen, J.-O. (2015). "Is a Finite Life Such a Bad Idea? Transhumanism and Theological Anthropology". *Dialog*, 54(3), 280–288. doi:10.1111/dial.12189.
- Heren, C.A.S. (2011). *Imago Dei: The Doctrine of the Image of God with Regard to Human Origins*.
- Hexham, I. (1999). *The concise dictionary of religion*. Vancouver: Regent College Press.
- Higginbottom, B. (2002). "So What The Hell Is This Transhumanism?". Erişim Adresi https://malankazlev.com/kheper/topics/transhumanism/What_Is_Transhumanism.html. Erişim Tarihi 28.05.2024.
- Hofkirchner, W., ve Kreowski, H.-J. (Eds.). (2021). *Transhumanism: The Proper Guide to a Posthuman Condition or a Dangerous Idea?* Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-56546-6.
- Hopster, J. (2021). "The Ethics of Disruptive Technologies: Towards a General Framework". doi:10.20944/preprints202108.0305.v1.
- Huberman, J. (2020). *New departures in Anthropology. Transhumanism: From ancestors to avatars* (First Edition). New York: Cambridge University Press.
- Huberman, J. (2018). "Immortality transformed: mind cloning, transhumanism and the quest for digital immortality". *Mortality*, 23(1), 50–64. doi:10.1080/13576275.2017.1304366.
- Hughes, J.J. (2007). "The Compatibility of Religious and Transhumanist Views of Metaphysics, Suffering, Virtue and Transcendence in an Enhanced Future". *H+ and Religion*.

- Hughes, J., Bostrum, N., ve Moreno, J.D. (2007). "Human vs. Posthuman". *The Hastings Center Report*, 37(5), 4–7.
- Hughes, J.J. (2008). *Report on the 2007 Interests and Beliefs Survey of the Members of the World Transhumanist Association*. World Transhumanist Association.
- Hughes, J.J. (2012). "The Politics of Transhumanism and the Techno-Millennial Imagination, 1626-2030". *Zygon®*, 47(4), 757–776. doi:10.1111/j.1467-9744.2012.01289.x.
- Hughes, J.P. (2010). "Contradictions From the Enlightenment Roots of Transhumanism". *The Journal of Medicine and Philosophy a Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*. doi:10.1093/jmp/jhq049.
- Humanity+. (2021). "Transhumanist FAQ — Humanity+". Erişim Adresi <https://www.humanityplus.org/transhumanist-faq>. Erişim Tarihi 03.12.2021.
- Humanity+. (2024a, April 25). "The Transhumanist Declaration — Humanity+". Erişim Adresi <https://www.humanityplus.org/the-transhumanist-declaration>. Erişim Tarihi 25.04.2024.
- Humanity+. (2024b, June 4). "Projects — Humanity+". Erişim Adresi <https://www.humanityplus.org/projects>. Erişim Tarihi 04.06.2024.
- Hunt, T. (2018, November 7). "How soon is forever? - Tam Hunt - Medium". *Medium*.
- Huxley, J. (1957). *New Bottles for new wine: Essays by Julian [Sorell] Huxley*. London: Chatto & Windus.
- Huxley, J. (1968). "Transhumanism". *Journal of Humanistic Psychology*, 8(1), 73–76. doi:10.1177/002216786800800107.
- Huxley, J. (2015). "Transhumanism". *Ethics in Progress*, 6(1), 12–16. doi:10.14746/eip.2015.1.2.
- Hyder, N., Raza, M.L., ve Ishaqui, A.A. (2017). "Transhumanism: The Epitome of Doom and Gloom". *Annals of Abbasi Shaheed Hospital and Karachi Medical & Dental College*. doi:10.58397/ashkmdc.v22i2.113.

- InternetArchive. (2024, August 4). "CTA: Embrace & the Christian Transhumanist Association". Erişim Adresi https://web.archive.org/web/20170316132940/http://www.christiantranshumanism.org/embrace_announcement. Erişim Tarihi 04.08.2024.
- Istvan, Z. (2016). "I visited a church that wants to conquer death".
- Itskovich, T., ve Shutaleva, A. (2018). "Constructive Principle of Religious Style: Ontological Basis". *SHS Web of Conferences*. doi:10.1051/shsconf/20185001169.
- Jackson, R. (2020). *Muslim and Supermuslim*. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-37093-0.
- Jaworski, R. (2015). "Anthropocentric and theocentric spirituality as an object of psychological research". *Journal for Perspectives of Economic Political and Social Integration*, 21(1-2), 135–154. doi:10.2478/pepsi-2015-0006.
- Jenson, R.W., ve Braaten, C.E. (Eds.). (2011). *Christian Dogmatics* (Vol. 1). Fortress Press.
- Jorion, P. (2022). "Introduction: Humanism and Its Discontents—The Rise of Transhumanism and Posthumanism". İçinde P. Jorion (Ed.), *Humanism and its Discontents: The Rise of Transhumanism and Posthumanism* (ss. 1–16). Lille: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-67004-7.
- Jung, D. (2019). "Transhumanism and the Theology of Xiang : Deconstructing Transhumanism's Self-Centered Epistemology and Retrieving a Communal Sense of Being". *Theology and Science*, 17(4), 524–538. doi:10.1080/14746700.2019.1670966.
- Jung, D. (2022). "Transhumanism and Theological Anthropology: A Theological Examination of Transhumanism". *Neue Zeitschrift für Systematische Theologie und Religionsphilosophie*, 64(2), 172–194. doi:10.1515/nzsth-2022-0009.
- Juozelis, E. (2021). "Religious Dimensions in Transhumanist and Posthumanist Philosophies of Science". *Conatus*. doi:10.12681/cjp.24582.

- Kaku, M. (2016). *Geleceğin Fiziği: 2100 Yılına Kadar Bilim İnsanlığın Kaderini ve Günlük Yaşamımızı Nasıl Şekillendirecek* (5inci baskı.). Ankara: ODTU Yayıncılık.
- Kao, G., Hong, J., Perusse, M., ve Sheng, W. (2020). *Turning Silicon into Gold: The Strategies, Failures, and Evolution of the Tech Industry*. Berkeley, CA: Apress. doi:10.1007/978-1-4842-5629-9.
- Karatosun, M.O. (2021). “Transhümanizmin Mitolojik Kökenleri: Yarı Tanrılar ve Ölümsüzlük Arayışları”. İçinde M. Kızılgöçer, M. Yeşilyurt, R. Ertuğay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 274–291). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Karağuz, A.M. (2020). “Cennetten Kovulan İnsanın Cenneti Yeniden İnşa Uğraşı: Transhümanizm”. *Türk Dili*, 69(821), 52–59.
- Kartal Soysal, E. (2023). “The Production of Human Reproduction: Impacts of Transhumanism’s Inconsistent Reproductive Policy on Classical Ethical Principles”. *İlahiyat Studies*, 14(1), 9–50. doi:10.12730/is.1199398.
- Kaunda, C.J. (2020). “Bemba Mystico-Relationality and The Possibility of Artificial General Intelligence (Agi) Participation In Imago Dei”. *Zygon*, 55(2), 327–343.
- Kavner, L. (2012). “‘You, Robot’: Personal Robots For The Masses”. *HuffPost*.
- Kazim, E., ve Koshiyama, A. (2021). “A High-Level Overview of AI Ethics”. *Patterns*. doi:10.1016/j.patter.2021.100314.
- Kendy M. Hess. (2009). “Review of “Neither Brain nor Ghost: A Nondualist Alternative to the Mind-Brain Identity Theory””. *Essays in Philosophy*, 10(1).
- Khvastunova, J.V. (2022). ““The Democratic Cyborg Project” of James Hughes”. *Russian Studies in Culture and Society*. doi:10.12731/2576-9782-2022-4-126-143.
- Khvastunova, Y.V. (2020). “The Educational Model of Transhumanism in the Context of Society Digitalization”. doi:10.2991/assehr.k.200509.069.

- Kılıç, E. (2016). "Platon'un Devlet Dialogu Bağlamında Eğitim Anlayışı". *Felsefe Arkivi*, (45), 67–84.
- Kılıç, M. (2021). "Hukuksal Aklın Transhümanistik Temsilleri ve Onto-robotik Varoluş Formları". *Adalet Dergisi*, (66), 15–54.
- Kirsch, A., ve Winyard, D.C. (2024). "Review of The Revolt against Humanity: Imagining a Future without Us". *Perspectives on Science & Christian Faith*, 76(1), 59–61. doi:10.56315/psc03-24kirsch.
- Kızılgeçit, M., Yeşilyurt, M., Ertugay, R., ve Çinici, M. (Eds.). (2021). *İlmi Eserler Serisi: Vol. 301. Yapay Zeka Transhümanizm ve Din*. Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kızılgeçit, M., Yeşilyurt, M., Ertuğay, R., ve Çinici, M. (Eds.). (2021). *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Klatz, R. (2005). "New Horizons for the Clinical Specialty of Anti-aging Medicine: The Future With Biomedical Technologies". *Annals of the New York Academy of Sciences*. doi:10.1196/annals.1356.041.
- Köftürçü, H., ve Onay, A. (2018). "Dinler Tarihinde Metot Çalışmaları". *Journal of International Social Research*, 11(58), 859–865. doi:10.17719/jisr.2018.2599.
- Kogan, N., Tucker, J., ve Porter, M. (2011). "Extending the Human Life Span: An Exploratory Study of Pro- And Anti-Longevity Attitudes". *The International Journal of Aging and Human Development*. doi:10.2190/ag.73.1.a.
- Köksal, H. (2019). "2023 Eğitim Vizyon Belgesi, Tekillik ve Transhümanizm". *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 145–157.
- Konsa, K. (2021). "Technology Creating a New Human: The Alchemical Roots of Transhumanist Ideas". *Electronic Journal of Folklore*, 81, 15–32. doi:10.7592/FEJF2021.81.konsa.
- Kotzé, M. (2018). "A Life With Limits: A Christian Ethical Investigation of Radically Prolonging Human Lifespans". *Studies in Christian ethics*. doi:10.1177/0953946818808141.

- Kravchenko, P., ve Kiselyova, T. (2023). "The Impact of Transtechnological Development on the Future Humanity". *Philosophical Horizons*. doi:10.33989/2075-1443.2023.46.271534.
- Krcunović, D. (2021). "Paul's Idea of the "New Man" and Transhumanism". *Akropolis Journal of Hellenic Studies*. doi:10.35296/jhs.v5i1.77.
- Kreowski, H.-J. (2017). "Transhumanism and Nanotechnology—Will Old Myths Come True?". *Proceedings*, 1(3), 243. doi:10.3390/IS4SI-2017-03965.
- Krinkin, K., Shichkina, Y., ve Ignatyev, A. (2021). "Co-Evolutionary Hybrid Intelligence". doi:10.1109/dcna53427.2021.9587002.
- Krüger, O. (2021). *Kulturen der Gesellschaft: Vol. 41. Virtual immortality: God, Evolution, and the Singularity in Post- and Transhumanism*. Bielefeld: Transcript. doi:10.1515/9783839450598.
- Kurt, İ. (2019). *Transhümanizm ve Tekillik Bağlamında Dinin Geleceği* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Kurzweil, R. (1990). *The age of intelligent machines*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Kurzweil, R. (1999). *The Age of Spiritual Machines: When Computers Exceed Human Intelligence*.
- Kurzweil, R. (2005). *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. East Rutherford: Penguin Publishing Group.
- Kurzweil, R. (2016). *İnsanlık 2.0: Çev. Mine Şengel*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kutlutürk, C. (2022). "Hinduizm'de Öne Çıkan Tanrı Tasavvurları". İçinde M. Tekin (Ed.), *Bir Dünya Tanrı* (1st ed., ss. 319–348). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kyslan, P. (2019). "Transhumanism and the issue of death". *Ethics & Bioethics*, 9(1-2), 71–80. doi:10.2478/ebce-2019-0011.
- La Torre, M., Botes, V., Dumay, J., ve Odendaal, E. (2019). "Protecting a New Achilles Heel: The Role of Auditors Within the Practice of Data Protection". *Managerial Auditing Journal*. doi:10.1108/maj-03-2018-1836.

- Laakasuo, M., Repo, M., Berg, A., Drosinou, M., Kunnari, A., vd. Sundvall, J.R.I. (2020). *The Dark Path to Eternal Life: Machiavellianism Predicts Approval of Mind Upload Technology*. doi:10.31234/osf.io/smqu4.
- Lankshear, C., ve Knobel, M. (2008). *New literacies and digital epistemologies: vol. 30. Digital literacies: Concepts, policies and practices*. New York: Peter Lang.
- Łapiński, J.L., ve Sadłocha, Ł. (2021). “Sustainable Development and Transhumanism: Enlightenment Visions of Future Generations”. *Problemy Ekorozwoju*, 16(2), 166–170. doi:10.35784/pe.2021.2.17.
- LaTorra, M. (2015). “What Is Buddhist Transhumanism?”. *Theology and Science*, 13(2), 219–229. doi:10.1080/14746700.2015.1023993.
- Lauscher, A. (2019). “Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence”. *Internet Histories*. doi:10.1080/24701475.2019.1565556.
- LDS.org. (2024, October 19). “Becoming Like God”. Erişim Adresi <https://www.churchofjesuschrist.org/study/manual/gospel-topics-essays/becoming-like-god?lang=eng>. Erişim Tarihi 19.10.2024.
- Le Dévédec, N. (2018). “Unfit for the Future? The Depoliticization of Human Perfectibility, From the Enlightenment to Transhumanism”. *European Journal of Social Theory*. doi:10.1177/1368431017750974.
- Ledford, J.M. (2005a). *Christian Transhumanism*.
- Ledford, J.M. (2005b). *Prepare for HyperEvolution with Christian Transhumanism*.
- Ledford, J.M. (2015). “Christian Transhumanism Resources: From January 2001 to March 2015”.
- Lee, J. (2015). “Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions”. *Science and Engineering Ethics*. doi:10.1007/s11948-015-9640-6.
- Lee, N. (Ed.). (2019). *The Transhumanism Handbook*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-16920-6.

- Leidenhag, M. (2020). "Saved through technology: Exploring the soteriology and eschatology of transhumanism". *Religion Compass*, 14(11), 1–9. doi:10.1111/rec3.12377.
- Lejuwaan, J. (2011, May 17). "The Extropian Principles | HighExistence". *HighExistence / Explore Life's Deepest Questions*.
- Lemasters, R. (2024). "Religious Transhumanism as a New Religious Movement: Sketching a Model of the Development of Religious Transhumanism". *Religions*, 15(8), 885. doi:10.3390/rel15080885.
- Leung, K.-H. (2020). "The Technologisation of Grace and Theology: Meta-theological Insights from Transhumanism". *Studies in Christian ethics*, 33(4), 479–495. doi:10.1177/0953946820909747.
- Lidums, G. (2004). *The Doctrine of Imago Dei and Its Relation to Self-Transcendence in The Context of Practical Theology* (Doktora Tezi). University of Helsinki, Rīga.
- Liedo, B., ve Rueda, J. (2021). "In Defence of Posthuman Vulnerability". *Scientia et Fides*. doi:10.12775/setf.2021.008.
- Life Extension Foundation. (2004). "About Life Extension Foundation: Web Archive for lifeextensionfoundation". Erişim Adresi <https://web.archive.org/web/20040829021326/http://www.lifeextensionfoundation.org:80/history.html>. Erişim Tarihi 29.08.2023.
- LifeExtension.com. (2010, January 1). "Life Extension is Funding Study of Therapy That Cured Cancer in 100% of Mice". *Life Extension Magazine*®.
- LifeExtension.com. (2024, February 24). "About Life Extension". Erişim Adresi <https://www.lifeextension.com/about/about-life-extension>. Erişim Tarihi 24.02.2024.
- Lifshin, U., Greenberg, J., Soenke, M., Darrell, A., ve Pyszczynski, T. (2017). "Mortality Salience, Religiosity, and Indefinite Life Extension: Evidence of a Reciprocal Relationship Between Afterlife Beliefs and Support for Forestalling Death". *Religion Brain & Behavior*. doi:10.1080/2153599x.2016.1238841.

- Lilley, S. (2013). *Springer briefs in philosophy, 2211-4548. Transhumanism and society: The social debate over human enhancement / Stephen Lilley*. Dordrecht: Springer. doi:10.1007/978-94-007-4981-8.
- Lima, V.M. (2020). *Defying the Gods and the Odds: On Being a Cyborg* (Doktora Tezi). Pontifícia Universidade Católica do Rio de Janeiro, Rio de Janeiro. doi:10.17771/PUCRio.acad.48331.
- Lipowicz, M. (2018). “Overcoming Transhumanism: Education or Enhancement Towards the Overhuman?”. *Journal of Philosophy of Education*. doi:10.1111/1467-9752.12320.
- Lipowicz, M. (2020). “Nietzschean Transhumanism: A Few Sociological and Pedagogical Remarks”. *Journal of Posthuman Studies*, 4(1), 86–95. doi:10.5325/jpoststud.4.1.0086.
- Litwa, M.D. (2017). “Becoming Gods: Deification and the Supernatural”. İçinde J.J. Kripal (Ed.), *Macmillan Interdisciplinary Handbooks, Religion Series. Religion: Super Religion* (ss. 89–103). Farmington Hills: Macmillan.
- Long, C.H. (2018). *Ellipsis: The Collected Writings of Charles H. Long*. Bloomsbury Academic.
- (2018).
- Lucivero, F., Swierstra, T., ve Boenink, M. (2011). “Assessing Expectations: Towards a Toolbox for an Ethics of Emerging Technologies”. *NanoEthics*. doi:10.1007/s11569-011-0119-x.
- Luckmann, T. (2022). *Knowledge, communication and society. The invisible religion: The problem of religion in modern society* (T. Kaden & B. Schnettler, Eds.). Abingdon Oxon, New York NY: Routledge.
- Lustig, A. (2008). “Enhancement Technologies and the Person: Christian Perspectives”. *The Journal of Law Medicine & Ethics*. doi:10.1111/j.1748-720x.2008.00235.x.
- M. Boyles, R.J. (2018). “A Case for Machine Ethics in Modeling Human-Level Intelligent Agents”. *Kritike an Online Journal of Philosophy*. doi:10.25138/12.1.a9.

- Macdonald, C. (2016). “The ‘immortal village’ in Texas that will house 50,000 frozen bodies”. Erişim Adresi <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-3666883/The-Texas-immortal-village-Life-extension-lab-house-50-000-frozen-bodies-one-day-brought-life.html>. Erişim Tarihi 24.02.2024.
- MacFarlane, J.M. (2018). *The techno-centred imagination: a multi-sited ethnographic study of technological human enhancement advocacy (THEA)* (PhD Thesis). University of Warwick, Warwick.
- MacFarlane, J.M. (Ed.). (2020). *Palgrave studies in the future of humanity and its successors. Transhumanism as a new social movement: The techno-centred imagination*. Cham: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-40090-3.
- Maclean, A., Walker, L.J., ve Matsuba, M.K. (2004). “Transcendence and the Moral Self: Identity Integration, Religion, and Moral Life”. *Journal for the Scientific Study of Religion*. doi:10.1111/j.1468-5906.2004.00245.x.
- de Magalhães. (2014). “The Scientific Quest for Lasting Youth: Prospects for Curing Aging”. *Rejuvenation research*. doi:10.1089/rej.2014.1580.
- Maher, D.F., Mercer, C.R., ve Peters, T. (Eds.). (2009). *Religion and the Implications of Radical Life Extension*. Palgrave Macmillan. doi:10.1057/9780230100725.
- Maidansky, A., ve Biryukov, N. (2019). ““Inorganic body of man”: the transhumanist ideas in Marx”. *SHS Web of Conferences*, 72, 3006. doi:10.1051/shsconf/20197203006.
- Malivskyi, A.M. (2018). “Descartes about Anthropological Grounds of Philosophy in the “Early Writings””. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, (14), 132–141. doi:10.15802/ampr.v0i14.150769.
- Manzocco, R. (2019). *Transhumanism - Engineering the Human Condition: History, philosophy and current status*. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-04958-4.
- Markopoulou, A. (2021). “Transhumanism, Nietzsche and Politics: A Commentary on Their Relationship”. *Journal of Posthumanism*, 1(2), 229–234. doi:10.33182/jp.v1i2.1714.

- Masoga, M.A., ve Nicolaides, A. (2021). "Christianity and Indigenisation in Africa". *European Journal of Theology and Philosophy*. doi:10.24018/theology.2021.1.4.33.
- Mathieu, R. (2016). "Jewish ethics and xenotransplantation". *Xenotransplantation*, 23(4), 258–268. doi:10.1111/xen.12247.
- Mazan, T. (2015). *Transcend the Flesh: Transhumanism Debate*. Google Books. doi:10.13140/RG.2.1.3797.6168.
- McBride, J. (2022). "'Where, O Death, Is Your Sting?': The Resurrected Body, Its Cyborgnetic Future and the Advent of Christian Transhumanism". *Journal of Posthumanism*. doi:10.33182/joph.v2i1.1788.
- McGrath, A.E. (2017). *Christian Theology: An Introduction* (6ncı baskı.). Wiley-Blackwell.
- McGrath, A.E. (2021). "Science and Religion: A New Introduction, 3rd Ed". *Perspectives on Science and Christian Faith*. doi:10.56315/pscf3-21mcgrath.
- McNamee, M.J., ve Edwards, S.D. (2006). "Transhumanism, medical technology and slippery slopes". *Journal of Medical Ethics*, 32(9), 513–518. doi:10.1136/jme.2005.013789.
- Mehlman, M.J. (2012). *Transhumanist Dreams and and Dystopian Nightmares: The Promise and Peril of Genetic Engineering*. The Johns Hopkins University Press.
- Mercer, C.R. (2017). "Coming into Focus: An Introduction to the Collection". İçinde T.J. Trothen ve C.R. Mercer (Eds.), *Religion and Human Enhancement* (ss. 3–12). Cham: Springer International Publishing.
- Mercer, C.R., ve Maher, D.F. (Eds.). (2014). *Palgrave studies in the future of humanity and its successors. Transhumanism and the Body: The World Religions Speak*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mercer, C.R., ve Trothen, T.J. (Eds.). (2015). *Religion and transhumanism: The unknown future of human enhancement*. Santa Barbara: Praeger.
- Mercer, C.R., ve Trothen, T.J. (2021a). "Affective Enhancement and Spiritual Enhancement: Feeling Happier and More Spiritual". İçinde C.R. Mercer ve T.J.

Trothen (Eds.), *Religion and the technological future: An introduction to biohacking, artificial intelligence, and transhumanism* / Calvin Mercer, Tracy J. Trothen (ss. 115–140). Basingstoke: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-62359-3_7.

Mercer, C.R., ve Trothen, T.J. (2021b). “Radical Human Enhancement and Ethics: Questions We Must Ask”. İçinde C.R. Mercer ve T.J. Trothen (Eds.), *Religion and the technological future: An introduction to biohacking, artificial intelligence, and transhumanism* / Calvin Mercer, Tracy J. Trothen (ss. 43–62). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Mercer, C.R., ve Trothen, T.J. (Eds.). (2021c). *Religion and the technological future: An introduction to biohacking, artificial intelligence, and transhumanism* / Calvin Mercer, Tracy J. Trothen. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Mercer, C.R., ve Trothen, T.J. (2021d). “Transhumanism, the Posthuman, and the Religions: Exploring Basic Concepts”. İçinde C.R. Mercer ve T.J. Trothen (Eds.), *Religion and the technological future: An introduction to biohacking, artificial intelligence, and transhumanism* / Calvin Mercer, Tracy J. Trothen (ss. 19–42). Basingstoke: Palgrave Macmillan. doi:10.1007/978-3-030-62359-3_3.

Merrell-Wolff, F. (1973). *The philosophy of consciousness without an object: Reflections on the nature of transcendental consciousness* (1983 ed.). New York, N.Y.: Julian Press.

Merzlyakov, S.S. (2022). “Posthumanism vs. Transhumanism: From the “End of Exceptionalism” to “Technological Humanism””. *Herald of the Russian Academy of Sciences*, 92(S6), S475-S482. doi:10.1134/S1019331622120073.

Midilli, M. (2023). “Yapay Zekâ, Transhümanizm ve Din”. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, (7), 193–200. doi:10.59379/tdpd.1193825.

Mills, T. (2018, March 27). “Virtual Intelligence Vs. Artificial Intelligence: What’s The Difference?”. *Forbes*.

Mirkes, R. (2019). “Transhumanist Medicine: Can We Direct Its Power to the Service of Human Dignity?”. *The Linacre Quarterly*. doi:10.1177/0024363919838134.

- Mobayed, T. (2017). “Immortality on Earth? Transhumanism through Islamic Lenses”. *Yaqeen Institute for Islamic Research*.
- Moen, O.M. (2015). “The case for cryonics”. *Journal of Medical Ethics*, 41(8), 677–681. doi:10.1136/medethics-2015-102715.
- More, M. (2013). “The Philosophy of Transhumanism”. İçinde M. More ve N. Vita-More (Eds.), *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future* (ss. 3–17). Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell. doi:10.1002/9781118555927.ch1.
- More, M., ve Vita-More, N. (Eds.). (2013). *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*. Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell. doi:10.1002/9781118555927.
- Mormon Matters. (2012). “81-82: Mormonism and Transhumanism: A weekly podcast exploring Mormon culture and current events”. Erişim Adresi <https://www.mormonmatters.org/podcast-item/81-82-mormonism-and-transhumanism/>. Erişim Tarihi 28.10.2024.
- Mormon Transhumanist Association. (2021, July 19). “A brief history of religious transhumanism”. Erişim Adresi <https://www.transfigurism.org/library/primers/6-religious-transhumanism-history>. Erişim Tarihi 19.07.2021.
- Moscovici, S. (2014). “The new magical thinking”. *Public understanding of science (Bristol, England)*, 23(7), 759–779. doi:10.1177/0963662514537584.
- Motherboard Tech. (2016). *Worshipping Immortality at the Church of Perpetual Life*.
- MTD. (2016). “Mormon Transhümanist Beyanı”. Erişim Adresi <https://www.transfigurism.org/library/core-texts/affirmation>. Erişim Tarihi 06.09.2022.
- MTD. (2024). “MTD Hakkında”. Erişim Adresi <https://www.transfigurism.org/about>. Erişim Tarihi 22.10.2024.

- Nahdi, M.S., ve Sulistiyowati, E. (2017). "Bioethics and Islamic Values: Assisted Reproductive Technology in the Context of Indonesia". *Studia Islamika*. doi:10.15408/sdi.v24i1.2209.
- Nehme, E., Sibai, R.E., Abdo, J.B., Taylor, A.R., ve Demerjian, J. (2021). "Converged AI, IoT, and Blockchain Technologies: A Conceptual Ethics Framework". *Ai and Ethics*. doi:10.1007/s43681-021-00079-8.
- New God Argument. (2024, May 12). "Does God Exist?". Erişim Adresi <https://new-god-argument.com/>. Erişim Tarihi 03.09.2024.
- NewReligionWiki. (2021). "Terasem". Erişim Adresi <https://nrm.fandom.com/wiki/Terasem>. Erişim Tarihi 11.11.2021.
- Ni, Z. (2020). "Reimagining Daoist Alchemy, Decolonizing Transhumanism: The Fantasy of Immortality Cultivation in Twenty-First Century China". *Zygon®*, 55(3), 748–771. doi:10.1111/zygo.12634.
- Nikolchina, M. (2014). "Motherhood and the Machine". *Journal of French and Francophone Philosophy*, 22(2), 62–69. doi:10.5195/JFFP.2014.655.
- O'Brien, G., ve Opie, J. (1999). "A Defence of Cartesian Materialism". *Philosophy and Phenomenological Research*, 59, 939–963.
- O'Donnell, S.J. (2016). "Secularizing Demons: Fundamentalist Navigations in Religion and Secularity". *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12275.
- Oliveira Júnior, W.L. de. (2018). *Bioconservadorismo E Transhumanismo: A Questão Do Melhoramento Humano Através Das Biotecnologias* (Yüksek Lisans Tezi). Universidade Federal de Uberlândia, Uberlândia. doi:10.14393/ufu.di.2018.1315.
- O'Neill, K. (2016). "The Truths of Terasem". İçinde K. O'Neill (Ed.), *Internet Afterlife* (ss. 107–128). ABC-CLIO, LLC. doi:10.5040/9798400671654.ch-007.
- Oostveen, D.F. (2018). "Multiple Religious Belonging and the 'Deconstruction' of Religion". *Exchange*. doi:10.1163/1572543x-12341466.
- Osiński, G. (2021). "Theological and Ethical Aspects of Mind Transfer in Transhumanism". *Scientia et Fides*, 9(1), 149–176. doi:10.12775/SetF.2021.005.

- Ostberg, R. (2023). "Transhumanism". İçinde *Encyclopedia Britannica* .
- Özalp, M. (2019). "Yahudilik'te 'Tikkun Olam: Dünyayı Tamir Etme' Kavramı Üzerine Bir Araştırma". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 291–309. doi:10.18505/cuid.538067.
- Özdemir, M. (2022). "Çağdaş bir İnanç Problemi olarak Transhümanizm". *Diyanet*, (384), 16–21.
- Papagli, G. (2021). "Transhumanism and Philosophy of Technology". İçinde W. Hofkirchner ve H.-J. Kreowski (Eds.), *Transhumanism: The Proper Guide to a Posthuman Condition or a Dangerous Idea?* (ss. 49–64). Cham: Springer International Publishing.
- Parboteeah, K.P., Hoegl, M., ve Cullen, J.B. (2007). "Ethics and Religion: An Empirical Test of a Multidimensional Model". *Journal of Business Ethics*. doi:10.1007/s10551-007-9439-8.
- Parks, B.N. (2021). "A Thousand and One Thebaidian Noons: Transhumanism and Acedia". *The Heythrop Journal*, 62(3), 560–573. doi:10.1111/heyj.13481.
- Paura, R. (2016). "Singularity Believers and The New Utopia of Transhumanism". *Imago*, 5(7), 23–55. doi:10.7413/22818138056.
- Perpetual Life. (2024, January 14). "Home | Perpetual Life". Erişim Adresi <https://www.churchofperpetuallife.org/>. Erişim Tarihi 14.01.2024.
- Peters, M.A. (2021). "Against death. Longevity forever!". *Educational Philosophy and Theory*, 53(6), 559–562. doi:10.1080/00131857.2019.1684803.
- Peters, T. (2015). "Theologians Testing Transhumanism". *Theology and Science*. doi:10.1080/14746700.2015.1023524.
- Peters, T. (2018a). "Imago Dei DNA, and the Transhuman Way". *Theology and Science*, 16(3), 353–362. doi:10.1080/14746700.2018.1488529.
- Peters, T. (2018b). "Radical Life Extension, Cybernetic Immortality, and Techno-salvation. Really?". *Dialog*. doi:10.1111/dial.12432.

- Pfleiderer, G., Brahier, G., ve Lindpaintner, K. (Eds.). (2010). *GenEthics and religion* (1. Auflage) (G. Pfleiderer, G. Brahier, ve K. Lindpaintner, Tercüme.). Basel [etc.]: Karger.
- Pilsch, A. (2017). *Transhumanism: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia*. London: University of Minnesota Press.
- Plašienková, Z., Farbák, M., ve Smolková, E. (2022). “Quality of Life From a Transhumanist Perspective”. *Studia Ecologiae Et Bioethicae*. doi:10.21697/seb.2022.21.
- Platon. (2005). *Dünya Klasikleri - Felsefe. Devlet* [Çeviren: Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman]. İstanbul: Bordo-Siyah.
- Porter, A. (2017). “Bioethics and Transhumanism”. *The Journal of medicine and philosophy*, 42(3), 237–260. doi:10.1093/jmp/jhx001.
- PR Newswire. (2014). *Creator of GeoStar and Sirius Radio, Martine Rothblatt to speak at the Church of Perpetual Life*. PR Newswire.
- Preston, J.L., Ritter, R.S., ve Hernandez, J. (2010). “Principles of Religious Prosociality: A Review and Reformulation”. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(8), 574–590. doi:10.1111/j.1751-9004.2010.00286.x.
- Prisco, G. (2020). *Tales of the Turing Church: Hacking religion, enlightening science, awakening technology* (2nci baskı.). Independently Published.
- Prisco, G. (2010). *The Cosmic Visions of the Turing Church*. Transhumanism and Spirituality Conference.
- Prisco, G. (2012, April). *The Turing Church of Transcendent Engineering*. Conference of the Mormon Transhumanist Association, Salt Lake City, Utah.
- Prisco, G. (2016, October 23). “About Turing Church - Turing Church”. *Turing Church*.
- Prisco, G. (2021, September 18). “Archive: Order of Cosmic Engineers - Turing Church”. *Turing Church*.
- Prisco, G. (2024a, October 31). “About - Turing Church”. Erişim Adresi <https://www.turingchurch.com/about>. Erişim Tarihi 31.10.2024.

- Prisco, G. (2024b, November 4). "Podcast Archive - Turing Church". Erişim Adresi <https://www.turingchurch.com/podcast/archive?sort=new>. Erişim Tarihi 04.11.2024.
- Promta, S., ve Himma, K.E. (2008). "Artificial Intelligence in Buddhist Perspective". *Journal of Information Communication and Ethics in Society*. doi:10.1108/14779960810888374.
- Purzycki, B.G., Apicella, C.L., Atkinson, Q.D., Cohen, E., McNamara, R.A., vd. Henrich, J. (2016). "Moralistic Gods, Supernatural Punishment and the Expansion of Human Sociality". *Nature*. doi:10.1038/nature16980.
- Quer, M. (2020). "Fear of Death as the Foundation of Modern Political Philosophy and Its Overcoming by Transhumanism". *Postmodern Openings*, 11(4), 323–333. doi:10.18662/po/11.4/238.
- Rae, G. (2013). "Heidegger's Influence on Posthumanism". *History of the Human Sciences*. doi:10.1177/0952695113500973.
- Ranisch, R., ve Sorgner, S.L. (Eds.). (2014). *Beyond humanism: trans- and posthumanism, 2191-0391: vol. 1 = Jenseits des Humanismus: trans- und posthumanismus, 2191-0391 ; Bd. 1. Post- and transhumanism: An introduction* (1 [edition]). New York: Peter Lang.
- Redding, M. (2019). "Christian Transhumanism: Exploring the Future of Faith". İçinde N. Lee (Ed.), *The Transhumanism Handbook* (ss. 777–794). Cham, Switzerland: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-16920-6_61.
- Redding, M. (2022). "Why Christian Transhumanism?". İçinde A.M. Gouw, B.P. Green, ve T. Peters (Eds.), *Religion and science as a critical discourse. Religious transhumanism and its critics* (ss. 113–128). Lanham: Lexington Books.
- Redding, M. (2024, June 8). "Faith and the Future of Humanity". Erişim Adresi <https://www.micahredding.com/blog/>. Erişim Tarihi 08.06.2024.
- (2024, January 20).
- Roco. (2002). *Converging Technologies for Improvement of Human Performance: Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology and Cognitive Science*.

- Roco, M.C., ve Bainbridge, W.S. (2002). “Converging Technologies for Improving Human Performance: Integrating From the Nanoscale”. *Journal of Nanoparticle Research*, 4, 281–295.
- Roco, M.C. (2016). “NBIC”. İçinde W.S. Bainbridge ve M.C. Roco (Eds.), *Handbook of Science and Technology Convergence* (ss. 209–226). New York NY: Springer Berlin Heidelberg. doi:10.1007/978-3-319-07052-0_16.
- Rodríguez, M. (2018). “Review of “Nietzsche and Transhumanism. Precursor or Enemy?”, Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, Series: Nietzsche Now, 2017, 283 pp”. *Logos. Anales del Seminario de Metafísica*, 51, 409–411. doi:10.5209/ASEM.61671.
- Ross, B. (Ed.). (2020a). *The Philosophy of Transhumanism*. Emerald Publishing Limited. doi:10.1108/9781839826221.
- Ross, B. (2020b). “Transhumanism and Buddhist Philosophy: Two Approaches to Suffering”. İçinde B. Ross (Ed.), *The Philosophy of Transhumanism* (ss. 147–166). Emerald Publishing Limited. doi:10.1108/978-1-83982-622-120201007.
- Ross, B.D. (2019). *Transhumanism: An Ontology of the World’s Most Dangerous Idea* (Doktoraz Tezi). University of North Texas.
- Rothblatt, M. (2008). “Are we Transbemens yet?”. *Journal of Evolution and Technology*, 18(1), 94–107.
- Rothblatt, M. (2012a). “The Legal Status Of Multiple Revived Versions Of A Person”. *Journal of Personal Cyberconsciousness*, 07(01), 37–42.
- Rothblatt, M. (2012b). “The Terasem Mind Uploading Experiment”. *International Journal of Machine Consciousness*, 4(1), 141–158. doi:10.1142/S1793843012400070.
- Roy, J. (2014). “Rapture of the Nerds”. *The Culture*, 183(24), 54–55.
- Rueda, J. (2022). “Genetic Enhancement, Human Extinction, and the Best Interests of Posthumanity”. *Bioethics*. doi:10.1111/bioe.13085.
- Russell, S.J., ve Norvig, P. (Eds.). (2010). *Artificial Intelligence: A Modern Approach (3rd Edition)* (3rd Edition). Prentice Hall.

- Sambur, B. (2022). “Transhümanizm: İnsanın Tanrıcılık Oyunu!”. *Diyanet*, (384), 26–29.
- Samuelson, N., ve Tirosh-Samuelson, H. (2012). “Jewish perspective on transhumanism”. İçinde H. Tirosh-Samuelson ve K.L. Mossman (Eds.), *Beyond humanism: Vol. 3. Building Better Humans?: Refocusing the debate on transhumanism* (ss. 105–132). Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Sandberg, A. (2014). “Transhumanism and the Meaning of life”. İçinde T. Trothen ve C.R. Mercer (Eds.), *Transhumanism and Religion: Moving into an Unknown Future*. Praeger.
- Sandberg, A., ve Diéguez, A. (2021). “Una Mirada Al Futuro De La Tecnología Y Del Ser Humano. Entrevista Con Anders Sandberg”. *Contrastes Revista Internacional De Filosofía*. doi:10.24310/contrastescrastes.v25i3.11575.
- Sanders, C.K., ve Scanlon, E. (2021). “The Digital Divide Is a Human Rights Issue: Advancing Social Inclusion Through Social Work Advocacy”. *Journal of Human Rights and Social Work*. doi:10.1007/s41134-020-00147-9.
- Sandu, A., ve Vlad, L. (2018). “Beyond Technological Singularity-the Posthuman Condition”. *Postmodern Openings*, (1), 91–108. doi:10.18662/po/07.
- Saniotis, A. (2012). “Attaining Transcendence: Transhumanism, the Body, and the Abrahamic Religions”. İçinde D. Cave ve R.S. Norris (Eds.), *Numen book series: v. 138. The Body and Religion: Modern Science and the Construction of Religious Meaning*. Leiden: BRILL.
- Sapenko, R., ve Trocha, B. (2020). “Philosophical and Cultural Aspects of Transhumanism and Posthumanism”. *Future Human Image*, 14, 64–72. doi:10.29202/fhi/14/8.
- Sarı, M. (2011). *Kur’an Işığında İnsanın Yaradılış Gayesi* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Satapathy, D.R. (1992). *The doctrine of māyā in Advaita Vedānta*. Calcutta: Punthi-Pustak.

- Schmitz, S. (2021). "TechnoBrainBodies-in-Cultures: An Intersectional Case". *Frontiers in Sociology*. doi:10.3389/fsoc.2021.651486.
- Schussler, A.-E. (2019). "Transhumanism As A New Techno-Religion And Personal Development: In The Framework Of A Future Technological Spirituality". *Journal for the Study of Religions & Ideologies*, 18(53), 92–106.
- Schwarz, E.R., Franco, M., Busse, N., Bidzhoian, S., Schwarz, A.A., ve Kiev, L.C. de. (2022). "Quo Vadis, Dottore? Religious, Philosophical and Medical Perspectives on the Quest for Immortality". *Journal of Religion and Health*. doi:10.1007/s10943-022-01591-9.
- Sefaria.org. (2024). "b'Tzelem Elokim (All People are Made in the Divine Image) Value the Humanity in All People". Erişim Adresi <https://www.sefaria.org/sheets/50133?lang=bi>. Erişim Tarihi 14.09.2024.
- Şenavcu, H.İ. (2018). "Şintoizm". İçinde M. Alici ve S. Turan (Eds.), *Dinler Tarihi I-II* (1st ed., ss. 150–176). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Şenavcu, H.İ. (2019). "Japon Dinleri". İçinde Ş. Gündüz (Ed.), *Dünya Dinleri* (ss. 262–282). İstanbul: MilelNihal.
- Şenavcu, H.İ. (2022a). "Şintoizm'deki Tanrı İnancının Japon Sosyal Yaşamına Etkisi". *Eskiyeni*, (46), 73–88. doi:10.37697/eskiyeni.1054400.
- Şenavcu, H.İ. (2022b). "Şintoizm'de Tanrı". İçinde M. Tekin (Ed.), *Bir Dünya Tanrı* (1st ed., ss. 349–366). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Serra, M.À. (2021). "Human Enhancement and Functional Diversity: Ethical Concerns of Emerging Technologies and Transhumanism". *Mètode Revista De Difusió De La Investigació*. doi:10.7203/metode.12.20676.
- Setta, S.M., ve Shemie, S.D. (2015). "An Explanation and Analysis of How World Religions Formulate Their Ethical Decisions on Withdrawing Treatment and Determining Death". *Philosophy Ethics and Humanities in Medicine*. doi:10.1186/s13010-015-0025-x.
- Seyfeli, C., ve Cebe, T. (2023). "Hinduizm'de Doğum Algısı ve Jatakarma (Doğum Ritüeli)". *Dicle İlahiyat Dergisi*, 26(1), 5–28. doi:10.58852/dicd.1288060.

- Shastri, P.D. (1911). *Doctrine of Maya : In the Philosophy of the Vedanta*. Londra: Luzac and Co.
- Sheikh, F. (2019). "Being an Intelligent Slave of God". *Journal of Religious Ethics*. doi:10.1111/jore.12252.
- Shoffstall, G.W. (2021). "Policing Hybridity". *Nova Religio*. doi:10.1525/nr.2021.25.2.87.
- Simango, D. (2016). "The Imago Dei (Gen 1:26-27): a history of interpretation from Philo to the present". *Studia Historiae Ecclesiasticae (SHE)*, 42(1). doi:10.17159/2412-4265/2016/1065.
- Simeonov, P.L. (2010). "Integral Biomathics: A Post-Newtonian View Into the Logos of Bios". *Progress in Biophysics and Molecular Biology*. doi:10.1016/j.pbiomolbio.2010.01.005.
- Simon, Z.B. (2019). "The story of humanity and the challenge of posthumanity". *History of the Human Sciences*, 32(2), 101–120. doi:10.1177/0952695118779519.
- Singbo, O.-G. (2020). "Postsmrtno stanje: metafizičko-eshatološke ambicije transhumanizma". *Filozofska istraživanja*, 40(2), 251–267. doi:10.21464/fi40203.
- Singh, S.P. (2001). "Beliefs, Values, and Ethics". *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, 26(2), 3–14. doi:10.1177/0256090920010202.
- Singler, B. (2023). "“Will AI Create A Religion?”: Views of the Algorithmic Forms of the Religious Life in Popular Discourse". *American Religion*, 5(1), 95–103. doi:10.2979/amerreli.5.1.05.
- Siwach, S. (2021). "The Normalization of Karma and Moksha in Hinduism". *International Journal of Scientific Research*, 10(12), 30–32. doi:10.36106/ijsr/6924164.
- Sloane, A. (2022). "Disposable Bodies, Disabled Minds, and Christian Hope: Resurrection in Light of Transhumanism and Intellectual Disability". *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12847.

- Smith, W.J. (2014). “New-Time Religion”. *First Things: A Monthly Journal of Religion & Public Life*, (248), 19–21.
- Smith, W.J. (2019). “Transhumanism: Church of the New Eugenics”. *The Human Life Review*, 45(3), 38–44.
- Song, Y.S. (2021). “Religious AI as an Option to the Risks of Superintelligence: A Protestant Theological Perspective”. *Theology and Science*, 19(1), 65–78. doi:10.1080/14746700.2020.1825196.
- Song, Y.S., ve Geraci, R.M. (2022). “Marginalization and Transcendence in Transhumanism and Minjung Theology”. *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12834.
- Sorvino, C. (2016). “From SiriusXM To Pig Cloning: A Q&A With America’s Most Successful Transgender CEO Martine Rothblatt”. *Forbes.com*. Forbes Inc.
- St.Onge, J. (2015). *Shepherding Electric Sheep: A Roman Catholic Response to the Emerging Challenge of Transhumanism* (Master’s Thesis). Sacred Heart University, Fairfield, Connecticut.
- Stark, R., ve Bainbridge, W.S. (1985). *The future of religion: Secularization, revival, and cult formation*. Berkeley: University of California Press.
- Stefański, D., ve Jach, Ł. (2021). “What Do People Think About Technological Enhancements of Human Beings? An Introductory Study Using the Technological Enhancements Questionnaire in the Context of Values, The Scientific Worldview, and the Accepted Versions Of Humanism”. *Current Issues in Personality Psychology*. doi:10.5114/cipp.2021.110061.
- Stein, A. (2012). “Can Machines Feel?: A Reporter Discusses Life, Politics and God with an Android”. *Math Horizons*, 19(4), 10–13. doi:10.4169/mathhorizons.19.4.10.
- Stenmark, M. (2022). “Worldview studies”. *Religious Studies*, 58(3), 564–582. doi:10.1017/s0034412521000135.
- Szabados, K. (2020). *Transhumanism as a Thin-Centred Ideology* (Doktora Tezi). Corvinus University of Budapest, Budapeşte. doi:10.14267/phd.2021020.

- Taillandier, A. (2021). ““Staring Into The Singularity” And Other Posthuman Tales: Transhumanist Stories Of Future Change”. *History and Theory*, 60(2), 215–233. doi:10.1111/hith.12203.
- Takim, L. (2021). “The Concept of an Islamic Reformation”. doi:10.1093/oso/9780197606575.003.0002.
- Tanioka, R., Betriana, F., ve Locsin, R.C. (2021). “Treatise on the Influence of Theism, Transhumanism, and Posthumanism on Nursing and Rehabilitation Healthcare Practice”. *Nursing Philosophy*. doi:10.1111/nup.12350.
- Tanrıverdi, H. (2023). *Hadis Rivayetleri ve Transhümanizm Düşüncesi* (Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Batman.
- Tarabeih, M., Amiel, A., ve Na’amnih, W. (2024). “The view of the three monotheistic religions toward xenotransplantation”. *Clinical Transplantation*, 38(1), e15192. doi:10.1111/ctr.15192.
- Tarizzo, D. (2024). “Limits of Life, Limits of the Body”. İçinde M.E. Mogseth ve F.H. Nilsen (Eds.), *Limits of life: Reflections on life, death, and the body in the age of technoscience* (1st ed., ss. 11–27). New York: Berghahn Books.
- Taviloğlu, G. (2023). *Bilim ve Teknolojinin Ölümsüzlük Yatırımı Olarak Transhümanizm* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul.
- Tegmark, M. (2017). *Life 3.0: Being human in the age of artificial intelligence* (First edition). New York: Alfred A. Knopf.
- Teixeira, J.D.F. (2020). “Transhumanism, immortality and the question of longevity”. *Revista de Filosofia Aurora*, 32(55). doi:10.7213/1980-5934.32.055.DS02.
- Tekineş, A. (1998). “Alternatif İslâmî tıp “Tıbb-ı Nebevî””. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (4), 57–72.
- Temiz, B. (2010). *Hiristiyanlıkta heretik bir grup olarak doketizm ve İsa anlayışı*. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tennison, M.N. (2012). “Moral Transhumanism: The Next Step”. *The Journal of Medicine and Philosophy a Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*. doi:10.1093/jmp/jhs024.

- Terasem Journals. (2024). "Editors". Erişim Adresi <https://terasemjournals.net/editors/>. Erişim Tarihi 24.11.2024.
- Terasem Movement Foundation. (2021). "Terasem Hypotheses". Erişim Adresi <https://terasemmovementfoundation.com/board-of-directors>. Erişim Tarihi 11.11.2021.
- TerasemCentral.org. (2021a). "Terasem Movement, Inc". Erişim Adresi <https://terasemcentral.org/scitech.html>. Erişim Tarihi 11.11.2021.
- TerasemCentral.org. (2021b). "Terasem Movement, Inc". Erişim Adresi <https://terasemcentral.org/archive.html>. Erişim Tarihi 01.12.2021.
- TerasemFaith.net. (2021a). "Beliefs of Terasem". Erişim Adresi <https://terasemfaith.net/beliefs/>. Erişim Tarihi 13.10.2021.
- TerasemFaith.net. (2021b). "Rituals". Erişim Adresi <https://terasemfaith.net/rituals/>. Erişim Tarihi 11.11.2021.
- TerasemFaith.net. (2021c). "Terasem Faith". Erişim Adresi <https://terasemfaith.net>. Erişim Tarihi 01.12.2021.
- TerasemWeb.org. (2021). "Terasem Movement Transreligion". Erişim Adresi <http://www.terasemweb.org>. Erişim Tarihi 24.09.2021.
- Terec-Vlad, L., ve Terec-Vlad, D. (2014). "About the Evolution of the Human Species: Human Robots and Human Enhancement". *Postmodern Openings*, 5(3), 67–75. doi:10.18662/po/2014.0503.05.
- Theiner, G. (2015). *A Roundtable Discussion with Steve Fuller: Excerpts from Humanity 2.0: What It Means to be Human - Past, Present, and Future*. Villanova Center for Liberal Education.
- Thomas, A. (2020). "On Progress and Reason: Stories of Gods, Animals and Humans". *International Journal of Sociology and Social Policy*. doi:10.1108/ijssp-09-2019-0179.
- Thompson, J. (2017). "Transhumanism: How Far Is Too Far?". *The New bioethics : a multidisciplinary journal of biotechnology and the body*, 23(2), 165–182. doi:10.1080/20502877.2017.1345092.

- Timeship. (2023, November 29). “<http://www.timeship.org>”. Erişim Adresi <http://www.timeship.org/>. Erişim Tarihi 03.02.2024.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2011). “Engaging Transhumanism”. İçinde G.R. Hansell, W. Grassie, R. Blackford, N. Bostrom, ve J.-P. Dupuy (Eds.), *H±: Transhumanism and its critics* (ss. 19–54). Philadelphia PA: Metanexus Institute.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2012). “Transhumanism as a Secularist Faith”. *Zygon*, 47(4), 710–734. doi:10.1111/j.1467-9744.2012.01288.x.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2014). “Religion”. İçinde R. Ranisch ve S.L. Sorgner (Eds.), *Beyond humanism: trans- and posthumanism, 2191-0391: vol. 1 = Jenseits des Humanismus: trans- und posthumanismus, 2191-0391 ; Bd. 1. Post- and transhumanism: An introduction* (1st ed., ss. 49–71). New York: Peter Lang.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2015). “Utopianism and Eschatology: Judaism Engages Transhumanism”. İçinde C.R. Mercer ve T.J. Trothen (Eds.), *Religion and transhumanism: The unknown future of human enhancement* (ss. 161–180). Santa Barbara: Praeger.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2018a). “In Pursuit of Perfection: The Misguided Transhumanist Vision”. *Theology and Science*, 16(2), 200–222. doi:10.1080/14746700.2018.1463659.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2018b). “Judaism and the Dialogue of Religion and Science: A Personal Journey”. *Theology and Science*, 16(4), 388–414. doi:10.1080/14746700.2018.1525220.
- Tirosh-Samuelsan, H. (2021). “The Paradoxes of Transhumanism: Technological Spirituality or Techno-Idolatry?”. *Theologische Literaturzeitung*, 146(3), 123–146.
- Tirosh-Samuelsan, H., ve Mossman, K.L. (Eds.). (2012). *Beyond humanism: Vol. 3. Building Better Humans?: Refocusing the debate on transhumanism*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- Topal, G., ve Alanka, Ö. (2021). “Dijital Bilinç Ve Etik Arayüzünde Transhümanizma: Altered Carbon Örneği”. *TRT Akademi*, 6(12), 328–341. doi:10.37679/trta.906964.
- Torous, J., ve Nebeker, C. (2017). “Navigating Ethics in the Digital Age: Introducing Connected and Open Research Ethics (CORE), a Tool for Researchers and Institutional Review Boards”. *Journal of Medical Internet Research*. doi:10.2196/jmir.6793.
- TranshumanistParty. (2024, February 3). “U.S. Transhumanist Party Leadership”. Erişim Adresi <https://transhumanist-party.org/leadership/>. Erişim Tarihi 03.02.2024.
- Trothen, T., ve Mercer, C.R. (Eds.). (2014). *Transhumanism and Religion: Moving into an Unknown Future*. Praeger.
- Trothen, T.J., ve Mercer, C.R. (Eds.). (2017). *Religion and Human Enhancement*. Cham: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-319-62488-4.
- Tunç, İ. (2021a). “Ölümsüzlüğün Dinlerdeki Yansımaları ve Transhümanizm”. İçinde T. Demir (Ed.), *Din ve Transhümanizm* (ss. 203–238). Ankara: Eskiyeşi.
- Tunç, İ. (2021b). “Teosentrizm ve Transhümanizm Çatışması: İlahiyatta Antropolojik Bilginin İmkânı”. İçinde M. Kızılgöçit, M. Yeşilyurt, R. Ertuğay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 295–305). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Tunç, İ. (2023). “Antik Dinler ve Transhümanizm”. İçinde M. Yeşilyurt (Ed.), *Dinler ve Transhümanizm* (ss. 19–44). Sonçağ Akademi.
- Türksever, E. (2019). *Platon ve Aristoteles'te Erdem Kavramının Politik Açıdan Önemi* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Turner, J., ve Berman, N. (2022). “Franz Rosenzweig’s Concept of Redemption as a Vehicle for Confronting the Philosophical Problem of Contemporary Transhumanism”. *Naharaim*. doi:10.1515/naha-2021-0013.
- Twine, R. (2010). “Genomic Natures Read Through Posthumanisms”. *The Sociological Review*. doi:10.1111/j.1467-954x.2010.01917.x.

- Urgan, S. (2019). “Transhumanism and Positive Psychological Capital in Organizational Behavior”. İçinde L. Tomei, S. Sisman-Ugur, ve G. Kurubacak (Eds.), *Advances in Educational Technologies and Instructional Design. Handbook of Research on Learning in the Age of Transhumanism* (ss. 328–345). IGI Global. doi:10.4018/978-1-5225-8431-5.ch020.
- Uttam, J. (2023). “Between Buddhist ‘Self-Enlightenment’ and ‘Artificial Intelligence’: South Korea Emerging as a New Balancer”. *Religions*. doi:10.3390/rel14020150.
- Uzomah, M.M., ve Attoh, U.S. (2020). “Transhumanism as a Philosophy of Material Transfiguration: A Critical Analysis”. *Social Sciences Humanities and Education Journal (She Journal)*. doi:10.25273/she.v1i3.7551.
- Valančiūnas, D. (2023). “Re-imagining Hindu Mythology in the Twenty-First Century: Amish Tripathi and Indian Fantasy Fiction in English”. İçinde E. Gomel ve D. Gurevitch (Eds.), *The Palgrave Handbook of Global Fantasy* (1st ed., ss. 191–204). Palgrave Macmillan, Cham. doi:10.1007/978-3-031-26397-2_13.
- Valentine, S. (2010). *The Architecture Of Immortality, The Book and the Building*, interview by G. Steiner.
- Valentine, S., West, M., Freitas, R.A., Caplan, A.L., ve Lobell, J. (2009). *Timeship: The Architecture of Immortality*. Mulgrave Vic. Australia: Images Pub.
- Vásquez Aguila, J.W., ve Solana, E.P. (2015). “Transhumanismo, Neuroética Y Persona Humana”. *Revista Bioética*. doi:10.1590/1983-80422015233087.
- Villalba Gómez, J.A. (2019). “Human transformations through technology:A Contribution to a Historical Study on Transhumanism. [Transformaciones humanas a traves de la tecnología]”. *Revista Logos Ciencia & Tecnología*, 11(1), 138–151. doi:10.22335/rlct.v11i1.561.
- Vita-More, N. (2013). “Life Expansion Media”. İçinde M. More ve N. Vita-More (Eds.), *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future* (ss. 73–82). Chichester, West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.

- Vita-More, N. (2018, October 12). “[extropy-chat] Culture”. Erişim Adresi <https://lists.extropy.org/pipermail/extropy-chat/2004-October/009848.html>. Erişim Tarihi 04.06.2022.
- Vita-More, N. (2019). “History of Transhumanism”. İçinde N. Lee (Ed.), *The Transhumanism Handbook* (ss. 49–61). Cham, Switzerland: Springer International Publishing. doi:10.1007/978-3-030-16920-6_2.
- Vitell, S.J., Paolillo, J.G., ve Singh, J.J. (2005). “Religiosity and Consumer Ethics”. *Journal of Business Ethics*. doi:10.1007/s10551-004-4603-x.
- Vorster, N., ve van Niekerk, F. (Eds.). (2021). *Reformed Theology in Africa Series: Vol. 9. Faith Seeking Understanding*. AOSIS Publishing. doi:10.2307/j.ctv1j13z2z.18.
- Vos, J. de. (2011). “From La Mettrie’s voluptuous machine man to the perverse core of psychology”. *Theory & Psychology*, 21(1), 67–85. doi:10.1177/0959354309358120.
- Vulcănescu, S.-G. (2022). “The Paradoxical Death through Cryoethanasia or Playing God. A Moral-Theological Approach”. *Journal of Intercultural Management and Ethics*, 5(1), 29–36. doi:10.35478/jime.2022.1.04.
- Wasserman, E.A. (2011). “Humans, animals and computers: Minding machines?”. *Revista de Psicología*, 18(2), 25. doi:10.5354/0719-0581.2009.17119.
- Westwood, R.I. (2006). “The Machine in the (g)Host: At the Limits of Body and Identity in Transhumanism and the Posthuman”. İçinde *Proceedings of SCOS*.
- Wiener, N. (2019). *Cybernetics: Or, Control and communication in the animal and the machine* (Second edition, 2019 reissue). Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- Wikipedia. (2021). “2B (film)”. Erişim Adresi [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=2B_\(film\)&oldid=1036079320](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=2B_(film)&oldid=1036079320). Erişim Tarihi 01.12.2021.
- Wikipedia. (2024). “FM-2030”. Erişim Adresi <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=FM-2030&oldid=1214445645>. Erişim Tarihi 28.05.2024.

- William Sims Bainbridge, ve Roco, M.C. (2006). "Progressive Convergence.". İçinde W.S. Bainbridge ve M.C. Roco (Eds.), *Managing nano-bio-info-cogno innovations: Converging technologies in society* (ss. 1–7). Dordrecht the Netherlands: Springer.
- Willmott, C.J. (2021). "The Science of Transhumanism: Are We Nearly There?". *Mètode Revista De Difusió De La Investigació*. doi:10.7203/metode.12.20710.
- Willows, A.M. (2017). "Supplementing Virtue: The Case for a Limited Theological Transhumanism". *Theology and Science*. doi:10.1080/14746700.2017.1299375.
- Wilson, R.L. (2017). "Avenues of Concern in the Rise of Enhancement Technology: Is a Transhumanist and Posthumanist Future Really Better?". *Religious Studies Review*. doi:10.1111/rsr.12898.
- Winyard, D.C. (2016). *Transhumanism-Christianity Diplomacy: To Transform Science-Religion Relations* (Doktora Tezi). Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.
- Winyard, D.C. (2020). "Transhumanism: Christian Destiny or Distraction?". *Perspectives on Science and Christian Faith*, 72(2), 67–81.
- wisdomlib.org. (2008). "Jnana, Jñāna in Hinduism". Erişim Adresi <https://www.wisdomlib.org/definition/jnana#hinduism>. Erişim Tarihi 18.11.2024.
- Wolbring, G. (2008a). "Is There an End to Out-able? Is There an End to the Rat Race for Abilities?". *M/C Journal*. doi:10.5204/mcj.57.
- Wolbring, G. (2008b). "Why NBIC? Why Human Performance Enhancement?". *Innovation the European Journal of Social Science Research*. doi:10.1080/13511610802002189.
- Wolyniak, J. (2015). "The Relief of Man's Estate: Transhumanism, the Baconian Project, and the Theological Impetus for Material Salvation". İçinde C.R. Mercer ve T.J. Trothen (Eds.), *Religion and transhumanism: The unknown future of human enhancement* (ss. 53–70). Santa Barbara: Praeger.

- Yeşilkaya, N. (2021). “Yeni Bir Varlık Türü Olarak Biyoteknolojik Varlıklar ve Adalet Sorunu”. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (26), 233–256. doi:10.35415/sirnakifd.902464.
- Yeşilkaya, N., ve Umut, T.N. (2022). “Transhümanizmde Adaleti Tesisin İmkanına İlişkin Bir Değerlendirme”. *Artuklu Akademi*, 9(1), 87–100. doi:10.34247/artukluakademi.1083808.
- Yeşilyurt, B., ve Yeşilyurt, M. (2022). “Dini Transhümanizmin Bir Örneği Olarak “Terasem Trans-Dini””. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, (15), 555–574. doi:10.47502/mizan.1184892.
- Yeşilyurt, B., ve Yeşilyurt, M. (2024). “Raëlism: An Unconventional Religious Pathway to Transhumanism”. *İlahiyat Studies*, 15(1), 31–59. doi:10.12730/is.1442273.
- Yeşilyurt, M. (2020). “Hıristiyanlığın “Imago Dei” Öğretisinin Transhümanizmle Uzlaştırılmasının İmkânı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3624–3650.
- Yeşilyurt, M. (2021a). “Hıristiyan Transhümanizmi: Hıristiyanlığın Tekno-Eskatolojik Yeni Yorumu”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2), 815–845. doi:10.33415/daad.938435.
- Yeşilyurt, M. (2021b). “Transhümanizmin Hıristiyan Kökenleri”. İçinde M. Kızılgeçit, M. Yeşilyurt, R. Ertugay, ve M. Çinici (Eds.), *İlmi Eserler Serisi: Vol. 301. Yapay Zeka Transhümanizm ve Din* (ss. 187–210). Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yeşilyurt, M. (2022). “Transhümanizm ve Din İlişkisi”. *Diyanet*, (384), 42–45.
- Yeşilyurt, M. (Ed.). (2023). *Dinler ve Transhümanizm*. Sonçağ Akademi.
- Yeşilyurt, M. (2023a). “İslam ve Transhümanizm”. İçinde M. Yeşilyurt (Ed.), *Dinler ve Transhümanizm* (ss. 101–137). Sonçağ Akademi.
- Yeşilyurt, M., ve Yeşilyurt, B. (2021). “Terasem Hareketi: Trans-Human’ın Trans-Dini”. İçinde M. Kızılgeçit, M. Yeşilyurt, R. Ertugay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 181–190). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.

- Yılmaz, N. (2021). “Mormon Transhümanizmi”. İçinde M. Kızılgöçer, M. Yeşilyurt, R. Ertuğay, ve M. Çinici (Eds.), *Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 258–273). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi.
- Yitik, A.İ. (2014). “Bîrûnî’nin Kaleminden Hinduizm”. *Milel ve Nihal*, 10(3), 149–200.
- Yoon, I.-J. (2021). “Amartya Sen’s Capabilities Approach: Resistance and Transformative Power in the Age of Transhumanism”. *Zygon®*. doi:10.1111/zygo.12740.
- Young, S. (2006). *Designer Evolution: A Transhumanist Manifesto*. Amherst, NY: Prometheus Books.
- Zimmerman. (2008). “The Singularity: A Crucial Phase in Divine Self-Actualization”. *Cosmos and History: Journal of Natural and Social Philosophy*, 4, 1.
- Zwissler, L. (2011). “Pagan Pilgrimage: New Religious Movements Research on Sacred Travel Within Pagan and New Age Communities”. *Religion Compass*. doi:10.1111/j.1749-8171.2011.00282.x.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Büşra YEŞİLYURT
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	24/12/2024